

DR. ERNST DARMSTAEDTER
No. 1178
COLLECTION

Eugen Schweitzer

CAII PLINII SECUNDI
HISTORIAE NATURALIS
LIBRI XXXVII

EX RECENSIONE JOANNIS HARDUINI

PRAEMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDIT INDEX

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

EDITIO ACCURATA

BIPONTI
Ex Typographia Societatis
CIƆIƆCCLXXXIII

CAII PLINII
SECUNDI
HISTORIAE NATURALIS
LIBRI XXXVII.

C. PLINII CAECILII JUNIORIS EPISTOLAE DUAE

In quibus de Vita Plinii avunculi sui disserit.

LIBRI III. EPISTOLA V.

C. PLINIUS CÆCILIUS MACRO SUO S.

PERGRATUM est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quæras que, qui sint omnes. Fungar indicis partibus; atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim hæc quoque studiosis non injucunda cognitio. De jaculatione equestri unus. *hunc, cum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque composuit.* De vita Pomponii Secundi duo, *a quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici, quasi debitum munus, exsolvit.* Bellorum Germaniæ viginti, *quibus omnia, quæ cum Germanis gessimus bella, collegit. Inchoavit, cum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissime victor ibi periit: commendabat memoriam sui, orabatque, ut se ab injuria oblivionis adsereret.* Studiosi tres, *in sex volumina propter amplitudinem divisi: quibus oratorem ab incunabulis instituit & perficit.* Dubii sermonis octo *scripsit, sub Nerone novissimis annis, cum omne studiorum genus paulo li-*

berius & erectius, periculosum servitus fecisset. A fine Aufidii Bassi triginta unus. Naturæ historiarum triginta septem: *opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa natura. Miraris, quod tot volumina, multaque in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit? Magis miraberis, si scieris, illum aliquamdiu causas actitasse; decessisse anno sexto & quinquagesimo: medium tempus distentum impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare a Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa, sed studendi, statim a nocte multa: hieme vero, ab hora septima, vel cum tardissime, octava, sæpe sexta. Erat sane somni paratissimi; nonnunquam etiam inter studia instantis & deserentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum sæpe (quem interdiu levem & facilem, veterum more, sumebat) æstate, si quid otii, jacebat in sole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non excerperet. Dicere etiam solebat*, nullum esse librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset. *Post solem plerumque frigida lavabatur. Deinde gustabat; dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem cursim. Memini quendam ex amicis, cum lector quædam perperam pronuntiasset, revocasse & repeti coegisse: huic avunculum meum dixisse*, Intellexeras nempe? *cum ille adnuisset*, Cur ergo revocabas? decem

amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. *Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat æſtate a cœna, luce; hieme, intra primam noctis: &, tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores urbiſque fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum deſtringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quaſi ſolutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hieme manicis muniebantur, ut ne cæli quidem aſperitas ullum ſtudii tempus eriperet: qua ex cauſa Romæ quoque ſella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur ambularem,* Poteras, *inquit*, has horas non perdere. *Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit*, Electorumque commentarios *centum ſexaginta mihi reliquit, opiſthographos quidem & minutiſſime ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, cum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Largio Licinio, quadringentis millibus nummûm: & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuiſſe? rurſus, cum audis, quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis nec legiſſe? Quid eſt enim, quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere, cum me quidam ſtudioſum vocant: qui, ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia di-*

a 2

ſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota vita literis aſſident, collatus illi, non quaſi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat! Extendi epiſtolam, quamvis hoc ſolum quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos libros reliquiſſet. Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata, quam ipſos libros, futura: quae te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad ſimile aliquid elaborandum, poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

LIBRI VI. EPISTOLA XVI.

C. PLINIUS TACITO SUO S.

PETIS, ut tibi avunculi mei exitum ſcribam; quo verius tradere poſteris poſſis. Gratias ago. Nam video, morti ejus, ſi celebretur a te, immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili caſu, quaſi ſemper victurus occiderit; quamvis ipſe plurima opera & manſura condiderit: multum tamen perpetuitati ejus ſcriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum eſt aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda; beatiſſimos vero, quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quo libentius ſuſcipio, depoſco etiam, quod injungis. Erat Miſeni, claſſemque imperio præſens regebat. Nonum Kalend. Septembres, hora fere ſeptima, mater mea indicat ei, apparere nubem inuſitata & magnitudine & ſpecie. Uſus ille ſole, mox frigida, guſtaverat jacens, ſtu-

debatque: poſcit ſoleas, adſcendit locum, ex quo maxime miraculum illud conſpici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus, ex quo monte: Veſuvium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur, cujus ſimilitudinem & formam non alia magis arbor, quam pinus expreſſerit. Nam longiſſimo velut trunco elata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur. Credo quia recenti ſpiritu evecta, deinde ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat: candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum propiuſque noſcendum, ut eruditiſſimo viro, viſum. Jubet Liburnicam aptari: mihi, ſi venire una vellem, facit copiam. Reſpondi, ſtudere me malle: & forte ipſe, quod ſcriberem, dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ claſſiarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea ſubjacebat, nec ulla niſi navibus fuga) ut ſe tanto diſcrimini eriperet, orabant. Vertit ille conſilium, & quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes; adſcendit ipſe non Retinæ modo, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior & denſior: jam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides: jam vadum ſubitum, ruinaque montis litora obſtantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, FORTES, *inquit,* FORTUNA JUVAT: Pompo-

nianum pete. *Stabiis erat, diremtus sinu medio. Nam sensim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, &, cum cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugæ, si contrarius ventus resedisset: quo tunc avunculus meus secundissimo invectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: utque timorem ejus sua securitate leniret, deferri se in balineum jubet; lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod est æque magnum, similis hilari. Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit, & quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & sonantior erat, ab iis, qui limini obversabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diæta adibatur, ita jam cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, ceterisque qui pervigilarant, reddit. In commune consultant, an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur: nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quanquam levium exesorumque pumicum casus metuebatur. Quod tamen periculorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis*

constringunt. Id munimentum adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multæ variaque lumina solvebant. Placuit egredi in litus, & e proximo adspicere, ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & adversum permanebat. Ibi super adjectum linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque. Deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus servis duobus adsurrexit, & statim concidit, ut ego conjecto, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus & angustus & frequenter interæstuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissime viderat, tertius) corpus inventum est integrum, illæsum, opertumque ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti, quam defuncto, similior. Interim Miseni ego & mater. Sed nihil ad historiam: nec tu aliud, quam de exitu ejus, scire voluisti. Finem ergo faciam. Unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque statim, cum maxime vera memorantur, audiveram, vere persecutum. Tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

C. PLINII VITA

INCERTO AUCTORE.

C. Plinius Secundus *Veronensis*, *natus sub Tiberio*, *patre Celere*, *matre Marcella*, *omnibus liberalibus disciplinis operam dedit: unus omnium mirifice studiosissimus. Nam perire omne tempus arbitrabatur*, *quod studiis non impertiretur. Opera edidit*, *in quibus multa scrupulosa absolvit: & nihilominus causas aliquando actitavit. Augur fuit: officia publica administravit: etiam Procurator in Hispania. Floruit maxime sub Impp. Vespasianis*, *Tito non mediocriter carus*, *cui Libros Naturalis historiæ dicavit: opus diffusum*, *eruditum*, *varium*, *stilo duriusculum. Fuit opinioni Epicureæ nonnunquam adstipulator: ubique tamen vitiorum acerrimus insectator. Periit sub Tito*, *anno ætatis sexto & quinquagesimo*, *Kal. Novembr. cum Miseni classem imperio regeret*, *spiritu obstructo*, *clausoque stomacho*, (*invalidus enim illi & angustus erat*,) *ex caligine nubis ortæ e Vesuvio monte*, *& ad quam noscendam propius accesserat.*

CAII PLINII VITA

EX SUETONII, UT VULGO CREDITUR;

LIBRO

DE VIRIS ILLUSTRIBUS.

PLINIUS SECUNDUS, NOVOCOMENSIS, *equeſtribus militiis induſtrie functus, procurationes quoque ſplendidiſſimas atque continuas, ſumma integritate adminiſtravit: & tamen liberalibus ſtudiis tantam operam dedit, ut non temere quis plura in otio ſcripſerit. Itaque bella omnia, quæ unquam cum Germanis geſta ſunt, viginti voluminibus comprehendit. Item Naturalis Hiſtoriæ triginta ſeptem libros abſolvit. Periit clade Campaniæ. Nam cum Miſenenſi claſſi præeſſet, & flagrante Veſevo, ad explorandas propius cauſas, Liburnicas prætendiſſet; neque, adverſantibus ventis, remeare poſſet: vi pulveris ac favillæ oppreſſus eſt; vel, ut quidam exiſtimant, a ſervo ſuo occiſus: quem deficiens æſtu, ut necem ſibi maturaret, oraverat.*

NOTITIA LITERARIA
DE
C. PLINIO SECUNDO
EX
Jo. Alb. Fabricii Bibliotheca latina a Jo. Aug. Ernesti auctius edita Tom. II. Cap. XIII.

PLINII Ætas.

C. Plinius Secundus, Veronensis, an Novocomensis fuerit, a multis disputatum est, initio facto per Joannem Presbyterum, Ecclesiæ Veronensis Mansionarium, qui eum Veronensem fecit: quos longa serie enumerat *Rezzonicus* V. Ill. Disquis. Plinianar. L. I. ipse pro Novocomo, recte, ut nobis videtur, decernit. Natus sub Tiberio, a. C. 23. ut eidem videtur: nam nec in hoc consentiunt: sub Claudio stipendia fecit in Germania, sub Nerone & Vespasiano varia munera publica administravit, procurator primum in Hispania, deinde Præfectus Classis Misenensis. Nec minus omnibus liberalibus disciplinis insigniter excultus, Epicureus, dogmate, non moribus, diligentia incredibili & eruditione admiranda, post elaborata plurima immortalitate dignissima volumina, cum Miseni agens ad Vesuvium [1] montem, fumum & ignes evomere

1 Vide Plin. junioris Epist. VI. 16 & 20. ad Tacitum &

incipientem, cognoſcendæ rei cupiditate propius acceſſiſſet, ex fumo nubis, e monte ortæ, ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, obiit ſub Tito Imp. anno ætatis ſexto & quinquageſimo a. d. VIII. Kal. Sept. Vitam & res Plinii poſt Plinium Juniorem plures ſcripſere. Omnes vicit longe & obruit nuper Vir Ill. *Ant. Joſephus Comes a Turre Rezzonici*, in opere eruditiſſimo Diſquiſitionum Plinianarum, i. e. de Utriuſque Plinii patria, rebus geſtis, ſcriptis, Codicibus, editionibus atque interpretibus, cujus T. I. Parmæ a. 1763. T. II. 1767. in f. prodiit, promiſſo etiam T. III. quem cupide exſpectamus. Utramque Plinii Jun. epiſtolam de eo conſtituit & illuſtrat T. I. p. 110. ſqq.

HISTORIÆ naturalis libri.

Ex ſcriptis Plinii ſolum ad nos pervenit opus, quod Plinius Jun. l. c. *Hiſtorias naturæ*, vocat, ipſe auctor *Hiſtoriam naturalem*, in præfatione: male libri quidam editi & ſcr. *Hiſtoriam mundi* (Ill. Rezzonicus T. I. p. 194.) item *Hiſtoriam mundi naturalem*, opus, ut recte ait idem Plinius Junior, *diffuſum, eruditum, nec minus varium, quam ipſa natura.* Conſtat *libris XXXVII.* eoque ex voluminibus ultra bis mille ſcriptorum Græcorum Latinorumque

auctorem vitæ, nec non Baptiſtam Fulgoſum memorabilium VIII, 7. p 605. Similiter de Franciſco Nigro, Platienſi Siculo, Medico ac Philopho traditur, hunc a. 1537. dum nimis curioſe Ætnæ incendia ſpeculatur, uno ex ingentibus lapidibus, quos montis vorago in cælum emittebat, ad caput ejus delapſo, miſere peremtum. Antonius Mongitor Biblioth. Siculæ T. I, p. 231.

universſam naturæ varietatem compleɑ̃i conatus eſt. Series operis & rerum explicatarum hæc eſt: Poſt præfationem, cujus locum tenet Liber primus ad T. Veſpaſianum fil. Imp. *Libro II.* agit de Univerſo, cælo & terra, unde eum librum Melanchthon & alii ſeparatim edidere, ut lectionibus ſcholaſticis inſerviret: inde de terra proprie & Geographicis rebus L. III. IV. V. VI. Hinc ad incolas terræ venit, & primum Libro VII. de homine & rebus humanis copioſe eleganterque diſſerit: qui liber in primis dignus eſt lectu: tum de ceteris animalibus eorumque variis generibus, ut de terreſtribus, id eſt, quæ in terra incedunt. L. VIII. de aquatilibus, L. IX. de volatilibus, L. X. de inſectis -- XI. Ab XII. libro incipit exponere, quæ terra eduntur, arbores, plantas, gramina, ſegetes, rem ruſticam omnem, & cetera eorumque uſus in vita humana per artes ab hominibus inventas. Ad extremum in ipſam terram deſcendit L. XXXI. agitque de metallis, initio ab auro facto, eorumque varietate, uſibus &c. ceteriſque rebus, quæ e terra eruuntur; & definit tandem L. ultimo XXXVII. in artibus pulchris, quibus materia ſubminiſtratur e terræ viſceribus, ut ſtatuaria, pictura ſimilibuſque. *Librum primum*, ſuppoſitum Plinio, & ab interpolatoribus adtextum contendit, bene meritus alioqui de Plinio *Joannes Harduinus* Chronolog. V. T. p. 152. quem late refellit Ill. Rezzonicus, ſed ut tamen de Indice auctorum concedat ac defendat p. 200. Plinius ipſe teſtatur opus hoc exegiſſe ſe a. U. C. 830. Tito Veſpaſiano ſextum conſule, a. 230. poſt captam Carthaginem, &

Corinthum, obitumque Catonis, a. 90. poſt obitum Virgilii. de quo v. plura apud Rezzonicum T. I. p. 172. ſqq. Cum vero plurima e Græcis petierit ſcriptoribus, in illorum ſenſu aſſequendo non ſemper feliciter verſatus videtur viris doctis. *Neque vero novum eſt*, inquit Joſephus Scaliger ſive Yvo Villiomarus in locos controverſos Titii pag. 14. *Plinium in reddendo Ariſtotele aut Theophraſto offendere, cum ſexcentis locis hoc commiſerit. Quod utique non Plinii inſcitiæ attribuendum, ſed eorum negligentiæ, qui excerpta ex auctoribus mala fide deſcripta ad eum deferebant, ut in ordinem ab eo digererentur. Ita enim opus ſuum eruditiſſimum magna ex parte compoſuit vir ille nunquam ſatis laudatus. Quare errores in Plinio notamus, qui non ſunt Plinii, ſed amanuenſium.* Innumera ejuſmodi obſervata Salmaſio ad Solin. cujus Salmaſii videndum etiam judicium de Plinio homonymis hyles Jatricæ præmiſſum; ut omittam Budæi, Allatii, & aliorum loca adducta a Crenio in limine partis VII. animadverſ. quibus illum Naturæ, ut vocabat Lanſius, Orat. pro Gallia pag. 126. Protonotarium hallucinatum annotarunt. Addam hæc Vignolii Marvillii perſonati ſcriptoris T. 2. Miſc. p. 42. *L'Hiſtoire naturelle de Pline eſt un édifice d'une parfaitement belle ſtructure, mais dont les dedans ne ſont pas toujours aſſés bien menblés pour de ſi beaux dehors. Le deſſein en eſt magnifique, les préfaces qui en ſont les entrées ſont très juſtes, la Morale qui en eſt le ſolide, eſt admirable, & il y a des ornemens qu'on ne ſauroit payer. Telle eſt la deſcription du Roſignol dans ſon dixieme livre. C'eſt dommage que ce grand homme*

se soit trop appuyé sur des Ecrivains peu sûrs, & que ne choisissant pas assés ses lectures, il n'ait pas été lui-même toûjours fidele à traduire les témoignages, qu'il en a tirés. Profecit etiam e Latinis, tum iis, qui adhuc exstant, ut rei rusticæ scriptoribus, in quibus interdum iniquiorem esse Columellæ notavit Gesnerus ad Colum. II, 9, 8. V, 6, 20 -- Epitomen operis confecit Sec. XII. extremo *Robertus Girkeladiensis*, quam Adrian. Relandus commemorat in Palæstina p. 439. Ejus exemplum fuit nuper in Bibliotheca Uffenbachiana. Aliam esse Oxonii in Bibl. Balliolensi, cujus auctor fuerit *Rainoldus* quidam, tradit Vossius de Hist. latinis: sed in Catalogis MSS. Angliæ nulla est ejus mentio. — *Excerpta* autem e Plinio & Solino in membranis scripta, sub nomine *Diguillii* Grammatici, vidisse se testatur Salmasius ad Solin.

Absolvit Plinius opus suum paulo ante obitum, circa annum U. C. 830. ut non uno innuit loco: & quintum Consulatum Titi memorat lib. 2. cap. 25. quem ille gessit anno U. C. 828. C. 76. Incendium Vesuvii, quod speculatus Plinius occubuit, describitur a Dione libro LXVI. p. 755. seq. ad a. U. C. 831. Titi primum. Plinius in præf. *Viginti millia rerum dignarum cura, quoniam, ut ait Domitius Piso,* Thesauros oportet esse non libros, *ex lectione voluminum circiter duum millium, quorum pauca admodum studiosi attingunt propter secretum materiæ, exquisitis auctoribus D.* [1] *includimus triginta sex*

1 Ita legendum, non C.

voluminibus, adjectis rebus plurimis, quas aut ignoraverant priores, aut postea invenerat vita. Volumen secundum citat Plinius 6, 29. septimum 33, 3. Nonnunquam etiam libri non numerum, sed argumentum, ut 9, 35. *ut diximus in circuitu Mundi*, respiciens ad volumen secundum & seq. Et 33, 1. *sicut dicemus in gemmarum volumine:* respicit enim ad librum 37.

Præter naturalium, quam titulo ipso promittit atque ubertim pandit, rerum notitiam, discordiam concordiamque, usus & effectus: præter historiam inventorum humani ingenii, laboris luxusque, & variarum artium, passim gravissimas adspergit sententias, & judicium de vanitate rerum humanarum, mortaliumque stultitia, speciatim de perditis Romanorum per opes moribus, nec minus de mira sapientia ac provida arte, fidemque omnem superante vi naturæ, per quam Numen intelligi voluit. Itaque licet Epicuri immersus erroribus, tamen ab Atheismi ἐγκλήματι absolvitur, judice Ulrico Zwinglio lib. de Providentia T. I. Opp. 356. A Georgio Agricola præfat. ad libros X. de natura fossilium arguitur, *quod interdum haud observarit, a diversis scriptoribus unam rem duobus vel pluribus vocabulis appellari, interdum contra res duas vel plures uno vocabulo.* Talium hallucinationum plenum esse ait Salmasius pag. 258. qui passim etiam illas notavit exercitationibus in Solinum. vide pag. 298. 302. 303. Josephus Scaliger in Scaligerianis primis pag. 85. *accuratus Plinii lector deprehendet, ipsum Plinium omnia, quæ ex variis auctoribus excerpebat, ordine li-*

terarum sive Alphabetico in sua digessisse adversaria, neglecto ordine naturali, qui potior erat. Confer & Reinesium III, 5. Var. Lect. Alia in diligentissimo illo viro notata vide, si placet, in Dan. Guil. Molleri diss. de Plinio Secundo pag. 20. seq. Non in omnibus obstringere se fidem suam, potiusque ad auctores relegare plus simplici vice præ se fert Lib. VII. Cap. 1. *qui dubiis*, inquit, *reddentur omnibus, modo ne sit fastidio Græcos sequi, tanto majore eorum diligentia vel cura majore.* Adde VIII, 22. *Sint ista, ut rerum Naturæ libuit*, inquit II, 52. *aliis certa, aliis dubia, aliis damnanda: nos cetera, quæ sunt in his memorabilia, non omittemus:* & II, 98. *ut nihil, quod equidem noverim, prætereaam.* Hinc æquius de Plinio nostro judicat Jo. Rajus Epistola ad Jo. Listerum, [1] ne alios jam memorem, quorum testimonia congessit Jac. Pontanus lib. V. φιλοκαλίας c. 1. pag. 142. & lib. 6. c. 10. p. 195. Sane reprehendi non raro Plinium immerito, ac præter rem mendacii argui, ubi quæ tradit verissima esse comperiuntur, pulchre notatum est a Casparo a Reyes, qui erudite illustrat locum lib. VIII. c. 50. *atque etiam morbus est aliquis per sapientiam mori.* Sed de reprehensoribus & cavillatoribus Plinii videndus Ill. *Rezzonicus* T. I. Lib. VII. qui de iis copiose ibi dixit & accurate.

SCRIPTA deperdita.

Deperdita Plinii scripta hæc enumerantur a Pli-

1 Bibl. Angloise Tom. IV. p. 10.

nio juniore Epp. III, 5. *de jaculatione equestri* liber unus: *de Vita (L.) Pomponii Secundi* libri II. *Bellorum Germaniæ* libri XX. *Studiosus* libri III. Voll. VI. *Dubii Sermonis* L. VIII. *Historiarum* XXXVII. *a fine Aufidii Bassi. Electorum* CLX. non in libris scriptis numerandi. Fuere enim tantum Loci excerpti e scriptis lectis ad usus varios vel cogitandi vel scribendi. De his omnibus diligenter scripsit sæpe laudatus *Rezzonicus* T. I. L. V. Ipse Plinius, auctor, hos libros interdum tangit, ut H. N. VIII, 42. librum *de jaculatione equestri*, XVI, 4. *de Vita Pomponii* [1] in Præfat. libros *dubii sermonis*: item ibidem *libros Historiarum*, & II, 53. 83. Alios præter hos alii, ut *de bellis Germanicis* Tacit. A. I, 68. Symmach. IV, 18. Libros *dubii Sermonis*, Grammatici, Diomedes, Charisius & alii.

SCRIPTA varia ad Plinium pertinentia.

Exempla Operis hujus *scripta* adhuc exstant permulta; quorum magnum numerum diligenter enarrat & recenset Ill. *Rezzonicus* Comes T. II. p. 218. Pleraque sunt recentioris ætatis: & circa tempora restitutarum literarum, quædam etiam Sec. XV. scripta. Nam propter copiam doctrinæ celebratam multi cupiebant exemplum libri habere, unde & post tam frequentes editiones factæ. Inprimis antiqua & clara sunt exempla: *Ricardianum* Florentiæ,

1 *Pomponius* hic *Veronensis* an *Novocomensis* fuerit, pariter, ut de Plinio ipso disputatur. Novocomensem fuisse defendit idem Comes Rezzonicus Tom. I. p. 150.

quod nono ſaltem ſeculo ſcriptum putatur; *Toletanum*, quo Pintianus & Schottus uſi ſunt; & *Eſcorialenſe* e ſeculo eodem nono, nondum collatum cum edd. *Pariſienſe* tempore Caroli Calvi ſcriptum, & pauca alia. Exemplar *Gottorpienſe* quoque celebratum eſt a nonnullis: idque conferri cum edito exemplo optat Ill. *Rezzonicus*. Sed de uſu Codd. ad conſtituendum textum Plinii poſt recenſitas editiones aliquid monebimus. Valde inter ſe variare ſcriptos libros, omninoque valde vitioſos eſſe, non eſt mirum, in tanta magnitudine operis, & multitudine rerum vulgo non notarum, cum etiam in iis libris, quorum populare argumentum eſt, tanta vitiorum copia irrepſerit. Nec illa vitioſitas eſt nova. Nam *Symmachus* jam de eo malo queſtus eſt, Epiſt. I, 24. Similia alii tradunt. *Guibertus* ait, *Robertum* quendam, Abbatem Montis S. Mich. incidiſſe in exemplum Plinianæ hiſt. valde vitioſum; id eum correxiſſe feliciter. Qualem illam hominis, illo tempore, correctionem fuiſſe putemus? Apud Decembrium autem Polit. liter. p. 44. Lonellus ait, ſe multa Plinii exempla e remotis etiam nationibus conquiſiviſſe, ut adjutoribus Guarino & Victorino correctiſſimum haberet. Et omnino, non modo ante, ſed & poſt inventam typographiam in editis exemplis, ut Stephanus ait, in Epiſt. de typogr. ſua, p. 42. Plinium conjecturis omnium tanquam ſcopum miſere expoſitum fuiſſe.

VERSIONES.

Verſiones Plinianæ hiſtoriæ exſtant pluribus lin-

guis. Prima eſt ſine dubio *Italica Chriſtoph. Landini* [1] primum edita, quod quidem certo conſtet, Venet. 1476. f. per Jenſonum; ſæpe illa repetita. Si verum eſt, quod traditum reperi a nonnullis, e libro ſcripto factam eſſe hanc verſionem, uſus etiam criticos habet. Sed tum jam edita exempla plura exſtabant: potuit tamen, ubi hærebat, libros ſcriptos conſulere, quod an & quomodo factum ſit, judicabunt ii, qui cum editis contulerint accurate. In editione repetita nona Venet. 1484. correctorem habuit *Jo. a Franceſio*, in decima ibid. 1543. 4. *Ant. Bruccio-lum:* qui deinde a ſe verſum Italice Plinium edidit Venet. 1548. 4. Novam poſt dedit *Ludov. Dominicus* Venet. 1561. 8. etiam additis notulis; quæ illas obſcuravit, etſi Brucciolum fere ſequitur ſenſu, & verbis elegantior eſt, ut judicat illuſtris Rezzonicus.

Gallica verſio totius operis Pliniani exſtat, facta ab *Antonio Pineto* (du Pinet) cujus prima certa editio eſt Lugd. a. 1566. apud Claud. Sennetonum: (nam altera 1562. incerta eſt) ſæpe repetita in Gallia & extra Galliam. --- Novam verſionem moliri cœpere viri quidam docti medio hoc ſeculo noſtro, ſed res exitum non habuit. Nuper autem nova verſio lucem vidit cum textu latino, ita facto, ut nihil in eo poneretur, quod non in aliquo libro ſcripto exſtaret; quod eſt ad commenda-

1 De hac verſione intelligendum, quod dicit Sabellicus, de linguæ latinæ reſtauratione p. 334. med. *Landinum, Plinium & Livium, duo linguæ Latinæ lumina, non ſine piaculi ſuſpicione omnibus vulgaſſe.* Nam idem & Livium Italicum fecit.

tionem operis apud vulgus ſpecioſum: verſioni ſubjectæ ſunt notæ, ad res maxime explicandas & illuſtrandas pertinentes; (quanquam & grammaticæ & criticæ inſunt:) in quibus utique multa vulgaria etiam verboſius, quam neceſſe erat, traduntur. In eo opere plures laborarunt; unus ſcripſit, præſertim verſionem, ut una orationis forma operi redderetur: quæ eſt, quoad nobis judicare licet, elegans. Prodiit 1771-1782. Pariſ. 4. XII tom. Opus debetur maxime Cl. *Poinſinet de Sivri.* --- De *Durandi* verſionibus particularum Plinianarum infra dicetur.

Hiſpanica verſio una modo typis vulgata eſt, *Hieronymo Gorneſio ab Huerta* auctore (nam *Franciſci Hernandii* verſio librorum 26. ſcripta tantum exſtat) ejuſque pars prima Libros XI. complexa primum prodiit Mantuæ Carpet. a 1624. altera 1629. f.

Anglice verſus eſt Plinii textus a *Philemone* Batavo, qui in Anglia medicinam fecit, editusque Lond. 1634.--*Belgice* Arnhemii primum a. 1619. 4. deinde Amſtelod. a. 1664. 8. ſub titulo: *Plinius* van Menſchen, Vogeln, onde Viſchen. --- *Germanice* verſus olim ex parte eſt, a L. I. uſque ad L. V. Argentor. 1509. fol. & a. L. VII. uſque ad XI. per notum illum *Henricum Eppendorpium:* quæ verſio prodiit Argentorati 1543. Sed alia verſio facta eſt poſtea per *Joannem Heydenum*, quæ primum prodiit Francof. 1565. fol. deinde 1571. 1584. & 1600. repetita. Res non eſt tanti. Nam nemo eam hodie legere curet, nec adeo multum de ea ſperare licet. Nuper autem Roſtochii Vol. I. 1764. Vol. II. 1765. 4. prodiit novi exempli verſio Germanica, cujus auctor fuit

Jo. Dan. Denso Pomeranus: qui poſt diuturnum rerum naturalium ſtudium, & cognito ingenio Pliniano, non male adeoque præparatus ad hunc laborem acceſſit; non modo ſenſus Plinianos bene exprimere conatus eſt, ſed & rebus nondum nomen Germanicum habentibus, nomina apta imponere: quæ res ei ſæpe non male ceſſit. Ceterum aliud volumen promiſit, in quo & emendaretur textus Plinianus & hiſtoria naturalis ad noſtra uſque tempora continuaretur, h. e. nova poſt Plinium in quoque genere inventa traderentur. In quo virum doctum non ſolita noſtræ ætati feſtinatione uti, res ipſa docet, cum nonus ab illius promiſſi tempore annus labatur, necdum illud volumen prodierit. Novæ verſionis auctor nuper exſtitit Cl. *Groſſe*, cujus duo priora volumina prodierunt Francof. 8.

Arabica verſio, auctore *Honiani*, fil. *Iſaaci*, memoratur in Herbeloti Bibliotheca Oriental. p. 199. & in Act. Erud. 1720. p. 415.

INTERPRETES partium quarundam.

Juvat etiam per ſaturam paucis referre, qui partes quaſdam Pliniani operis illuſtrarunt. M. Antonius *Sabellicus* Centuriis duabus annotationum, varia Plinii loca illuſtravit, quæ recuſæ ſunt Venet. 1508. & exſtant in T. I. Facis Gruter. De his ſæpe ille in Epp. *Rob. de Valle* Rothomagenſis dedit Explanationes difficilium Plinii locorum a. 1500. 4. (exigui momenti, judice Harduino). Nic. *Leonicenus* de Plinii, & aliorum Medicorum erroribus: cujus liber primum prodiit a. 1491. Additus eſt liber

de herbis, fruticibus, animalibus, metallis, ſerpentibus &c. in editione Baſil. 1529. 4. in quo refellit, quem vocat Patronum Plinii (ſ. Sabellici) i. e. Collinutium. Ejuſdem Leoniceni de falſa quarundam herbarum inſcriptione in Plinio, Argent. 1536. Huic reſcripſit Pandulph. *Collinutius* in defenſione adverſus Leonicenum Pliniomaſtigem. v. & Epiſt. Totti & Menochii p. 211. ſeqq. adde ill. Rezzonici Plin. L. VII. p. 217. ubi p. 219. etiam Verderius refellitur.

In Plinii Præfationem commentarius *Marini Becichemi* Scodrenſis prodiit Pariſ. 1519. Corn. *Vitellii* Epiſt. ad Parthenium Benacenſem, qua eandem præfationem illuſtrat, Perotti Cornucopiæ ſubjungitur, in quo ſæpe Plinius explicatur: Philippi *Melanchthonis* paraphraſis prodiit cum Orationibus duabus Demoſthenis in Ariſtogitonem Latine verſis Hagenoæ 1527. 8. Video etiam laudari Antonium *Fabrum* [1] in Plinii præfationem Rom. 1510. 4. *Leodegarii a Quercu* commentarius prodiit primum Pariſ. 1556. 4. apud Vaſcoſan. tum Heidelb. 1600. 8. In illam præterea ſcripſere Martinus *de Figueredo*, Olyſſipone 1529. f. Adrianus *Turnebus*, (in libros Nat. hiſt. præfatio ex emendatione Adr. *Turnebi* cum ejuſdem notis. Pariſ. ap. Vaſcoſanum, 4.) qui notas ſuas Guil. *Pellicerio*, [2] Montiſpeſſuli Epiſcopo, debere ſe fatetur, &

1 Vide Catalogum Bibliothecæ Scilerianæ pag. 124.

2 Hujus Pellicerii notis in Plinium MSS. uſum ſe fuiſſe Harduinus teſtatur. Similiter ineditæ alicubi delitescunt in Plinium notæ Antonii Nebriſſenſis, Joannis Andreæ Stranæi, Petri Ciacconii, Chriſtophori Longolii, & fortaſſe Franc. Calvi. Vide animadverſiones philologicas Thomæ Crenii T. 7. p. 12. & 207. ſeq. D. de Aylva (forte de

quas Harduinus sibi haud visas memorat: *L. Antonius Flaminius*, atque *Antonius Ferrariensis.*

In Librum I & II Francisci *de Villabolos* exstat glossa naturalis, Compluti 1524. fol. *In Librum II* Georgius *Valla*, Venet. 1502. 4. Jacobus *Zieglerus*, de quo v. Schelhornii Amœn. hist. Tom. II, p. 265. *Collinutius* & *Vadianus*, Basil. 1531. 4. Jacobus *Milichius*, Prof. Mathem. Vitemb. Hagenoæ 1534. 4. Halæ Suevorum 1538. 4. Francof. 1543. 1553. 1563. 4. Paris. 1563. 4. Lips. 1573. 4. Is vero res ipsas potius tractat, quam auctoris sensum investigat; tum se adjutum profitetur Ziegleri commentariis in eundem librum, neque tamen totum subtiliter conscriptis. Rudolph. *Goclenius*, Marpurg. 1612. 12. *Gelenius* emendatus Paris. 1543.

In Librum VII Guglingerus, Cracov. 1526. 4. In locum Plinii VII, 50. ubi *mortis per sapientiam* [1] mentio, scripsere Alciatus II, 60. parerg. Mercurial. VI, 20. Var. lect. Bisciola XVII, 12. hor. subseciv. Cerda ad Georg. Virgilii IV, 260. Eduardus Fernandez, Joannes de Luna Vega, Franciscus Ximenez Guillen, & Jo. Pineda, Beverovicius quæst. Epistol. pag. 23. 27. 66. 69. 78. & Wedelius Centur. I. diss. Medico Philolog. X, 10.

In Librum IX Francisci *Massarii* Veneti castigationes & adnotationes Basil. 1537. 4. cum præfat. B. Rhenani, Paris. 1542. 4. *In Libri XXX cap. I & II* commentarius argutissimi scriptoris, i. e.

Sylva, inquit Harduinus) Medici Frisii commentarios in Plin. laudat Muntingius.

1 Verba Plinii sunt: *Atque etiam morbus est aliquis per sapientiam mori.*

Jo. *Trithemii*, complectens Magiæ naturalis rationem, prodiit Herbipoli 1548. 4. quo difficultates Plinianæ, præsertim de Magia, explicantur & tolluntur. Nic. *Maronea* Commentarius in Plinium & Dioscoridem de amomo editus est Basil. 1608. 4. Melch. *Guillandini* in aliquot capita Plinii lib. XIII. (de papyro) Venet. 1572. 4. Lausannæ 1576. 4. contra quem Josephus Scaliger in scriptis posthumis scripsit Paris. 1610. 4. Plinius *de Piscibus* cum scholiis Jo. *Cæsarii* prodiit Venet. 1518. 4. Argentorat. 1534. 4. Christiani Gabrielis *Fischeri*, Regiomontani nota ad Plinii IX, 33. (num. 52. Harduin.) de Concharum differentiis, in Actis Eruditor. a. 1733. p. 487. Antonii *Vallisnerii* dialogos inter Plinium & Malpighium legas in Museo Minervæ Venetæ (Galleria di Minerva) Tom. I, pag. 297. & Tom. III, pag. 297. 353. quibus ingeniose refellitur generatio, quam ex putredine sine semine fieri multi sibi persuaserant. Vide & Diarium Venetum, Giornale de' letterati d'Italia, Tom. 13. pag. 180.

De duabus partibus Pliniani operis etiam bene meruit David *Durandus*, Sacerdos Londinensis & Societatis eruditæ Lond. Sodalis, primum de L. XXXV. ad calcem libri, *Histoire de la peinture ancienne*, qui prodiit Lond. 1725. f. cum figg. deinde de L. XXXIII. de auro & argento ad calcem libri: *Histoire naturelle de l'or & l'argent.* Lond. 1729. f. Primum utrumque librum fecit francicum, textum latinum libri utriusque ex MSS. Voss. & ed. pr. 1469. emendare subinde tentavit, suasque notas addidit, ad L. XXXIII etiam Gronovianas, ut & alio-

rum, ut Pintiani, correctiones & notas, & Harduini. Inprimis digna est, quæ legatur præfatio ad Historiam Picturæ, ad notitiam scilicet edd. quarundam veterum. Ceterum in notis ipsius exempla latinitatis non bene intellectæ plura reperimus. Etiam *præfationem Plinii* ab eo editam & ex iisdem libris correctam Lond. 1728. 8. reperimus: ipsi non vidimus.

Post hunc nuper plura loca Pliniani operis e libris scriptis editisque feliciter correxit & explicavit illustravitque Ill. *Rezzonicus* in præclaro Disquisitionum Plinianarum opere, ut T. I, p. 242. seq. *Librum primum* ad Vespasianum. T. II, c. IX, p. 3. *Libri II*, & ceterorum omnium particulas plures, hoc nomine præclare de Plinio meritus, etiam exemplo illius operis diligenter tractandi proposito, quod imitentur, qui Plinii novam & perfectam editionem curare instituant.

Neque ex hoc numero excludemus Jo. Matth. *Gesnerum*, qui *Chrestomathiam Plinianam* cum notis edidit Jenæ a. 1723. 8. repetitam & emendatam Lips. & Zellæ a. 1753. in quo libro est ad Plinium & intelligendum egregia præparatio, & ad totum lectione cognoscendum invitatio. Et venit ei aliquando, Goettingæ cum esset, in mentem totum opus edere, cum ei etiam Codex oblatus fuisset ab aliquo in vicinia Goettingensi (Eyringii Biographia Gesneri T. III, p. 352.) & copia esset exempli Pliniani operis a Petr. Francio cum Cod. scr. collati; haberetque collegas rerum naturalium & medicarum peritissimos, quos in locis ad Physicorum & Medico-

rum disciplinam pertinentibus in consilium vocare posset, melius deinde eas dicturus, quam ipsi possent. Sed id institutum exitum non habuit.

Finem vix reperiremus, si omnes memorare vellemus, qui per varias occasiones Plinio profuere. Sed principes sunt *Budæus*, Jul. Cæsar *Scaliger*, *Salmasius* in Polyhistore, & notis ad Hist. Aug. scriptores, in quibus & locum de papyro ita explicavit, ut nihil, quod melius dici posset, reliquerit. --- Nec prætermittendus *Scheuchzerus*, cujus *Dialogus inter Plinium & Salmasium* in Clerici Bibl. Sel. T. XVII, p. 192. & in ejus Hist. nat. Helvet. plura sunt, quæ ad Plinium pertinent, ut P. VI, pag. 130. 159. *de androdamente* ad XXXVII, 10. Et ejus libri multa vel explicantur vel illustrantur ab iis, qui *de gemmis* scripsere: multa in Commentariis Acad. Paris. literarum bonarum, Partibus quidem recentioribus, etiam ad artes pertinentia, etsi non raro infeliciter, propter latinitatem non satis intellectam, inprimis ab Com. *Caylus*, aut vitiosam scripturam.

Fuerunt etiam, qui in Plinio laborarunt edendo, sed absolvere destinata non potuere. De miro studio Christophori *Longolii* Mechlinensis, qui a. C. 1522. natus, Patavii obiit, cum vix annos 34. vixisset, quos labores susceperit, quæ itinera & pericula obierit, ut Plinianam Historiam digne illustrare posset, vide quæso Melchioris Adami vitas Philosophorum in Longolio. Idem Adamus narrat, Longolium pæne puerum plura in Plinio emendasse & notasse, quæ ipso inscio & invito in Gallia fuerint edita. Memorat etiam Orationem, de laudibus C.

Plinii, ac commentaria in XI Plinii libros. Et Gesnero Longolii Commentaria in Plinium celebrantur, quem Pictavii publice cum summa omnium admiratione docte & eleganter fuerit interpretatus. Tamen Longolium & Steph. *Aquæum*, qui Paris. 1530. f. edidit Comm. in Plin. minorum gentium interpretes vocari video ab Andr. *Schotto*, qui in Epistola ad Ortelium, Melæ subjecta, *Pintiani*, inquit, *in Plinium utinam te hortante Plantinus noster, typographus omnium quot sunt, erant, maxime industrius, in vulgus edat cum* Jac. Susii *&* Brugensium *notis : esset cur Reipublicæ literariæ, patriæ, & Plinio ipsi jam pæne in integrum restituto gratularemur. Nos Toletanum Codicem MS. quo usus est Pintianus, inspeximus, non pauca relicta collegimus, Solinum quoque & Capellam cum MSS. compositos recensuimus : sed maturescere sinam.* Ex eodem Schotto præterea discimus, quod Plinium illustravit etiam seculi sui alter Varro, Petrus *Ciacconius* Toletanus, cujus vigilias Plinianas adhuc, inquit, nobis heredes invident & thesauro incumbendo premunt. Petri *Pierii Smensæ*, Schotani, notas & emendationes in Historiam naturalem Plinii memorat Suffridus Petri de scriptoribus Frisiæ decad. XVI, 2. nunquam editas, ut existimo, quemadmodum & Roberti *Constantini* Antonius Teissierius in elogiis Thuaneis Gallice versis illustratisque Tom. 4. pag. 508. Dan. Guil. *Mollerus* in diss. circulari de Plinio Secundo, Altdorf. 1688. 4. notat Nicolaum *Rigaltium* quoque & Octavium *Ferrarium* Plinii Historiæ naturali recensendæ animum applicuisse, licet consilia eorum mors

prævertit. Ipſe Ferrarius pag. 309. Epiſt. *De Plinio vix ulla ſpes ſupereſt, cum immenſum pelagus & ſumma dies inſtans vela colligere & retro curſum vertere impellat. Itaque labor omnis non ſine fructu per tot annos magno ſcriptori impenſus fruſtra ſuſceptus fuerit. Sic Dii voluere.* Eodem loco teſtatur, ſe veterem editionem Venetam contuliſſe cum manu exarato Codice, qui Pici Mirandulani fuerit. Notas Ferrarii non ultra librum duodecimum proceſſiſſe a. 1675. teſtatus eſt Chriſtophorus Arnoldus. Vide Burchard. Gotthelf Struv. T. I, faſcic. 7. actor. literariorum ex MSS. eruditorum p. 78.

INDEX EDITIONUM C. PLINII SECUNDI

EMENDATIOR ET AUCTIOR FABRICIANO IN QUINQUE ÆTATES DIGESTUS.

ÆTAS I. *NATALIS.*
1469 -- 1496.

Inter cujus cimelia post editionem principem præstat *Parmensis* I, emendata a Phil. *Beroaldo*. Sectiones in Plinianum textum induxit Romana II.

——[Quæ ferebatur princeps *Veronensis*, 1468. fol. eam exstare usspiam, dubitarunt multi: nunc quidem, commentitiam esse, planum factum est ab ill. Rezzonico T. II. Disq. Plin: p. 277.]

1469 *Editio princeps*, *Veneta* fol. per *Joannem Spirensem* Germanum, charta nitida & marginibus amplioribus: quam pluribus describit Sallengrius in Commentariis suis literariis (Mém. de littérature) T. I. sed ut externis tantum immoretur, ad usum criticum nihil dicat, de illius temporis more. Ejus exemplum est in Bibliotheca Senatus Lipf. Ad calcem leguntur hi versus:

Quem modo tam rarum cupiens vix lector haberet,
Quique etiam fractus pæne legendus eram,
Restituit Venetis me nuper Spira Joannes,
Exscripsitque libros ære notante meos.
Fessa manus quondam, moneo, calamusque quiescat.
Namque labor studio cessit & ingenio.

Ad eandem editionem respiciunt versus, qui leguntur in antiqua editione librorum Augustini de civi-

tate Dei Venet. 1470. fol. per Joannem & Vindelinum de Spira, fratres:

Qui docuit Venetos exſcribi poſſe Joannes
Menſe fere trino centena volumina Plini,
Et totidem magnos Ciceronis Spira libellos,
Cœperat Aureli, ſubita ſed morte peremtus.
Non potuit cœptum Venetis finire volumen.
Vindelinus adeſt ejuſdem frater, & arte
Non minor, Adriaca qui commemorabitur urbe.

In hujus ed. exemplis Græca vel omiſſa vel latine expreſſa ſunt. Vitioſe expreſſa multa: ſed tamen, ut ill. *Rezzonicus*, poſt *Durandum* (v. præf. Hiſt. Pictoriæ artis) uſu reperit, multa meliora ſunt, quam in aliis editionibus: unde ad textum Plinii conſtituendum neceſſaria eſt. Harduinus quidem non modo uſus ea non eſt, ſed eam etiam ignoravit. Ad L. 33. & 35. emendandum uſus eſt Durandus. Mature negligi cœpit, quod ſecutæ eam editiones pulchriores erant.

1470 *Romana* I. -- naturalis hiſtoria. Ad calcem legitur: *Sub Romano Pont. Max. Paul. II. Veneto, impreſſ. Romæ in domo Petri & Franciſci de Maximis juxta campum Floræ, præſidentibus magiſtris Conrado Sweynheim & Arnoldo Pannarz. Anno Dominici natalis, 1470. fol.* cum Epiſtola *Io. Andreæ, Alerienſis* Epiſcopi, ad Paullum II. Hæc editio, manu paſſim notata, fuit in Bibl. Marquardi Gudii, & inde pervenit in Bibl. Vinarienſem. Hanc editionem non probatam fuiſſe Perotto, patet ex Epiſt. ad Fr. Guarnerium, ſubjecta Cornu copiæ p. 1033. edit. Aldinæ: ſed eam defendit Cornelius Vitellius in Epiſtola ad Parthenium illi ſubjecta, ibidem pag. 1049. & Perottum male accepiſſe quædam præfationis Plinianæ loca, docet.

1472 *Veneta* II, (*Harduino* I) hiſtoriæ natur. libri XXXVII. cum *Andr. Alerienſis* ep. ad Paullum Secundum Venetum. Venetiis, per Nic. *Jenſon* Gallicum, fol. (nam ed. Jenſonii a. 1470. ficta eſt) Hujus editionis exempla plura notata reperimus, ut olim in Thuana, Lugduni in Bibliotheca publica, & Londini in Bibl. Richardi Mead.* Hæc editio ſpecie perpul-

chra est, etiam caret mendis edit. Rom: sed subinde interpolata est spuriis laciniis; sive Codicis scripti, sive correctoris culpa:

* Mættarius testatur Annal. Typ. T. I. p. 34. eam se vidisse cum initialium literarum illuminationibus, singulorum librorum argumentum exhibentibus. Initio libri primi describitur *Plinius* sedens & scribens: 2. informis Mundi globosi figura: 3. 4: 5. 6. diversæ Tabulæ Geographicæ: 7. tres Sceleti: 8. duo Elephantes turrigeri: 9. 10. varia piscium & avium genera: 11. Bombycum variæ ab ovo usque metamorphoses: 12. Numina ruralia: 13: Hortulanus arbusculas transmovens: 14. Homo ebrius in vinea: 15: Puer humi cum pomis ludens: 16. Venator silva cervum persequens: 17. Arbores in seminario dispositæ: 18. Agricolæ duo arantes: 19. multæ sationum species: 20: Puer melones legens, & mulier corbem gestans: 21. Rusticus corollas nectens: 22. Tinctor vestium: 23. Vindemiator in vinea: 24. Quidam Arborum radicibus assidens: 25: Quidam herbas legens: 26. Chirurgi duo, alter infirmi caput curans, alter vero incidens: 27. Pantheræ duæ, altera aconito gustato exspirans: 28. Medicus cum libro, prope ægrum in lecto decumbentem: 29. Æsculapius sub serpentis figura: 30. Magus in magicarum figurarum circulo legens, & Dæmon desuper advolans: 31. Urinatores: 32. Navis: 33. Puer sufflans ignem sub fornace fusoria: 34. Pictor pingens in tabella: 35. Metallorum fossor: 36. Duo lapidicidæ: 37. Gemmarius inter varia gemmarum diversicolorum genera. Tales figuræ & in exemplo ed. Parmens. tertiæ repertæ, quas enarrat ill. Rezzonico p. 298.

1473 *Romana* II, repet. Rom. 1470. fol. sed & minus elegantibus literis, & vitiosior, & vero etiam pluribus locis a quodam *Brotheo*, qui ei editioni præfuit, depravata, quem hoc nomine acriter perstringit Dom. Calderinus in recriminatione taxationis

Plinianæ ad calcem Comment. in Juvenalem. Ibidem in Defenſione adv. Brotheum accuſat Perottum, quod Plinium 275 locis corruperit: quod in qua editione factum ſit, ignorare ſe dicit auctor Literaturæ Brixienſis P. I. pag. 160. Ea autem accuſatio eſt communis Perotto & Brotheo, de quo idem dicit. Nempe Perottus codicem, ex quo novam editionem Brotheus dúxit, tot locis correxerat; ut clare dicit: *in ducentis & ſeptuaginta quinque locis Plinianum Codicem, quem Brotheus imprimi juſſit, depravaſſe, fateatur neceſſe eſt.* Omiſſa eſt etiam Epiſtola Jo. Andr. *Alerienſis* ad Paullum II cum Epiſtolis Plinii Junioris de avunculo ſuo, & in fine alii verſiculi. Denique in hac editione textus Plinii ſectus eſt in partes minores cum titulis, eorumque numeris, uti & operi praefixi ſunt: quæ res etſi uſibus nonnullis aptiorem textum facit, tamen non probatur ill. Rezzonico. Sed id inſtitutum ſecuti ſunt poſtea omnes.

1476 *Veneta* III. per Nic. *Jenſon.* f. quæ repetitio videtur ed. 1472. cf. Car. Benj. *Lengnichii* notit. librorum rariorum. Gedan. & Lipſ. 1776. Tom. II. p. 60.

——— *Parmenſis* I, fol. Ducta eſt e Jenſoniana, ſed tamen in locis nonnullis emendata a Phil. *Beroaldo*, cujus epiſtola ſubjecta eſt in fine, quæ loca & adnotavit ill. Rezzonicus Comes. Uſum quidem ſe dicit & MSS. Pliniani Operis, & teſtimoniis veterum, Pliniique ipſius: quarundam emendationum ipſe rationem reddidit. Hac editione uſus eſt *Pintianus*, eaque intelligenda, cum Parmenſem librum commemorat.

Filiæ Parmenſis I ſunt ſequentes:

1479 *Tarviſina*, fol. quæ Parmenſem I repetiit, etiam Beroaldinas notulas: acceſſit egregia *Hieronymi Bononii* (Bologni) Apol. pro Plinio (ad Jo. Bombenum) adverſus eos, qui tum Plinii libros in contemtum adducere tentarunt, additis verſiculis his:

Quid juvat innumeris onerari ſcrinia libris?
Solus pro cunctis Plinius eſſe poteſt.

1480 *Parmenſis* II, typis Andr. Portiliæ fol. quæ nihil dif-

ſert a I, niſi quod mendæ quædam typographicæ ſublatæ ſunt a Portilia typographo, & Beroaldi nomen in fine & epiſtola omiſſa, relictis tamen correctionibus: fortaſſe ut imperitis novum videretur, quod erat dudum vulgatum.

1481 *Parmenſis* III. fol. typis Andr. Portiliæ. Secundæ ſimilis.

——— *Veneta* IV. fol. apud Thomam de Blavis: quam e poſterioribus Parmenſibus ductam ſubjectæ Beroaldi correctiones ſine nomine & epiſtola ejus docent.

1483 *Veneta* V. quam Harduinus alteram putavit. Venetiis impreſſ. opera & impenſis Jo. (*Rainaldi*) *de Novimago* Alamani, anno nativitatis domini 1483. d. VI. menſis Junii, fol. Ex iisdem cum illa 1481. exemplaribus ducta eſt. In fine ſunt quædam non contemnendæ correctiones. Ceterum hæc editio mendis ſcatet.

1486 *Veneta* VI. fol.

1487 *Veneta* VII. Plinii Secundi Naturalis hiſtoriæ libri XXXVII. Venetiis impreſſ. per magiſtrum *Marinum Saracenum* anno MCCCCLXXXVII. die XIV menſis Maji regnante illuſtriſſimo principe Auguſtino Barbarico. fol. Literæ initiales coloratæ. In fine habet correctiones.

1496 *Brizienſis* I. fol. typis Angeli & Jac. Britannicorum.

ÆTAS II. *BARBARA*
1496 -- 1535.

Novum Plinii exemplum, idque caſtigationibus *Hermolai Barbari* primis an. 1492, & alteris an. 1493 editis emendatum introduxit Veneta an. 1496. Adjunxere ſe illi Guil. *Pellicerius* & Jo. Bapt. *Palmarius*. Præ ceteris dein profuit Plinio Alex. *Benedictus*; & huic ſucceſſere Jo. *Cæſarius*, Deſ. *Eraſmus*, *Angelus*, & qui nulli doctrina inferior, modeſte verum nomen illo *Bellocirii* texit, Petrus *Daneſius*.

1492 & 1493 Caſtigationes Plinianæ *Hermolai Barbari*, *Romæ* fol. Atque hæ ſunt primæ *Hermolai*, qui Plinianum opus tum e libris ſcriptis, tum maxime ex inge-

nio, i. e. ex doctrina & ſcientia rerum, e ſcriptoribus græc. & lat. comparata, caſtigare inſtituit.

1493 Ejuſd. Caſtigationes Plinianæ ſecundæ. it. emendatio in Pomponium Melam. it. Obſcuræ voces in Cod. Pliniano cum expoſitionibus. *Romæ*, typ. Eucharii, fol.

De caſtigationibus Herm. Barb. accuratiſſime omnium, quos nos quidem ſciamus, egit Apoſtolus Zenus in Diſſ. Voſſianis P. II, p. 371. Reprehenſus eſt a pluribus, ut Rhenano, in præf. ad Maſſurium in L. IX. Plinii, quod libros ſcriptos non ſatis diligenter inſpexerit. quod non negamus: at ille in præfatione ad Alexandrum ipſe dicit, ſe maxime e ſcriptoribus veteribus græcis & latinis correxiſſe; & videtur codices veteres & bonos nanciſci non potuiſſe. Hæ caſtigationes aliquoties repetitæ ſunt Mediolani, Baſileæ &c.

1496 Veneta fol. cum caſtigatt. Herm. Barbari per Barthol. de Zanis.

1497 Veneta, apud Bernardum *Benalium*, ex correctione *Hermolai Barbari*, fol.

1498 Veneta fol. ap. Bernard. *Benalium*. rep. ed. prioris.

——— Veneta fol. cum præfat. *Palmarii*. Ut ex præfat. patet, baſin fecit Venetam II, i. e. Jenſoni, exemplo Hermolai, correctam ad rationes Hermolai, ſed maxime ad MStum librum Barberinianum, in margine etiam additis adnotatiunculis ad lectiones pertinentibus. Sed ea editio proprie eſt repetitio Venetæ anno 1472.

——— *Brixienſis* II. fol. e caſtigationibus *Hermolai Barbari*, cum notulis quibuſdam marginalibus manu Guil. *Pellicerii* Epiſc. Monſpelienſis paſſim exaratis, in decem fere priores libros. Hæc editio in calce a. 1496. exhibet: in quo vitium ſit neceſſe eſt, quia Benalianæ veſtigiis incedit. videturque ille annus temere ex ed. prima ductus eſſe: niſi in tota re fraus eſt, ut videtur.

1499 Naturæ hiſtoriarum libri XXXVII, e caſtigationibus *Hermolai Barbari*, quam emendatiſſimi editi. In calce: Impreſſi Venetiis per Jo. Alviſium de Variſio Mediolanenſem, 1499. d. 18. Maji. fol. Hanc

edit. curavit Jo. Bapt. *Palmarius*, Harduino non inſpectam.

1507 Venet. f. *C. Plinii Secundi Veronenſis* hiſtoriæ naturalis libri XXXVII. ab Alexandro *Benedicto* phyſico emendatiores redditi. impreſſ. per Joannem *Rubeum* & *Bernardinum* fratreſque Vercellenſes ab incarnatione anno Domini 1507. die XVI Januarii. Ed. rariſſima. Multa ille ſine dubio bene emendavit, uſus etiam antiquiſſimo, ut ait, Codice. In margine ſunt lectiones dubiæ, ad calcem etiam aliæ. Primus paginas numeris notavit, indicem rerum addidit. Acceſſere & Hermolai Barbari caſtigationes; etſi eas ill. Rezzonicus non memorat.

1510 per Alex. *Benedictum*, Veron. 2 voll. 8. neſcio an diverſa a ſequente:

——— ab Alex. Benedicto emendatiores redditi, 2 voll. 8. ſine loci & typographi nomine. rep. ed. 1507. De hac editione dubitatio eſſe poteſt de loco & typographo. Ill. Rezzonicus Venetiis attribuit, de typographo hæret. Vix dubitamus, quin ſit e Juntina officina: adeo forma literarum cum Juntinis conſentit. Et Juntæ ſimiliter in aliis libris fecerunt, in quibus tantum repeterent aliarum officinarum exempla, ut in Catullo, Tibullo, Propertio. Eſt tamen & Lugdunenſibus exemplis ſimile, ut Livio Becharii &c.

1511 C. Plinii Secundi nat. hiſtoria cum quibuſdam Hermolai Barbari, Viri undecunque periti lecturarum annotationibus &c. quæ omnia emunctis a Nic. *de Pratis* characteribus Franciſci Regnault ac Jo. Frellon impendio, in Lutetiæ Parrhiſiorum Academia feliciter impreſſa, anno a noſtræ ſalutis redemtione MDXI. fol.

1513 Pariſ. fol.

——— Venet. cum Alex. Benedicti emend. Venetiis, per Melchiorem Seſſam, cum figuris. Ed. nitida & rara.

1514 Pariſ. ap. Nic. *de Pratis*, per Franc. Regnault. fol.

1515 Aldina. Hiſt. natur. Venet. partes tres. 8.

1516 C. Plinii Secundi hiſt. nat. libri XXXVII. olim ab Alex. *Benedicto* caſtigati, nunc autem ex collatione multorum exemplarium diligentius recogniti. Venetiis, a Phil. Pincio Mantuano impreſſum anno

Domini MCCCCCXVI die ultimo Decembris, Leonardo Lauredano Venetiarum feliciſſimo Duce regnante. fol. Quod editor collationes aliorum exemplorum jactat in titulo, id inane eſt, ſed illis temporibus valde uſitatum.

1518 fol. Hagenoæ, ex Herm. *Barbari* emendatione & Joannis Baptiſtæ *Palmarii*, (eſt igitur repetitio Venetæ 1498. & hanc habet, qui illam habet) cum *Indice* ampliſſ. Joannis *Camertis*, qui prodierat ſeparatim Viennæ Pannoniæ 1514. 4. & deinde pluribus Plinii editionibus eſt adjunctus.

1519 Venet. fol.

1524 Pariſ. fol. Cum hujus & editionum 1511. 1513. 1514. tituli ſint iidem, eas recenſionem Hermolai ſecutas eſſe patet omnes. Nic. *Beroaldi* & Guil. *Budæi* operam, in Plinio emendando præſtitam, laudat Eraſmus XXVIII, 14. Epiſt. Eam credebat Fabricius in editionibus hujus ſcriptoris Pariſienſibus a. 1514. fol. & 1516. fol. 1524. fol. apud Vidoveum, cum & Cæſarii operam in eo genere laudet. Sed in præf. Plinii Pariſ. 1526. diſerte Beroaldo correctio edd. Pariſ. tribuitur. De Budæo quod dicit, ad librum de Aſſe pertinet: ex eoque ſunt notulæ Budæi, quarum in quibuſdam edd. fit in titulo mentio.

——— Colon. 8. per Joannem *Cæſarium.*

——— Colon. fol. (editio haud paulo melior altera Germanica 1518.) per Joannem *Cæſarium*, qui 4000 mendarum ſuſtuliſſe ſe dicit, non inventa demum & correcta, cum editionem curaret, ſed antea deprehenſa & ſublata in prælectionibus, quas in Plinii libros Coloniæ habuiſſet: inter quas ſcilicet facillime a curioſis interpretibus & deprehenduntur, & vero etiam ſæpe corriguntur vitioſæ lectiones. Ceterum in iſto numero vitiorum etiam typographica intelligit. Ejuſdem Cæſarii ſcholia in Plinium & Oppianum de piſcibus prodiere Argent. 1534. 4.

1525 Baſil. fol. apud Jo. Frobenium, ab *Eraſmo* curata, haud paulo pulchrior Hagenoenſi & Colonienſi. Ejus baſis eſt Colonienſis, ſed pluribus locis, præſertim ex antiquiori Codice ſcripto, etſi valde vitioſo, correcta: cujus correctionis aliquot egregia

exempla in præfatione ad Episcopum Olomucensem commemorantur. (Exstitit in Bibl. Ernestii. Quinque libros priores cum cod. mscr. contulit Henr. Snakenburch.)

——— Veneta cum castigatt. Hermolai Barbari, fol.

1526 Paris. fol. Habuit auctorem quendam *Angelum*, qui ei præfatus est, & cum dicat, se Hermolaum maxime sequi, nempe ut superiores editores Parisienses, tum se ait usum duobus codicibus scriptis e Bibliotheca S. Victoris, similes scilicet illi Erasmiano, de quo ante diximus. Subjectum indicem copiosum Petrus quidam Gratianopolitanus pro suo venditat, & in eo se jactat, cum prope totus sit Camertis. In præfatione falsum est, quod dicit: *Utinam Academia Parisiensis tot haberet eruditos, quot habet jam chalcographos.* nec minus mirabile, quod Hermolaum Barbarum dicere solitum tradit: *Qui Plinium non legit, est indoctus: qui lectum contemnit, indoctior: indoctissimus, cui non sapit.* Habet ea editio varias lectiones in margine.

1530 Basil. fol. per Beatum *Rhenanum.* Ducta est hæc editio, ut ceteræ Basileenses, ex illa Erasmi a. 1525.

1532 Paris. f. curante Petr. *Bellocirio*, editio longe pulcherrima. Ejus brevem, at elegantissimam præfationem, bene fecit, cum totam Disquisitionibus suis Plinianis inseruit Ill. Rezzonicus: ex qua intelligitur, post Barbari, cui plurimum tribuit, Budæi aliorumque operam bonam, multa eum reliqua putasse, quæ corrigenda viderentur, ipsumque multa correxisse, quæ illos fugerant; quod vir ille modestus magna cum adseveratione confirmat: in quo se, ait, duobus adjutum pervetustis libris scriptis, per quos effecerit, ut hæc sua editio omnium correctissima esset. Itaque operæ pretium fuerit, hanc editionem ab eo, qui novam editionem curare velit, diligenter excuti; quam admodum raram esse, indicio est hoc, quod qui de editionibus Plinii dixere, eam fere ignoravere, Ill. Rezzonicus autem duo modo exempla ejus in Hispania reperit; in Italia nullum. Ceterum ille *Bellocirius* est *Danesius*, cujus editionem quidam, sed tantum nomine tenus, commemorarunt, Ill. Rezzonicus commentitiam putabat:

quippe & præfatio illa inter Danesii opuscula edita est: adde Colomesii Miscell. hist. p. 826.

1534 Herm. Barbari in C. Plinii Sec. H. N. castigationes, Basil.

1535 Venet. 4 voll. 8. ed. Andr. *Asulano*, sub Aldi insigni. Præfatus est Andr. *Rabirius* Brixianus: sed is nihil dicit, nisi hanc editionem esse sua opinione omnium castigatissimam; quæ est vana jactatio non habentis, quo commendet opus: videturque id pertinere tantum ad diligentiam typographicam.

ÆTAS III. *GELENIANA*
1535 - 1543 - 1582.

Antesignanum habet Sigism. *Gelenium*, qui edito jam an. 1535. castigationum volumine, quamvis nimiæ a quibusdam arguatur licentiæ, Harduino tamen judice, vetustorum auctoritati Codicum ac fidei tantum tribuit, quantum detrahere iisdem visus est Hermolaus Barbarus. Sane ex quo Gelenius ipsum Plinii textum a conjecturis Hermolai ad codices sæpius probe revocatum, edidit, eo pro exemplo usi sunt plerique omnes. *Gelenii* exemplum secutus est Beat. *Rhenanus*, & Ferd. *Pintianus*. Textum post Gelenium curarunt Andr. *Morguæsius*, P. *Manutius* cet.

1535 Basil. fol. per Beatum *Rhenanum*. Aldina usus est. Sed & Sigism. Gelenii castigatt. accessere.

1536 Venet. ap. Ald. 4 voll. 8. cum duplici indice. repet. ed. 1535.

——— Beati Rhenani castigg. in aliquot Plinii nat. hist. libros (præfat. & libros XIV priores) separatim prodiere. Basil. fol. Adde his Epistolam ejus ad Bilebaldum Pirckheimerum de locis Plinianis, subjectam libris Rerum German.

1538 Venet. 3 voll. 8. repet. ed. 1535.

1539 Basil. fol. c. castigg. Sigism. *Gelenii* & Beati *Rhenani*; Aldino exemplo usus est.

1540 Venet. 2 voll. 8. rep. ed. 1535. Sed hæc editio cum tribus superioribus 1535. 1536. 1538. videtur eadem esse. Si toties repetita est, certe sine accessione

novi boni repetita eſt: nam eandem omnes habent præfationem. Sed videtur tantum titulus & anni nota, tum in titulo, tum in clauſula, mutata eſſe, ut in aliis, ad alliciendos emtores: unde raro licet reperire exemplum, in quo idem ſit annus in omnibus partibus.

1543 Baſil. per Sigiſm. *Gelenium.*

. . . . Pariſ. apud Audœnum, ſine loco & anno.

——— Pariſ. fol. apud Reynault.

——— Pariſ. fol. apud Barthelinum & Rolandum.

1545 Baſil. fol. accurante Frobenio; e Geleniana ducta.

1548 Lugd. ap. Beringos fratres, fol. e Baſil. Gelenii ducta, cujus & notæ additæ ſunt: in margine quibuſdam lectionibus aliis notatis.

——— Frellonianam reperit Rezzonicus; ſed parum certa fide. Frellonius cum Beringis exempla partitus videtur.

1549 Baſil. Frobeniana, c. præfatt. Eraſmi & Gelenii, cujus & notæ ſubjunguntur, fol. cf. Crenii animadv. philol. & crit. P. VII, p. 7.

1554 cum annotationibus Sigiſm. *Gelenii.* Baſil. fol.

1559 Naturalis hiſtoriæ libri triginta ſeptem. A Paullo *Manutio* multis in locis emendati. Caſtigationes Sigiſmundi *Gelenii.* Index pleniſſimus. Venet. ap. P. Manutium, fol. Sed eſt mera repetitio Lugd. 1548.

1560 & 1561 Lugd. 12. ex caſtigatione Andr. *Morguæſii*, apud heredes Jac. Juntæ (i. e. Phil. Tingum, qui in Morguæſii præfatione diſerte commemoratur) unde Juntina editio a nonnullis male appellatur. In varr. lectt. quibus margines referti ſunt, ſæpe vet. cod. notatur, & in præf. dicit editor, ſe vetuſtiſſima exemplaria, etiam ſcripta contuliſſe; ſed nullum nominatim, ut ex aliorum edd. excerptis ductæ videantur.

1561 Lugd. fol. apud Anton. Vincentium, cum præfat. Jo. Nic. *Victorii.*

——— Lugd. opera Juntarum, 16.

1563 Lugd. fol. apud Frellonium vel Vincentium. Erant enim ſocii librarii Frellonius & Vincentius; videnturque exempla inter ſe partiti eſſe, & ſub ſuo quiſque nomine ſua vendidiſſe. In textu nil muta-

tum: in marginibus ſunt notulæ, fere e *Pintiani* caſtigationibus, in fine notæ *Gelenii.*

1565 Colon. 8.

1571 Venet. fol. apud Hieron. Scotum, qui textum ex Aldinis archetypis priſtino nitori reſtitutum in titulo dicit: ſed Paulli Manutii textum exprimit.

1582 Genev. e Geleniana ducta.

——— Francofurti fol. ad Baſileenſes facta cum annott. Sig. Gelenii, & figg.

——— Lugd. Bat. fol. apud Petrum Sanctandreanum. In qua editione eſt quidem multum boni, & haud paulo plus quam in ſuperioribus: ſed longe plus promiſſum ab initio, quam præſtitum eſt; nec per omne opus par diligentia adhibita eſt, ut bene demonſtrat Ill. Rezzonicus. Harduino dicitur Leydenſis prima.

ÆTAS IV. *DALECAMPIANA*
1587 -- 1669.

Cujus princeps habetur Jac. *Dalecampius:* quamvis emendationes ſuas ipſe a textu modeſte coercuerit, præivit tamen ceteris, Jo. de *Laet*, qui etiam *Salmaſii* Plinianis Exercitt. uſus emendatiſſimum dedit textum & Leydenſi III, quæ ab adjectis J. Frid. *Gronovii* notis vulgo dicitur Gronoviana.

1587 Lugd. fol. per Jacobum *Dalecampium*, Medicum, bene ſane de Plinio meritum, etſi non plane ſatisfecit doctioribus. Nam & ex codd. nondum collatis, præſertim ex cod. antiquiſſimo, qui Chiffletii, alioque, qui Cujacii fuit, excerpta dedit, & ad intelligendum egregie profuit.

1593 Genev. 8. apud Jac. Stœrium, e Geleniana & Dalecampiana ducta.

——— Lugd. Bat. fol. apud Hieron. Commelinum, illi a. 1582. fere ſimilis. Eodem anno ap. eundem recuſæ Beati Rhenani caſtigatt. fol.

1597 Lugd. fol.

1599 Francof. fol. rep. ed. 1582. ſed Dalecampianis notis etiam uſus eſt editor. Acceſſere & notæ Anonymi, forte Jani Gruteri.

1601 Genev. 8. apud Jac. Stœrium. rep. ed. 1593.
1606 Lugd. fol. rep. ed. 1587.
1608 Francof. 8. rep. ed. 1599. acceſſere quædam notæ a Pintiano ſumtæ.
——— Francof. 8. apud Claud. Marnium & heredes Jo. Aubrii. rep. ed. Dalecamp. 1587.
1613 *M. Guilandini* comm. in Plinii de papyro capita III. ex rec. H. Salmuth. Ambergæ. 8.
1615 Genev. fol. ſumt. J. Criſpini.
1616 Genev. fol. ap. Stœrium.
1629 Cl. *Salmaſii* Exercitt. Plinianæ in Solinum, Pariſ. ap. Drouart, fol. 2 voll. (repetitæ Ultrajecti 1687. fol.) quibus multum tribuit Jo. de Laet in Elzeviriana editione. Harduinus, quamvis in iis multa erudite dicta concedat, ita tamen derogat, ut pleraque a Plinio illuſtrando aliena, & quidquid boni ac probabilis ad Plinium attinet, id fere totum eſſe ex alienis hortis ſubreptum dicat.
1631 Hiſtoriæ naturalis libri XXXVII. Opus omni quidem commendatione majus, ſed nullis ad hunc diem editionibus -- ſatis unquam emaculatum fuerit. Nunc denuo quanta præſtari potuit, cura & diligentia, tam ex vetuſtiſſimorum & aliorum hactenus excuſorum, quam plurium etiam manuſcriptorum codicum attentiſſima collatione; idque poſt ultimam defuncti doctiſſimi D. Jacobi *Dalecampii* manum, ita feliciter repurgatum; Variis quoque Sigiſm. *Gelenii*, Fredenandi *Pintiani*, & aliorum lectionibus ornatum; ut nihil poſthac huic operi deſiderari poſſe videatur. Acceſſere itidem indices. Genevæ, ſumt. J. Criſpini, fol.
1635 Lugd. Bat. 3 voll. 12. ex off. Elzeviriana per Jo. *de Laet*, ceteris (1582 & 1593.) longe melior. Eſt enim emendatiſſima, & habet in vol. ult. varias lectiones bene lectas, & notas virorum doctiſſimorum, prima multas Salmaſianas e Polyhiſtore non diu ante edito, cui plurimum ſe, ait editor, tribuere.
1669 Naturalis hiſtoriæ Tomus I -- III. Cum commentariis & adnotationibus *Hermolai Barbari*, *Pintiani*, *Rhenani*, *Gelenii*, *Dalecampii*, *Scaligeri*, *Salmaſii*,

If. *Vossii*, & variorum. Accedunt praeterea variae lectiones ex MSS. compluribus ad oram paginarum accurate indicatae. Item Jo. Frid. *Gronovii* notarum liber singularis. Lugd. Bat. Roterd. ap. Hackios, 8. Hanc praestantem editionem Jo. Fr. *Gronovio* tribuere solent, quod notis ejus maxime nobilitata est, quae in hac editione accessere, inde a L. XX. usque ad fin. egregiae illae, sed ut appareat, non hoc egisse tum virum doctissimum, ut textum accurate excuteret, & interpretem, qui proprie dicitur, egisse, sed quae ipse antea in margine exempli sui habuisset notata, ea condonasse librariis tum, cum jam ad librum vigesimum venissent.

ÆTAS V. *HARDUINIANA*
1685 -- 1783.

Per quam unus regnat Jo. *Harduinus*, de quo vide ad edit. II.

1685 *Harduini* I. Paris. 5 voll. 4. quae dein repetita est, tum plenior, tum splendidior prodiit.

1723 *Harduini* II. Historiae naturalis libri XXXVII. quos interpretatione & notis illustravit Joannes *Harduinus*. Jussu regis Christianissimi Ludovici magni, in usum serenissimi Delphini. Editio altera emendatior & auctior. To. I -- III. Parisiis, typ. Ant. Urb. Coustelier, fol. Apparet in magna illa multitudine editionum & virorum doctorum, qui earum curam suscepissent, nullam tamen factam ad id usque tempus fuisse, quae critico erudito satis & severo satisfaceret. Talis editionis consilium cepisse videtur Jo. *Harduinus*, cum editionem Plinii in usum Delphini pararet. Ad textum constituendum quindecim Codd. scr. lectionibus usus est, sed in his tantum octo ab ipso collatorum: ceterorum lectiones jam ante ab aliis excerptae exstabant. Forma operis est ea, quae in illo genere in Usum D. instituta erat. Notae sub textu pertinent ad intelligenda verba & res; criticae ad calcem libri cujusque sunt rejectae. Boni utique multum inest, inprimis per comparationem Plinii cum locis scrip-

torum, e quibus profecit atque hausit sua, numos multos ad illustrandum allatos, ceterum plagii jure reus * factus ab aliis. Notandæ etiam in ejus textu lectiones vitiosæ, per errores operarum in editionibus vulgaribus ortæ, quæ facile ex edd. paulo vetustioribus corrigi poterant, sed ab illo relictæ: quod tamen cum aliis similibus peccatis excusabit operis magnitudo & laboris. Multa loca etiam male correxit, & in numis interpretandis valde deliravit. In fine, præter indicem emendationum, tres alii accessere, Geographicus, Personarum, verborum denique & sententiarum. Ceterum ad editionem hanc velut Appendix referri potest ejus opus *de numis antiquis Urbium & Populorum*, ad cujus calcem illustratur ex instituto locus Plinii insignis de re monetaria, qui occurrit libr. XXXIII. cap. 3. sect. 13. Hanc editionem omnium præstantissimam & nos accurate exprimere studuimus.

* Nescio, unde acceperit B. G. Struvius, qui *Gabrieli Cassartio*, S. J. deberi magnam partem operæ in Plinium impensæ contendit introductione in notitiam rei literariæ c. V, §. 8. p. 109. *Editiones scriptorum classicorum, quæ in usum Delphini factæ, satis sunt splendidæ.* (illas impensis plus quam 200000. librarum constare notat Huetius de rebus ad se pertinentibus pag. 290.) *De hisce tamen dicendum, quod editores splendorem potius addiderint quam notas. Has enim plerasque Germani scriptores sibi vindicabunt, vel Belgæ, si Harduini Plinium excipias, qui tamen majoris adhuc plagii accusandus, cum pleraque ex* Cossartii *MSto, cui per plures annos insudaverat, desumserit.* Jo. Georg. Grævius Epistola ad Jo. Clericum data 13. Maj. 1687. *Male sane, apud Gallos quoque, audit* Harduinus, *cum quod aliorum compilet scrinia, tum quod liberius invehatur & petulantius exagitet viros doctissimos, ubi quid deprehendit in illorum scriptis, in quo cespitarunt, ut est ingenii humani imbecillitas; prætereat vero silentio illorum præclara in rem literariam merita & observationes, quas sibi vindicat; non pu-*

denter, Hercule, ſi verum fateri volumus. Voſſium *ſane indignari quoque accepimus, quod* Harduinus *ſibi tribuerit elegantiſſimam & certiſſimam emendationem, quæ legitur in notis* ad Melam p. 280. *cum omnibus illorum ſcriptorum locis, quibus eam firmat, excepto ſolius* Chariſii. Fr. Gronovii *emendationes laudat quidem in procemio, ſed in adnotationibus ſuo illas adſerit ingenio & ſollertiæ, raro* Gronovii *mentionem facit, niſi ubi ab illo diſſentit. Non poſſum igitur inprobare (quamvis amicitia & commercium literarum mihi intercedat cum* Harduino, *& infitiari non poſſim, multa egregia illum, per ſe quoque, cum in* Plinio, *tum in Geographicis ex numiſmatibus illuſtratis obſervaſſe,* Plinioque *illius primas deberi, non ſolum inter ſcriptores, in uſum Delphini editos, ſed inter editiones omnes* Plinii) *famam* Salmaſii *aliorumque doctorum hominum a te vindicari &c.*

1723 Chreſtomathia Pliniana J. Matth. *Geſneri* exhibet loca ſelecta hiſt. nat. Jenæ. 8.

1741 Pariſ. (Baſil.) fol. rep. ed. Pariſ. 1723. ſed. minus pulchre & valde vitioſe.

1760 Hiſt. nat. Pariſ. ap. Brocas & Barbou.

1766 Berolini Tomi V, 8. textus Plinii ad uſus ſtudioſorum ſine notis ex ed. Harduini cum Indd. ſimilibus Harduinianis editus eſt; ſed in quibus non nuda nomina ſunt, ſed etiam explicationes ad intelligendum: curante J. P. Millero: unde in iis eſſe ait *Chreſtomathiam* quandam Plinianam.

1769 Pariſ. ap. Jo. Barbou. 12.

1771 Hiſt. natur. de Pline traduite avec le *texte latin*, des notes & obſervations ſur les connoiſſances des anciens comparés avec les decouvertes des Modernes, auct. *Poinſinet de Sivry.* A Paris 1771-1782. Tom. I--XII. 4.

1776 Selecta capita quædam ex *C. Plinii Sec.* hiſt. nat. ad uſum ſcholarum edidit Jac. Aikin. Londini. 8.

1778 *C. Plinius Sec.* de Aquatilibus c. commentt. Laur. Theod. *Gronovii.* Lugd. Bat. 8.

——Cum interpretatione & notis integris Jo. *Harduini,*

itemque cum commentariis & adnotationibus Hermolai Barbari, Pintiani, Rhenani, Gelenii, Dalechampii, Scaligeri, Salmasii, Is. Vossii, J. F. Gronovii, & variorum, vol. I. Recensuit varietatemque lectionis adjecit Jo. Georg. Frid. *Franzius*. Lips. imp. Guil. Gottlob Sommeri, 8. Vol. II. prodiit eodem anno, & III, a 1779. Hæc tria volumina complectuntur IX priores libros. Ceterum, quamvis hæc editio opportuna sit ob curas doctissimorum virorum in ipsam congestas, dolendum est, quod textus parum curate exscriptus sit. Desiderant etiam alii majorem diligentiam in varietate lectionis, unde orta sit, significanda; sed nemo ad criticum usum non adire malit editionem Hackianam & Harduini alteram. Neque satis convenire videtur futura hujus editionis moles eaque sæpe præter quod opus erat, auctior, rationibus plerumque angustioribus eorum, qui hasce literas amant.

Admirabuntur, credo, lectores, hanc tantam multitudinem editionum, præsertim quæ seculi quintidecimi fine & seculo sequente facta sit, quanta profecto in nullo alio scriptore vetere exstat, cum præsertim opus sit tantæ molis, cum postea, recentioribus temporibus, tam paucæ institutæ sint. Sed causa illius multitudinis fuit hæc, quod tum nemo pro docto haberetur, qui Plinii hoc opus non legisset, quod Hermolai Barbari dictum fuisse *Angelus* in præfat. ed. Paris. 1526. tradit, & in quibusdam locis, ut Brixiæ, hoc proprie mandatum illis temporibus erat alicui, ut publice Plinii libros interpretaretur. Quod recentioribus temporibus secus fuit, & cum maxime est, ut propemodum omnes magnitudine operis a legendo deterreantur, monstroque simile putent, si quem audiunt totum hoc opus perlegisse, aut legere velle.

Ex hac recensione editionum facile lector attentus intelliget, quæ editiones, quæve exempla usum criticum habeant, item per quos textus Pliniani operis ad hanc præsentem formam, quoad recta est, (nam sine vitiis pluribus adhuc nulla est) pervenerit. Recensiones igitur justæ, post primas illas Venetas editiones, sunt *Hermolai*, *Benedicti*, *Cæsarii*, *P. Danesii*, *Rhenani*, *Harduini*. His addi possunt, in quibus constat, unum & alterum librum

ſcriptum uſurpatum eſſe, ut Eraſinicam, & alias quaſdam. Item & illud clarum eſt; nondum habere nos exemplum, quod plane criticæ artis perfectionem attingat: eſtque omnino difficile aliquid perfecti præſtare, in tanto, tamque variæ doctrinæ opere, quod etiam ab auctoris ingenio proprias difficultates habeat. Interea legamus ea, quæ habemus, & inde diſcere, quæ poſſumus, curemus. In primis multis ſæpe obfuit & Codd. ſcriptorum & edd. parum diligens uſus.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS
HISTORIAE
LIBER I.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE

LIBER I.

C. PLINIUS SECUNDUS VESPASIANO SUO S.

LIBROS Naturalis Hiſtoriæ, novitium Camœnis Quiritium tuorum opus, natum apud me proxima fœtura, licentiore epiſtola narrare conſtitui tibi, jucundiſſime Imperator: (ſit enim hæc tui præfatio veriſſima, dum maximo conſeneſcit in patre.) Namque tu ſolebas meas eſſe aliquid putare nugas, ut objicere moliar Catullum conterraneum meum. (Agnoſcis & hoc caſtrenſe verbum.) Ille enim, ut ſcis, permutatis prioribus ſetabis, duriuſculum ſe fecit, quoniam volebat exiſtimari a Veraniolis ſuis & Fabullis. Simul ut hac mea petulantia fiat, quod proxime non fieri queſtus es in alia procaci epiſtola noſtra, ut in quaedam acta exeant, ſciantque omnes quam ex æquo tecum vivat imperium. Triumphalis & Cenſorius tu, ſexiesque Conſul, ac Tribunitiæ poteſtatis particeps: & quod his nobilius feciſti, dum illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas, Præfectus prætorio eius: omniaque

hæc Reipublicæ: & nobis quidem qualis in caſtrenſi contubernio. Nec quidquam in te mutavit fortunæ amplitudo, niſi ut prodeſſe tantundem poſſes, ut velles. Itaque cum ceteris in venerationem tui pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiarius audacia ſola ſupereſt. Hanc igitur tibi imputabis, & in noſtra culpa tibi ignoſces. Perfricui faciem, nec tamen profeci: quoniam alia via occurris ingens; & longius etiam ſubmoves ingenii faſcibus. Fulgurat in nullo unquam verius dicta vis eloquentiæ, Tribunitiæ poteſtatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas? quanto fratris amas? quantus in poetica es? O magna fœcunditas animi! quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitaſti. Sed haec quis poſſit intrepidus æſtimare, ſubiturus ingenii tui judicium, præſertim laceſſitum? Neque enim ſimilis eſt conditio publicantium, & nominatim tibi dicantium. Tum poſſem dicere: Quid iſta legis, Imperator? Humili vulgo ſcripta ſunt, agricolarum, opificum turbæ, denique ſtudiorum otioſis: quid te judicem facis? Cum hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Majorem te ſciebam, quam ut deſcenſurum huc putarem. Præterea eſt quædam publica etiam eruditorum rejectio. Utitur illa & M. Tullius, extra omnem ingenii aleam poſitus, & (quod miremur) per advocatum defenditur. *Nec doctiſſimis: Manium Perſium hæc legere nolo, Junium Congum volo.* Quod ſi hoc Lucilius, qui primus condidit ſtili naſum, dicendum ſibi putavit: ſi Cicero mutuandum, præſertim cum de Republica ſcriberet: quanto nos cauſatius ab

aliquo judice defendimus? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione: quoniam plurimum refert, fortiatur aliquis judicem, an eligat: multumque, apparatus intereft apud invitatum hofpitem, & oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hoftem, & repulfis tanquam honoribus ineptis gaudentem, flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati, hoc fe facere pro innocentia (quod in rebus humanis fummum effet) profitebantur. Inde illa nobilis M. Ciceronis fufpiratio: O te felicem, M. Porci, a quo rem improbam petere nemo audet! Cum Tribunos appellaret L. Scipio Afiaticus, inter quos erat Gracchus: hoc atteftabatur, vel inimico judici fe probari poffe. Adeo fummum quifque caufæ fuæ judicem facit quemcunque, cum eligit, unde provocatio appellatur. Te quidem in excelfiffimo humani generis faftigio pofitum, fumma eloquentia, fumma eruditione præditum, religiofe adiri etiam a falutantibus fcio. Et ideo fubit cura, ut quæ tibi dicantur, te digna fint. Verum & diis lacte ruftici multæque gentes fupplicant, & mola tantum falfa litant, quia non habent thura: nec ulli fuit vitio deos colere quoquo modo poffet. Meæ quidem temeritati acceffit hoc quoque, quod levioris operæ hos tibi dedicavi libellos. Nam nec ingenii funt capaces, quod alioquin nobis perquam mediocre erat: nec admittunt exceffus aut orationes, fermonefve, aut cafus mirabiles, vel eventus varios, non alia jucunda dictu, aut legentibus blanda, fterili materia. Rerum natura, hoc eft, vita narratur, & hæc

ſordidiſſima ſui parte, ut plurimarum rerum aut ruſticis vocabulis aut externis, immo barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis. Præterea iter eſt, non trita auctoribus via, nec qua peregrinari animus expetat. Nemo apud nos, qui idem tentaverit; nemo apud Graecos qui unus omnia ea tractaverit. Magna pars ſtudiorum amœnitates quærimus. Quæ vero tractata ab aliis dicuntur immenſæ ſubtilitatis, obſcuris rerum tenebris premuntur. Jam omnia attingenda, quæ Graeci τὰς ἐγκυκλοπαιδείας vocant; & tamen ignota, aut incerta ingeniis facta. Alia vero ita multis prodita, ut in faſtidium ſint adducta. Res ardua, vetuſtis novitatem dare, novis auctoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus vero naturam, & naturæ ſuæ omnia. Itaque etiam non aſſecutis, voluiſſe, abunde pulchrum atque magnificum eſt. Equidem ita ſentio, peculiarem in ſtudiis cauſam eorum eſſe, qui difficultatibus victis, utilitatem juvandi prætulerunt gratiæ placendi: idque jam & in aliis operibus ipſe feci: & profiteor mirari me T. Livium, auctorem celeberrimum, in hiſtoriarum ſuarum, quas repetit ab origine Urbis, quodam volumine ſic orſum: Satis jam ſibi gloriæ quæſitum; & potuiſſe ſe deſinere, ni animus inquies paſceretur opere. Profecto enim populi gentium victoris, & Romani nominis gloriæ, non ſuæ compoſuiſſe illa decuit. Majus meritum eſſet, operis amore, non animi cauſa perſeveraſſe: & hoc populo Romano præſtitiſſe, non ſibi. Viginti millia rerum dignarum cura, (quo-

niam, ut ait Domitius Piso, thesauros oportet esse, non libros) ex lectione voluminum circiter duum millium, quorum pauca admodum studiosi attingunt, propter secretum materiæ, ex exquisitis auctoribus centum, inclusimus triginta sex voluminibus, adjectis rebus plurimis, quas aut ignoraverant priores, aut postea invenerat vita. Nec dubitamus, multa esse, quæ & nos præterierint. Homines enim sumus, & occupati officiis: subcisivisque temporibus ista curamus, id est, nocturnis, ne quis vestrum putet his cessatum horis. Dies vobis impendimus: cum somno valetudinem computamus: vel hoc solo præmio contenti, quod dum ista (ut ait M. Varro) musinamur, pluribus horis vivimus. Profecto enim vita vigilia est. Quibus de causis atque difficultatibus nihil auso promittere, hoc ipsum tu præstas quod ad te scribimus. Nec fiducia operis hæc est, sed indicatura. Multa valde pretiosa ideo videntur, quia sunt templis dicata. Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere justo, temporum nostrorum historiam orsi a fine Aufidii Bassi. Ubi sit ea quæres? jam pridem peracta sarcitur: & alioquin statutum erat heredi mandare, ne quid ambitioni dedisse vita judicaretur. Proinde occupantibus locum faveo: ego vero & posteris, quos scio nobiscum decertaturos, sicut ipsi fecimus cum prioribus. Argumentum hujus stomachi mei habebis, quod in his voluminibus auctorum nomina prætexui. Est enim benignum (ut arbitror) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris: non ut plerique ex iis, quos at-

tigi, fecerunt. Scito enim conferentem auctores me deprehendisse a juratissimis & proximis veteres transscriptos ad verbum, neque nominatos: non illa Virgiliana virtute, ut certarent: non Ciceroniana simplicitate, qui in libris de Republica Platonis se comitem profitetur: in Consolatione filiae, Crantorem, inquit, sequor: item Panætium de Officiis: quæ volumina ejus ediscenda, non modo in manibus quotidie habenda, nosti. Obnoxii profecto animi, & infelicis ingenii est, deprehendi in furto malle, quam mutuum reddere, cum præsertim sors fiat ex usura. Inscriptionis apud Græcos mira felicitas: κηρίον inscripsere, quod volebant intelligi favum: alii κέρας ἀμαλθείας, quod Copiae cornu: ut vel lactis gallinacei sperare possis in volumine haustum. Jam Musae, πανδέκται, ἐγχειρίδιον, λειμὼν, πίναξ, σχέδιον, inscriptiones, propter quas vadimonium deseri possit. At cum intraveris, dii deæque, quam nihil in medio invenies! Nostri crassiores, Antiquitatum, Exemplorum, Artiumque: facetissimi, Lucubrationem, ut qui Bibaculus erat & vocabatur: paulo minus serio, Varro in Satyris suis Sesculyssem & Flextabula. Apud Græcos desiit nugari Diodorus, & βιβλιοθήκης historiam suam inscripsit. Apion quidem Grammaticus, hic quem Tiberius Cæsar cymbalum mundi vocabat, cum publicæ famæ tympanum potius videri posset, immortalitate donari a se scripsit, ad quos aliqua componebat. Me non pœnitet nullum festiviorem excogitasse titulum. Et ne in totum videar Græcos insectari, ex illis nos velim

intelligi pingendi fingendique conditoribus, quos in libellis his invenies, abſoluta opera, & illa quoque quæ mirando non ſatiamur, pendenti titulo inſcripſiſſe : ut, *Apelles faciebat*, aut *Polycletus* : tanquam inchoata ſemper arte & imperfecta : ut contra judiciorum varietates ſupereſſet artifici regreſſus ad veniam, velut emendaturo quidquid deſidereratur, ſi non eſſet interceptus. Quare plenum verecundiæ illud eſt, quod omnia opera tanquam noviſſima inſcripſere, & tanquam ſingulis fato ademti. Tria non amplius, ut opinor, abſolute traduntur inſcripta, *Ille fecit*, quæ ſuis locis reddam : quo apparuit, ſummam artis ſecuritatem auctori placuiſſe, & ob id magna invidia fuere omnia ea. Ego plane meis adjici poſſe multa confiteor : nec his ſolis, ſed & omnibus quæ edidi : ut ob id caveam iſtos Homeromaſtigas : (ita enim verius dixerim :) quoniam audio & Stoicos, & Dialecticos, Epicureos quoque (nam de Grammaticis ſemper exſpectavi) parturire adverſus libellos, quos de Grammatica edidi, & ſubinde abortus facere jam decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant. Ceu vero neſciam, adverſus Theophraſtum, hominem in eloquentia tantum, ut nomen divinum inde invenerit, ſcripſiſſe etiam feminam, & proverbium inde natum, ſuſpendio arborem eligendi. Non queo mihi temperare, quo minus ad hoc pertinentia ipſa Cenſorii Catonis verba ponam : ut inde appareat, etiam Catoni de militari diſciplina commentanti, qui ſub Africano, immo vero & ſub Hannibale didiciſſet militare, & ne Africanum quidem ferre potuiſſet,

qui Imperator triumphum reportaſſet, paratos fuiſſe iſtos, qui obtrectatione alienæ ſcientiæ famam ſibi aucupantur. Quid enim ait in eo volumine? *Scio ego, quæ ſcripta ſunt, ſi palam proferantur, multos fore qui vitilitigent: ſed ii potiſſimum, qui veræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere.* Nec Plancus illepide, cum diceretur Aſinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur, ne reſpondere poſſet: *Cum mortuis non niſi larvas luctari.* Quo dicto ſic repercuſſit illas, ut apud eruditos nihil impudentius judicetur. Ergo ſecuri etiam contra vitilitigatores, quos Cato eleganter ex vitiis & litigatoribus compoſuit, (quid enim illi aliud quam litigant, aut litem quærunt?) exſequemur reliqua propoſiti. Quia occupationibus tuis publico bono parcendum erat, quid ſingulis contineatur libris huic epiſtolæ ſubjunxi: ſummaque cura, ne perlegendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & aliis præſtabis ne perlegant: ſed ut quiſque deſideraverit aliquid, id tantum quærat, & ſciat quo loco inveniat. Hoc ante me fecit in literis noſtris Valerius Soranus, in libris quos ἐποπτίδων inſcripſit.

C. PLINII SECUNDI
HISTORIARUM MUNDI
ELENCHOS.

Libro II. continetur de Mundo & Elementis.

Summa. Res, & historiæ, & observationes, CCCCXVII.

Ex Auctoribus: M. Varrone, Sulpicio Gallo, Tito Cæsare Imperatore, Q. Tuberone, Tullio Tirone, L. Pisone, T. Livio, Corn. Nepote, Statio Seboso, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiate, Muciano, Cæcina qui de Etrusca disciplina scripsit, Tarquitio qui item, Julio Aquila qui item, Sergio Paulo.

Externis: Platone, Hippatcho, Timæo, Sosigene, Petosiri, Necepso, Pythagoricis, Posidonio, Anaximandro, Epigene Gnomonico, Euclide, Cœrano Philosopho, Eu-

doxo, Democrito, Critodemo, Thrafyllo, Serapione, Dicæarcho, Archimede, Onelicrito, Eratofthene, Pythea, Herodoto, Ariftotele, Ctefia, Artemidoro Ephefio, Ifidoro Characeno, Theopompo.

Libro III. continentur fitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menfuræ, populi qui funt aut fuerunt.

EX AUCTORIBUS: Turannio Gracile, Corn. Nepote, T. Livio, Catone Cenſorio, M. Agrippa, M. Varrone, Divo Auguſto, Varrone Atacino, Antiate, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Curione patre, Cælio, Arruntio, Seboſo, Licinio Muciano, Fabricio Tuſco, L. Attejo Capitone, Verrio Flacco, L. Piſone, Gelliano, Valeriano.

EXTERNIS: Artemidoro, Alexandro Polyhiſtore, Thucydide, Theophraſto, Iſidoro, Theopompo, Metrodoro Scepſio, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Calliphane, Timagene.

Libro IV. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſuræ, populi qui ſunt aut fuerunt.

EX AUCTORIBUS: M. Varrone, Catone Cenſorio, M. Agrippa, Divo Auguſto, Varrone Atacino, Corn. Ne-

pote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Muciano, Fabricio Tusco, Attejo Capitone, Attejo Philologo.

EXTERNIS: Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Eudoxo, Dicæarcho, Timosthene, Ephoro, Cratete Grammatico, Serapione Antiochense, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Eumacho, Timæo Siculo, Myrsilo, Alexandro Polyhistore, Thucydide, Dosiade, Anaximandro, Philistide Mallote, Dionysio, Aristide, Callidemo, Menæchmo, Aglosthene, Anticlide, Heraclide, Philemone, Xenophonte, Pythea, Isidoro, Philonide, Xenagora, Astynomo, Staphylo, Metrodoro, Cleobulo, Posidonio.

Libro V. continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, mensuræ, populi qui sunt aut fuerunt.

Summa: Oppida, & gentes,
Flumina clara,.
Montium clari,
Inſulæ, CXVIII.
Quæ intercidere oppida aut gentes.

Numerus deeſt in omnibus MSS. Numerus inſularum 118. manifeſto in mendo cubat. Forte 318.

Res, hiſtoriæ, & obſervationes.

Ex Auctoribus: Agrippa, Suetonio Paulino, M. Varrone, Varrone Atacino, Cornelio Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domitio Corbulone, Licinio Muciano, Cl. Cæſare, Arruntio, Livio filio, Seboſo, Actis triumphorum:

Externis: Juba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Dicæarcho, Bætone, Timoſthene, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtotele, Dionyſio, Ariſtocrito, Ephoro, Eratoſthene, Hipparcho, Panætio, Serapione Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timæo Mathematico, Herodoto, Myrſilo, Alexandro Polyhiſtore, Metrodoro, Poſidonio qui περίπλουν aut περιήγησιν, Sotade, Periandro, Ariſtarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Hannone, Himilcone, Nymphodoro, Calliphone, Artemidoro, Megaſthene, Iſidoro, Cleobulo, Ariſtocreonte.

Libro VI. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſuræ, populi qui ſunt aut fuerunt.

Summa: Oppida, MCXCV.
Gentes, DLXXVI.
Flumina clara, CXV.
Montes clari, XXXVIII.
Inſulæ, CVIII.
Quæ intercidere oppida aut gentes, XCV.
Res, hiſtoriæ, & obſervationes, MMCCXIV.

Ex Auctoribus: M. Agrippa, M. Varrone, Varrone Atacino, Corn. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Domitio Corbulone, Licinio Muciano, Claudio Cæſare, Arruntio, Seboſo, Fabricio Tuſco, T. Livio, Seneca, Nigidio.

Externis: Juba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Bætone, Timoſthene, Pa-

trocle, Demodamante, Clitarcho, Eratoſthene, Alexandro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho, Timæo Siculo, Alexandro Polyhiſtore, Iſidoro, Amometo, Metrodoro, Poſidonio, Oneſicrito, Nearcho, Megaſthene, Diogneto, Ariſtocreonte, Bione, Dalione, Simonide minore, Baſile, Xenophonte Lampſaceno.

Libro VII. continetur hominum generatio & inſtitutio, atque inventio artium.

Summa: Res, historiæ, & observationes DCCXLVII.

Ex Auctoribus: Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Muciano, Massurio Sabino, Agrippina Claudii, M. Cicerone, Asinio Pollione, Messala, Rufo, Corn. Nepote, Virgilio, Livio, Cordo, Melisso, Seboso, Corn. Celso, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Figulo, Pomponio Attico, Pediano Asconio, Fabiano, Catone Censorio, Actis, Fabio Vestale.

Externis: Herodoto, Aristea, Bætone, Isigono, Cratete, Agatharchide, Calliphane, Aristotele, Nymphodoro, Apollonide, Phylarcho, Damone, Megasthene, Ctesia, Taurone, Eudoxo, Onesicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate medico, Asclepiade medico, Hesiodo, Anacreonte, Theopompo, Hellanico, Damaste, Ephoro, Epigene, Beroso, Petosiri, Necepso, Alexandro Polyhistore, Xenophonte, Callimacho, Democrito, Diyllo historico, Stratone qui contra Ephori εὑρήματα scripsit, Heraclide Pontico, Asclepiade qui τραγῳδούμενα, Philostephano, Hegesia, Archimacho, Thucydide, Mnesigitone, Xenagora, Metrodoro Scepsio, Anticlide, Critodemo.

Libro VIII. continentur terrestrium animalium naturæ.

Summa: Res, & hiſtoriæ, & obſervationes DCCLXXXVII.

Ex Auctoribus: Muciano, Procilio, Verrio Flacco, L. Piſone, Corn. Valeriano, Catone Cenſorio, Feneſtella, Trogo, Actis, Columella, Virgilio, Varrone, Lucilio, Metello Scipione, Corn. Celſo, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Mela, Mamilio Sura.

Externis: Juba rege, Polybio, Herodoto, Antipatro, Ariſtotele, Demetrio Phyſico, Democrito, Theophraſto, Evanthe, Agrippa qui 'Ολυμπιονίκας, Hierone rege, Attalo Philometore item, Cteſia, Duride, Philiſto, Archyta, Phylarcho, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thaſio, Euphronio Athenæo, Hegeſia Maroneo, Menandris, Prienæo & Heracleote, Menecrate poeta, Androtione qui de agricultura ſcripſit, Æſchrione qui

item, Lysimacho qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Archelao rege, Nicandro.

Libro IX. continetur aquatilium natura.

Summa : Res, & hiſtoriæ, & obſervationes, DCL.

Ex Auctoribus : Turranio Gracile, Trogo, Mæcenate, Alfio Flavio, Corn. Nepote, Laberio mimographo, Fabiano, Feneſtella, Muciano, Ælio Stilone, Statio Seboſo, Meliſſo, Seneca, Cicerone, Macro Æmilio, Meſſala Corvino, Trebio Nigro, Nigidio.

Externis : Ariſtotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophraſto, Thraſyllo, Hegeſidemo Cythnio, Alexandro Polyhiſtore.

Libro X. continentur volucrium naturæ.

Summa: Res, & hiſtoriæ, & obſervationes DCCXCIV.

Ex Auctoribus: Manilio, Corn. Valeriano, Actis, Umbricio Meliore, Maſſurio Sabino, Antiſtio Labeo-

ne, Trogo, Cremutio, M. Varrone, Macro Æmilio, Melisso, Muciano, Nepote, Fabio Pictore, T. Lucretio, Corn. Celso, Horatio, D. Eculeone, Hygino, Sasernis, Nigidio, Mamilio Sura.

EXTERNIS: Homero, Phemonoë, Philemone, Bœo qui ὀρνιθογονίαν, Hyla qui de auguriis, Aristotele, Theophrasto, Callimacho, Æschylo, Hierone rege, Philometore rege, Archyta Tarentino, Amphilocho Atheniense, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Atheniense, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Atheniense, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Democrito, Diophane Nicæense, Epigene Rhodio, Evagone Thasio, Euphronio Athenæo, Juba, Androtione qui de agricultura, Æschrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Nicandro, Onesicrito, Phylarcho, Hesiodo.

Libro XI. continentur insectorum animalium genera.

Summa: Res, & hiſtoriæ, & obſervationes MMCCLXX.

EX AUCTORIBUS: M. Varrone, Hygino, Scropha, Saſerna, Celſo Cornelio, Æmilio Macro, Virgilio, Columella, Julio Aquila, qui de Etruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio qui item, Umbricio qui item, Catone Cenſorio, Domitio Calvino, Trogo, Meliſſo, Fabiano, Muciano, Nigidio, Mamilio, Oppio.

EXTERNIS: Ariſtotele, Democrito, Neoptolomo qui μελιτουργικὰ, Ariſtomacho qui item, Philiſto qui item, Nicandro, Menecrate, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro qui de beſtiis venenatis, Hippocrate, Herophilo, Eraſiſtrato, Aſclepiade, Themiſone, Poſidonio Stoico, Menandris, Prienenſe & Heracleote, Euphronio Athenæo, Theophraſto, Heſiodo, Philometore rege.

Libro XII. continentur arborum naturæ.

Summa. Res, & historiæ, & observationes, DCCCCXXIV.

Ex Auctoribus: M. Varrone, Muciano, Virgilio, Fabiano, Seboso, Pomponio Mela, Flavio, Procilio, Trogo, Hygino, Claudio Cæsare, Corn. Nepote, Sextio Nigro qui Græce de medicina scripsit, Cassio Hemina, L. Pisone, Tuditano, Antiate.

Externis: Theophrasto, Herodoto, Callisthene, Isigono, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Onesicrito, Polycrito, Olympiodoro, Diogneto, Nicobulo, Anticlide, Charete Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo Athenæo, Lyco, Antæo, Ephippo, Chærea, Democle, Ptolemæo Lago, Marsya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Aristomacho, Alexandro Polyhistore, Juba,

Apollodoro qui de odoribus ſcripſit, Heraclide medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democede item, Euphronio item, Mneſide item, Diagora item, Jolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrate Epheſio, Eratoſthene.

Libro XIII. continentur hiſtoriæ de peregrinis arboribus, & unguentis.

Summa. Res, & historiæ, & observationes, CCCCLXVIII.

Ex Auctoribus: M. Varrone, Muciano, Vir-

gilio, Fabiano, Seboſo, Pomponio Mela, Fabio, Hygino, Trogo, Procilio, Claudio Cæſare, Corn. Nepote, Sextio Nigro qui græce de medicina ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone, Tuditano, Antiate.

EXTERNIS: Theophraſto, Herodoto, Calliſthene, Iſigono, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Oneſicrito, Polycrito, Olympiodoro, Diogneto, Cleobulo, Anticlide, Charete Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo Athenienſe, Lyco, Antæo, Ephippo, Dione, Adimanto, Ptolemæo Lago, Marſya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Alexandro Polyhiſtore, Ariſtomacho, Juba rege, Apollodoro qui de odoribus ſcripſit, Heraclide medico, Botrye medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democede item, Euphronio item, Mneſide item, Diagora item, Jolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrate Epheſio.

Libro XIV. continentur fructiferæ arbores.

Summa: Res, & historiæ, & observationes, DX.

Ex Auctoribus: Corn. Valeriano, Virgilio, Celso, Catone Censorio, Sasernis patre & filio, Scropha, Varrone, D. Silano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Julio Attico, Columella, Massurio Sabino, Fenestella, Tergilla, M. Accio Plauto, Flavio, Dosseno, Scævola, Ælio, Attejo Capitone, Cotta Messalino, L. Pisone, Pompejo Lenæo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Ruso.

Externis: Hesiodo, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Attalo Philometore rege, Hierone rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Botrye item, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Atheniense, Chæristo item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thasio, Euphronio Athenæo, Androtione qui de agricultura scripsit, Æschrione qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Asclepiade medico, Onesicrito, Juba rege.

Libro XV. continentur naturæ frugiferarum arborum.

Summa. Res, & historiæ, & observationes DXX.

Ex Auctoribus: Fenestella, Fabiano, Virgilio, Corn. Valeriano, Celso, Catone Censorio, Sasernis patre & filio, Scropha, M. Varrone, D. Silano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Attico Julio, Massurio Sabino, Tergilla, Cotta Messalino, Columella, L. Pisone, Pompejo Lenæo, M. Accio Plauto, Flavio, Dosseno, Scævola, Ælio, Attejo Capitone, Sextio Nigro, Vibio Rufo.

Externis: Hesiodo, Aristotele, Democrito, Hierone rege, Archyta, Attalo Philometore rege, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Athenæo, Chæristo item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thasio, Euphronio Athenæo, Androtione qui de agricultura scripsit, Æschrione item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Asclepiade medico, Erasistrato item, Commiade qui de conditura vini, Aristomacho qui item, Hicesio qui item, Themisone medico, Onesicrito, Juba rege.

Libro XVI. continentur ſilveſtrium arborum naturæ.

Summa. Res, & historiæ, & observationes, MCCXXXV.

EX AUCTORIBUS: M. Varrone, Fetiale, Nigidio, Cornelio Nepote, Hygino, Massurio, Catone, Muciano, L. Pisone, Trogo, Calpurnio Basso, Cremutio, Sextio Nigro, Corn. Boccho, Vitruvio, Græcino.

EXTERNIS: Alexandro Polyhistore, Hesiodo, Theophrasto, Democrito, Homero, Timæo mathematico.

Libro XVII. continentur sativarum arborum naturæ.

Summa. Res, & hiftoriæ, & obfervationes, MCCCLXXX.

Ex Auctoribus: Cornelio Nepote, Catone Cenforio, M. Varrone, Celfo, Virgilio, Hygino, Safernis patre & filio, Scropha, Calpurnio Baffo, Trogo, Æmilio Macro, Græcino, Columella, Attico Julio, Fabiano, Sura Mamilio, Doffeno Mundo, C. Epidio, L. Pifone.

Externis: Hefiodo, Theophrafto, Ariftotele, Democrito, Theopompo, Hierone rege, Attalo Philometore rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenienfe, Anaxipoli Thafio, Apollodoro Lemnio, Ariftophane Milefio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Milefio, Bione Solenfe, Chærea Athenienfe, Chærifto item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thafio, Euphronio Athenæo, Androtione qui de agricultura fcripfit, Æfchrione qui item, Lyfimacho qui item, Dionyfio qui Magonem tranftulit, Diophane qui ex Dionyfio epitomen fecit, Ariftandro qui de portentis.

Libro XVIII. continentur naturæ frugum.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes, MMLX.

Ex Auctoribus: Maſſurio Sabino, Caſſio Hemina, Verrio Flacco, L. Piſone, Corn. Celſo, Turrannio Gracile, D. Silano, M. Varrone, Catone Cenſorio, Scropha, Saſernis patre & filio, Domitio Calvino, Hygino, Virgilio, Trogo, Ovidio, Græcino, Columella, Tuberone, L. Tarutio qui Græce de aſtris ſcripſit, Cæſare Dictatore qui item, Sergio Paulo, Sabino Fabiano, M. Cicerone, Calpurnio Baſſo, Atteio Capitone, Mamilio Sura, Accio qui Praxidica.

Externis: Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Attalo Philometore rege, Archelao rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Ariſtophane Mileſio, Apollodoro Lemnio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenienſe, Chæriſto item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thaſio, Euphronio Athenæo, Androtione qui de agricultura ſcripſit, Æſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philippo, Calippo, Doſitheo, Parmeniſco, Metone, Critone, Œnopide, Ze-

none, Euctemone, Harpalo, Hecatæo, Anaximandro, Sosigene, Hipparcho, Arato, Zoroaſtre, Archibio.

Libro XIX. continentur lini natura, & cultus hortenſiorum.

Summa. Res, & historiæ, & observationes, MDCXLIV.

Ex Auctoribus: M. Accio Plauto, M. Varrone, D. Silano, Catone Censorio, Hygino, Virgilio, Muciano, Celso, Columella, Calpurnio Basso, Mamilio Sura, Sabino Tirone, Licinio Macro, Q. Hirtio, Vibio Rufo, Cæsennio qui κηπουρικὰ scripsit, Castritio item, Firmo item, Petricho.

Externis: Herodoto, Theophrasto, Democrito, Aristomacho, Menandro qui Βιόχρηστα scripsit, Anaxilao.

Libro XX. continentur medicinæ ex his quæ seruntur in hortis.

Summa. Res, & hiſtoriæ, & obſervationes MDCLX.

Ex Auctoribus: Catone Cenſorio, M. Varrone, Pompejo Lenæo, C. Valgio, Hygino, Sextio Nigro qui Græce ſcripſit, Julio Baſſo qui item, Celſo, Antonio Caſtore.

Externis: Democrito, Theophraſto, Orpheo, Menandro qui Βιόχρηστα ſcripſit, Pythagora.

Medicis: Hippocrate, Nicandro, Chryſippo, Diocle, Ophelione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Tarentino, Apollodoro Citienſe, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateva, Petronio Diodoto, Jolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſide, Epicharmo, Damione, Dalione, Soſime-

ne, Tlepolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Philino, Petricho, Mictone, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXI. continentur naturæ florum & coronamentorum.

Ex Auctoribus: Catone Cenforio, M. Varrone, Maffurio, Antiate, Cæpione, Veftino, Vibio Rufino, Hygino, Pomponio Mela, Pomponio Lenæo, Corn. Celfo, Calpurnio Baffo, C. Valgio, Licinio Macro, Sextio Nigro qui Græce fcripfit, Julio Baffo qui item, Antonio Caftore.

Externis: Theophrafto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Βιόχρηστα fcripfit, Nicandro, Homero, Hefiodo, Mufæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis: Mnefitheo qui de coronis, Callimacho qui item, Phania phyfico, Simo, Timarifto, Hippocrate, Chryfippo, Diocle, Ophelione, Heraclide, Hicefio, Dionyfio, Apollodoro Citienfe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliftonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiftione, Afclepiade, Crateva, Petronio Diodoto, Jolla, Erafiftrato, Diagora, Andrea, Mnefide, Damione, Dalione, Sofime-

ne, Tlepolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Philino, Petricho, Mictone, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXII. continetur auctoritas herbarum & frugum.

I. & II.	GENTES herbis formæ gratia uti.
III.	Herbis infici veſtes. Item de ſagminibus, de verbenis, de clarigatione.
IV.	De corona graminea: de raritate ejus.
V.	Qui ſoli corona donati.
VI.	Qui ſolus centurio.
VII.	Medicinæ ex reliquis coronamentis.
VIII.	De eryngе, ſive eryngio.
IX.	De centumcapite, XXX.
X.	De acano, I.
XI.	Glycyrrhiza, ſive adipſo, XV.
XII.	Tribuli genera, II. Medicinæ XII.
XIII.	Stœbe.
XIV.	Hippophyes, genera II. medic. II.
XV.	Urtica, medic. LXI.
XVI.	Lamium, VII.
XVII.	Scorpionis genera II. medic. I.
XVIII.	Leucacantha, ſive phyllos, ſive iſchias, ſive polygonatos, IV.
XIX.	Helxine, XII.
XX.	Perdicium, ſive parthenium, quæ urceolaris, ſive acercum, (*forte* aſtericum, *vel* altercum) XI.
XXI.	Chamæleon, ſive ixias, ſive ulophyton, ſive cynozolon: genera ejus II. medic. XII.
XXII.	Coronopus.
XXIII.	Anchuſa, XIV.
XXIV.	Pſeudoanchuſa, ſive echis, ſive doris, III.

E 3

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes, DCCCCVI.

Ex Auctoribus: Iisdem, quibus priore libro, & præter eos, Chrysermo, Eratosthene, Alcæo.

Libro XXIII. continentur medicinæ ex arboribus cultis.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, MCDXVIII.

Ex Auctoribus: C. Valgio, Pompejo Lenæo, Sextio Nigro qui Græce ſcripſit, Julio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, M. Varrone, Corn. Celſo, Fabiano.

Externis, & Medicis: Iisdem, quibus libro XXI.

Libro XXIV. continentur medicinæ ex arboribus ſilveſtribus.

I. DISCORDIÆ *in arboribus & herbis, atque concordia.*
II. Medicinæ ex loto Italica, VI.
III. Glandibus, XIII.
IV. Cocco ilicis, III.
V. Galla, XXIII.
VI. Viſco, XI.
VII. Pilulis: Cerro, VIII.
VIII. Subere, II.
IX. Fago, IV.
X. Cupreſſo, XXIII.
XI. Cedro, XIII.
XII. Cedride, X.
XIII. Galbano, XXIII.
XIV. Hammoniaco, XXIV.
XV. Styrace, X.
XVI. Spondylio, XVII.
XVII. Sphagno, ſive ſphaco, ſive bryo, V.
XVIII. Terebintho, VI.
XIX. De picea, & larice, VIII.
XX. Chamæpity, X.
XXI. De pityuſa, VI.
XXII. Reſinis, XXII.
XXIII. Pice, XXXIV.
XXIV. Piſſelæo, ſive palimpiſſa, XVI.
XXV. Piſſaſphalto, II.
XXVI. Zopiſſa, I.
XXVII. Tæda, I.
XXVIII. Lentiſco, XXII.
XXIX. Platano, XXV.
XXX. Fraxino, V.
XXXI. Acere, I.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, MCLXXVI.

EX AUCTORIBUS: Iisdem, quibus anteriore libro.

Libro XXV. continentur naturæ herbarum ſponte naſcentium, & auctoritas.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, MCCXCII.

Ex Auctoribus: Iisdem, quibus ſupra, & præter eos Xantho.

Libro XXVI. continentur reliquæ ex herbis per genera morborum Medicinæ.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, MCXXVIII.

Ex Auctoribus: Iisdem, quibus anteriore libro.

Libro XXVII. continentur reliqua genera herbarum, & medicinæ.

XXIII. Alectorophus, quæ crista, II.
XXIV. Alon, quod symphyton petræum, XIV.
XXV. Alga rufa, I.
XXVI. Actæa, I.
XXVII. Ampelos agria, IV.
XXVIII. Absinthium, genera IV. medic. XLVIII.
XXIX. Absinthium marinum, sive Serpihium.
XXX. Ballotes, sive porrum nigrum, III.
XXXI. Botrys, sive ambrosia, sive artemisia, I.
XXXII. Brabyla, I.
XXXIII. Bryon marinum, V.
XXXIV. Bupleuron, I.
XXXV. Catanance, I. Cemos, I.
XXXVI. Calsa, III.
XXXVII. Calsa altera, sive anchusa, sive rhinochisia, II.
XXXVIII. Circæa, III.
XXXIX. Cirsion, I.
XL. Cratæogonon, genera III. medic. VIII.
XLI. Crocodilion, II.
XLII. Cynosorchis, sive orchis, IV.
XLIII. Chrysolachanum, genera II. medic. III. Coagulum terræ, II.
XLIV. Culicus, sive strumus, sive strychnos, VI.
XLV. Conferva, II.
XLVI. Coccum Gnidium, II.
XLVII. Dipsacos, III.
XLVIII. Dryopteris, III.
XLIX. Dryophonon, I.
L. Elatine, II.
LI. Empetros, quæ calcifraga, IX.
LII. Epipactis, elleborine, II.
LIII. Epimedion, III.
LIV. Enneaphyllon, III.
LV. Filicis genera duo, quam Græci pterin, alii blachnon, item theiypterin, nymphæam pterin vocant.

Ex AUCTORIBUS: Pompejo Lenæo, Sextio Nigro

qui Græce ſcripſit, Julio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, Cornelio Celſo.

EXTERNIS: Theophraſto, Apollodoro Citienſe, Democrito, Ariſtogitone, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui *βιόχρηστα* ſcripſit, Nicandro.

MEDICIS: Mneſitheo, & ceteris iisdem, quibus in priore libro.

Libro XXVIII. continentur medicinæ ex animalibus.

ris, II. Bove, LXXXI. Tauro, LIII. Vitulo, LIX. Lepore, LXIV. Vulpe, XX. Mele, II. Fele, V. Capra, CXVI. Hirco, XXXI. Hœdo, XXI.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, MDCLXXXII.

Ex Auctoribus: M. Varrone, L. Piſone, Fabiano, Valerio Antiate, Verrio Flacco, Catone Cenſorio, Servio Sulpicio, Licinio Macro, Celſo, Maſſurio, Sextio Nigro qui Græce ſcripſit, Bytho Dyrracheno, Opilio medico, Granio medico.

Externis: Democrito, Apollonio qui μύρωσιν, Mileto, Artemone, Sextilio, Antæo, Homero, Theophraſto, Lyſimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo qui Διφυεῖς, Archelao qui item, Demetrio, Sotira, Laïde, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo Thebano, Jolla, Mictone Smyrnæo, Æſchine medico, Hippocrate, Ariſtotele, Metrodoro, Icetida medico, Heſiodo, Dalione, Cæcilio, Bione qui περὶ δυνάμεων, Anaxilao, Juba rege.

Libro XXIX. continentur medicinæ ex reliquis animalibus, quæ aut placida non ſunt aut fera.

I. De origine medicinæ.
II. De Hippocrate: quando primum clinice, quando primum iatraliptice.
III. De Chryſippo, & Eraſiſtrato.
IV. De Empirice.
V. De Herophilo, & reliquis illuſtribus medicis: Quoties ratio medicinæ mutata ſit.
VI. Quis primus Romæ medicus, & quando.
VII. Quid de medicis antiquis Romani judicaverint.
VIII. Vitia medicinæ.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes, DCCCLIV.

Ex Auctoribus: M. Varrone, L. Pisone, Verrio

Flacco, Antiate, Nigidio, Cassio Hemina, Cicerone, Plauto, Celso, Sextio Nigro qui Græce scripsit, Cæcilio medico, Metello Scipione, Ovidio poeta, Licinio Macro.

EXTERNIS: Philopatore, Homero, Aristotele, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

MEDICIS: Botrye, Apollodoro, Archidemo, Aristogene, Xenocrate, Diodoro, Chrysippo Philosopho, Horo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

Libro XXX. continentur medicinæ ex animalibus reliquæ.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, DCCCLIV.

Ex Auctoribus: M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Sextio Nigro qui Græce ſcripſit, Licinio Macro.

EXTERNIS: Eudoxo, Aristotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

MEDICIS: Botrye, Horo, Apollodoro, Menandro, Archidemo, Aristogene, Xenocrate, Diodoro, Chrysippo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

Libro XXXI. continentur medicinæ ex aquatilibus.

EX AUCTORIBUS: M. Varrone, Cassio Parmense, Cicerone, Muciano, Cælio, Celso, Trogo, Ovidio, Polybio, Sornatio.

EXTERNIS: Callimacho, Ctesia, Eudico, Theo-

phrasto, Eudoxo, Theopompo, Polyclyto, Juba, Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thrasyllo, Nicandro, Menandro comœdo, Attalo, Sallustio Dionysio, Andrea, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

Libro XXXII. continentur medicinæ ex aquatilibus.

XX. Vitulus marinus, Muræna. Echini.

XXI. Oſtreorum génera, & obſervationes, ac medicinæ, IX.

XXII. Alga marina, II.

XXIII. *Ad alopecias, & capillos, & capitis hulcera.* Hippocampus. Mus marinus. Scorpio marinus. Sanguiſugæ. Murices. Conchylia, &c.

XXIV. *Ad oculos, & palpebras.* 1. Piſcium adeps. 2. Callionymus. 3. Coracini fel. 4. Sepiæ. Ichthyocolla, &c.

XXV. *Ad aurium vitia.* 1. Batia. 2. Bacchus, ſive myxon. 3. Marini pediculi, &c.

XXVI. *Ad dentium dolores.* 1. Canicula, &c.

XXVII. *Ad lichenas, & faciei maculas.* 1. Delphinus. 2. Colytia, ſive Corytia. 3. Halcyoneum. 4. Thynnus, &c.

XXVIII. *Ad ſtrumas, parotidas, anginas, & faucium vitia.* 1. Mænæ. 2. Scolopendra. 3. Saurus. 4. Conchæ. 5. Silurus, &c.

XXIX. Ad tuſſim, & pectoris vitia.

XXX. *Ad jocinoris, & lateris dolores.* 1. Strombus, ſive concha longa. 2. Tethea, &c.

XXXI. *Ad alvi vitia.* 1. Olus marinum. 2. Myaces. 3. Mituli. 4. Pelorides. 5. Seriphium. 6. Mænæ. 7. Erythinus, &c.

XXXII. *Ad lienem, calculos, ac veſicae vitia.* 1. Solea piſcis. 2. Rhombus. 3. Blendea. 4. Urtica marina. 5. Pulmo marinus. 6. Onyches, &c.

XXXIII. *Ad enterocelas, & ſedis vitia.* 1. Ex colubro aquatico. 2. Ex hydro. 3. Mugile. 4. Pelamide, &c.

XXXIV. *Ad panos, & verendorum vitia.* 1. Sciæna. 2. Percæ. 3. Squatinæ. 4. Smarides, &c.

XXXV. *Ad urinae incontinentiam.* 1. Ophidion, &c.

XXXVI. *Ad podagras, & pedum dolores.* 1. Ex fibro. 2. Bryon, &c.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes, DCCCCXC.

Ex Auctoribus: Licinio Macro, Trebio Nigro, Sextio Nigro qui Græce scripsit, Ovidio poeta, Cassio Hemina, Mæcenate, L. Attejo.

Externis: Juba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, Apelle Thasio, Thrasyllo, Nicandro.

Libro XXXIII. continentur metallorum naturæ.

Summa. Medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes, MCXXV.

Ex Auctoribus: L. Piſone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Corn. Nepote, Meſſala, Junio Gracchano, Attico Pomponio, Muciano, Calvo Licinio, Corn. Nepote, Boccho, Fetiale, Feneſtella, Valerio Maximo, Julio Baſſo qui de medicina Græce ſcripſit, Sextio Nigro qui item, Marſo poeta.

Externis: Democrito, Theophraſto, Juba, Timæo hiſtorico qui de medicina metallica ſcripſit, Heraclide, Andrea, Diagora, Botrye, Archidemo, Dionyſio, Ariſtogene, Democle, Mneſide, Attalo medico, Xenocrate item, Theomneſto, Nymphodoro, Jolla, Apollodoro, Paſitele qui mirabilia opera ſcripſit, Antigono qui de toreutice, Menæchmo qui item, Xenocrate qui item, Duride qui item, Menandro qui de toreutis, Heliodoro qui de Athenienſium anathematis, Metrodoro Scepſio.

Libro XXXIV. continentur æris metalla.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes, DCCCCXV.

EX AUCTORIBUS: Iisdem, quibus anteriore libro.

Libro XXXV. continetur de pictura & coloribus.

Ex Auctoribus: Meſſala oratore, Meſſala ſene, Feneſtella, Attico, Verrio, M. Varrone, Corn. Nepote, Decio Eculeone, Muciano, Meliſſo, Vitruvio, Caſſio Severo Longulano, Fabio Veſtale qui de pictura ſcripſit.

Externis: Paſitele, Apelle, Melanthio, Aſclepiodoro, Euphranore, Parrhaſio, Heliodoro qui ἀναθήματα ſcripſit Athenis, Metrodoro, qui de architectonice ſcripſit, Democrito, Theophraſto, Apione Grammatico qui de metallica diſciplina ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Jolla, Apollodoro, Diagora, Botrye, Archidemo, Dionyſio, Ariſtogene, Democle, Mneſide, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

Libro XXXVI. continentur lapidum naturæ.

Summa. Medicinæ, & historiæ, & observationes, DXXIII.

Ex Auctoribus: M. Varrone, Cælio, Galba, C. Ictio, Muciano, Nepote Cornelio, L. Pisone, Tuberone,

Seneca, Fabio Veſtale, Annio Fetiale, Fabiano, Catone Cenſorio, Vitruvio.

EXTERNIS: Theophraſto, Paſitele, Juba rege, Nicandro, Sotaco, Sudine, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Pliſtonico, Duride, Herodoto, Euhemero, Ariſtagora, Dionyſio, Artemidoro, Butorida, Antiſthene, Demetrio, Demotele, Lycea.

Libro XXXVII. gemmæ continentur.

Apſyctos. 16. Ægypulla. (*In Reg. cod.* 2. Agiſtilla.)

LV. 1. Balanitæ. 2. Batrachites. 3. Baptes. 4. Beli oculus. 5. Belus. 6. Baroptenus, ſive Baripe. 7. Botryites. 8. Boſtrychites. 9. Bucardia. 10. Bronte. 11. Bolœ.

LVI. 1. Cadmitis. (*In Reg.* 2. Calamitis) 2. Callais. 3. Capnitis. 4. Cappadocia. 5. Callaica. 6. Catochitis. 7. Catopyritis. 8. Cepitis, ſive Cepolatitis. 9. Ceramitis. 10. Cinædiæ. 11. Ceritis. 12. Circos. 13. Corſoides. 14. Coralloachates. 15. Corallis. 16. Crateritis. 17. Crocallis. 18. Cytis. 19. Chalcophonos. 20. Chelidoniæ. 21. Chelonia. 22. Chelonitis. 23. Chloritis. 24. Choaſpitis. 25. Chryſolampis. 26. Chryſopis. 27. Cepionides. (*In R.* 2. Ceponides.)

LVII. 1. Daphnia. 2. Diadochos. 3. Diphyes. 4. Dionyſias. 5. Dracontites.

LVIII. 1. Encardia, ſive ariſte. 2. Enorchis. 3. Exebenus. 4. Eriſtalis. (*In R.* 2. Eryſtallis.) 5. Erotillos, ſive amphicome, ſive hieromnemon. 6. Eumeces. 7. Eumithres. 8. Eupetalos. 9. Euneus. 10. Eurotias. 11. Euſebes. 12. Epimelas.

LIX. 1. Galaxias. 2. Galactites, ſive leucogæus, ſive leucographias, ſive ſynophitis. 3. Gallaica. 4. Gaſſidiana. 5. Gloſſopetra. 6. Gorgonia. 7. Goniæa.

LX. 1. Heliotropion. 2. Hephæſtitis. 3. Hermuredina. (*In R.* 2. Hermeodes : *forte*, Horminodes.) 4. Hexecontalithos. 5. Hieracitis. 6. Hammitis. 7. Hammonis cornu. 8. Hormiſion. 9. Hyæniæ.

LXI. 1. Idæi dactyli. 2. Icterias. 3. Jovis gemma. 4. Indica. 5. Jon.

LXII. 1. Lepidotis. 2. Lesbias. 3. Leucophthalmos.

4. Leucopœcilos. 5. Libanochrus. 6. Limoniatis. 7. Lipare. 8. Lyſimachos. 9. Leucochryſos.

LXIII. 1. Memnonia. 2. Medea. 3. Meconitis. 4. Mithrax. 5. Morochites. 6. Morion, ſive pramnium, ſive Alexandrinum. 7. Myrrhites. 8. Myrmecias. 9. Myrſinitis. 10. Meſoleucos. 11. Meſomelas.

LXIV. 1. Naſamonitis. 2. Nebritis. 3. Nympharena.

LXV. 1. Olca. 2. Ombria, ſive notia. 3. Oritis, ſive ſideritis. 4. Oſtracias, ſive oſtracitis. 5. Ophicardelos. 6. Obſidiana.

LXVI. 1. Panchrus. 2. Pangonius. 3. Paneros, ſive pæderaſtos. 4. Ponticarum genera IV. 5. Phloginos, ſive chryſitis. 6. Phœnicitis. 7. Phycitis. 8. Perileucos. 9. Pæantides, ſive gæanides.

LXVII. 1. Solis gemma. 2. Sagda. 5. Samothracia. 4. Sauritis. 5. Sarcitis. 6. Selenitis. 7. Sideritis. 8. Sideropœcilos. 9. Spongitis. 10. Synodontitis. 11. Syrtitis. 12. Syringitis.

LXVIII. 1. *Trichrus.* 2. *Telirrhizos.* 3. Telicardios, ſive muchul. 4. Thracia, genera III. 5. *Tephritis.* 6. Tecolithos.

LXIX. 1. Veneris crines. 2. *Veientana.*

LXX. 1. *Zanthene.* 2. *Zmilampis.* 3. Zoramea: (*In R.* 2. Zoroniſceos.)

LXXI. De gemmis, quæ a membris corporis habent nomina. Hepatitis. *Steatitis.* Adadunephros. Adaduophthalmos. Adadudactylos. Triophthalmos.

LXXII. De gemmis, quæ ab animalibus habent nomina. Carcina, echitis, ſcorpitis, ſcaritis, triglitis, ægophthalmos, geranitis, aetitis, myrmecitis, cantharias, lycopthalmos, taos.

LXXIII. *Quae a ceteris rebus.* Ammochryſos, cenchri-

Ex Auctoribus: M. Varrone, Actis triumphorum, Mæcenate, Jaccho, Cornelio Boccho.

Externis: Juba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Æſchylo, Philoxeno, Euripide, Nicandro, Satyro, Theophraſto, Charete, Philemone, Demoſtrato, Zenothemi, Metrodoro, Sotaco, Pythea, Timæo Siculo, Nicia, Theochreſto, Aſaruba, Mnaſea, Theomene, Cteſia, Mithridate, Sophocle, Archelao rege, Calliſtrato, Democrito, Iſmenia, Olympico, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Horo, Zoroaſtre, Zachalia.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS
HISTORIAE
LIBER II.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER II.

I. MUNDUM, & hoc, quod nomine alio cælum appellare libuit, cujus circumflexu teguntur cuncta, numen esse credi par est, æternum, immensum, neque genitum, neque interiturum unquam. Hujus extera indagare, nec interest hominum, nec capit humanæ conjectura mentis. Sacer est, æternus, immensus, totus in toto, immo vero ipse totum; finitus, & infinito similis, omnium rerum certus, & similis incerto, extra, intra, cuncta complexus in se: idemque rerum naturæ opus, & rerum ipsa natura. Furor est, mensuram ejus animo quosdam agitasse, atque prodere ausos: alios rursus occasione hinc sumta, aut his data, innumerabiles tradidisse mundos, ut totidem rerum naturas credi oporteret: aut, si una omnes incubaret, totidem tamen Soles, totidemque Lunas, & cetera, ut jam in uno & immensa & innumerabilia sidera: quasi non eadem quæstione semper in termino cogitationis occursura, desiderio finis alicujus: aut, si hæc infinitas naturæ omnium artifici possit assignari, non illud idem in uno facilius sit intelligi, tanto præsertim opere. Furor est, profecto furor, egredi ex eo, & tanquam interna ejus cuncta plane jam sint nota, ita scrutari extera: *quasi vero mensuram ullius rei*

possit agere, qui sui nesciat: aut mens hominis videre quæ mundus ipse non capiat.

II. Formam ejus in speciem orbis absoluti globatam esse, nomen in primis, & consensus in eo mortalium, orbem appellantium, sed & argumenta rerum, docent: non solum quia talis figura omnibus sui partibus vergit in sese, ac sibi ipsa toleranda est, seque includit, & continet, nullarum egens compaginum, nec finem, aut initium ullis sui partibus sentiens: nec quia ad motum, quo subinde verti debeat, ut mox apparebit, talis aptissima est: sed oculorum quoque probatione: quod convexus, mediusque, quacunque cernatur: cum id accidere in alia non possit figura.

III. Hanc ergo formam ejus æterno & irrequieto ambitu, inenarrabili celeritate, viginti quatuor horarum spatio circumagi, Solis exortus & occasus haud dubium reliquere. An sit immensus, & ideo sensum aurium excedens tantæ molis rotatæ vertigine assidua sonitus, non equidem facile dixerim: non hercle magis, quam circumactorum simul tinnitus siderum, suosque volventium orbes: an dulcis quidam & incredibili suavitate concentus. Nobis qui intus agimus, juxta diebus noctibusque tacitus labitur mundus. Esse innumeras ei effigies animalium, rerumque cunctarum impressas, nec, ut in volucrum notamus ovis, lævitate continua lubricum corpus, quod clarissimi auctores dixere, rerum argumentis indicatur: quoniam inde deciduis rerum omnium seminibus innumeræ, in mari præcipue, ac plerumque confusis,

monſtrificæ gignantur effigies. Præterea viſus probatione, alibi plauſtri, alibi urſi, tauri alibi, alibi literæ figura, candidiore medio per verticem circulo. Equidem & conſenſu gentium moveor. Nam quem κόσμον Græci, nomine ornamenti appellaverunt, eum nos a perfecta abſolutaque elegantia, mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus, ut interpretatur M. Varro. Adjuvat rerum ordo, deſcripto circulo, qui Signifer vocatur, in duodecim animalium effigies: & per illas Solis curſus congruens tot ſeculis ratio.

IV. Nec de elementis video dubitari, quatuor ea eſſe. Ignium ſummum: inde tot ſtellarum collucentium illos oculos. Proximum ſpiritus, quem Græci noſtrique eodem vocabulo aera appellant. Vitalem hunc, & per cuncta rerum meabilem, totoque conſertum: hujus vi ſuſpenſam, cum quarto aquarum elemento, librari medio ſpatio tellurem. Ita mutuo complexu diverſitatis effici nexum, & levia ponderibus inhiberi, quo minus evolent: contraque gravia, ne ruant, ſuſpendi, levibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diverſa niſu, vi ſua quæque conſiſtere, irrequieto mundi ipſius constricta circuitu: quo ſemper in ſe currente, imam atque mediam in toto eſſe terram, eandemque univerſi cardine ſtare pendentem, librantem per quæ pendeat: ita ſolam immobilem circa eam volubili univerſitate, eandem ex omnibus necti, eidemque omnia inniti. Inter hanc, cælumque, eodem ſpiritu pendent, certis diſcreta ſpatiis, ſeptem ſidera, quæ ab inceſſu vocamus errantia, cum errent

nulla minus illis. Eorum medius Sol fertur, amplissima magnitudine ac poteſtate: nec temporum modo, terrarumque, ſed ſiderum etiam ipſorum, cælique rector. Hunc mundi eſſe totius animum, ac planius mentem; hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet, opera ejus æſtimantes. Hic lucem rebus miniſtrat, aufertque tenebras: hic reliqua ſidera occultat, illuſtrat: hic vices temporum, annumque ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat: hic cæli triſtitiam diſcutit, atque etiam humani nubila animi ſerenat: hic ſuum lumen ceteris quoque ſideribus fœnerat. Præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarum Homero placuiſſe in uno eò video.

V. Quapropter effigiem Dei formamque quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quiſquis eſt Deus, ſi modo eſt alius, & quacunque in parte, totus eſt ſenſus, totus viſus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus ſui. Innumeros quidem credere, atque etiam ex virtutibus vitiiſque hominum, ut Pudicitiam, Concordiam, Mentem, Spem, Honorem, Clementiam, Fidem, aut (ut Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, majorem ad ſocordiam accedit. Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, infirmitatis ſuæ memor, ut portionibus coleret quiſque, quo maxime indigeret. Itaque nomina alia aliis gentibus, & numina in iiſdem innumerabilia reperimus: inferis quoque in genera deſcriptis, morbiſque & multis etiam peſtibus, dum eſſe placatas trepido metu cupimus.

Ideoque etiam publice Febris fanum in Palatio dicatum eſt, Orbonæ ad ædem Larium, & ara Malæ Fortunæ Exquiliis. Quamobrem major cælitum populus etiam quam hominum intelligi poteſt, cum ſinguli quoque ex ſemetipſis totidem Deos faciant, Junones Genioſque adoptando ſibi: Gentes vero quædam animalia, & aliqua etiam obſcœna, pro diis habeant, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos, & alia ſimilia jurantes. Matrimonia quidem inter Deos credi, tantoque ævo ex his neminem naſci; & alios eſſe grandævos ſemperque canos, alios juvenes atque pueros, atri coloris, aligeros, claudos, ovo editos, & alternis diebus viventes morienteſque, puerilium prope deliramentorum eſt. Sed ſuper omnem impudentiam, adulteria inter ipſos fingi: mox jurgia & odia, atque etiam furtorum eſſe & ſcelerum numina. *Deus eſt mortali juvare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via.* Hac proceres iere Romani: hac nunc cælesti paſſu cum liberis ſuis vadit maximus omnis ævi rector Veſpaſianus Auguſtus feſſis rebus ſubveniens. Hic eſt vetuſtiſſimus referendi benemerentibus gratiam mos, ut tales numinibus adſcribant. Quippe & omnium aliorum nomina Deorum, & quæ ſupra retuli ſiderum, ex hominum nata ſunt meritis. Jovem quidem aut Mercurium, aliterve alios inter ſe vocari, & eſſe cæleſtem nomenclaturam, quis non interpretatione naturæ fateatur? Irridendum vero agere curam rerum humanarum illud quidquid eſt ſummum. Anne tam triſti atque multiplici miniſterio non pollui creda-

mus dubitemusve? Vix prope eſt judicare, utrum magis conducat generi humano, quando aliis nullus eſt deorum reſpectus, aliis pudendus. Externis famulantur ſacris; ac digitis deos geſtant: monſtra quoque, quæ colunt, damnant; & excogitant cibos: imperia dira in ipſos, ne ſomno quidem quieto, irrogant. Non matrimonia, non liberos, non denique quidquam aliud, niſi juvantibus ſacris, deligunt. Alii in Capitolio fallunt, ac fulminantem pejerant Jovem: & hos juvant ſcelera, illos ſacra ſua pœnis agunt.

Invenit tamen inter has utraſque ſententias medium ſibi ipſa mortalitas numen, quo minus etiam plana de Deo conjectatio eſſet. Toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibuſque horis omnium vocibus Fortuna ſola invocatur: una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conviciis colitur: volubilis, a pleriſque vero & cæca etiam exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorumque fautrix. Huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, ſola utramque paginam facit. Adeoque obnoxiæ ſumus ſortis, ut Sors ipſa pro Deo ſit, qua Deus probatur incertus.

Pars alia & hanc pellit, aſtroque ſuo eventus aſſignat, naſcendi legibus: ſemelque in omnes futuros unquam Deo decretum: in reliquum vero otium datum. Sedere cœpit ſententia hæc, pariterque & eruditum vulgus, & rude in eam curſu vadit. Ecce fulgurum monitus, oraculorum præſcita, aruſpicum prædicta, atque etiam parva dictu, in

auguriis ſternutamenta, & offenſiones pedum. Divus Auguſtus lævum prodidit ſibi calceum præpoſtere inductum, quo die ſeditione militari prope afflictus eſt. Quæ ſingula improvidam mortalitatem involvunt, ſolum ut inter iſta certum ſit, nihil eſſe certi, *nec miſerius quidquam homine, aut ſurperbius.* Ceteris quippe animantium ſola victus cura eſt, in quo ſponte naturæ benignitas ſufficit: uno quidem vel præferendo cunctis bonis, quod de gloria, de pecunia, ambitione, ſuperque de morte non cogitant.

Verum in his Deos agere curam rerum humanarum credi, ex uſu vitæ eſt: pœnaſque maleficiis aliquando ſeras occupato Deo in tanta mole, nunquam autem irritas eſſe, *nec ideo proximum illi genitum hominem, ut vilitate juxta belluas eſſet.* Imperfectæ vero in homine naturæ præcipua ſolatia, ne Deum quidem poſſe omnia. Namque nec ſibi poteſt mortem conſciſcere, ſi velit, quod homini dedit optimum in tantis vitæ pœnis: nec mortales æternitate donare, aut revocare defunctos: nec facere, ut qui vixit, non vixerit; qui honores geſſit, non geſſerit: nullumque habere in præterita jus, præterquam oblivionis: atque (ut facetis quoque argumentis ſocietas hæc cum Deo copuletur) ut bis dena, viginti non ſint, ac multa ſimiliter efficere non poſſe: per quæ declaratur haud dubie naturæ potentia, idque eſſe quod Deum vocamus. In hæc divertiſſe non fuerit alienum, vulgata propter aſſiduam quæſtionem de Deo.

VI. Hinc redeamus ad reliqua naturæ. Sidera,

quæ affixa diximus mundo, non illa, ut exiſtimat vulgus, ſingulis attributa nobis, & clara divitibus, minora pauperibus, obſcura defectis, ac pro ſorte cujuſque lucentia, annumerata mortalibus: quia nec cum ſuo quæque homine orta moriuntur, nec aliquem exſtingui, decidua ſignificant. Non tanta cælo ſocietas nobiſcum eſt, ut noſtro fato mortalis ſit ibi quoque ſiderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris ignea vi abundantiam reddunt, cum decidere creduntur: ut apud nos quoque id, luminibus accenſis, liquore olei notamus accidere. Ceterum æterna eſt cæleſtibus natura, intexentibus mundum, intextuque concretis: potentia autem ad terram magnopere eorum pertinens: quæ propter effectus, claritatemque, & magnitudinem, in tanta ſubtilitate noſci potuerunt, ſicut ſuo demonſtrabimus loco. Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptius dicetur, quando ad eam tota pertinet, Signiferi modo inventionibus non dilatis. Obliquitatem ejus intellexiſſe, hoc eſt, rerum fores aperuiſſe, Anaximander Mileſius traditur primus, Olympiade quinquageſima octava. Signa deinde in eo Cleoſtratus, & prima Arietis ac Sagittarii. Sphæram ipſam ante multo Atlas. Nunc relicto mundi ipſius corpore, reliqua inter cælum terraſque tractentur.

Summum eſſe, quod vocant Saturni ſidus, ideoque minimum videri, & maximo ambire circulo, ac trigeſimo anno ad breviſſima ſedis ſuæ principia regredi, certum eſt. Omnium autem errantium ſiderum meatus, interque ea Solis & Lunæ, contra-

rium mundo agere curſum, id eſt, lævum, illo ſemper in dexteram præcipiti. Et quamvis aſſidua converſione immenſæ celeritatis attollantur ab eo, rapianturque in occaſum, adverſo tamen ire motu per ſuos quæque paſſus: ita fieri, ne convolutus aer eandem in partem æterna mundi vertigine, ignavo globo torpeat, ſed findatur, adverſo ſiderum verbere diſcretus & digeſtus. Saturni autem ſidus gelidæ ac rigentis eſſe naturæ, multoque ex eo inferiorem Jovis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertium Martis, quod quidam Herculis vocant, ignei, ardentis a Solis vicinitate, binis fere annis converti. Ideoque hujus ardore nimio, & rigore Saturni, interjectum ambobus, ex utroque temperari Jovem, ſalutaremque fieri. Deinde Solis meatum eſſe partium quidem trecentarum ſexaginta: ſed ut obſervatio umbrarum ejus redeat ad notas, quinos annis dies adjici, ſuperque quartam partem diei. Quam ob cauſam quinto anno unus intercalaris dies additur, ut temporum ratio Solis itineri congruat.

Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans: contra ab occaſu refulgens nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Quam naturam ejus Pythagoras Samius primus deprehendit, Olympiade circiter trigeſima ſecunda, qui fuit urbis Romæ annus centeſimus tredecimus. Jam magnitudine

extra cuncta alia ſidera eſt : claritatis quidem tantæ, ut unius hujus ſtellæ radiis umbræ reddantur. Itaque & in magno nominum ambitu eſt. Alii enim Junonis, alii Iſidis, alii Matris Deûm appellavere. Hujus natura cuncta generantur in terris. Namque in alterutro exortu genitali rore conſpergens, non terræ modo conceptus implet, verum animantium quoque omnium ſtimulat : Signiferi autem ambitum peragit trecentis & duodequinquagenis diebus, ab Sole nunquam abſiſtens partibus ſex atque quadraginta longius, ut Timæo placet.

Simili ratione, ſed nequaquam magnitudine aut vi, proximum illi Mercurii ſidus, a quibuſdam appellatum Apollinis : inferiore circulo fertur, novem diebus ociore ambitu, modo ante Solis exortum, modo poſt occaſum ſplendens, nunquam ab eo viginti tribus partibus remotior, ut hic idem & Soſigenes docent. Ideo & peculiaris horum ſiderum ratio eſt, neque communis cum ſupra dictis. Namque ea & quarta parte cæli a Sole abeſſe, & tertia ; & adverſa Soli ſæpe cernuntur : majoreſque alios habent cuncta plenæ converſionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

Sed omnium admirationem vincit noviſſimum ſidus, terriſque familiariſſimum, & in tenebrarum remedium ab natura repertum, Lunæ. Multiformi hæc ambage torſit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maxime ſidus indignantium : creſcens ſemper, aut ſeneſcens. Et modo curvata in cornua facie, modo æqua portione diviſa, modo ſinuata in orbem : maculoſa, eademque ſubito

prænitens : immenſa orbe pleno, ac repente nulla; alias pernox, alias ſera, & parte diei Solis lucem adjuvans : deficiens, & in defectu tamen conſpicua : quæ menſis exitu latet, cum laborare non creditur. Jam vero humilis, & excelſa, & ne id quidem uno modo, ſed alias admota cælo, alias contigua montibus, nunc in Aquilonem elata, nunc in Auſtros dejecta : quæ ſingula in ea deprehendit hominum primus Endymion : & ob id amore ejus captus fama traditur. Non ſumus profecto grati erga eos, qui labore curaque lucem nobis aperuere in hac luce : miraque humani ingenii peſte, ſanguinem & cædes condere annalibus juvat, ut ſcelera hominum noſcantur mundi ipſius ignaris.

Proxima ergo cardini, ideoque minimo ambitu, vicenis diebus ſeptenis que, & tertia diei parte, peragit ſpatia eadem, quæ Saturni ſidus altiſſimum triginta (ut dictum eſt) annis. Deinde morata in coitu Solis biduo, cum tardiſſime e triceſima luce rurſus ad eaſdem vices exit; haud ſcio an omnium, quæ in cælo pernoſci potuerunt, magiſtra : In duodecim menſium ſpatia oportere dividi annum, quando ipſa toties Solem redeuntem ad principia conſequitur : Solis fulgore reliqua ſiderum regi; ſiquidem in toto mutuata ab eo luce fulgere, qualem in repercuſſu aquæ volitare conſpicimus : Ideo molliore, & imperfecta vi ſolvere tantum humorem, atque etiam augere, quem Solis radii abſumant : Ideo & inæquali lumine aſpici : quia ex adverſo demum plena, reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat, quantum ex Sole ipſa concipiat : In coitu

quidem non cerni, quoniam hauſtum omnem lucis averſa illo regerat, unde acceperit: Sidera vero haud dubie humore terreno paſci; quia orbe dimidio nonnunquam maculoſa cernatur, ſcilicet nondum ſuppetente ad hauriendum ultra juſta vi: maculas enim non aliud eſſe quam terræ raptas cum humore ſordes: Defectus autem ſuos, & Solis, rem in tota contemplatione naturæ maxime miram, & oſtento ſimilem, eorum magnitudinum, umbræque indices exſiſtere.

VII. Quippe manifeſtum eſt, Solem interventu Lunæ occultari, Lunamque terræ objectu: ac vices reddi, eoſdem Solis radios Luna interpoſitu ſuo auferente terræ, terraque Lunæ. Hac ſubeunte repentinas obduci tenebras, rurſumque illius umbra ſidus hebetari. Neque aliud eſſe noctem, quam terræ umbram. Figuram autem umbræ ſimilem metæ, ac turbini inverſo; quando mucrone tantum ingruat, neque Lunæ excedat altitudinem: quoniam nullum aliud ſidus eodem modo obſcuretur, & talis figura ſemper mucrone deficiat. Spatio quidem conſumi umbras, indicio ſunt volucrum præalti volatus. Ergo confinium illis eſt aeris terminus, initiumque ætheris. Supra Lunam pura omnia ac diuturnæ lucis plena. A nobis autem per noctem cernuntur ſidera, ut reliqua lumina e tenebris. Et propter has cauſas nocturno tempore deficit Luna. Stati autem atque menſtrui non ſunt utrique defectus, propter obliquitatem Signiferi, Lunæque multivagos, ut dictum eſt, flexus, non ſemper in ſcrupulis partium congruente ſiderum motu.

VIII. Hæc ratio mortales animos ſubducit in cælum, ac velut inde contemplantibus, trium maximarum rerum naturæ partium magnitudinem detegit. Non poſſet quippe totus ſol adimi terris, intercedente Luna, ſi terra major eſſet quam Luna. Tertia ex utroque vaſtitas Solis aperitur, ut non ſit neceſſe amplitudinem ejus oculorum argumentis, atque conjectura animi ſcrutari: immenſum eſſe, quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet paſſuum millia umbras paribus jaciat intervallis, tanquam toto ſpatio medius: Et quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus, ſimul fiat a vertice: item quia circa ſolſtitialem circulum habitantium meridie ad Septemtrionem umbræ cadant, ortu vero ad occaſum: Quæ fieri nullo modo poſſent, niſi multo, quam terra, major eſſet: Nec quod montem Idam exoriens latitudine exſuperet, dextra lævaque large amplectens, præſertim tanto diſcretus intervallo.

Defectus Lunæ magnitudinem ejus haud dubia ratione declarat, ſicut terræ parvitatem ipſe deficiens. Namque cùm ſint tres umbrarum figuræ: conſtetque, ſi par lumini ſit materia, quæ jactat umbram, columnæ effigie jaci, nec habere finem; ſi vero major materia, quam lumen, turbinis recti, ut ſit imum ejus anguſtiſſimum, & ſimili modo infinita longitudo; ſi minor materia, quam lux, metæ exſiſtere effigiem in cacuminis finem deſinentem; talemque cerni umbram deficiente Luna: palam fit, ut nulla amplius relinquatur dubitatio, ſuperari magnitudine terram: id quidem & tacitis

ipſius naturæ indiciis. Cur enim partitis vicibus anni brumalis abſcedit? ut noctium opacitate terras reficiat, exuſturus haud dubie, & ſic quoque exurens quadam in parte: tanta magnitudo eſt.

IX. Et rationem quidem defectus utriuſque, primus Romani generis in vulgus extulit Sulpicius Gallus, qui Conſul cum Marcello fuit: ſed tum Tribunus militum, ſollicitudine exercitu liberato, pridie quam Perſeus rex ſuperatus a Paulo eſt, in concionem ab imperatore productus ad prædicendam eclipſim, mox & compoſito volumine. Apud Græcos autem inveſtigavit primus omnium Thales Mileſius, Olympiadis XLVIII anno quarto, prædicto Solis defectu, qui Alyatte rege factus eſt, Urbis conditæ anno CLX. Poſt eos utriuſque ſideris curſum in ſexcentos annos præcinuit Hipparchus, menſes gentium, dieſque & horas, ac ſitus locorum, & viſus populorum complexus, ævo teſte, haud alio modo, quam conſiliorum naturæ particeps. Viri ingentes ſupraque mortalium naturam, tantorum numinum lege deprehenſa, & miſera hominum mente abſoluta, in defectibus ſcelera, aut mortem aliquam ſiderum pavente: quo in metu fuiſſe Steſichori & Pindari vatum ſublimia ora palam eſt deliquio Solis: & in Luna veneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu diſſono auxiliante. Quo pavore ignarus cauſæ Nicias Athenienſium imperator, veritus claſſem portu educere, opes eorum afflixit. Macti ingenio eſte, cæli interpretes, rerumque naturæ capaces, argumenti repertores, quo Deos homineſque viciſtis. Quis

enim hæc cernens, & ſtatos ſiderum (quoniam ita placuit appellare) labores, non ſuæ neceſſitati mortalis genitus ignoſcat? Nunc confeſſa de iiſdem breviter atque capitulatim attingam, ratione admodum neceſſariis locis ſtrictimque reddita: nam neque inſtituti operis talis argumentatio eſt; neque omnium rerum afferre poſſe cauſas minus mirum eſt, quam conſtare in aliquibus.

X. Defectus ducentis viginti tribus menſibus redire in ſuos orbes certum eſt: Soliſque defectum non niſi noviſſima primave fieri Luna, quod vocant coitum; Lunæ autem non niſi plena, ſemperque citra quam proxime fuerit. Omnibus autem annis fieri utriuſque ſideris defectus ſtatis diebus horiſque ſub terra. Nec tamen cum ſuperne fiunt, ubique cerni, aliquando propter nubila, ſæpius globo terræ obſtante convexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi ſagacitate compertum eſt, & Lunæ defectum aliquando quinto menſe a priore fieri, Solis vero ſeptimo: Eundem bis in triginta diebus ſupra terras occultari, ſed ab aliis atque aliis hoc cerni: quæque ſunt in hoc miraculo maxime mira, cum conveniat umbra terræ Lunam hebetari, nunc ab occaſus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus: Et quanam ratione cum Solis exortu umbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat, ſemel jam acciderit, ut in occaſu Luna deficeret, utroque ſuper terram conſpicuo ſidere. Nam ut duodecim diebus utrumque ſidus quæreretur, & noſtro ævo accidit, Imperatoribus Veſpaſianis, patre IV, filio iterum Conſulibus.

XI. Lunam ſemper, averſis a Sole cornibus, ſi creſcat, ortus ſpectare; ſi minuatur, occaſus, haud dubium eſt. Lucere dodrantes ſemuncias horarum ab ſecunda adjicientem uſque ad plenum orbem, detrahentemque in diminutionem. Intra quatuordecim autem partes Solis, ſemper occultam eſſe. Quo argumento amplior errantium ſtellarum, quam Lunæ, magnitudo colligitur: quando illæ & a ſeptenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores videri: ſicut affixas cælo Solis fulgore interdiu non cerni, cum æque ac noctu luceant: idque manifeſtum fiat defectibus Solis, & præaltis puteis.

XII. Errantium autem tres, quas ſupra Solem diximus ſitas, occultantur, meantes cum eo. Exoriuntur vero matutino, diſcedentes partibus nunquam amplius undenis. Poſtea radiorum ejus contactu teguntur, & in triquetro a partibus centum viginti ſtationes matutinas faciunt, quæ & primæ vocantur: mox in adverſo a partibus centum octoginta, exortus veſpertinos. Iterumque in centum viginti ab alio latere appropinquante, ſtationes veſpertinas, quas ſecundas vocant; donec aſſecutus in partibus duodenis occultet illas: qui veſpertini occaſus appellantur. Martis ſtella ut propior, etiam ex quadrato ſentit radios, ab nonaginta partibus: unde & nomen accepit is motus, primus & ſecundus nonagenarius dictus ab utroque exortu. Eadem ſtationalis ſenis menſibus commoratur in ſignis, alioqui bimeſtris: cum ceteræ utraque ſtatione quaternos menſes non impleant.

Inferiores autem duæ occultantur in coitu veſpertino, ſimili modo: relictoque Sole, totidem in partibus faciunt exortus matutinos, atque a longiſſimis diſtantiæ ſuæ metis Solem inſequuntur; adeptæque occaſu matutino conduntur ac prætereunt. Mox eodem intervallo veſpere exoriuntur uſque ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad Solem, & occaſu veſpertino deliteſcunt. Veneris ſtella & ſtationes duas, matutinam veſpertinamque, ab utroque exortu facit, a longiſſimis diſtantiæ ſuæ finibus: Mercurii, ſtationes breviore momento, quam ut deprehendi poſſint.

XIII. Hæc eſt luminum occultationumque ratio, perplexior motu, multiſque involuta miraculis. Siquidem magnitudines ſuas & colores mutant, & eædem ad Septemtrionem accedunt, abeuntque ad Auſtrum, terriſque propiores aut cælo repente cernuntur: in quibus aliter multa, quam priores, tradituri, fatemur ea quoque illorum eſſe muneris, qui primi quærendi vias demonſtraverint: modo ne quis deſperet ſecula proficere ſemper. Pluribus de cauſis hæc omnia accidunt.

Prima circulorum, quos Græci ἀψῖδας in ſtellis vocant: etenim Græcis utendum erit vocabulis. Sunt autem hi ſui cuique earum, aliique quam mundo: quoniam terra a verticibus duobus, quos appellaverunt Polos, centrum cæli eſt, nec non Signiferi, oblique inter eos ſiti. Omnia autem hæc conſtant ratione circini ſemper indubitata. Ergo ab alio cuique centro abſides ſuæ exſurgunt: ideoque diverſos habent orbes, motuſque diſſimiles,

quoniam interiores abſidas neceſſe eſt breviores eſſe. Igitur a terræ centro abſides altiſſimæ ſunt, Saturno in Scorpione, Jovi in Virgine, Marti in Leone, Soli in Geminis, Veneri in Sagittario, Mercurio in Capricorno, mediis omnium partibus. Et e contrario, ad terræ centrum humillimæ atque proximæ. Sic fit, ut tardius moveri videantur, cum altiſſimo ambitu feruntur: non quia accelerent tardentve naturales motus, qui certi ac ſinguli ſunt illis, ſed quia deductas ab ſumma abſide lineas coarctari ad centrum neceſſe eſt, ſicut in rotis radios: idemque motus alias major, alias minor, centri propinquitate ſentitur.

Altera ſublimitatum cauſa; quoniam a ſuo centro abſidas altiſſimas habent in aliis ſignis. Saturnus in Libræ parte viceſima, Jupiter Cancri quinta decima, Mars Capricorni viceſima octava, Sol Arietis decima nona, Venus Piſcium viceſima ſeptima, Mercurius Virginis decima quinta, Luna Tauri tertia.

Tertia altitudinum ratio, cæli menſura, non circuli, intelligitur: ſubire eas, aut deſcendere per profundum aeris, oculis exiſtimantibus.

Huic connexa latitudinum Signiferi, obliquitatiſque, cauſa eſt. Per hunc ſtellæ, quas diximus, feruntur: nec aliud habitatur in terris, quam quod illi ſubjacet: reliqua a Polis ſqualent. Veneris tantum ſtella excedit eum binis partibus: quæ cauſa intelligitur efficere, ut quædam animalia & in deſertis mundi naſcantur. Luna quoque per totam latitudinem ejus vagatur, ſed omnino non exce-

dens eum. Ab his Mercurii ſtella laxiſſime, ut tamen e duodenis partibus (tot enim ſunt latitudinis) non amplius octonas pererret, neque has æqualiter, ſed duas medio ejus, & ſupra quatuor, infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoſo Draconum meatu inæqualis: Martis ſtella quatuor medias, Jovis mediam & ſuper eam duas: Saturni duabus, ut Sol. Hæc erit latitudinum ratio ad Auſtrum deſcendentium, aut ad Aquilonem ſubeuntium. Hac conſtare & tertiam illam a terra ſubeuntium in cælum. Et pariter ſcandi eam quoque exiſtimavere plerique falſo: qui ut coarguantur, aperienda eſt ſubtilitas immenſa, & omnes eas complexa cauſas.

Convenit ſtellas in occaſu veſpertino proximas eſſe terræ & latitudine & altitudine: exortuſque matutinos in initio cujuſque fieri: ſtationes in mediis latitudinum articulis, quæ vocant ecliptica. Perinde confeſſum eſt, motum augeri, quamdiu in vicino ſint terræ: cum abſcedant in altitudinem, minui. Quæ ratio Lunæ maxime ſublimitatibus approbatur. Æque non eſt dubium, in exortibus matutinis etiamnum augeri, atque a ſtationibus primis tres ſuperiores diminui uſque ad ſtationes ſecundas. Quæ cum ita ſint, manifeſtum erit ab exortu matutino latitudines ſcandi; quoniam in eo primum habitu incipiant parcius adjici motus: in ſtationibus vero primis altitudinem ſubire, quoniam tum primum incipiat detrahi numerus, ſtellæque retroire. Cujus rei ratio privatim reddenda eſt. Percuſſæ in qua diximus parte, & triangulo Solis ra-

dio inhibentur rectum agere curſum, & ignea vi levantur in ſublime. Hoc non protinus intelligi poteſt viſu noſtro, ideoque exiſtimantur ſtare, unde & nomen accepit ſtatio. Progreditur deinde ejuſdem radii violentia, & retroire cogit vapor repercuſſus. Multo id magis in veſpertino earum exortu, toto Sole averſo, cum in ſummas abſidas expelluntur, minimeque cernuntur, quoniam altiſſime abſunt, & minimo feruntur motu; tanto minore, cum hoc in altiſſimis abſidum evenit ſignis. Ab exortu veſpertino latitudo deſcenditur, parcius jam ſe minuente motu: non tamen ante ſtationes ſecundas augente, cum & altitudo deſcenditur, ſuperveniente ab alio latere radio, eademque vi rurſus ad terras deprimente, quæ ſuſtulerit in cælum ex priore triquetro. Tantum intereſt, ſubeant radii, an ſuperveniant. Multoque eadem magis in veſpertino occaſu accidunt. Hæc eſt ſuperiorum ſtellarum ratio: difficilior reliquarum, & a nullo ante nos reddita.

XIV. Primum igitur dicatur, cur Veneris ſtella nunquam longius XLVI partibus, Mercurius viginti tribus a Sole abſcedant, ſæpe citra eas ad Solem reciprocent. Converſas habent utræque abſidas, ut infra Solem ſitæ: tantumque circulis earum ſub terra eſt, quantum ſuperne prædictarum: & ideo non poſſunt abeſſe amplius, quoniam curvatura abſidum ibi non habet longitudinem majorem. Ergo utrique ſimili ratione modum ſtatuunt abſidum ſuarum margines, ac ſpatia longitudinis latitudinum evagatione penſant. At

enim cur non ſemper ad quadraginta ſex, & ad partes viginti tres perveniunt? Immo vero. Sed ratio canonica fallit. Namque apparet, abſidas quoque earum moveri, quod nunquam tranſeant Solem. Itaque cum in partem ipſam ejus incidere margines alterutro latere, tum & ſtellæ ad longiſſima ſua intervalla pervenire intelliguntur; cum citra fuere margines totidem partibus: & ipſæ ocius redire creduntur, cum ſit illa ſemper utrique extremitas ſumma. Hinc & ratio motuum converſa intelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occaſu veſpertino, hæ tardiſſime: illæ a terra altiſſime abſunt, cum tardiſſime moventur; hæ, cum ociſſime. Quia ſicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in his extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt, hæ vero augere: illæ retro curſum agunt a ſtatione matutina uſque ad veſpertinam; Veneris, a veſpertina uſque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem ſcandere, altitudinem vero ac Solem inſequi a ſtatione matutina, ociſſima in occaſu matutino, & altiſſima: Digredi autem latitudine, motumque minuere ab exortu veſpertino: retro quidem ire, ſimulque altitudine digredi a ſtatione veſpertina. Mercurii rurſus ſtella utroque modo ſcandere ab exortu matutino, digredi vero latitudine a veſpertino: conſecutoque Sole ad quindecim partium intervallum, conſiſtit quatriduo prope immobilis. Mox ab altitudine deſcendit, retroque graditur ab occaſu veſpertino uſque ad exortum matutinum. Tantumque hæc, & Luna, to-

tidem diebus, quot ſubiere, deſcendunt. Veneris quindecies pluribus ſubit. Rurſus Saturni & Jovis duplicato digrediuntur : Martis etiam quadruplicato. Tanta eſt naturæ varietas. Sed ratio evidens: nam quæ in vaporem Solis nituntur, etiam deſcendunt ægre.

XV. Multa promi amplius circa hæc poſſunt ſecreta naturæ, legeſque, quibus ipſa ſerviat. Exempli gratia : in Martis ſidere, cujus eſt maxime inobſervabilis curſus, nunquam id ſtationem facere Jovis ſidere triquetro, raro admodum ſexaginta partibus diſcreto; qui numerus ſexangulas mundi efficit formas : nec exortus , niſi in duobus ſignis tantum, Cancri & Leonis, ſimul edere. Mercurii vero ſidus in Piſcibus exortus veſpertinos raros facere, creberrimos in Virgine, in Libra matutinos. Item matutinos in Aquario , rariſſimos in Leone. Retrogradum in Tauro & Geminis non fieri : in Cancro vero non citra viceſimam quintam partem. Lunam bis coitum cum Sole & in nullo alio ſigno facere quam Geminis : non coire aliquando in Sagittario tantum. Noviſſimam vero primamque eadem die vel nocte, nullo alio in ſigno quam Ariete, conſpici : id quoque paucis mortalium contingit. Et inde fama cernendi Lynceo. Non comparere in cælo Saturni ſidus, & Martis cum plurimum diebus centum ſeptuaginta : Jovis triginta ſex, aut cum minimum, denis detractis diebus : Veneris ſexaginta novem , aut cum minimum, quinquaginta duobus : Mercurii tredecim, aut cum plurimum, octodecim.

XVI. Colores ratio altitudinum temperat: ſiquidem earum ſimilitudinem trahunt, in quarum aera venere ſubeundo, tingitque appropinquantes utralibet alieni meatus circulus: Frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, ventoſus in horrorem: Sol atque commiſſuræ abſidum, extremæque orbitæ atram in obſcuritatem. Suus quidem cuique color eſt, Saturno candidus, Jovi clarus, Marti igneus, Lucifero candens, Veſperi refulgens, Mercurio radians, Lunæ blandus: Soli, cum oritur, ardens; poſtea radians. His cauſis connexo viſu & earum quæ cælo continentur: Namque modo multitudo conferta ineſt circa dimidios orbes Lunæ placida nocte leniter illuſtrante eas: modo raritas, ut fugiſſe miremur, plenilunio abſcondente: aut cum Solis, ſuprave dictarum radii, viſus perſtrinxere noſtros. Et ipſa autem Luna ingruentium Solis radiorum haud dubie differentias ſentit, hebetante cetero inflexos mundi convexitate eos, præterquam ubi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato Solis dividua eſt, in triquetro ſeminani ambitu orbe, impletur autem in adverſo: rurſuſque minus eaſdem effigies paribus edit intervallis, ſimili ratione, qua ſupra Solem tria ſidera.

XVII. Sol autem ipſe quatuor differentias habet, bis æquata nocte diei, vere & autumno; & in centrum incidens terræ, octavis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis ſpatiis: in auctum diei, bruma, octava in parte Capricorni: noctis vero, ſolſtitio totidem in partibus Cancri. Inæqualitatis

causa obliquitas est signiferi, cum pars æqua mundi super subterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu suo consurgunt signa, longiore tractu tenent lucem: quæ vero obliqua, ociore transeunt spatio.

XVIII. Latet plerosque, magna cæli affectatione compertum a principibus doctrinæ viris, superiorum trium siderum ignes esse, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant: sed maxime ex iis medio loco siti: fortassis quoniam contagium nimii humoris ex superiori circulo, atque ardoris, ex subjecto, per hunc modum egerat. Ideoque dictum Jovem fulmina jaculari. Ergo ut e flagrante ligno carbo cum crepitu, sic a sidere cælestis ignis exspuitur, præscita secum afferens; ne abdicata quidem sui parte in divinis cessante operibus. Idque maxime turbato fit aere; quia collectus humor abundantiam stimulat, aut quia turbatur quodam ceu gravidi sideris partu.

XIX. Intervalla quoque siderum a terra multi indagare tentaverunt: & Solem abesse a Luna undeviginti partes, quantum Lunam ipsam a terra, prodiderunt. Pythagoras vero, vir sagacis animi, a terra ad Lunam, centum viginti sex millia stadiorum esse collegit. Ab ea usque ad Solem, duplum. Inde ad duodecim signa, triplicatum. In qua sententia & Gallus Sulpicius noster fuit.

XX. Sed Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonum, quantum absit a terra Luna. Ab ea ad Mercurium, spatii ejus dimidium: & ab eo ad Venerem fere tantundem. A qua ad Solem

ſeſquiplum : a Sole ad Martem, tonum, id eſt, quantum ad Lunam a terra. Ab eo uſque Jovem dimidium, & ab eo ad Saturnum dimidium, & inde ſeſquiplum ad Signiferum. Ita ſeptem tonos effici, quam diapaſôn harmoniam vocant, hoc eſt, univerſitatem concentus. In ea Saturnum Dorio moveri phthongo, Jovem Phrygio, & in reliquis ſimilia, jucunda magis, quam neceſſaria ſubtilitate.

XXI. Stadium centum viginti quinque noſtros efficit paſſus, hoc eſt, pedes ſexcentos viginti quinque. Poſidonius non minus quadraginta ſtadiorum a terra altitudinem eſſe, in qua nubila, ac venti, nubeſque proveniant. Inde purum liquidumque, & imperturbatæ lucis aerem. Sed a turbido ad Lunam vicies centum millia ſtadiorum. Inde ad Solem quinquies millies. Eo ſpatio fieri, ut tam immenſa ejus magnitudo non exurat terras. Plures autem nubes nongentis ſtadiis in altitudinem ſubire prodiderunt. Incomperta hæc & inextricabilia; ſed tam prodenda, quam ſunt prodita : in queis tamen una ratio Geometricæ collectionis nunquam fallacis poſſit non repudiari, ſi cui libeat altius iſta perſequi. Nec ut menſura, (id enim velle pæne dementis otii eſt,) ſed ut tantum æſtimatio conjectandi conſtet animo. Nam cum trecentis ſexaginta & fere ſex partibus orbis Solis, ex circuitu ejus, patere appareat circulum, per quem meat; ſemperque dimetiens tertiam partem ambitus, & tertiæ paulo minus ſeptimam colligat : apparet, demta ejus dimidia (quoniam terra centralis interveniat) ſextam fere partem hujus immenſi ſpatii, quod circa ter-

ram circuli ſolaris animo comprehenditur, ineſſe altitudinis ſpatio: Lunæ vero duodecimam; quoniam tanto breviore, quam Sol, ambitu currit: ita ferri eam in medio Solis ac terræ. Mirum quo procedat improbitas cordis humani, parvulo aliquo invitata ſucceſſu, ſicut in ſupradictis occaſionem impudentiæ ratio largitur: auſique divinare Solis ad terram ſpatia, eadem ad cælum agunt; quoniam ſit medius Sol: ut protinus mundi quoque ipſius menſura veniat ad digitos. Quantas enim dimetiens habet ſeptimas, tantas habere circulum duo & viceſimas, tanquam plane a perpendiculo menſura cæli conſtet.

Ægyptia ratio, quam Petoſiris & Necepſos oſtendere, ſingulas partes in lunari circulo (ut dictum eſt) minimo, triginta tribus ſtadiis paulo amplius patere colligit: in Saturni ampliſſimo duplum: in Solis, quem medium eſſe diximus, utriuſque menſuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum, addito Signiferi ipſius intervallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

XXII. Reſtant pauca de mundo: namque & in ipſo cælo ſtellæ repente naſcuntur. Plura earum genera. Cometas Græci vocant, noſtri crinitas, horrentes crine ſanguineo, & comarum modo in vertice hiſpidas. Iidem Pogonias, quibus inferiore ex parte, in ſpeciem barbæ longæ, promittitur juba. Acontiæ jaculi modo vibrantur, ociſſimo ſignificatu. Hæc fuit de qua quinto conſulatu ſuo Titus Imperator Cæſar præclaro carmine perſcrip-

ſit, ad hunc diem noviſſime viſa. Eaſdem breviores & in mucronem faſtigatas, Xiphias vocavere, quæ ſunt omnium pallidiſſimæ, & quodam gladii nitore, ac ſine ullis radiis: quos Diſceus, ſuo nomini ſimilis, colore autem electro, raros e margine emittit. Pitheus doliorum cernitur figura, in concavo fumidæ lucis. Ceratias cornus ſpeciem habet, qualis fuit cum Græcia apud Salamina depugnavit. Lampadias ardentes imitatur faces: Hippeus equinas jubas, celerrimi motus, atque in orbem circa ſe euntes. Fit & candidus cometes, argenteo crine, ita refulgens, ut vix contueri liceat, ſpecieque humana Dei effigiem in ſe oſtendens. Fiunt & hirti villorum ſpecie, & nube aliqua circumdati. Semel adhuc jubæ effigies mutata in haſtam eſt, Olympiade centeſima nona, urbis anno trecenteſimo nonageſimo octavo. Breviſſimum, quo cernerentur, ſpatium ſeptem dierum annotatum eſt: longiſſimum, octoginta.

XXIII. Moventur autem alii errantium modo, alii immobiles hærent. Omnes ferme ſub ipſo Septemtrione, aliqua ejus parte non certa, ſed maxime in candida, quæ lactei circuli nomen accepit. Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni: nemini compertum alteri, quod equidem ſciam. Ventos autem ab iis graves æſtuſque ſignificari. Fiunt & hibernis menſibus, & in auſtrino polo, ſed ibi citra ullum jubar. Diraque comperta Æthiopum & Ægypti populis, cui nomen ævi ejus rex dedit Typhon, ignea ſpecie, ac ſpiræ modo intorta, viſu quoque torvo, nec ſtella verius, quam qui-

dam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus ſtellis, ceteriſque crines. Sed cometes nunquam in occaſura parte cæli eſt : terrificum magna ex parte ſidus, ac non leviter piatum, ut civili motu Octavio Conſule, iterumque Pompeji & Cæſaris bello. In noſtro vero ævo circa veneficium, quo Claudius Cæſar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu ejus, aſſiduum prope ac ſævum. Referre arbitrantur, in quas partes ſeſe jaculetur, aut cujus ſtellæ vires accipiat, quaſque ſimilitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarum ſpecie, muſicæ arti portendere : obſcœnis autem moribus, in verendis partibus ſignorum : ingeniis & eruditioni, ſi triquetram figuram quadratamve paribus angulis ad aliquos perennium ſtellarum ſitus edant : venena fundere, in capite ſeptemtrionalis auſtrinæve ſerpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodum fauſtus Divo Auguſto judicatus ab ipſo : qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri Genetrici, non multo poſt obitum patris Cæſaris, in collegio ab eo inſtituto. Namque his verbis id gaudium prodidit : *Iis ipſis ludorum meorum diebus, ſidus crinitum per ſeptem dies in regione cæli, quæ ſub ſeptemtrionibus eſt, conſpectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque & omnibus e terris conſpicuum fuit. Eo ſidere ſignificari vulgus credidit, Cæſaris animam inter Deorum immortalium numina receptam : quo nomine id inſigne ſimulacro capitis ejus, quod mox in foro conſecravimus, adjectum eſt.* Hæc ille in publicum, interiore gaudio ſibi illum na-

tum, ſeque in eo naſci interpretatus eſt: &, ſi verum fatemur, ſalutare id terris fuit. Sunt qui & hæc ſidera perpetua eſſe credant, ſuoque ambitu ire, ſed non niſi relicta a Sole cerni. Alii vero, qui naſci humore fortuito, & ignea vi, ideoque ſolvi.

XXIV. Idem Hipparchus, nunquam ſatis laudatus, ut quo nemo magis approbaverit cognationem cum homine ſiderum, animaſque noſtras partem eſſe cæli, novam ſtellam & aliam in ævo ſuo genitam deprehendit: ejuſque motu, qua die fulſit, ad dubitationem eſt adductus, anne hoc ſæpius fieret, moverenturque & eæ, quas putamus affixas. Idemque auſus, rem etiam Deo improbam, annumerare poſteris ſtellas, ac ſidera ad nomen expungere; organis excogitatis, per quæ ſingularum loca atque magnitudines ſignaret: ut facile diſcerni poſſet ex eo, non modo, an obirent, naſcerenturve, ſed an omnino aliqua tranſirent, moverenturve: item an creſcerent, minuerenturque, cælo in hereditate cunctis relicto; ſi quiſquam, qui cretionem eam caperet, inventus eſſet.

XXV. Emicant & faces, non niſi cum decidunt viſæ: qualis Germanico Cæſare gladiatorum ſpectaculum edente præter ora populi meridiano tranſcucurrit. Duo genera earum: Lampades vocant plane faces, alterum Bolidas, quale Mutinenſibus malis viſum eſt. Diſtant quod faces veſtigia longa faciunt, priore ardente parte: Bolis vero perpetua ardens, longiorem trahit limitem.

XXVI. Emicant & trabes ſimili modo, quas *δόκους* vocant: qualis cum Lacedæmonii claſſe victi,

imperium Græciæ amiſere. Fit & cæli ipſius hiatus, quod vocant chaſma.

XXVII. Fit & ſanguinea ſpecie (quo nihil terribilius mortalium timori eſt) incendium, ad terras cadens inde: ſicut Olympiadis centeſimæ ſeptimæ anno tertio, quum rex Philippus Græciam quateret. Atque hæc ego ſtatis temporibus naturæ, ut cetera, arbitror exſiſtere; non, ut plerique, variis de cauſis, quas ingeniorum acumen excogitat; quippe ingentium malorum fuere prænuntia: ſed ea accidiſſe, non quia hæc facta ſunt, arbitror; verum hæc ideo facta, quia incaſura erant illa. Raritate autem occultam eorum eſſe rationem, ideoque non, ſicut exortus ſupra dictos, defectuſque & multa alia, noſci.

XXVIII. Cernuntur & ſtellæ cum ſole totis diebus, plerumque & circa ſolis orbem, ceu ſpiceæ coronæ: & verſicolores circuli, qualiter Auguſto Cæſare in prima juventa Urbem intrante, poſt obitum patris, ad nomen ingens capeſſendum. Exſiſtunt eædem coronæ circa Lunam, & circa nobilia aſtra, cælo quoque inhærentia.

XXIX. Circa Solem arcus apparuit, L. Opimio, Q. Fabio conſulibus: orbis, L. Portio, M'. Acilio. Circulus rubri coloris, L. Julio, P. Rutilio coss.

XXX. Fiunt prodigioſi, & longiores Solis defectus: qualis occiſo Dictatore Cæſare, & Antoniano bello, totius pæne anni pallore continuo.

XXXI. Et rurſus plures Soles ſimul cernuntur: nec ſupra ipſum, nec infra, ſed ex obliquo: nunquam juxta, nec contra terram: nec noctu: ſed aut

oriente, aut occidente. Semel & meridie conſpecti in Boſphoro produntur, qui a matutino tempore duraverunt in occaſum. Trinos Soles antiqui ſæpius videre: ſicut Sp. Poſtumio, Q. Mucio: & Q. Marcio, M. Portio: & M. Antonio, P. Dolabella: & M. Lepido, L. Planco coss. Et noſtra ætas vidit Divo Claudio principe, conſulatu ejus, Cornelio Orfito collega. Plures ſimul, quam tres, viſi, ad hoc ævi nunquam produntur.

XXXII. Lunæ quoque trinæ, ut Cn. Domitio, C. Fannio Conſulibus, apparuere: quos plerique appellaverunt Soles nocturnos.

XXXIII. Lumen de cælo noctu viſum eſt, C. Cæcilio, Cn. Papirio Conſulibus, & ſæpe alias, ut diei ſpecies noctu luceret.

XXXIV. Clypeus ardens ab occaſu ad ortum ſcintillans transcurrit, Solis occurſu, L. Valerio, C. Mario Conſulibus.

XXXV. Scintillam e ſtella cadere, & augeri terræ appropinquantem, ac poſtquam Lunæ magnitudine facta ſit, illuxiſſe ceu nubilo die; dein cum in cælum ſe reciperet, lampadem factam, ſemel unquam proditur, Cn. Octavio, C. Scribonio Conſulibus. Vidit hoc Silanus Proconſul cum comitatu ſuo.

XXXVI. Fieri videntur & diſcurſus ſtellarum nunquam temere, ut non ex ea patre truces venti cooriantur.

XXXVII. Exſiſtunt ſtellæ & in mari terriſque. Vidi nocturnis militum vigiliis, inhærere pilis pro vallo fulgorem effigie ea. Et antennis navigantium,

aliiſque navium partibus, ceu vocali quodam ſono inſiſtunt, ut volucres ſedem ex ſede mutantes: graves, cum ſolitariæ venere, mergenteſque navigia: et ſi in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem ſalutares, & proſperi curſus prænuntiæ: quarum adventu fugari diram illam ac minacem, appellatamque Helenam, ferunt. Et ob id Polluci & Caſtori id numen aſſignant: eoſque in mari deos invocant. Hominum quoque capita veſpertinis horis, magno præſagio circumfulgent. Omnia incerta ratione, & in naturæ majeſtate abdita.

XXXVIII. Hactenus de mundo ipſo, ſideribuſque. Nunc reliqua cæli memorabilia. Namque & hoc cælum appellavere majores, quod alio nomine aera: omne quod inani ſimile, vitalem hunc ſpiritum fundit. Infra Lunam hæc ſedes, multoque inferior, (ut animadverto propemodum conſtare) infinitum ex ſuperiore natura aeris, infinitum & terreni halitus miſcens, utraque ſorte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, & alia fulmina. Hinc grandines, pruinæ, imbres, procellæ, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerum naturæ pugna ſecum. Terrena in cælum tendentia deprimit ſiderum vis; eademque quæ ſponte non ſubeunt, ad ſe trahit. Decidunt imbres, nebulæ ſubeunt, ſiccantur amnes, ruunt grandines, torrent radii, & terram in medium undique impellunt. Iidem infracti reſiliunt: &, quæ potuere, auferunt ſecum. Vapor ex alto cadit, rurſumque in altum redit. Venti ingruunt inanes, iidemque cum rapina remeant. Tot animalium hauſtus ſpiritum e ſublimi trahit. At ille

contra nititur, tellusque, ut inani cælo spiritum infundit. Sic ultro citroque commeante natura, ut tormento aliquo, mundi celeritate discordia accenditur. Nec stare pugnæ licet, sed assidue rapta convolvitur, & circa terram immenso rerum causas globo ostendit, subinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque præcipua eorum natura ibi, & ferme reliquas complexa causas: quoniam & tonitruum & fulminum jactus, horum violentiæ plerique assignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim, quod vento sint rapti, & multa similiter. Quam ob rem plura simul dicenda sunt.

XXXIX. Tempestatum, rerumque quasdam statas esse causas, quasdam vero fortuitas, aut adhuc rationis incompertæ, manifestum est. Quis enim æstates, & hiemes, quæque in temporibus annua vice intelliguntur, siderum motu fieri dubitet? Ut Solis ergo natura temperando intelligitur anno, sic reliquorum quoque siderum propria est quibusque vis, & ad suam cuique naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fœcunda, alia concreti in pruinas, aut coacti in nives, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia teporis, alia vaporis, alia roris, alia rigoris. Nec vero hæc tanta debent existimari, quanta cernuntur; cum esse eorum nullum minus Luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæque motu naturam suam exercent: quod manifestum Saturni maxime transitus imbribus faciunt. Nec meantium modo siderum hæc vis est, sed multorum etiam adhærentium cælo,

quoties errantium acceſſu impulſa, aut conjectu radiorum exſtimulata ſunt: qualiter in Suculis ſentimus accidere, quas Græci ob id pluvio nomine Hyadas appellant. Quin & ſua ſponte quædam, ſtatiſque temporibus, Hœdorum exortus. Arcturi vero ſidus non ferme ſine procelloſa grandine emergit.

XL. Nam Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? cujus ſideris effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Fervent maria exoriente eo, fluctuant in cellis vina, moventur ſtagna. Orygem appellat Ægyptus feram, quam in exortu ejus contra ſtare, & contueri tradit, ac velut adorare, cum ſternuerit. Canes quidem toto eo ſpatio maxime in rabiem agi, non eſt dubium.

XLI. Quin partibus quoque ſignorum quorundam ſua vis ineſt, ut autumnali æquinoctio, brumaque, cum tempeſtatibus confici ſidus intelligimus. Nec imbribus tantum tempeſtatibuſque, ſed multis & corporum, & ruris experimentis. Afflantur alii ſidere, alii commoventur, ſtatis temporibus, alvo, nervis, capite, mente. Olea, & populus alba, & ſalices, ſolſtitio folia circumagunt. Floret ipſo brumali die ſuſpenſa in tectis arentis herba pulegii, rumpuntur intentæ ſpiritu membranæ. Miretur hoc, qui non obſervet quotidiano experimento, herbam unam, quæ vocatur heliotropium, abeuntem Solem intueri ſemper, omnibuſque horis cum eo verti, vel nubilo obumbrante. Jam quidem lunari poteſtate oſtrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri, ac rurſus minui.

Quin & ſoricum fibras reſpondere numero Lunæ, exquiſivere diligentiores: minimumque animal formicam, ſentire vires ſideris, interlunio ſemper ceſſantem. Quo turpior homini inſcitia eſt, ſatenti præcipue jumentorum quorundam in oculis morbos cum Luna increſcere, ac minui. Patrocinatur vaſtitas cæli, immenſa diſcreta altitudine in duo atque ſeptuaginta ſigna. Hæ ſunt rerum, aut animantium effigies, in quas digeſſere cælum periti. In his quidem mille ſexcentas annotavere ſtellas, inſignes videlicet effectu, viſuve. Exempli gratia, in cauda Tauri ſeptem, quas appellavere Vergilias; in fronte Suculas; Booten, qui ſequitur Septemtriones.

XLII. Extra has cauſas non negaverim exſiſtere imbres ventoſque: quoniam humidam a terra, alias vero propter vapores fumidam exhalari caliginem certum eſt. Nubeſque liquore egreſſo in ſublime, aut ex aere coacto in liquorem, gigni. Denſitas earum, corpuſque haud dubio conjectatur argumento, cum Solem obumbrent, perſpicuum alias etiam urinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

XLIII. Igitur non eam inficias, poſſe in has & ignes ſuperne ſtellarum decidere, quales ſereno ſæpe cernimus: quorum ictu concuti aera verum eſt, quando & tela vibrata ſtridunt. Cum vero in nubem pervenerint, vaporem diſſonum gigni, ut candente ferro in aquam demerſo, & fumidum verticem volvi. Hinc naſci procellas. Et ſi in nube luctetur flatus aut vapor, tonitrua edi: ſi erumpat ardens, fulmina: ſi longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi. Et eſſe tonitrua

impactorum ignium plagas; ideoque protinus coruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsu siderum depressum, qui a terra meaverit spiritum, nube cohibitum tonare, natura strangulante sonitum dum rixetur, edito fragore cum erumpat, ut in membrana spiritu intenta. Posse & attritu, dum in præceps feratur, illum, quisquis est, spiritum accendi. Posse & conflictu nubium elidi ut duorum lapidum, scintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & vana, ut quæ nulla veniant ratione naturæ. His percuti montes, his maria, omnesque alios irritos jactus. Illa vero fatidica ex alto, statisque de causis, & ex suis venire sideribus.

XLIV. Simili modo ventos, vel potius flatus, posse & ex arido siccoque anhelitu terræ gigni non negaverim: posse & aquis aera exspirantibus, qui neque in nebulam densetur, nec crassescat in nubes: posse & Solis impulsu agi: quoniam ventus non aliud intelligatur, quam fluctus aeris: pluribusque etiam modis. Namque & e fluminibus, ac sinubus, & e mari videmus, & quidem tranquillo; & alios quos vocant Altanos, e terra consurgere. Qui quidem cum e mari redeunt, Tropæi vocantur: si pergunt, Apogei.

Montium vero flexus crebrique vertices, & conflexa cubito, aut confracta in humeros juga, concavi vallium sinus, scindentes inæqualitate ideo resultantem aera, (quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit sine fine) ventos generant.

Jam quidam & specus, qualis in Dalmatiæ ora,

vasto in præceps hiatu, in quem dejecto levi pondere, quamvis tranquillo die, turbini similis emicat procella. Nomen loco est Senta. Quin & in Cyrenaica provincia rupes quædam Austro traditur sacra, quam profanum sit attrectari hominis manu, confestim Austro volvente arenas. In domibus etiam multis, manu facta inclusa opacitate conceptacula auras suas habent, adeo causa non deest.

XLV. Sed plurimum interest, flatus sit, an ventus. Illos status atque perspirantes: quos non tractus aliquis, verum terræ sentiunt: qui non aura, non procella, sed mares appellatione quoque ipsa venti sunt: sive assiduo mundi incitatu, & contrario siderum occursu nascuntur: sive hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus, huc illuc tanquam in utero aliquo vagus; sive disparili errantium siderum ictu, radiorumque multiformi jactu flagellatus aer; sive a suis sideribus exeunt his propioribus, sive ab illis cælo affixis cadunt: palam est, illos quoque legem naturæ habere non ignotam, etiamsi nondum percognitam. Viginti amplius auctores Græci veteres prodidere de his observationes. Quo magis miror, orbe discordi, & in regna, hoc est, in membra, diviso, tot viris curæ fuisse tam ardua inventu; inter bella præsertim & infida hospitia, piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus ferme tenentibus: ut hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentariis, qui nunquam eo accessere, verius noscat, quam indigenarum scientia: nunc vero pace tam festa, tam gaudente proventu rerum artiumque principe, omnino nihil ad-

diſci nova inquiſitione, immo ne veterum quidem inventa perdiſci. Non erant majora præmia in multos diſperſa fortunæ magnitudine : & iſta plures ſine præmio alio, quam poſteros juvandi, eruerunt. *Mores hominum ſenuere, non fructus* : & immenſa multitudo aperto, quodcunque eſt, mari, hoſpitalique litorum omnium appulſu navigat; ſed lucri, non ſcientiæ gratia. Nec reputat cæca mens, & tantum avaritiæ intenta, id ipſum ſcientia poſſe tutius fieri. Quapropter ſcrupuloſius, quam inſtituto fortaſſis conveniat operi, tractabo ventos, tot millia navigantium cernens.

XLVI. Veteres quatuor omnino ſervavere, per totidem mundi partes, (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti, ut mox judicatum eſt, ratione. Secuta ætas octo addidit, nimis ſubtili, & conciſa: proximis inter utramque media placuit, ad brevem ex numeroſa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cæli partibus : ab Oriente æquinoctiali Subſolanus, ab Oriente brumali Vulturnus : illum Apelioten, hunc Eurum Græci appellant. A Meridie Auſter, & ab Occaſu brumali Africus ; Noton & Liba nominant. Ab Occaſu æquinoctali Favonius, ab Occaſu ſolſtitiali Corus : Zephyrum & Argeſten vocant. A Septemtrionibus, Septemtrio : interque eum & exortum ſolſtitialem, Aquilo : Aparctias & Boreas dicti. Numeroſior ratio quatuor his interjecerat, Thraſcian, media regione inter inter Septemtrionem & Occaſum ſolſtitialem : itemque Cæcian, media inter Aquilonem & exortum æquinoctialem, ab Ortu ſolſtitiali : Phœnicem, media

regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter Liba & Noton, compositum ex utroque medium, inter Meridiem & hibernum Occidentem, Libonoton. Nec finis. Alii quippe Mesen nomine etiamnum addidere inter Borean & Cæcian: & inter Eurum & Noton, Euronotum. Sunt etiam quidam peculiares quibusque gentibus venti, non ultra certum procedentes tractum, ut Atheniensibus Sciron, paulum ab Argeste deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Alicubi elatior, idem Olympias vocatur. Consuetudo omnibus his nominibus Argesten intelligit: & Cæcian aliqui vocant Hellespontiam, & eosdem alibi aliter. Item in Narbonensi provincia clarissimus ventorum est Circius, nec ulli violentia inferior, Ostiam plerumque recta Ligustico mari perferens: idem non modo in reliquis partibus cæli ignotus, sed ne Viennam quidem, ejusdem provinciæ urbem, attingens, paucis ante limitibus jugi modici occursu tantus ille ventorum coercetur. Et Austros in Ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ, ventis etiam & tempore, & fine dicto.

XLVII. Ver ergo aperit navigantibus maria: cujus in principio, Favonii hibernum molliunt cælum, Sole Aquarii XXV obtinente partem. Is dies sextus est ante Februarias Idus. Competit ferme & hoc omnibus, quos deinde ponam, per singulas intercalationes uno die anticipantibus; rursumque lustro sequenti ordinem servantibus. Favonium quidam a. d. VIII Kalendas Martii, Chelidoniam vocant, ab hirundinis visu: nonnulli vero Ornithian,

uno & LX die post brumam ab adventu avium, flantem per dies novem. Favonio contrarius est, quem Subsolanum appellavimus. Datus est autem huic exortus Vergiliarum in totidem partibus Tauri, sex diebus ante Maias Idus: quod tempus austrinum est, huic vento Septemtrione contrario. Ardentissimo autem æstatis tempore exoritur Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente: qui dies XV ante Augustas Kalendas est. Hujus exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos Prodromos appellant. Post biduum autem exortus, iidem Aquilones constantius perflant his diebus, quos Etesias appellant. Mollire eos creditur Solis vapor geminatus ardore sideris: nec ulli ventorum magis stati sunt. Post eos rursus Austri frequentes, usque ad sidus Arcturi, quod exoritur undecim diebus ante æquinoctium Autumni. Cum hoc Corus incipit. Corus autumnat: huic est contrarius Vulturnus. Post id æquinoctium diebus fere quatuor & quadraginta, Vergiliarum occasus hiemem inchoat: quod tempus in III Idus Novembris incidere consuevit: hoc est Aquilonis hiberni, multumque æstivo illi dissimilis, cujus ex adverso est Africus. Ante brumam autem septem diebus totidemque postea, sternitur mare halcyonum fœturæ, unde nomen hi dies traxere: reliquum tempus hiemat. Nec tamen sævitia tempestatum cludit mare. Piratæ primum coegere mortis periculo in mortem ruere, & hiberna experiri maria: nunc idem hoc avaritia cogit.

XLVIII. Ventorum frigidissimi sunt, quos a Septemtrione diximus spirare, & vicinus his Corus.

Hi & reliquos compeſcunt, & nubes abigunt. Humidi, Africus, & præcipue Auſter Italiæ. Narrant & in Ponto Cæcian in ſe trahere nubes. Sicci, Corus, & Vulturnus, præterquam deſinentes. Nivales, Aquilo & Septemtrio. Grandines Septemtrio importat, & Corus: æſtuoſus Auſter: tepidi Vulturnus, & Favonius. Iidem Subſolano ſicciores: & in totum omnes a Septemtrione & Occidente ſicciores, quam a Meridie & Oriente. Saluberrimus autem omnium Aquilo: noxius Auſter, & magis ſiccus; fortaſſis quia humidus frigidior eſt. Minus eſurire eo ſpirante creduntur animantes. Eteſiæ noctu deſinunt fere, & a tertia diei hora oriuntur. In Hiſpania & Aſia ab oriente flatus eſt eorum; in Ponto ab Aquilone; reliquis in partibus a Meridie. Spirant autem & a bruma, cum vocantur Ornithiæ; ſed leniores, & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum ſitu. Auſter Africæ ſerenus, Aquilo nubilus. Omnes venti vicibus ſuis ſpirant majore ex parte, aut ut contrarius deſinenti incipiat. Cum proximi cadentibus ſurgunt, a lævo latere in dextrum ut Sol, ambiunt. De ratione eorum menſtrua, quarta maxime Luna decernit. Iiſdem autem ventis in contrarium navigatur prolatis pedibus, ut noctu plerumque adverſa vela concurrant. Auſtro majores fluctus eduntur, quam Aquilone: quoniam ille infernus ex imo maris ſpirat, hic ſummo. Ideoque poſt Auſtros noxii præcipue terræ motus. Noctu Auſter, interdiu Aquilo vehementior. Et ab Ortu flantes diuturniores ſunt ab Occaſu flantibus. Septemtriones impari fere deſinunt numero: quæ obſervatio & in

aliis multis rerum naturæ partibus valet. Mares itaque existimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus. Auget exoriens occidensque, comprimit meridianus æstivis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerumque sopiuntur; qui aut nimio frigore, aut æstu solvuntur. Et imbribus venti sopiuntur. Exspectantur autem maxime, unde nubes discussæ adaperuere cælum. Omnium quidem (si libeat observare minimos ambitus) redire easdem vices quatriennio exacto Eudoxus putat: non ventorum modo, verum & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri ejus, semper intercalari anno, Caniculæ ortu. De generalibus ventis hæc.

XLIX. Nunc de repentinis flatibus, qui exhalante terra (ut dictum est) coorti, rursusque dejecti, interim obducta nubium cute, multiformes exsistunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo (ut aliquibus placere ostendimus) tonitrua & fulgura edunt. Majore vero illati pondere incursuque, si late siccam rupere nubem, procellam gignunt, quæ vocatur a Græcis Ecnephias. Sin vero depresso sinu arctius rotati effregerint, sine igne, hoc est, sine fulmine, vorticem faciunt, qui Typhon vocatur, id est, vibratus Ecnephias. Defert hic secum aliquid abruptum e nube gelida, convolvens, versansque, & ruinam suam illo pondere aggravans, & locum ex loco mutans rapida vertigine: præcipua navigantium pestis, non antennas modo, verum ipsa navigia contorta frangens; tenui remedio aceti in advenientem effusi, cui frigidissima est natura. Idem

illisu ipse repercussus, correpta secum in cælum refert, sorbetque in excelsum.

L. Quod si majore depressæ nubis eruperit specu, sed minus lato quam procella, nec sine fragore, Turbinem vocant, proxima quæque prosternentem. Idem ardentior, accensusque dum furit, Prester vocatur, amburens contacta pariter & proterens. Non fit autem aquilonius Typhon, nec nivalis aut nive jacente Ecnephias. Quod si simul rupit nubem, exarsitque, & ignem habuit, non postea concepit, fulmen est. Distat a Prestere, quo flamma ab igni. Hic late funditur flatu, illud conglobatur impetu. Vortex autem remeando distat a turbine, quomodo stridor a fragore. Procella latitudine ab utroque: disjecta nube verius, quam rupta. Fit & caligo belluæ similis, nube dira navigantibus. Vocatur & columna, cum spissatus humor rigensque ipse se sustinet. Ex eodem genere, & in longum veluti fistula nubes aquam trahit.

LI. Hieme & æstate rara fulmina, contrariis de causis: quoniam hieme densatus aer nubium crassiore corio spissatur; omnisque terrarum exhalatio rigens, ac gelida, quidquid accipit ignei vaporis, exstinguit. Quæ ratio immunem Scythiam & circa rigentia a fulminum casu præstat: & e diverso nimius ardor Ægyptum: siquidem calidi siccique halitus terræ, raro admodum, tenuesque densantur in nubes. Vere autem & autumno crebriora fulmina, corruptis in utroque tempore æstatis hiemisque causis. Qua ratione crebra in Italia: quia mobilior aer mitiore hieme, & æstate nimbosa,

ſemper quodammodo vernat, vel autumnat. Italiæ quoque partibus iis, quæ a Septemtrione diſcedunt ad teporem, qualis eſt Urbis & Campaniæ tractus, juxta hieme & æſtate fulgurat, quod non in alio ſitu.

LII. Fulminum ipſorum plura genera traduntur. Quæ ſicca veniunt, non adurunt, ſed diſſipant. Quæ humida, non urunt, ſed infuſcant. Tertium eſt, quod clarum vocant, mirificæ maxime naturæ, quo dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloque alio veſtigio relicto. Aurum, & æs, & argentum liquatur intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. Marcia princeps Romanarum icta gravida, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum vixit. In Catilinanis prodigiis Pompejano ex municipio M. Herennius Decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

LIII. Tuſcorum literæ novem Deos emittere fulmina exiſtimant, eaque eſſe undecim generum: Jovem enim trina jaculari. Romani duo tantum ex iis ſervavere: diurna attribuentes Jovi, nocturna Summano: rariora ſane eadem de cauſa frigidioris cæli. Etruria erumpere terra quoque arbitratur, quæ infera appellat, brumali tempore facta; ſæva maxime & exſecrabilia; cum ſint omnia, quæ terrena exiſtimant, non illa generalia, nec a ſideribus venientia, ſed ex proxima atque turbidiore natura. Argumentum evidens, quod omnia a ſuperiore cælo decidentia obliquos habent ictus: hæc autem quæ vocant terrena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt, ideo creduntur e terra exire, quoniam

ex repulſu nulla veſtigia edunt, cum ſit illa ratio non inferi ictus, ſed adverſi. A Saturni ea ſidere proficiſci ſubtilius iſta confectari putant: ſicut cremantia, a Martis. Qualiter, cum Volſinii oppidum Tuſcorum opulentiſſimum totum concrematum eſt fulmine. Vocant & familiaria in totam vitam fatidica, quæ prima fiunt familiam ſuam cuique indepto. Ceterum exiſtimant non ultra decem annos portendere privata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die: publica non ultra triceſimum annum, præterquam in deductione oppidorum.

LIV. Exſtat Annalium memoria, ſacris quibuſdam & precationibus vel cogi fulmina, vel impetrari. Vetus fama Etruriæ eſt, impetratum, Volſinios urbem agris depopulatis ſubeunte monſtro, quod vocavere Voltam. Evocatum & a Porſenna ſuo rege. Et ante eum a Numa ſæpius hoc factitatum, in primo Annalium ſuorum tradit L. Piſo gravis auctor: quod imitatum parum rite Tullium Hoſtilium ictum fulmine. Lucoſque & aras & ſacra habemus: interque Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoque accepimus Jovem. Varia in hoc vitæ ſententia, & pro cujuſque animo. Imperari naturæ, audacis eſt credere: nec minus hebetis, beneficiis abrogare vires: quando in fulgurum quoque interpretatione eo profecit ſcientia, ut ventura alia finito die præcinat: & an peremtura ſint fatum, aut apertura potius alia fata, quæ lateant innumerabilibus in utroque publicis privatiſque experimentis. Quamobrem ſint iſta, ut rerum naturæ libuit, aliis certa, aliis dubia, aliis probata, aliis

L 2

damnanda: nos cetera, quæ ſunt in his memorabilia, non omittemus.

LV. Fulgetrum prius cerni, quam tonitrum audiri, cum ſimul fiant, certum eſt. Nec mirum; quoniam lux ſonitu velocior. Ictum autem & ſonitum congruere, ita modulante natura: ſed ſonitum profecti eſſe fulminis, non illati. Etiamnum ſpiritum ociorem fulmine; ideo quati prius omne & afflari, quam percuti: nec quenquam tangi, qui prior viderit fulmen, aut tonitru audierit. Læva proſpera exiſtimantur; quoniam læva parte mundi ortus eſt. Nec tam adventus ſpectatur, quam reditus: ſive ab ictu reſiliit ignis, ſive opere confecto, aut igne conſumto ſpiritus remeat. In ſedecim partes cælum in eo adſpectu diviſere Tuſci. Prima eſt a ſeptemtrionibus ad æquinoctialem exortum: ſecunda ad meridiem: tertia ad æquinoctialem occaſum: quarta obtinet, quod reliquum eſt ab occaſu ad ſeptemtriones. Has iterum in quaternas diviſere partes, ex quibus octo ab exortu ſiniſtras, totidem e contrario appellavere dextras. Ex his maxime dira, quæ ſeptemtrionem ab occaſu attingunt. Itaque plurimum refert, unde venerint fulmina, & quo conceſſerint. Optimum eſt, in exortivas redire partes. Ideo cum a prima cæli parte venerint, & in eandem conceſſerint, ſumma felicitas portenditur, quale Sullæ Dictatori oſtentum datum accepimus. Cetera ipſius mundi portione minus proſpera aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas, nec audire, præterquam ſi hoſpiti indicentur, aut parenti. Magna hujus obſervationis vanitas,

tacta Junonis æde, Romæ deprehensa est, Scauro Consule, qui mox princeps fuit.

Noctu magis, quam interdiu, sine tonitribus fulgurat. Unum animal hominem non semper exstinguit, cetera illico: hunc videlicet natura tribuente honorem, cum tot belluæ viribus præstent. Omnia contrarias incubant in partes: homo, nisi convertatur in percussas, non exspirat. Superne icti considunt. Vigilans ictus conniventibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est: condi terra religio tradidit. Nullum animal, nisi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum frigidiora sunt reliquo corpore.

LVI. Ex iis, quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit: nec unquam quinque altius pedibus descendit in terram. Ideo pavidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula e pellibus belluarum, quas vitulos appellant: quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat; sicut nec e volucribus aquilam, quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur. In Italia inter Terracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus desiere fieri, nulla non earum fulmine diruta.

LVII. Præter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est lacte & sanguine pluisse M'. Acilio, C. Porcio Coss. & sæpe alias: sicut carne, P. Volumnio, Servio Sulpitio Coss. exque ea non putruisse, quod non diripuissent aves. Item ferro in Lucanis, anno antequam M. Crassus a Parthis interemtus est, omnesque cum eo Lucani milites,

quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies, quæ pluit, ſpongiarum fere ſimilis fuit: aruſpices præmonuerunt ſuperna vulnera. L. autem Paulo, C. Marcello Coss. lana pluit circa caſtellum Cariſſanum, juxta quod poſt annum T. Annius Milo occiſus eſt. Eodem cauſam dicente lateribus coctis pluiſſe, in ejus anni acta relatum eſt.

LVIII. Armorum crepitus, & tubæ ſonitus auditos e cælo Cimbricis bellis accepimus: crebroque & prius, & poſtea. Tertio vero conſulatu Marii ab Amerinis & Tudertibus ſpectata arma cæleſtia, ab ortu occaſuque inter ſe concurrentia, pulſis quæ ab occaſu erant. Ipſum ardere cælum, minime mirum eſt, & ſæpius viſum, majore igne nubibus correptis.

LIX. Celebrant Græci Anaxagoram Clazomenium, Olympiadis ſeptuageſimæ octavæ ſecundo anno, prædixiſſe cæleſtium literarum ſcientia, quibus diebus ſaxum caſurum eſſet e Sole. Idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Ægos flumen. Qui lapis etiam nunc oſtenditur, magnitudine vehis, colore aduſto, comete quoque illis noctibus flagrante. Quod ſi quis prædictum credat, ſimul fateatur neceſſe eſt, majoris miraculi divinitatem Anaxagoræ fuiſſe: ſolvique rerum naturæ intellectum, & confundi omnia, ſi aut ipſe Sol lapis eſſe, aut unquam lapidem in eo fuiſſe credatur: decidere tamen crebro, non erit dubium. In Abydi gymnaſio ex ea cauſa colitur hodieque, modicus quidem, ſed quem in medio terrarum caſurum idem Anaxagoras prædixiſſe narratur. Colitur & Caſſandriæ, quæ

Potidæa vocitata eſt, ob id deducta. Ego ipſe vidi in Vocontiorum agro paulo ante delatum.

LX. Arcus vocamus, extra miraculum frequentes, & extra oſtentum. Nam ne pluvios quidem, aut ſerenos dies, cum fide portendunt. Manifeſtum eſt, radium Solis immiſſum cavæ nubi, repulſa acie in Solem refringi; colorumque varietatem mixtura nubium, aeris, igniumque fieri. Certe niſi Sole adverſo non fiunt; nec unquam, niſi dimidia circuli forma: nec noctu; quamvis Ariſtoteles prodat aliquando viſum: quod tamen fatetur idem non niſi triceſima Luna poſſe. Fiunt autem hieme maxime ab æquinoctio autumnali die decreſcente. Quo rurſus creſcente ab æquinoctio verno, non exſiſtunt: nec circa ſolſtitium longiſſimis diebus: bruma vero, hoc eſt, breviſſimis diebus, frequenter. Iidem ſublimes humili Sole, humileſque ſublimi: & minores oriente aut occidente, ſed in latitudinem diffuſi; meridie exiles, verum ambitus majoris. Æſtate vero per meridiem non cernuntur: poſt autumni æquinoctium, quacunque hora: nec unquam plures ſimul, quam duo.

LXI. Cetera ejuſdem naturæ non multis dubia eſſe video. Grandinem conglaciato imbre gigni, & nivem eodem humore mollius coacto; pruinam autem ex rore gelido. Per hiemem nives cadere, non grandines: ipſaſque grandines interdiu ſæpius, quam noctu; & multo celerius reſolvi, quam nives. Nebulas nec æſtate, nec maximo frigore exſiſtere. Rores neque gelu, neque ardoribus, neque ventis, nec niſi ſerena nocte. Ge-

lando liquorem minui, ſolutaque glacie non eundem inveniri modum. Varietates colorum figurarumque in nubibus cerni, prout admixtus ignis ſuperet, aut vincatur.

LXII. Præterea quaſdam proprietates quibuſdam locis eſſe. Roſcidas æſtate Africæ noctes. In Italia Locris, & in lacu Velino, nullo non die apparere arcus. Rhodi & Syracuſis nunquam tanta nubila obduci, ut non aliqua hora Sol cernatur: qualia aptius ſuis referentur locis. Hæc ſint dicta de aere.

LXIII. Sequitur terra, cui uni rerum naturæ partium, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, ut cælum Dei: quæ nos naſcentes excipit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper: noviſſime complexa gremio jam a reliqua natura abdicatos, tum maxime, ut mater, operiens; nullo magis ſacra merito, quam quo nos quoque ſacros facit; etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans noſtrum, & memoriam extendens contra brevitatem ævi. Cujus numen ultimum jam nullis precamur irati grave: tanquam neſciamus hanc eſſe ſolam, quæ nunquam iraſcatur homini. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aer denſatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, uſuſque mortalium ſemper ancilla, quæ coacta generat! quæ ſponte fundit! quos odores ſaporeſque! quos ſuccos! quos tactus! quos colores! quam bona fide creditum fœnus reddit! quæ

noſtri cauſa alit! Peſtifera enim animantia, vitali ſpiritu habente culpam, neceſſe eſt illi ſeminata excipere, & genita ſuſtinere. Sed in malis generantium noxa eſt. Illa ſerpentem homine percuſſo non amplius recipit, pœnaſque etiam inertium nomine exigit; illa medicas fundit herbas, & ſemper homini parturit. Quin & venena noſtri miſertam inſtituiſſe credi poteſt; ne in tædio vitæ fames, mors terræ meritis alieniſſima, lenta nos conſumeret tabe: ne lacerum corpus abrupta diſpergerent: ne laquei torqueret pœna præpoſtera, incluſo ſpiritu, cui quæreretur exitus: ne in profundo quæſita morte, ſepultura pabulo fieret: ne ferri cruciatus ſcinderet corpus. Ita eſt, miſerta genuit id, cujus facillimo hauſtu, illibato corpore, & cum toto ſanguine exſtingueremur, nullo labore, ſitientibus ſimiles: qualiter defunctos, non volucris, non fera attingeret, terræque ſervaretur, qui ſibi ipſi periiſſet. Verum fateamur, terra nobis malorum remedium genuit; nos illud vitæ fecimus venenum. Non enim & ferro, quo carere non poſſumus, ſimili modo utimur. Nec tamen quereremur merito, etiamſi maleficii cauſa tuliſſet: adverſus unam quippe naturæ partem ingrati ſumus. Quas non ad delicias, quaſque non ad contumelias ſervit homini? In maria jacitur, aut, ut freta admittamus, eroditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, omnibus cruciatur horis, multoque plus, ut deliciis, quam ut alimentis famuletur noſtris. Niſi tamen, quæ ſumma patiatur, atque extrema cute, tolerabilia videantur. Penetramus in viſcera, auri argentique venas, &

æris ac plumbi metalla fodientes : gemmas etiam & quosdam parvulos quærimus lapides, scrobibus in profundum actis. Viscera ejus extrahimus, ut digito gestetur gemma, quam petimus. *Quot manus atteruntur, ut unus niteat articulus!* Si ulli essent inferi, jam profecto illos avaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur si eadem ad noxam genuit aliqua! Feræ enim, credo, custodiunt illam, arcentque sacrilegas manus. Non inter serpentes fodimus, & venas auri tractamus cum veneni radicibus? Placatiore tamen Dea ob hoc, quod omnes hi opulentiæ exitus ad scelera, cædesque & bella tendunt : quamque sanguine nostro irrigamus, insepultis ossibus tegimus. Quibus tamen, velut exprobrato furore, tandem ipsa se obducit, & scelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc duxerim, quod naturam ejus ignoramus.

LXIV. Est autem figura prima, de qua consensus judicat. Orbem certe dicimus terræ, globumque verticibus includi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma, in tanta montium excelsitate, tanta camporum planitie : sed cujus amplexus, si capita linearum comprehendantur ambitu, figuram absoluti orbis efficiat : id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio, non eisdem causis, quas attulimus in cælo. Namque in illo cava in se convexitas vergit, & cardini suo, hoc est, terræ, undique incumbit. Hæc, ut solida atque conferta, assurgit, intumescenti similis, extraque protenditur. Mundus in centrum vergit : at terra exit a centro, immensum ejus

globum in formam orbis aſſidua circa eam mundi volubilitate cogente.

LXV. Ingens hic pugna literarum, contraque vulgi: circumfundi terræ undique homines, converſiſque inter ſe pedibus ſtare, & cunctis ſimilem eſſe cæli verticem, ac ſimili modo ex quacunque parte mediam calcari: illo quærente, cur non decidant contra ſiti; tanquam non ratio præſto ſit, ut nos non decidere mirentur illi. Intervenit ſententia, quamvis indocili probabilis turbæ, inæquali globo, ut ſi ſit figura pineæ nucis, nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert alio miraculo exoriente? pendere ipſam, ac non cadere nobiſcum: ceu ſpiritus vis, mundo præſertim incluſi, dubia ſit: aut poſſit cadere, natura repugnante, & quo cadat, negante. Nam ſicut ignium ſedes non eſt niſi in ignibus, aquarum niſi in aquis, ſpiritus niſi in ſpiritu: ita terræ, arcentibus cunctis, niſi in ſe, locus non eſt. Globum tamen effici mirum eſt, in tanta planitie maris, camporumque. Cui ſententiæ adeſt Dicæarchus, vir in primis eruditus, regum cura permenſus montes, ex quibus altiſſimum prodidit Pelion, MCCL paſſuum, ratione perpendiculi, nullam eſſe eam portionem univerſæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc videtur conjectatio, haud ignaro quoſdam Alpium vertices, longo tractu, nec breviore quinquaginta millibus paſſuum aſſurgere. Sed vulgo maxima hæc pugna eſt, ſi coactam in verticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui non aliud in rerum natura aſpectu manifeſtius. Namque & dependentes ubique guttæ parvis glo-

bantur orbibus : & pulveri illatæ, frondiumque lanugini impositæ, absoluta rotunditate cernuntur: & in poculis repletis media maxime tument : quæ propter subtilitatem humoris, mollitiamque in se residentem, ratione facilius, quam visu, deprehenduntur. Idque etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod supersit: contra evenire ponderibus additis ad vicenos sæpe denarios : scilicet quia intus recepta liquorem in verticem attollant, at cumulo eminente infusa dilabantur. Eadem est caussa, propter quam e navibus terra non cernatur, e navium malis conspicua : ac procul recedente navigio, si quid, quod fulgeat, religetur in mali cacumine, paulatim descendere videatur, & postremo occultetur. Denique Oceanus, quem fatemur ultimum, quanam alia figura cohæreret, atque non decideret, nullo ultra margine includente? Ipsum id ad miraculum redit, quonam modo, etiamsi globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, ut sint plana maria, & qua videntur figura, non posse id accidere, magno suo gaudio, magnaque gloria inventores Græci subtilitate geometrica docent. Namque cum e sublimi in inferiora aquæ ferantur, & sit hæc natura earum confessa : nec quisquam dubitet in litore ullo accessisse eas, quo longissime devexitas passa sit : procul dubio apparere, quo quid humilius sit, propius centro esse terræ : omnesque lineas, quæ emittuntur ex eo ad proximas aquas, breviores fieri, quam quæ ad extremum mare a primis aquis. Ergo totas, omnique ex parte aquas vergere in cen-

trum : ideoque non decidere, quoniam in interiora nitantur.

LXVI. Quod ita formasse artifex Natura credi debet, ut cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset, nec rursus stare aqua, nisi sustinente terra, mutuo implexu jungerentur; hac sinus pandente, illa vero permeante totam, intra, extra, supra, venis, ut vinculis, discurrentibus: atque etiam in summis jugis erumpente: quo spiritu acta & terræ pondere expressa, siphonum modo emicat: tantumque a periculo decidendi abest, ut in summa quæque & altissima exsiliat. Qua ratione manifestum est, quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant. Est igitur in toto suo globo, tellus medio ambitu præcincta circumfluo mari. Nec argumentis hoc investigandum, sed jam experimentis cognitum.

LXVII. A Gadibus, columnisque Herculis, Hispaniæ & Galliarum circuitu, totus hodie navigatur occidens. Septemtrionalis vero Oceanus, majore ex parte navigatus est, auspiciis Divi Augusti, Germaniam classe circumvecta ad Cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto, aut fama cognito, ad Scythicam plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minime verisimile est illic maria deficere, ubi humoris vis superet. Juxta vero ab ortu ex Indico mari, sub eodem sidere pars tota vergens in Caspium mare, pernavigata est Macedonum armis, Seleuco atque Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipsis appellari voluere. Circa Caspium quoque multa

Oceani litora explorata, parvoque brevius, quam totus, hinc aut illinc Septemtrio eremigatus. Ut tamen conjecturæ locum sic quoque non relinquat, ingens argumentum paludis Mæoticæ, sive ea illius Oceani sinus est, ut multos adverto credidisse, sive angusto discreti situ restagnatio. Alio latere Gadium, ab eodem occidente, magna pars meridiani sinus ambitu Mauritaniæ navigatur hodie. Majorem quidem ejus partem, & Orientis, victoriæ Magni Alexandri lustravere, usque in Arabicum sinum. In quo res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa navium ex Hispaniensibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno, Carthaginis potentia florente, circumvectus a Gadibus ad finem Arabiæ, navigationem eam prodidit scripto: sicut ad extera Europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor est, Eudoxum quendam sua ætate, cum Lathurum regem fugeret, Arabico sinu egressum, Gades usque pervectum: multoque ante eum Cælius Antipater, vidisse se, qui navigasset ex Hispania in Æthiopiam commercii gratia. Idem Nepos de septemtrionali circuitu tradit, Quinto Metello Celeri, L. Afranii in Consulatu collegæ, sed tum Galliæ proconsuli, Indos a rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii causa navigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti. Sic maria circumfusa undique dividuo globo partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illo pervio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortalium vanitati, poscere videtur, ut totum hoc, quidquid est, in

quo ſingulis nihil ſatis eſt, ceu ſubjectum oculis, quantum ſit oſtendam.

LXVIII. Jam primum in dimidio computari videtur, tanquam nulla portio ipſi decidatur Oceano: qui toto circumdatus medio, & omnes ceteras fundens recipiensque aquas, & quidquid exit in nubes, ac ſidera ipſa tot & tantæ magnitudinis paſcens, quo tandem amplitudinis ſpatio credetur habitare? Improba & infinita debet eſſe tam vaſtæ molis poſſeſſio. Adde quod ex relicto plus abſtulit cælum. Nam cum ſint ejus quinque partes, quas vocant Zonas, infeſto rigore & æterno gelu premitur omne, quidquid eſt ſubjectum duabus extremis, utrinque circa vertices: hunc qui ſeptemtrio vocatur, eumque qui adverſus illi, auſtrinus appellatur. Perpetua caligo utrobique, & alieno molliorum ſiderum aſpectu, maligna, ac pruina tantum albicans lux. Media vero terrarum, qua Solis orbita eſt, exuſta flammis & cremata, cominus vapore torretur. Circa duæ tantum, inter exuſtam & rigentes, temperantur: eæque ipſæ inter ſe non perviæ, propter incendium ſideris. Ita terræ tres partes abſtulit cælum: Oceani rapina in incerto eſt.

Sed & relicta nobis una portio, haud ſcio an etiam in majore damno ſit. Idem ſiquidem Oceanus infuſus in multos (ut dicemus) ſinus, adeo vicino acceſſu interna maria allatrat, ut centum quindecim millibus paſſuum Arabicus ſinus diſtet ab Ægyptio mari: Caſpius vero CCCLXXV millibus a Pontico. Idem interfuſus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Aſiamque diſpeſcit,

quantum terrarum occupat? Computetur etiam nunc menſura tot fluminum, tantarum paludum: addantur & lacus, & ſtagna. Jam elata in cælum, & ardua aſpectu quoque juga: jam ſilvæ, vallesque præruptæ, & ſolitudines, & mille cauſis deſerta detrahantur. Hæ tot portiones terræ, immo vero, ut plures tradidere, mundi punctus, (neque enim eſt aliud in univerſo.) *Hæc eſt materia gloriæ noſtræ, hæc ſedes:* hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuamur humanum genus, hic inſtauramus bella etiam civilia, mutuiſque cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores tranſeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini ceſpitem noſtro ſolo adfodimus, ut qui latiſſime rura metatus fuerit, ultraque fines exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel cum ad menſuram avaritiæ ſuæ propagaverit, *quam tandem portionem ejus defunctus obtineat!*

LXIX. Mediam eſſe mundi totius haud dubiis conſtat argumentis; ſed clariſſime æquinoctii paribus horis. Nam niſi in medio eſſet, æquales dies noctesque haberi non poſſe deprehendunt & dioptræ, quæ vel maxime id confirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occaſuſque cernatur, ſolſtitialis exortus per ſuam lineam, brumaliſque occaſus. Quæ accidere nullo modo poſſent, niſi in centro ſita eſſet.

LXX. Tres autem circuli ſupra dictis zonis implexi, inæqualitates temporum diſtinguunt: ſolſtitialis a parte Signiferi excelſiſſima nobis, ad ſep-

temtrionalem plagam verſus: contraque ad alium polum brumalis: item medio ambitu Signiferi orbis incedens æquinoctialis.

LXXI. Reliquorum, quæ miramur, cauſa in ipſius terræ figura eſt: quam globo ſimilem, & cum ea aquas, iiſdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubie, ut nobis ſeptemtrionalis plagæ ſidera nunquam occidant; contra meridianæ nunquam oriantur: rurſuſque hæc illis non cernantur, attollente ſe contra medios viſus terrarum globo. Septemtriones non cernit Troglodytice, & confinis Ægyptus: nec Canopum Italia, & quem vocant Berenices crinem; item quem ſub Divo Auguſto cognominavere Cæſaris thronon, inſignes ibi ſtellas. Adeoque manifeſto aſſurgens faſtigium curvatur, ut Canopus quartam fere partem ſigni unius ſupra terram eminere Alexandriæ intuentibus videatur: eadem a Rhodo terram quodammodo ipſam ſtringere: in Ponto omnino non cernatur, ubi maxime ſublimis ſeptemtrio. Idem a Rhodo abſconditur, magiſque Alexandriæ. In Arabia Novembri menſe prima vigilia occultus, ſecunda ſe oſtendit: in Meroe ſolſtitio veſperi pauliſper apparet, paucisque ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Navigantium hæc maxime curſus deprehendunt, in alia adverſo, in alia prono mari: ſubitoque conſpicuis, atque ut e freto emergentibus, quæ in anfractu pilæ latuere, ſideribus. Neque enim (ut dixere aliqui) mundus hoc polo excelſiore ſe attollit: aut undique cernerentur hæc ſidera: verum hæc eadem quibuſque proximis ſubliniora

creduntur: eademque demersa longinquis: utque nunc sublimis in dejectu positis videtur hic vertex, sic illam terræ devexitatem transgressis, illa se attollunt, residentibus quæ hic excelsa fuerant: quod nisi in figura pilæ, accidere non posset.

LXXII. Ideoque defectus Solis ac Lunæ vespertinos orientis incolæ non sentiunt: nec matutinos ad occasum habitantes: meridianos vero sæpius. Nobili apud Arabiam Magni Alexandri victoria, Luna defecisse noctis secunda hora prodita est: eademque in Sicilia exoriens. Solis defectum, Vipsanio & Fontejo coss. qui fuere ante paucos annos, factum pridie Kalendas Majas, Campania hora diei inter septimam & octavam sensit: Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit visum, circuitu globi alia & aliis detegente & occultante. Quod si plana esset terra, simul omnia apparerent cunctis, noctesque non fierent inæquales: nam æque aliis, quam in medio sitis, paria duodecim horarum intervalla cernerentur, quæ nunc in omni parte simili modo congruunt.

LXXIII. Ideo nec nox diesque quævis eadem toto orbe simul est, opposita globi noctem, aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hispaniaque, Turrium Hannibalis; in Asia vero propter piraticos terrores, simili specularum præsidio excitato: in queis prænuntiativos ignes sexta hora diei accensos, sæpe compertum est, tertia noctis a tergo ultimis visos. Ejusdem Alexandri cursor Philonides, ex Sicyone Elin mille & ducenta

ſtadia novem diei confecit horis: indeque, quamvis declivi itinere, tertia noctis hora remenſus eſt ſæpius. Cauſa, quod eunti cum Sole iter erat: eundem remeans obvium contrario prætervertebat occurſu. Qua de cauſa ad occaſum navigantes, quamvis breviſſimo die, vincunt ſpatia nocturnæ navigationis, ut Solem ipſum comitantes.

LXXIV. Vaſaque horoſcopa non ubique eadem ſunt uſui, in trecentis ſtadiis, aut, ut longiſſime, in quingentis, mutantibus ſemet umbris Solis. Itaque umbilici (quem gnomonem appellant) umbra, in Ægypto meridiano tempore, æquinoctii die, paulo plus quam dimidiam gnomonis menſuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deeſt umbræ. In oppido Ancone ſupereſt quinta. Decima in parte Italiæ, quæ Venetia appellatur, eiſdem horis umbra gnomoni par ſit.

LXXV. Simili modo tradunt in Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriam quinque millibus ſtadiorum, ſolſtitii die medio nullam umbram jaci: puteumque ejus experimenti gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere, tum Solem illi loco ſupra verticem eſſe: quod & in India ſupra flumen Hypaſin fieri tempore eodem Oneſicritus ſcripſit. Conſtatque in Berenice urbe Troglodytarum, & inde ſtadiis quatuor millibus DCCCXX in eadem gente, Ptolemaide oppido, quod in margine Rubri maris ad primos elephantorum venatus conditum eſt, hoc idem ante ſolſtitium quadragenis quinis diebus, totidemque poſtea fieri; & per eos XC dies in meridiem umbras jaci. Rurſus in Meroe, (Inſula hæc

caputque gentis Æthiopum, quinque millibus ſtadiorum a Syene in amne Nilo habitatur:) bis anno abſumi umbras, Sole duodeviceſimam Tauri partem, & quartamdecimam Leonis obtinente. In Indiæ gente Oretum, mons eſt Maleus nomine, juxta quem umbræ æſtate in auſtrum, hieme in ſeptemtrionem jaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet ſeptemtrio. In eadem India Patalis celeberrimo portu, Sol dexter oritur, umbræ in meridiem cadunt. Septemtrionem, ibi Alexandro morante, annotatum prima tantum noctis parte aſpici. Oneſicritus dux ejus ſcripſit, quibus in locis Indiæ umbræ non ſint, ſeptemtrionem non conſpici, & ea loca appellari Aſcia: nec horas dinumerari ibi.

LXXVI. At in tota Troglodytice, umbras bis quadraginta quinque diebus in anno Eratoſthenes in contrarium cadere prodidit.

LXXVII. Sic fit, ut vario lucis incremento, in Meroe longiſſimus dies XII horas æquinoctiales, & octo partes unius horæ colligat: Alexandriæ vero XIV horas: in Italia quindecim: in Britannia XVII; ubi æſtate lucidæ noctes, haud dubie repromittunt id, quod cogit ratio credi; ſolſtitii diebus accedente Sole propius verticem mundi, anguſto lucis ambitu, ſubjecta terræ continuos dies habere ſenis menſibus; noctesque e diverſo ad brumam remoto. Quod fieri in inſula Thule, Pytheas Maſſilienſis ſcripſit, ſex dierum navigatione in ſeptemtrionem a Britannia diſtante: quidam vero & in Mona, quæ diſtat a Camalduno Britanniæ oppido circiter ducentis millibus, affirmant.

LXXVIII. Umbrarum hanc rationem, & quam vocant gnomonicen, invenit Anaximenes Milesius, Anaximandri (de quo diximus) discipulus: primusque horologium, quod appellant sciothericon, Lacedæmone ostendit.

LXXIX. Ipsum diem alii aliter observavere. Babylonii inter duos Solis exortus: Athenienses inter duos occasus: Umbri a meridie in meridiem: vulgus omne a luce ad tenebras: sacerdotes Romani, & qui diem diffiniere civilem: item Ægyptii, & Hipparchus, a media nocte in mediam. Minora autem intervalla esse lucis inter ortus Solis juxta solstitia, quam æquinoctia, apparet: quia positio Signiferi circa media sui obliquior est; juxta solstitium vero rectior.

LXXX. Contexenda sunt his cælestibus nexa causis. Namque Æthiopas vicini sideris vapore torreri, adustisque similes gigni, barba & capillo vibrato, non est dubium. Et adversa plaga mundi, atque glaciali, candida cute esse gentes, flavis promissas crinibus: truces vero ex cæli rigore has, illas mobilitate hebetes: ipsoque crurum argumento, illis in supera succum revocari, natura vaporis: his in inferas partes depelli, humore deciduo. Hic graves feras, illic varias effigies animalium provenire, & maxime alitum, & in multas figuras gigni volucres. Corporum autem proceritatem utrobique: illic ignium nisu, hic humoris alimento. Medio vero terræ salubris utrimque mixtura, fertilis ad omnia tractus, magna & in colore temperies, ritus molles, sensus liquidus, ingenia fœ-

cunda, totiusque naturæ capacia. Iisdem imperia, quæ nunquam extimis gentibus fuerint: sicut ne illæ quidem his paruerint, avulsæ, ac pro immanitate naturæ urgentis illas, solitariæ.

LXXXI. Babyloniorum placita motus terræ, hiatusque, & cetera omnia, vi siderum existimant fieri; sed illorum trium, quibus fulmina assignant: fieri autem, meantium cum Sole, aut congruentium, & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam esse & immortalis in eo, si credimus, divinitas perhibetur Anaximandro Milesio Physico: quem ferunt Lacedæmoniis prædixisse, ut urbem ac tecta custodirent: instare enim motum terræ, cum & urbs tota eorum corruit, & Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem insuper eam ruina pressit. Perhibetur & Pherecydi Pythagoræ doctori alia conjectatio, sed & illa divina: haustu aquæ e puteo præsensisse, ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si vera sunt, quantum a Deo tandem videri possunt tales distare, dum vivant? Et hæc quidem arbitrio cujusque existimanda relinquantur: ventos in causa esse non dubium reor. Neque enim unquam intremiscuut terræ, nisi sopito mari, cæloque adeo tranquillo, ut volatus avium non pendeant, subtracto omni spiritu qui vehit: nec unquam, nisi post ventos, condito scilicet in venas & cava ejus occulto flatu. Neque aliud est in terra tremor, quam in nube tonitruum: nec hiatus aliud, quam cum fulmen erumpit, incluso spiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

LXXXII. Varie itaque quatitur, & mira eduntur

opera: alibi proſtratis mœnibus, alibi hiatu profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus, alibi emiſſis amnibus: nonnunquam etiam ignibus, calidiſve fontibus, alibi averſo fluminum curſu. Præcedit vero comitaturque terribilis ſonus, alias murmur ſimilius mugitibus, aut clamori humano, armorumve pulſantium fragori: pro qualitate materiæ excipientis: formaque vel cavernarum, vel cuniculi, per quem meat: exilius graſſante in anguſto; eodem rauco in recurvis, reſultante in duris, fervente in humidis, fluctuante in ſtagnantibus: item fremente contra ſolida. Itaque & ſine motu ſæpe editur ſonus. Nec ſimplici modo quatitur, ſed tremit vibratque. Hiatus vero alias remanet, oſtendens quæ ſorbuit, alias occultat ore compreſſo, rurſuſque ita inducto ſolo, ut nulla veſtigia exſtent, urbibus plerumque devoratis, agrorumque tractu hauſto. Maritima autem maxime quatiuntur. Nec montuoſa tali malo carent. Exploratum eſt mihi, Alpes Apenninumque ſæpius tremuiſſe. Et autumno ac vere terræ crebrius moventur, ſicut fiunt fulmina. Ideo Galliæ & Ægyptus minime quatiuntur: quoniam hic æſtatis cauſa obſtat, illic hiemis. Item noctu ſæpius, quam interdiu. Maximi autem motus exſiſtunt matutini, veſpertinique: ſed propinqua luce crebri: interdiu autem circa meridiem. Fiunt & Solis Lunæque defectu, quoniam tempeſtates tunc ſopiuntur. Præcipue vero, cum ſequitur imbrem æſtus, imbreſve æſtum.

LXXXIII. Navigantes quoque ſentiunt non dubia conjectura, ſine flatu intumeſcente fluctu ſubito

aut quatiente icti. Intremunt vero & in navibus posita, æque quam in ædificiis, crepituque prænuntiant. Quin & volucres non impavidæ sedentes. Est & in cælo signum, præceditque motu futuro, aut interdiu, aut paulo post occasum sereno, ceu tenuis linea nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua, nec sine odoris tædio.

LXXXIV. Sicut in iisdem est remedium, quale & crebri specus præbent: conceptum enim spiritum exhalant: quod in certis notatur oppidis, quæ minus quatiuntur, crebris ad eluviem cuniculis cavata. Multoque sunt tutiora in iisdem illis quæ pendent: sicut Neapoli in Italia intelligitur; parte ejus, quæ solida est, ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt ædificiorum fornices, anguli quoque parietum, alterno pulsu renitente. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia est & in ipso genere motus: pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum est, cum vibrat crispante ædificiorum crepitu: & cum intumescit assurgens, alternoque motu residet: innoxium & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant; quoniam alter motus alteri renititur. Undantis inclinatio, & fluctus more quædam volutatio infesta est: aut cum in unam partem totus se motus impellit. Desinunt autem tremores, cum ventus emersit: sin vero duravere, non ante quadraginta dies sistuntur: plerumque & tardius, utpote cum quidam annuo & biennio spatio duraverint.

LXXXV. Factum est semel, quod equidem in Etruscæ disciplinæ voluminibus inveni, ingens ter-

rarum portentum, L. Marcio, Sex. Julio coss. in agro Mutinensi. Namque montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo assultantes, recedentesque, inter eos flamma fumoque in cælum exeunte interdiu, spectante e via Æmilia magna equitum Romanorum, familiarumque, & viatorum multitudine. Eo concursu villæ omnes elisæ: animalia permulta, quæ intra fuerant, exanimata sunt, anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius terræ ipsi Italiæ fuerit, quam civilia. Non minus mirum ostentum & nostra cognovit ætas, anno Neronis principis supremo, sicut in rebus ejus exposuimus, pratis oleisque intercedente via publica, in contrarias sedes transgressis, in agro Marrucino, prædiis Vectii Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.

LXXXVI. Fiunt simul cum terræ motu & inundationes maris, eodem videlicet spiritu infusi, ac terræ sidentis sinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium exstitit motus, Tiberii Cæsaris principatu, XII urbibus Asiæ una nocte prostratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum septies atque quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad Trasymenum lacum dimicantes, maximum motum neque Pœni sensere, nec Romani. Nec vero simplex malum, aut in ipso tantum motu periculum est: sed par aut majus ostento. Nunquam urbs Roma tremuit, ut non futuri eventus alicujus id prænuntium esset.

LXXXVII. Eadem nascentium causa terrarum est, cum idem ille spiritus attollendo potens solo,

non valuit erumpere. Naſcuntur enim nec fluminum tantum invectu, ſicut Echinades inſulæ ab Acheloo amne congeſtæ, majorque pars Ægypti a Nilo; in quam a Pharo inſula noctis & diei curſum fuiſſe Homero credimus: ſed & receſſu maris, ſicut eidem de Circeiis. Quod accidiſſe & in Ambraciæ portu decem millium paſſuum intervallo; & Athenienſium quinque millium ad Piræeum memoratur: & Epheſi, ubi quondam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidem ſi credimus, mare fuit ſupra Memphim uſque ad Æthiopum montes: itemque a planis Arabiæ. Mare & circa Ilium, & tota Teuthrania, quaque campos intulerit Mæander.

LXXXVIII. Naſcuntur & alio modo terræ, ac repente in aliquo mari emergunt, velut paria ſecum faciente natura; quæque hauſerit hiatus, alio loco reddente.

LXXXIX. Claræ jampridem inſulæ, Delos & Rhodos, memoriæ produntur enatæ. Poſtea minores, ultra Melon, Anaphe: inter Lemnum & Helleſpontum, Nea: inter Lebedum & Teon, Halone: inter Cycladas, Olympiadis CXXXV anno quarto, Thera & Theraſia. Inter eaſdem poſt annos CXXX Hiera, eademque Automate. Et ab duobus ſtadiis poſt annos CX in noſtro ævo, M. Junio Silano, L. Balbo coss. a. d. VIII Idus Julias, Thia. Ante nos & juxta Italiam, inter Æolias inſulas, item juxta Cretam emerſit e mari MMD paſſuum una cum calidis fontibus: altera Olympiadis CLXIII anno tertio, in Tuſco ſinu; flagrans hæc violento cum flatu. Proditurque memoriæ magna circa illam multitudine

piſcium fluitante, confeſtim exſpiraſſe, quibus ex his cibus fuiſſet. Sic & Pithecuſas in Campano ſinu ferunt ortas. Mox in his montem Epopon, cum repente flamma ex eo emicuiſſet, campeſtri æquatum planitie. In eadem & oppidum hauſtum profundo: alioque motu terræ, ſtagnum emerſiſſe: & alio, provolutis montibus inſulam exſtitiſſe Prochytam.

XC. Namque & hoc modo inſulas rerum natura fecit. Avellit Siciliam Italiæ, Cyprum Syriæ, Eubœam Bœotiæ, Eubœæ Atalantem & Macrin, Besbycum Bithyniæ, Leucoſiam Sirenum promontorio.

XCI. Rurſus abſtulit inſulas mari, junxitque terris: Antiſſam Lesbo, Zephyrium Halicarnaſſo, Æthuſam Myndo, Dromiſcon & Pernen Mileto, Narthecuſam Parthenio promontorio. Hybanda quondam inſula Joniæ, CC nunc a mari abeſt ſtadiis. Syrien Epheſus in mediterranea habet: Deraſidas & Sophoniam vicina ei Magneſia. Epidaurus & Oricum inſulæ eſſe deſierunt.

XCII. In totum abſtulit terras, primum omnium ubi Atlanticum mare eſt, ſi Platoni credimus, immenſo ſpatio. Mox interno, quæ videmus hodie, merſam Acarnaniam Ambracio ſinu, Achaiam Corinthio, Europam Aſiamque Propontide & Ponto. Ad hoc perrupit mare Leucada, Antirrhium, Helleſpontum, Boſphoros duos.

XCIII. Atque ut ſinus & ſtagna præteream, ipſa ſe comeſt terra: devoravit Cybotum altiſſimum montem, cum oppido Curite: Sipylum in Magneſia: & prius in eodem loco clariſſimam urbem, quæ Tantalis vocabatur. Galanis & Gamales urbium in

Phœnice agros cum ipsis: Phegium Æthiopiæ jugum excelsissimum: tanquam non infida grassarentur & litora.

XCIV. Pyrrham & Antissam circa Mæotim Pontus abstulit: Elicen & Buram in sinu Corinthio, quarum in alto vestigia apparent. Ex insula Cea amplius triginta millia passuum abrupta subito cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiam Tyndarida urbem, ac quidquid ab Italia deest. Similiter in Bœotia & Eleusina.

XCV. Motus enim terræ sileantur, & quidquid est, ubi saltem busta urbium exstant: simul ut terræ miracula potius dicamus, quam scelera naturæ. Et hercule non cælestia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam varia, tam dives, tam fœcunda, tot seculis suboriens, cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes: tantum vero luxuria, & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam discolores maculæ, interque eos candor alicujus, præter lucem omnia excludens: medicatorum fontium vis: ignium tot locis emicantium perpetua tot seculis incendia: spiritus letales alibi, aut scrobibus emissi, aut ipso loci situ mortiferi; alibi volucribus tantum, ut Soracte vicino Urbi tractu: alibi præter hominem, ceteris animantibus: nonnunquam & homini, ut in Sinuessano agro, & Puteolano: spiracula vocant, alii Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes. Item in Hirpinis Amsancti, ad Mephitis aedem, locum, quem qui intravere, moriuntur. Simili modo Hierapoli

in Asia, Matris tantum Magnæ sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus, quorum exhalatione temulenti futura præcinunt, ut Delphis, nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mortalium quispiam, quam diffusæ per omne naturæ subinde aliter atque aliter numen erumpens?

XCVI. Quædam vero terræ ad ingressus tremunt, sicut in Gabiensi agro, non procul urbe Roma, jugera ferme ducenta, equitantium cursu: similiter in Reatino.

Quædam insulæ semper fluctuant, sicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutinensi, Statoniensi. In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca silva, quæ nunquam die ac noctu eodem loco visitur. In Lydia quæ vocantur Calaminæ, non ventis solum, sed etiam contis quo libeat impulsæ, multorum civium Mithridatico bello salus. Sunt & in Nymphæo parvæ, Saltuares dictæ; quoniam in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum moventur. In Tarquiniensi lacu magno Italiæ, duo nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, ventis impellentibus; quadratam nunquam.

XCVII. Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aream non impluit. Item in Nea, oppido Troadis, circa simulacrum Minervæ. In eodem & relicta sacrificia non putrescunt.

XCVIII. Juxta Harpasa oppidum Asiæ cautes stat horrenda, uno digito mobilis: eadem, si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorum peninsula in civitate Parasino terra est, qua sanantur omnia

vulnera. At circa Aſſon Troadis lapis naſcitur, quo conſumuntur omnia corpora: Sarcophagus vocatur. Duo ſunt montes juxta flumen Indum: alteri natura eſt, ut ferrum omne teneat, alteri ut reſpuat. Itaque ſi ſint clavi in calciamento, veſtigia avelli in altero non poſſe, in altero ſiſti. Locris & Crotone peſtilentiam nunquam fuiſſe, nec ullo terræ motu laboratum, annotatum eſt. In Lycia vero ſemper a terræ motu XL dies ſerenos eſſe. In agro Arpano frumentum ſatum non naſcitur. Ad aras Mucias in Vejente, & apud Tuſculanum, & in ſilva Ciminia loca ſunt, in quibus in terram depacta non detrahuntur. In Cruſtumino natum fœnum ibi noxium, extra ſalubre eſt.

XCIX. Et de aquarum natura complura dicta ſunt: ſed æſtus maris accedere & reciprocare, maxime mirum: pluribus quidem modis, verum cauſa in Sole, Lunaque. Bis inter duos exortus Lunæ affluunt, biſque remeant, vicenis quaterniſque ſemper horis. Et primum attollente ſe cum ea mundo intumeſcentes, mox a meridiano cæli faſtigio vergente in occaſum reſidentes: rurſuſque ab occaſu ſubter cæli ima, & meridiano contraria, accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriatur, ſe reſorbentes. Nec unquam eodem tempore, quo pridie, reflui; ut ancillante ſidere, trahenteque ſecum avido hauſtu maria, & aſſidue aliunde, quam pridie, exoriente: paribus tamen intervallis reciproci, ſeniſque ſemper horis, non cujuſque diei aut noctis, aut loci, ſed æquinoctialibus: ideoque inæquales vulgarium horarum ſpatio, utcunque plures in eas aut

diei aut noctis illarum mensuræ cadunt, & æquinoctio tantum pares ubique. Ingens argumentum, plerumque lucis ac vocis etiam diurnæ, hebetes esse, qui negent subtermeare sidera, ac rursus eadem resurgere: similemque terris, immo vero universæ naturæ exinde faciem, in iisdem ortus occasusque operibus: non aliter sub terra manifesto sideris cursu, aliove effectu, quam cum præter oculos nostros feratur.

Multiplex etiamnum lunaris differentia, primumque septenis diebus. Quippe modici nova ad dividuam æstus, pleniores ab ea exundant, plenaque maxime fervent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primis: iterumque alio latere dividua augentur. In coitu Solis pares plenæ. Eadem Aquilonia, & a terris longius recedente mitiores, quam cum in austros digressa, propiore nisu vim suam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus & paria incrementa centesimo Lunæ revocantur ambitu, augente ea cuncta: Solis annuis caussis, duobus æquinoctiis maxime tumentes; & autumnali amplius, quam verno: inanes vero bruma, & magis solstitio. Nec tamen in ipsis, quos dixi, temporum articulis: sed paucis post diebus: sicuti neque in plena aut novissima, sed postea: nec statim ut Lunam mundus ostendat occultetve, aut media plaga declinet; verum duabus fere horis æquinoctialibus serius: tardiore semper ad terras omnium, quæ geruntur in cælo, effectu cadente, quam visu, sicuti fulguris, & tonitrus, & fulminum.

Omnes autem æstus in Oceano majora integunt

ſpatia inundantque, quam in reliquo mari: ſive quia totum in univerſitate animoſius eſt, quam in parte; ſive quia magnitudo aperta ſideris vim laxe graſſantis efficacius ſentit, eandem anguſtiis arcentibus. Qua de cauſa nec lacus, nec amnes ſimiliter moventur. Octogenis cubitis ſupra Britanniam intumeſcere æſtus Pytheas Maſſilienſis auctor eſt. Interiora autem maria terris clauduntur, ut portu. Quibuſdam tamen in locis ſpatioſior laxitas ditioni paret: utpote cum plura exempla ſint, in tranquillo mari, nulloque velorum impulſu, tertio die ex Italia provectorum Uticam, æſtu fervente. Circa litora autem magis quam in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extrema pulſum venarum, id eſt, ſpiritus magis ſentiunt. In pleriſque tamen æſtuariis propter diſpares ſiderum in quoque tractu exortus, diverſi exſiſtunt æſtus, tempore, non ratione, diſcordes, ſicut in Syrtibus.

C. Et quorundam tamen privata natura eſt, velut Tauromenitani euripi ſæpius, & in Eubœa ſepties die ac nocte reciprocantis. Æſtus idem triduo in menſe conſiſtit, ſeptima, octava, nonaque Luna. Gadibus, qui eſt delubro Herculis proximus, fons incluſus ad putei modum, alias ſimul cum Oceano augetur minuiturque, alias vero utrumque contrariis temporibus. Eodem in loco alter, Oceani motibus conſentit. In ripa Bætis oppidum eſt, cujus putei creſcente æſtu minuuntur, augeſcunt decedente, mediis temporum immobiles. Eadem natura in Hiſpali oppido uni puteo, ceteris vulgaris. Et Pontus ſemper extra meat in Propontidem, introrſus in Pontum nunquam refluo mari.

CI. Omnia plenilunio maria purgantur: quædam & ſtato tempore. Circa Meſſanam & Mylas fimo ſimilia exſpuuntur in litus purgamenta: unde fabula, Solis boves ibi ſtabulari. His addit (ut nihil, quod equidem noverim, prætercam) Ariſtoteles, nullum animal niſi æſtu recedente exſpirare. Obſervatum id multum in Gallico Oceano, & dumtaxat in homine compertum.

CII. Quo vera conjectatio exſiſtit, haud fruſtra ſpiritus ſidus Lunam exiſtimari. Hoc eſſe quod terras ſaturet, accedenſque corpora impleat, abſcedens inaniat. Ideo cum incremento ejus augeri conchylia; & maxime ſpiritum ſentire, quibus ſanguis non ſit. Sed & ſanguinem hominum etiam cum lumine ejus augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (ut ſuo loco dicetur) ſentire, in omnia eadem penetrante vi.

CIII. Itaque Solis ardore ſiccatur liquor: & hoc eſſe maſculum ſidus accepimus, torrens cuncta ſorbenſque.

CIV. Sic mari late patenti ſaporem incoqui ſalis, aut quia exhauſto inde dulci tenuique, quod facillime trahat vis ignea, omne aſperius craſſiuſque linquatur: ideo ſumma æquorum aqua dulciorem profundam: hanc eſſe veriorem cauſam aſperi ſaporis, quam quod mare terræ ſudor ſit æternus: aut quia plurimum ex arido miſceatur illi vapore; aut quia terræ natura ſicut medicatas aquas inficiat. Eſt in exemplis, Dionyſio Siciliæ tyranno, cum pulſus eſt ea potentia, accidiſſe prodigium, ut uno die in portu dulceſceret mare.

E contrario ferunt Lunæ femineum ac molle ſidus, atque nocturnum ſolvere humorem, & trahere, non auferre. Id manifeſtum eſſe, quod ferarum occiſa corpora in tabem viſu ſuo reſolvat: ſomnoque ſopitis torporem contractum in caput revocet, glaciem refundat, cunctaque humifico ſpiritu laxet. Ita penſari naturæ vices, ſemperque ſufficere, aliis ſiderum elementa cogentibus, aliis vero fundentibus. Sed in dulcibus aquis Lunæ alimentum eſſe, ſicut in marinis Solis.

CV. Altiſſimum mare XV ſtadiorum Fabianus tradit. Alii in Ponto ex adverſo Coraxorum gentis (vocant Βαθέα Ponti) trecentis fere a continenti ſtadiis immenſam altitudinem maris tradunt, vadis nunquam repertis.

CVI. Mirabilius id faciunt aquæ dulces, juxta mare ut fiſtulis emicantes. Nam nec aquarum natura a miraculis ceſſat. Dulces mari invehuntur, leviores haud dubie. Ideo & marinæ, quarum natura gravior, magis invecta ſuſtinent. Quædam vero & dulces inter ſe ſupermeant alias. Ut in Fucino lacu invectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Sevino Ollius, in Lemanno Rhodanus; hic trans Alpes, ſuperiores in Italia, multorum millium tranſitu hoſpitales ſuas tantum, nec largiores, quam intulere, aquas evehentes. Proditum hoc & in Oronte amne Syriæ, multiſque aliis.

Quidam vero odio maris ſubeunt vada, ſicut Arethuſa fons Syracuſanus, in quo redduntur jacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponneſia-

co litori infunditur. Subeunt terras, rurſuſque redduntur, Lycus in Aſia, Eraſinus in Argolica, Tigris in Meſopotamia. Et quæ in Æſculapii fonte Athenis immerſa ſunt, in Phalerico redduntur. Et in Atinate campo fluvius merſus poſt xx M. paſſ. exit: & in Aquilejenſi Timavus.

Nihil in Aſphaltite Judææ lacu, qui bitumen gignit, mergi poteſt, nec in Armeniæ majoris Arethuſa: is quidem nitroſus piſces alit. In Salentino juxta oppidum Manduriam lacus ad margines plenus, neque exhauſtis aquis minuitur, neque infuſis augetur. In Ciconum flumine, & in Piceno lacu Velino lignum dejectum, lapideo cortice obducitur: & in Surio Colchidis flumine, adeo ut lapidem plerumque durans adhuc integat cortex. Similiter in Silaro, ultra Surrentum, non virgulta modo immerſa, verum & folia lapideſcunt, alias ſalubri potu ejus aquæ. In exitu paludis Reatinæ ſaxum creſcit. Et in Rubro mari oleæ, virenteſque frutices enaſcuntur.

Sed & fontium plurimorum natura mira eſt fervore. Idque etiam in jugis Alpium, ipſoque in mari inter Italiam & Ænariam, ut in Bajano ſinu, & in Liri fluvio, multiſque aliis. Nam dulcis hauſtus in mari plurimis locis; ut ad Chelidonias inſulas, & Aradum, & in Gaditano Oceano. Patavinorum aquis calidis herbæ virentes innaſcuntur: Piſanorum ranæ: ad Vetulonios in Etruria non procul a mari piſces. In Caſinate fluvius appellatur Scatebra, frigidus, abundantior æſtate. In eo, ut in Arcadiæ Stymphali, enaſcuntur aquatiles muſculi. In Do-

done Jovis fons cum ſit gelidus, & immerſas faces exſtinguat, ſi exſtinctæ admoveantur, accendit. Idem meridie ſemper deficit; qua de cauſa Ἀναπαυόμενον vocant. Mox increſcens ad medium noctis exuberat: ab eo rurſus ſenſim deficit. In Illyriis ſupra fontem frigidum expanſæ veſtes accenduntur. Jovis Hammonis ſtagnum interdiu frigidum, noctibus fervet. In Troglodytis fons Solis appellatur dulcis, circa meridiem maxime frigidus: mox paulatim tepeſcens, ad noctis media fervore & amaritudine infeſtatur.

Padi fons mediis diebus æſtivis velut interquieſcens ſemper aret. In Tenedo inſula fons, ſemper a tertia noctis hora in ſextam ab æſtivo ſolſtitio exundat. Et in Delo inſula Inopus fons eodem, quo Nilus, modo, ac pariter cum eo decreſcit augeturque. Contra Timavum amnem inſula parva in mari eſt cum fontibus calidis, qui pariter cum æſtu maris creſcunt, minuunturque. In agro Pitinate trans Apenninum fluvius Novanus omnibus ſolſtitiis torrens, bruma ſiccatur.

In Faliſco omnis aqua pota candidos boves facit: in Bœotia amnis Melas oves nigras: Cephiſſus ex eodem lacu profluens, albas: rurſus nigras Penius: rufaſque juxta Ilium Xanthus, unde & nomen amni. In Ponto fluvius Aſtaces rigat campos, in quibus paſtæ nigro lacte equæ gentem alunt. In Reatino fons Neminie appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem ſignificans. Brundiſii in portu fons incorruptas præſtat aquas navigantibus. Lynceſtis aqua, quæ vocatur acidula,

vini modo temulentos facit. Item in Paphlagonia, & in agro Caleno. In Andro insula, templo Liberi patris, fontem Nonis Januariis semper vini sapore fluere Mucianus ter Consul credit: Διὸς Θεοδοσία vocatur. Juxta Nonacrin in Arcadia Styx, nec odore differens, nec colore, epota illico necat. Item in Libroso Taurorum colle tres fontes, sine remedio, sine dolore mortiferi. In Carrinensi Hispaniæ agro duo fontes juxta fluunt, alter omnia respuens, alter absorbens. In eadem gente alius, aurei coloris omnes ostendit pisces, nihil extra illam aquam ceteris differentes. In Comensi juxta Larium lacum, fons largus, horis singulis semper intumescit ac residet. In Cydonea insula ante Lesbon fons calidus, vere tantum fluit. Lacus Sinnaus in Asia circumnascente absinthio inficitur. Colophone in Apollinis Clarii specu lacuna est, cujus potu mira redduntur oracula, bibentium breviore vita. Amnes retro fluere & nostra vidit ætas, Neronis principis annis supremis, sicut in rebus ejus retulimus.

Jam omnes fontes æstate quam hieme gelidiores esse, quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera, æs & plumbum in massa mergi, dilatata fluitare: ejusdemque ponderis alia sidere, alia invehi. Onera in aqua facilius moveri. Scyrium lapidem, quamvis grandem innatare, eundemque comminutum mergi. Recentia cadavera ad vadum labi, intumescentia attolli. Inania vasa haud facilius, quam plena extrahi. Pluvias salinis aquas utiliores esse, quam reliquas: nec fieri salem, nisi admixtis dulcibus. Marinas tardius gelare, celerius accendi. Hieme mare

calidius esse, autumno salsius. Omne oleo tranquillari. Et ob id urinantes ore spargere; quoniam mitiget naturam asperam, lucemque deportet. Nives in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorsum feratur, exsilire fontes: atque etiam in Ætnæ radicibus flagrantis in tantum, ut quinquagena & centena millia passuum arenas flammarum globo eructet.

CVII. Jamque & ignium, quod est naturæ quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis.

CVIII. In Commagenes urbe Samosatis stagnum est, emittens limum (maltham vocant) flagrantem. Cum quid attigit solidi, adhæret: præterea tactu sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo: flagrabatque miles armis suis. Aquis etiam accenditur. Terra tantum restingui docuere experimenta.

CIX. Similis est natura naphthæ: ita appellatur circa Babyloniam, & in Astacenis Parthiæ, profluens, bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, transiliuntque protinus in eam undecunque visam. Ita ferunt a Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta.

CX. Verum in montium miraculis, ardet Ætna noctibus semper, tantoque ævo ignium materia sufficit, nivalis hibernis temporibus, egestumque cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum natura sævit, exustionem terris denuntians. Flagrat in Phaselide mons Chimæra, & quidem immortali diebus ac noctibus flamma. Ignem ejus accendi aqua, ex-

ſtingui vero terra, aut fœno, Cnidius Cteſias tradit. Eadem in Lycia Hephæſtii montes, teda flammante tacti, flagrant adeo, ut lapides quoque rivorum, & arenæ in ipſis aquis ardeant: aliturque ignis ille pluviis. Baculo ſi quis ex iis accenſo traxerit ſulcos, rivos ignium ſequi narrant. Flagrat in Bactris Cophanti noctibus vertex. Flagrat in Medis, & Sittacene, confinio Perſidis: Suſis quidem ad Turrim albam, e XV caminis, maximo eorum & interdiu. Campus Babyloniæ flagrat, quadam veluti piſcina jugeri magnitudine. Item Æthiopum juxta Heſperium montem, ſtellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorum agro; tametſi internus ſit ille, jucundus, frondemque denſi ſupra ſe nemoris non adurens. Et juxta gelidum fontem ſemper ardens Nymphæi crater dira Apolloniatis ſuis portendit, ut Theopompus tradidit. Augetur imbribus, egeritque bitumen temperandum fonte illo inguſtabili: alias omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? in medio mari Hiera inſula Æolia juxta Italiam cum ipſo mari arſit per aliquot dies ſociali bello, donec legatio Senatus piavit. Maximo tamen ardet incendio Theon ochema dictum, Æthiopum jugum, torrenteſque Solis ardoribus flammas egerit. Tot locis, tot incendiis rerum natura terras cremat.

CXI. Præterea cum ſit hujus unius elementi ratio fœcunda, ſeque ipſa pariat, & minimis creſcat ſcintillis, quid fore putandum eſt in tot rogis terræ? Quæ eſt illa natura, quæ voracitatem in toto mundo avidiſſimam ſine damno ſui paſcit? Addan-

tur iis ſidera innumera, ingenſque Sol. Addantur humani ignes, & lapidum quoque inſiti naturæ, attrita inter ſe ligna, jam nubium & origines fulminum. Excedit profecto omnia miracula ullum diem fuiſſe, quo non cuncta conflagrarent: cum ſpecula quoque concava adverſa Solis radiis facilius etiam accendant, quam ullus alius ignis. Quid quod innumerabiles parvi, ſed naturales ſcatent? In Nymphæo exit e petra flamma, quæ pluviis accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hæc quidem invalida, cum tranſit, nec longe in alia materia durans. Viret æterno hunc fontem igneum contegens fraxinus. Exit in Mutinenſi agro ſtatis Vulcano diebus. Reperitur apud auctores, ſubjectis Ariciæ arvis, ſi carbo deciderit, ardere terram. In agro Sabino & Sidicino unctum flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exſiſtere. In Laciniæ Junonis ara ſub dio ſita, cinerem immobilem eſſe, perflantibus undique procellis.

Quin & repentinos exſiſtere ignes, & in corporibus etiam humanis. Traſymenum lacum arſiſſe totum: Servio Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammam emicuiſſe: L. Marcio in Hiſpania interemtis Scipionibus concionanti, & milites ad ultionem exhortanti, arſiſſe ſimili modo, Valerius Antias narrat. Plura mox & diſtinctius; nunc enim quadam mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egreſſa mens interpretationem naturæ, feſtinat legentium animos per totum orbem velut manu ducere.

CXII. Pars nostra terrarum, de qua memoro, ambienti (ut dictum est) Oceano velut innatans, longissime ab ortu ad occasum patet, hoc est, ab India ad Herculis columnas Gadibus sacratas, octuagies quinquies centena, sexaginta octo mill. pass. ut Artemidoro auctori placet. Ut vero Isidoro, nonagies octies centena, & decem &. octo M. Artemidorus adjicit amplius, a Gadibus circuitu sacri promontorii ad promontorium Artabrum, quo longissime fons procurrit Hispaniæ CCCCXCI. Id mensuræ duplici currit via. A Gange amne ostioque ejus, quo se in Eoum Oceanum effundit, per Indiam Parthyenenque ad Myriandrum urbem Syriæ, in Issico sinu positam, quinquagies bis centena, quindecim M. pass. Inde proxima navigatione Cyprum Insulam, Pataram Lyciæ, Rhodum, Astypalæam in Carpathio mari insulas, Laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, Calarim Sardiniæ, vicies & semel centena, tria M. pass. Deinde Gades duodecies centena, & quinquaginta M. pass. Quæ mensura universa ab eo mari efficit octogies quinquies centena, LXVIII M. pass.

Alia via, quæ certior, itinere terreno maxime patet, a Gange ad Euphratem amnem quinquagies & semel centena M. pass. & LXIX. Inde Cappadociæ Mazaca, CCCXIX M. Inde per Phrygiam, Cariam, Ephesum, CCCCXV M. ab Epheso per Ægeum pelagus Delum, CC. Isthmum, CCXII quingenti. Inde terra, & Lechaico mari & Corinthiaco sinu Patras Peloponnesi, XC M. Leucadem LXXXVII millia quingenti: Corcyram totidem: Acroceraunia

centum triginta duo millia quingenti: Brundisium LXXXVII millia quingenti: Romam CCCLX millia. Alpes usque ad Scingomagum vicum DXIX. Per Galliam ad Pyrenæos montes Illiberim DCCCCXXVII. Ad Oceanum & Hispaniæ oram CCCXXXI. Trajectu Gadis septem millia quingenti. Quæ mensura Artemidori ratione efficit octuagies novies centena, XXXXV.

Latitudo autem terræ a meridiano situ ad septemtrionem, dimidio fere minor colligitur, quadragies quater centena LXXXX millia. Quo palam fit, quantum & hinc vapor abstulerit, & illinc rigor. Neque enim deesse arbitror terris, aut non esse globi formam; sed inhabitabilia utrinque incomperta esse. Hæc mensura currit a litore Æthiopici Oceani, qua modo habitatur, ad Meroen, decies centena millia. Inde Alexandriam, duodecies centena millia quinquaginta. Rhodum, DLXIII. Gnidum, LXXXVII millia quingenti. Con, XXV millia. Samum, C millia. Chium, LXXXXIV millia. Mitylenen, LXV millia. Tenedon, XCIV millia. Sigeum promontorium, XII millia quingenti. Os Ponti, CCCXII millia, quingenti. Carambim promontorium, CCCL. Os Mæotidis, CCCXII millia, quingenti. Ostium Tanais, CCLXXV mill. qui cursus compendiis maris brevior fieri potest, LXXXIX mill. Ab ostio Tanais nihil modicum diligentissimi auctores fecere: Artemidorus ulteriora incomperta existimavit, cum circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad septemtriones versas. Isidorus adjecit duodecies centena millia quinquaginta, usque ad Thulen: quæ conjec-

tura divinationis est. Ego non minore, quam proxime dicto spatio, Sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet, quod innumerabiles gentes subinde sedem mutantes capiat? Unde ulteriorem mensuram inhabitabilis plagæ multo esse majorem arbitror. Nam & a Germania immensas insulas non pridem compertas, cognitum habeo.

De longitudine ac latitudine hæc sunt, quæ digna memoratu putem. Universum autem hunc circuitum Eratosthenes, in omnium quidem literarum subtilitate, & in hac utique præter ceteros solers, quem cunctis probari video, ducentorum quinquaginta duorum millium stadiûm prodidit. Quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena millia pass. Improbum ausum: verum ita subtili argumentatione comprehensum, ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligentia mirus, adjicit stadiorum paulo minus XXV millia.

Alia Dionysodoro fides: neque enim subtraham exemplum vanitatis Græcæ maximum. Melius hic fuit, Geometrica scientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hereditas. Eæ cum secutis diebus justa peragerent, invenisse dicuntur in sepulcro epistolam Dionysodori nomine ad superos scriptam: Pervenisse eum a sepulcro ad infimam terram, esseque eo stadiorum quadraginta duo millia. Nec defuere Geometræ, qui interpretarentur, significare epistolam, a medio terrarum orbe missam, quo deorsum ab summo longissimum esset spatium, &

idem pilæ medium. Ex quo consecuta computatio eſt, ut circuitu eſſe ducenta quinquaginta duo millia ſtadiorum pronuntiarent.

CXIII. Harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam ſibi ipſam congruere, addit huic menſuræ ſtadiorum XII millia; terramque nonageſimam ſextam totius mundi partem facit.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE

LIBER III.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE

LIBER III.

HACTENUS de situ, & miraculis terræ, aquarumque, & siderum, ac ratione universitatis, atque mensura. Nunc de partibus: quanquam infinitum id quoque existimatur, nec temere sine aliqua reprehensione tractatum. Haud ullo in genere venia justiore, si modo minime mirum est, hominem genitum non omnia humana novisse. Quapropter auctorem neminem unum sequar; sed ut quemque verissimum in quaque parte arbitrabor. Quoniam commune ferme omnibus fuit, ut eos quisque diligentissime situs diceret, in quibus ipse prodebat: ideo nec culpabo, aut coarguam quenquam. Locorum nuda nomina, & quanta dabitur brevitate ponentur, claritate causisque dilatis in suas partes: nunc enim sermo de toto est. Quare sic accipi velim, ut si vidua fama sua nomina, qualia fuere primordio ante res ullas gestas, nuncupentur; & sit quædam in his nomenclatura quidem, sed mundi rerumque naturæ.

Terrarum orbis universus in tres dividitur partes, Europam, Asiam, Africam. Origo ab occasu Solis & Gaditano freto, qua irrumpens Oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra Africa est, læva Europa: inter has Asia est. Termini amnes, Tanais, & Nilus. Quin-

decim M. paſſ. in longitudinem, quas diximus, fauces Oceani patent, quinque M. in latitudinem, a vico Mellaria Hiſpaniæ ad promontorium Africæ Album, auctore Turranio Gracili juxta genito. T. Livius, ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minus, VII M. paſſ. ubi vero plurimum, X M. Tam modico ore tam immenſa æquorum vaſtitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe tæniæ candicantis vadi carinas territant. Qua de cauſa Limen interni maris multi eum locum appellavere. Proximis autem faucibus utrinque impoſiti montes coercent clauſtra: Abila Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quam ob cauſam indigenæ columnas ejus Dei vocant: creduntque perfoſſas excluſa antea admiſiſſe maria, & rerum naturæ mutaſſe faciem.

I. PRIMUM ergo de Europa altrice victoris omnium gentium populi, longeque terrarum pulcherrima, quam plerique merito non tertiam portionem fecere, verum æquam; in duas partes, ab amne Tanai ad Gaditanum fretum, univerſo orbe diviſo. Oceanus hoc quod dictum eſt ſpatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quæcunque venientem expavere, demergens: reſiſtentes quoque flexuoſo litorum anfractu lambit: Europam vel maxime receſſibus crebris excavans; ſed in quatuor præcipuos ſinus. Quorum primus a Calpe Hiſpaniæ extimio (ut dictum eſt) monte, Locros & Brutium uſque promontorium immenſo ambitu flectitur.

II. In eo prima Hiſpania terrarum eſt, ulterior appellata, eadem Bætica. Mox a fine Urgitano citerior, eademque Tarraconenſis ad Pyrenæa juga. Ulterior in duas, per longitudinem, provincias dividitur. Siquidem Bæticæ latere ſeptemtrionali prætenditur Luſitania, amne Ana diſcreta. Ortus hic Laminitano agro citerioris Hiſpaniæ: & modo ſe in ſtagna fundens, modo in anguſtias reſorbens, aut in totum cuniculis condens, & ſæpius naſci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur. Tarraconenſis autem hinc affixa Pyrenæo, totoque ejus latere decurrens, & ſimul ad Gallicum Oceanum Iberico a mari tranſverſa ſe pandens, Solorio monte, & Oretanis jugis, Carpetaniſque, & Aſturum, a Bætica atque Luſitania diſtinguitur.

III. Bætica, a flumine eam mediam ſecante cognominata, cunctas provinciarum diviti cultu, & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Juridici conventus ei quatuor, Gaditanus, Cordubenſis, Aſtigitanus, Hiſpalenſis. Oppida omnia numero CLXXV. In iis coloniæ IX, municipia XVIII. Latio antiquitus donata XXIX, libertate VI, fœdere III, ſtipendiaria CXX. Ex his digna memoratu, aut Latiali ſermone dictu facilia, a flumine Ana, litore Oceani, oppidum Onoba, Æſtuaria cognominatum: Interfluentes, Luxia, & Urium: Arenæ montes: Bætis fluvius: Litus Corenſe inflexo ſinu; cujus ex adverſo Gades, inter inſulas dicendæ. Promontorium Junonis, portus Bæſippo. Oppida: Belon, Mellaria: fretum ex Atlantico mari. Carteja, Tarteſſos a Græcis dicta. Mons Calpe. Dein litore in-

terno oppidum Barbesula cum fluvio. Item Salduba: oppidum Suel: Malaca cum fluvio, fœderatorum. Dein Mænoba cum fluvio. Sexti Firmum cognomine Julium, Selambina, Abdera. Murgis Bæticæ finis. Oram eam universam originis Pœnorum existimavit M. Agrippa. Ab Ana autem Atlantico Oceano obversa Bastulorum Turdulorumque est. In universam Hispaniam M. Varro pervenisse Iberos & Persas, & Phœnicas, Celtasque, & Pœnos tradit. Lusum enim Liberi patris, aut Lysam cum eo bacchantem nomen dedisse Lusitaniæ, & Pana præfectum ejus universæ. At quæ de Hercule ac Pyrene, vel Saturno traduntur, fabulosa in primis arbitror.

Bætis in Tarraconensis provinciæ, non ut aliqui dixere, Mentesa oppido, sed Tugiensi exoriens saltu, juxta quem Tader fluvius, qui Carthaginiensem agrum rigat, Ilorci refugit Scipionis rogum: versusque in occasum, Oceanum Atlanticum provinciam adoptans petit, modicus primo, sed multorum fluminum capax, quibus ipse famam aquasque aufert. Bæticæ primum ab Ossigitania infusus, amœno blandus alveo crebris dextra lævaque accolitur oppidis.

Celeberrima inter hunc & Oceani oram in mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur: Julia, quæ Fidentia: Urgao, quæ Alba: Ebura, quæ Cerealis: Iliberi, quod Liberini: Ilipula, quæ Laus: Astigi, quod Julienses: Vesci, quod Faventia: Singili, Attegua, Arialdunum, Aglaminor, Bæbro, Castra vinaria, Episibrium: Hippo nova, Illurco, Osca, Escua, Succubo, Nuditanum, Tuati vetus;

omnia Bastitaniæ vergentis ad mare, conventus vero Cordubensis. Circa flumen ipsum, Ossigi, quod cognominatur Laconicum: Illiturgi, quod Forum Julium: Ipasturgi, quod Triumphale: Sitia: & XIV M. passuum remotum in mediterraneo, Obulco, quod Pontificense appellatur. Mox Ripepora fœderatorum, Sacili Martialium, Onoba. Et dextra, Corduba, colonia Patriciæ cognomine: inde primum navigabili Bæti. Oppida: Carbula, Decuma: fluvius Singulis, eodem Bætis latere incedens. Oppida Hispalensis conventus: Celti, Arua, Canama, Evia, Ilipa cognomine Ilia: Italica. Et a læva, Hispalis colonia, cognomine Romulensis. Ex adverso oppidum Osset, quod cognominatur Julia Constantia: Vergentum, quod Julii Genius: Orippo, Caura, Siarum. Fluvius Menoba, & ipse a dextro latere infusus. At inter æstuaria Bætis, oppidum Nebrissa, cognomine Veneria, & Colobona. Coloniæ: Asta, quæ Regia dicitur: & in mediterraneo Asido, quæ Cæsariana.

Singulis fluvius in Bætin, quo dictum est ordine, irrumpens, Astigitanam coloniam alluit, cognomine Augustam Firmam, ab ea navigabilis. Hujus conventus sunt reliquæ coloniæ immunes: Tucci, quæ cognominatur Augusta Gemella: Itucci, quæ Virtus Julia: Attubi, quæ Claritas Julia: Urso, quæ Genua Urbanorum: inter quæ fuit Munda cum Pompeii filio capta. Oppida libera: Astigi vetus, Ostippo. Stipendiaria: Callet, Calucula, Castra gemina, Ilipula minor, Merucra, Sucrana, Obulcula, Oningis. Ab ora venienti prope Menobam amnem

& ipſum navigabilem, haud procul accolunt Alontigiceli, Aloſtigi.

Quæ autem regio a Bæti ad fluvium Anam tendit extra prædicta, Bæturia appellatur, in duas diviſa partes, totidemque gentes: Celticos, qui Luſitaniam attingunt, Hiſpalenſis conventus: Turdulos, qui Luſitaniam & Tarraconenſem accolunt, jura Cordubam petunt. Celticos a Celtiberis ex Luſitania adveniſſe manifeſtum eſt, ſacris, lingua, oppidorum vocabulis, quæ cognominibus in Bætica diſtinguuntur: Seriæ adjicitur Fama Julia: Nertobrigæ, Concordia Julia: Segidæ, Reſtituta Julia: Contributæ Julia, Ucultuniacum, quæ & Turiga nunc eſt: Laconimurgi, Conſtantia Julia: Tereſibus Fortunales, & Callenſibus Emanici. Præter hæc in Celtica, Acinippo, Arunda, Arunci, Turobrica, Laſtigi, Alpeſa, Sæpone, Serippo. Altera Bæturia, quam diximus Turdulorum, & conventus Cordubenſis, habet oppida non ignobilia: Arſam, Mellariam, Mirobricam: regionis Oſintiadis, Siſaponem.

Gaditani conventus: civium Romanorum Regina: Latinorum, Regia Cariſſa, cognomine Aurelia: Urgia cognominata Caſtrum Julium: item Cæſaris Salutarienſis. Stipendiaria: Beſaro, Belippo, Barbeſula, Lacippo, Bæſippo, Callet, Cappagum, Oleaſtro, Itucci, Brana, Lacibi, Saguntia, Andoriſæ.

Porro longitudinem univerſam ejus prodidit M. Agrippa CCCCLXV M. paſſuum: latitudinem CCLVII M. ſed cum termini Carthaginem uſque procederent; quæ cauſa magnos errores computatione men-

furæ sæpius parit, alibi mutato provinciarum modo, alibi itinerum auctis aut diminutis passibus. Incubuere maria tam longo ævo, alibi processere litora, torsere se fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde aliis exordium mensuræ est, & alia meatus: ita fit, ut nulli duo concinant. Bæticæ longitudo nunc a Castulonis oppidi fine Gades, CCL. M. & a Murgi maritima ora XXV M. pass. amplior. Latitudo a Cartejana ora CCXXXVI M. pass. Agrippam quidem in tanta viri diligentia, præterque in hoc opere cura, cum orbem terrarum orbi spectandum propositurus esset, errasse quis credat, & cum eo Divum Augustum? Is namque complexam eam porticum ex destinatione & commentariis M. Agrippæ a sorore ejus inchoatam peregit.

IV. Citerioris Hispaniæ, sicut complurium provinciarum, aliquantum vetus forma mutata est: utpote cum Pompejus Magnus trophæis suis, quæ statuebat in Pyrenæo, DCCCLXXVI oppida ab Alpibus ad fines Hispaniæ ulterioris in ditionem a se redacta testatus sit. Nunc universa provincia dividitur in conventus septem: Carthaginiensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarum. Accedunt insulæ, quarum mentione seposita, præter civitates contributas aliis CCXCIV, provincia ipsa continet oppida CLXXIX. In iis colonias XII, oppida civium Romanorum XIII, Latinorum veterum XVIII, fœderatorum unum, stipendiaria CXXXV.

Primi in ora Bastuli: post eos, quo dicetur ordine, intus recedentes Mentesani, Oretani, & ad

Tagum Carpetani: juxta eos Vaccæi, Vectones, & Celtiberi Arevaci. Oppida oræ proxima: Urci, adſcriptumque Bæticæ Barea: regio Mavitania, mox Deitania, dein Conteſtania: Carthago nova, colonia; cujus a promontorio quod Saturni vocatur, Cæſaream Mauritaniæ urbem CLXXXVII M. paſſ. trajectus. Reliqua in ora: flumen Tader, colonia immunis Illici, unde Illicitanus ſinus. In eam contribuuntur Icoſitani. Mox Latinorum Lucentum, Dianium ſtipendiarium: Sucro fluvius, & quondam oppidum, Conteſtaniæ finis. Regio Edetania amœno prætendente ſe ſtagno, ad Celtiberos recedens. Valentia colonia, III M. paſſ. a mari remota: flumen Turium, & tantundem a mari Saguntum, civium Romanorum oppidum, fide nobile: flumen Uduba: regio Ilergaonum. Iberus amnis navigabili commercio dives, ortus in Cantabris, haud procul oppido Juliobrica, per CCCCL M. paſſ. fluens: navium per CCLX M. a Varia oppido capax: quem propter univerſam Hiſpaniam Græci appellavere Iberiam. Regio Coſſetania, flumen Subi: colonia Tarraco, Scipionum opus, ſicut Carthago Pœnorum. Regio Ilergetum, oppidum Subur: flumen Rubricatum, a quo Laletani & Indigetes. Poſt eos, quo dicetur ordine, intus recedentes radice Pyrenæi, Auſetani, Lacetani: perque Pyrenæum Cerretani, dein Vaſcones. In ora autem colonia Barcino, cognomine Faventia. Oppida civium Romanorum: Bætulo, Iluro: flumen Larnum: Blandæ: flumen Alba: Emporiæ: geminum hoc, veterum incolarum, & Græcorum, qui Phocæenſium fuere ſoboles.

Flumen Tichis. Ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorii altero, XL M.

Nunc per ſingulos conventus reddentur inſignia præter ſupra dicta. Tarracone diſceptant populi XLIII, quorum celeberrimi, civium Romanorum Dertuſani, Biſgargitani: Latinorum, Auſetani, Cerretani, qui Juliani cognominantur, & qui Auguſtani: Edetani, Gerundenſes, Geſſorienſes: Teari, qui Julienſes. Stipendiarioum: Aquicaldenſes, Onenſes, Bæculonenſes.

Cæſarauguſta colonia immunis, amne Ibero affuſa, ubi oppidum antea vocabatur Salduba, regionis Edetaniæ, recipit populos CLII. Ex his civium Romanorum Belitanos, Celſenſes, ex colonia: Calaguritanos, qui Naſſici cognominantur: Ilerdenſes, Surdaonum gentis; juxta quos Sicoris fluvius: Oſcenſes, regionis Veſcitaniæ: Turiaſonenſes, Latinorum veterum: Caſcantenſes, Ergavicenſes, Graccuritanos, Leonicenſes, Oſſigerdenſes. Fœderatos, Tarragenſes, Stipendiarios: Arcobricenſes, Andologenſes, Arocelitanos, Burſaonenſes, Calaguritanos qui Fibularenſes cognominantur; Complutenſes, Carenſes, Cincenſes, Cortonenſes, Damanitanos, Larnenſes, Lurſenſes, Lumberitanos, Lacetanos, Lubienſes, Pompelonenſes, Segienſes.

Carthaginem conveniunt populi LXV, exceptis inſularum incolis. Ex colonia Accitana Gemellenſes, & Libiſoſona cognomine Foroauguſtana, quibus duabus jus Italiæ datum: ex colonia Salarienſe oppidani Latii veteris Caſtulonenſes, qui Cæſari Venales appellantur: Setabitani, qui Auguſtani: Vale-

rienſes. Stipendiariorum autem celeberrimi : Alabanenſes, Baſtitani, Conſaburenſes, Dianenſes, Egeleſtani, Ilorcitani, Laminitani, Menteſani qui & Oritani, Menteſani qui & Baſtuli, Oretani qui & Germani cognominantur : caputque Celtiberiæ Segobrigenſes : Carpetaniæ, Toletani Tago flumini impoſiti : dein Viatienſes, & Virgilienſes.

In Conventum Clunienſem Varduli ducunt populos XIV, ex quibus Albanenſes tantum nominare libeat: Turmodigi quatuor, in quibus Segiſamonenſes, Segiſamejulienſes. In eundem conventum Carietes & Vennenſes quinque civitatibus vadunt, quarum ſunt Velienſes. Eodem Pelendones Celtiberorum, quatuor populis ; quorum Numantini fuere clari : ſicut in Vaccæorum XVIII civitatibus, Intercatienſes, Pallantini, Lacobricenſes, Caucenſes. Nam in Cantabricis VII populis, Juliobrica ſola memoratur. In Autrigonum decem civitatibus, Tritium, & Viroveſca. Arevacis nomen dedit fluvius Areva. Horum ſex oppida : Saguntia, & Uxama, quæ nomina crebro aliis in locis uſurpantur : præterea Segovia, & nova Auguſta, Termes, ipſaque Clunia Celtiberiæ finis. Ad Oceanum reliqua vergunt, Vardulique ex prædictis, & Cantabri.

Junguntur his Aſturum XXII populi, diviſi in Auguſtanos, & Tranſmontanos, Aſturica urbe magnifica. In his ſunt Cigurri, Pæſici, Lancienſes, Zoelæ. Numerus omnis multitudinis ad CCXL M. liberorum capitum.

Lucenſis conventus populorum eſt XVI, præter Celticos, & Lebunos, ignobilium, ac barbaræ ap-

pellationis : ſed liberorum capitum ferme CLXVI M.

Simili modo Bracarum XXIV civitates CLXXV M. capitum : ex quibus præter ipſos Bracaros, Bibali, Cœlerini, Gallæci, Hequæſi, Limici, Querquerni, citra faſtidium nominentur.

Longitudo citerioris Hiſpaniæ eſt, ad finem Caſtulonis a Pyrenæo, ſexcenta ſeptem M. paſſ. & ora paulo amplius. Latitudo a Tarracone ad litus Olarſonis, CCCVII. E radicibus Pyrenæi, ubi cuneatur anguſtiis inter duo maria, paulatim deinde ſe pandens, qua contingit ulteriorem Hiſpaniam, tantundem & amplius latitudini adjicit. Metallis plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota ferme Hiſpania ſcatet : Citerior & ſpecularibus lapidibus : Bætica & minio. Sunt & marmorum lapicidinæ. Univerſæ Hiſpaniæ Veſpaſianus Imperator Auguſtus jactatus procellis Reipublicæ Latii jus tribuit. Pyrenæi montes Hiſpanias Galliaſque diſterminant, promontoriis in duo diverſa maria projectis.

V. Narbonenſis provincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Braccata ante dicta, amne Varo ab Italia diſcreta, Alpiumque vel ſaluberrimis Romano imperio jugis. A reliqua vero Gallia latere ſeptemtrionali, montibus Gebenna & Jura : agrorum cultu, virorum, morumque dignatione, amplitudine opum, nulli provinciarum poſtferenda, breviterque Italia verius quam provincia. In ora regio Sardonum, intuſque Conſuaranorum. Flumina : Tecum, Vernodubrum. Oppida : Illiberis, magnæ quondam urbis tenue veſtigium : Ruſ-

cino, Latinorum. Flumen Atax e Pyrenæo Rubrensem permeans lacum: Narbo Martius, Dacumanorum colonia, XII M. paſſ. a mari diſtans, Flumina: Arauris, Liria. Oppida de cetero rara, præjacentibus ſtagnis: Agatha quondam Maſſilienſium, & regio Volcarum Tectoſagum: atque ubi Rhoda Rhodiorum fuit: unde dictus multo Galliarum fertiliſſimus Rhodanus amnis, ex Alpibus ſe rapiens per Lemannum lacum, ſegnemque deferens Ararim, nec minus ſeipſo torrentes Iſaram, & Druentiam. Libyca appellantur duo ejus ora modica: ex his alterum Hiſpanienſe, alterum Metapinum: tertium, idemque ampliſſimum, Maſſalioticum. Sunt auctores, & Heracleam oppidum in oſtio Rhodani fuiſſe.

Ultra, foſſæ ex Rhodano C. Marii opere, & nomine inſignes: Stagnum, Maſtramela: oppidum, Maritima Avaticorum: ſuperque campi lapidei, Herculis prœliorum memoria: Regio Anatiliorum; & intus Deſuviatium, Cavarumque. Rurſus a mari Tricorium: & intus Tricollorum, Vocontiorum, & Segovellaunorum: mox Allobrogum. At in ora Maſſilia Græcorum, Phocæenſium, fœderata. Promontorium Zao: Cithariſta portus. Regio Camatullicorum. Dein Suelteri, ſupraque Verrucini. In ora autem Athenopolis Maſſilienſium, Forum Julii Octavanorum colonia, quæ Pacenſis appellatur, & Claſſica: amnis in ea Argenteus. Regio, Oxubiorum, Ligaunorumque: ſuper quos Suetri, Quariates, Adunicates. At in ora oppidum Latinum Antipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex Alpium monte Cema profuſus.

In mediterraneo coloniæ: Arelate Sextanorum, Beterræ Septimanorum, Arausio Secundanorum. In agro Cavarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida Latina: Aquæ Sextiæ Salluviorum, Avenio Cavarum, Apta Julia Vulgientium, Alebece Rejorum Apollinarium, Alba Helvorum, Augusta Tricastinorum: Anatilia, Aeria, Bormanni, Comacina, Cabellio, Carcasum Volcarum Tectosagum: Cessero, Carpentoracte Meminorum: Cenicenses, Cambolectri, qui Atlantici cognominantur: Forum Voconii, Glanum Livii, Lutevani, qui & Foroneronienses: Nemausum Arecomicorum, Piscenæ, Ruteni, Sanagenses, Tolosani Tectosagum, Aquitaniæ contermini: Tasconi, Tarusconienses, Umbranici: Vocontiorum civitatis fœderatæ duo capita, Vasio, & Lucus Augusti. Oppida vero ignobilia XIX, sicut XXIV Nemausiensibus attributa. Adjecit formulæ Galba Imperator ex Inalpinis Avanticos, atque Bodionticos: quorum oppidum Dinia. Longitudinem provinciæ Narbonensis CCLXX M. pass. Agrippa tradit, latitudinem CCXLVIII.

VI. Italia dehinc, primique ejus Ligures: mox Etruria, Umbria, Latium, ubi Tiberina ostia, & Roma terrarum caput, XVI M. pass. intervallo a mari. Volscorum postea litus, & Campaniæ: Picentinum inde, ac Lucanum, Brutiumque, quo longissime in meridiem, ab Alpium fine, lunatis jugis in maria excurrit Italia. Ab eo Græciæ ora, mox Salentini, Pediculi, Apuli, Peligni, Frentani, Marrucini, Vestini, Sabini, Picentes, Galli, Umbri, Etrusci, Veneti, Carni, Japides, Istri, Liburni. Nec

ignoro, ingrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe merito, ſi breviter atque in tranſcurſu ad hunc modum dicatur terra, omnium terrarum alumna, eadem & parens: numine Deûm electa, quæ cælum ipſum clarius faceret, ſparſa congregaret imperia, ritusque molliret, & tot populorum diſcordes feraſque linguas, ſermonis commercio contraheret: colloquia, & humanitatem homini daret: breviterque, una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tanta nobilitas omnium locorum, (quos quis attigerit?) tanta rerum ſingularum populorumque claritas tenet. Urbs Roma, vel ſola in ea, & digna tam feſta cervice facies; quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per ſe, felixque illa ac beata amœnitas? ut palam ſit, uno in loco gaudentis opus eſſe naturæ. Jam vero tota ea vitalis ac perennis ſalubritatis cæli temperies, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxii ſaltus, tam opaca nemora, tam munifica ſilvarum genera, tot montium afflatus, tanta frugum & vitium, olearumque fertilitas, tam nobilia pecori vellera, tot opima tauris colla, tot lacus, tot amnium fontiumque ubertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumque terrarum commercio patens undique: & tanquam ad juvandos mortales, ipſa avide in maria procurrens. Neque ingenia, ritusque, ac viros, & lingua manuque ſuperatas commemoro gentes. Ipſi de ea judicavere Græci, genus in gloriam ſuam effuſiſſimum, quotam partem ex eo appellando Græciam magnam? Nimirum id, quod in mentione cæli fecimus, hac

quoque in parte faciendum eſt, ut quaſdam notas ac pauca ſidera attingamus. Legentes tantum, quæſo, meminerint, ad ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari.

Eſt ergo folio maxime querno aſſimilata, multo proceritate amplior, quam latitudine: in læva ſe flectens cacumine, & Amazonicæ figura deſinens parmæ, ubi a medio excurſu Cocinthos vocatur, per ſinus lunatos duo cornua emittens, Leucopetram dextera, Lacinium ſiniſtra. Patet longitudine ab Alpino fine Prætoriæ Auguſtæ, per Urbem Capuamque curſu meante, Rhegium oppidum in humero ejus ſitum, a quo veluti cervicis incipit flexus, decies centena & viginti millia paſſuum: multoque amplior menſura fieret Lacinium uſque, ni talis obliquitas in latus digredi videretur. Latitudo ejus varia eſt: CCCCX millium inter duo maria, inferum & ſuperum, amneſque Varum atque Arſiam: mediæ, atque ferme circa urbem Romam, ab oſtio Aterni amnis in Adriaticum mare influentis, ad Tiberina oſtia, CXXXVI, & paulo minus a Caſtro novo Adriatici maris Alſium ad Tuſcum æquor, haud ullo inde loco CCC in latitudinem excedens. Univerſæ autem ambitus a Varo ad Arſiam tricies centena, & quinquaginta novem millia paſſuum efficit.

Abeſt a circumdatis terris, Iſtria ac Liburnia quibuſdam locis centena M. paſſ. Ab Epiro & Illyrico quinquaginta. Ab Africa minus CC, ut auctor eſt M. Varro. Ab Sardinia CXX M. Ab Sicilia M. CCCCC. A Corſica minus LXXX. Ab Iſſa quinquaginta. Incedit per maria cæli regione ad meridiem

quidem : ſed ſi quis id diligenti ſubtilitate exigat, inter ſextam horam primamque brumalem. Nunc ambitum ejus, urbeſque enumerabimus. Qua in re præfari neceſſarium eſt, auctorem nos Divum Auguſtum ſecuturos, deſcriptionemque ab eo factam Italiæ totius in regiones XI. ſed ordine eo, qui litorum tractu fiet : urbium quidem vicinitates oratione utique præpropera ſervari non poſſe : itaque interiori in parte digeſtionem in literas ejuſdem nos ſecuturos, coloniarum mentione ſignata, quas ille in eo prodidit numero. Nec ſitus origineſque perſequi facile eſt, Ingaunis Liguribus (ut ceteri omittantur) agro tricies dato.

VII. Igitur ab amne Varo Nicæa oppidum a Maſſilienſibus conditum : fluvius Pado : Alpes, populique Inalpini multis nominibus, ſed maxime Capillati : oppidum Vediantiorum civitatis Cemelion : portus Herculis Monœci, Liguſtica ora. Ligurum celeberrimi ultra Alpes Salluvii, Deciates, Oxybii : citra, Veneni, & Caturigibus orti Vagienni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Caſmonates, Veliates, & quorum oppida in ora proxima dicemus. Flumen Retuba, oppidum Albium Intemelium : flumen Merula, oppidum Albium Ingaunum : portus Vadum Sabatium : flumen Porcifera, oppidum Genua : fluvius Feritor, portus Delphini : Tigulia intus : Segeſta Tiguliorum : flumen Macra, Liguriæ finis. A tergo autem ſupra dictorum omnium Apenninus mons Italiæ ampliſſimus, perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero ejus latere ad Padum amnem Italiæ ditiſ-

ſimum, omnia nobilibus oppidis nitent: Libarna, Dertona colonia, Iria, Barderate, Induſtria, Pollentia Carrea, quod Potentia cognominatur: Forofulvi, quod Valentinum: Auguſta Vagiennorum, Alba Pompeja, Aſta, Aquis Statyellorum. Hæc regio ex deſcriptione Auguſti nona eſt. Patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macram, CCXI M. paſſuum.

VIII. Adnectitur ſeptimæ, in qua Etruria eſt, ab amne Macra, ipſa mutatis ſæpe nominibus. Umbros inde exegere antiquitus Pelaſgi: hos Lydi, a quorum rege Tyrrheni, mox a ſacrifico ritu, lingua Græcorum Thuſci ſunt cognominati. Primum Etruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca a mari recedens, propiorque Piſæ inter amnes Auſerem & Arnum, ortæ a Pelope Piſiſque, ſive a Teutanis, Græca gente. Vada Volaterrana: fluvius Cecinna, Populonium Etruſcorum quondam hoc tantum in litore. Hinc amnes Prille, mox Umbro navigiorum capax, & ab eo tractus Umbriæ, portuſque Telamon: Coſſa Volcientium a populo Romano deducta: Graviſcæ, Caſtrum novum, Pyrgi. Cæretanus amnis, & ipſum Cære intus M. paſſuum quatuor, Agylla a Pelaſgis conditoribus dictum: Alſium, Fregenæ. Tiberis amnis a Macra CCLXXXIV M. paſſ. Intus coloniæ: Faliſca Argis orta, (ut auctor eſt Cato,) quæ cognominatur Etruſcorum, Lucus Feroniæ, Ruſellana, Senenſis, Sutrina. De cetero Aretini veteres, Aretini Fidentes, Aretini Julienſes, Amitinenſes, Aquenſes cognomine Taurini, Blerani, Cortonenſes, Capenates, Cluſini novi,

Clusini veteres, Fluentini præfluenti Arno appositi, Fesulæ, Ferentinum, Fescennia, Hortanum, Herbanum, Nepet, Novem pagi, Præfectura Claudia Foroclodii, Pistorium, Perusia, Suanenses, Saturnini, qui ante Aurinini vocabantur, Subertani, Statones, Tarquinienses, Tuscanienses, Vetulonienses, Vejentani, Vesentini, Volaterrani, Volcentini cognomine Etrusci, Volsinienses. In eadem parte oppidorum veterum nomina retinent agri, Crustuminus, Caletranus.

IX. Tiberis antea Tybris appellatus, & prius Albula, e media fere longitudine Apennini, finibus Aretinorum profluit: tenuis primo, nec nisi piscinis corrivatus emissusque, navigabilis, sicuti Tinia & Glanis influentes in eum, novenorum ita conceptu dierum, si non adjuvent imbres. Sed Tiberis propter aspera & confragosa, ne sic quidem, præterquam trabibus verius quam ratibus, longe meatibus fertur, per centum quinquaginta millia passuum non procul Tiferno, Perusiaque, & Ocriculo, Etruriam ab Umbris ac Sabinis: mox citra tredecim millia passuum Urbis, Vejentem agrum a Crustumino, dein Fidenatem Latinumque a Vaticano dirimens: sed infra Aretinum Glanim duobus & quadraginta fluviis auctus, præcipuis autem Nare & Aniene, qui & ipse navigabilis Latium includit a tergo: nec minus tamen aquis ac tot fontibus in Urbem perductis: & ideo quamlibet magnarum navium ex Italo mari capax, rerum in toto orbe nascentium mercator placidissimus, pluribus prope solus, quam ceteri in omnibus terris amnes, accolitur, aspiciturque villis.

Nullique fluviorum minus licet, inclusis utrinque lateribus: nec tamen ipse pugnat, quanquam creber ac subitis incrementis, & nusquam magis aquis quam in ipsa Urbe stagnantibus. Quinimmo vates intelligitur potius ac monitor, auctu semper religiosus verius, quam sævus.

Latium antiquum a Tiberi Circejos servatum est, mille passuum quinquaginta longitudine. Tam tenues primordio imperii fuere radices. Colonis sæpe mutatis, tenuere alii aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et ultra Circejos Volsci, Osci, Ausones, unde nomen Latii processit ad Lirim amnem. In principio est Ostia, colonia a Romano rege deducta. Oppidum Laurentum, lucus Jovis Indigetis, amnis Numicius, Ardea a Danae Persei matre condita. Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia, Astura flumen & insula. Fluvius Nymphæus, Clostra Romana. Circeji quondam insula immenso quidem mari circumdata, (ut creditur Homero) at nunc planitie. Mirum est, quod hac de re tradere hominum notitiæ possumus. Theophrastus, qui primus externorum aliqua de Romanis diligentius scripsit: (nam Theopompus, ante quem nemo mentionem habuit, Urbem dumtaxat a Gallis captam dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrum missam:) hic jam plusquam & fama, Circejorum insulæ mensuram posuit stadia octoginta, in eo volumine, quod scripsit Nicodoro Atheniensium magistratu; qui fuit Urbis nostræ CCCCXL anno. Quidquid est ergo terrarum, præ-

ter decem millia passuum prope ambitus, adnexum insulæ, post eum annum accessit Italiæ.

Aliud miraculum: A Circejis palus Pomptina est, quem locum XXXIII urbium fuisse Mucianus ter Consul prodidit. Dein flumen Ufens, supra quod Terracina oppidum, lingua Volscorum Anxur dictum: & ubi fuere Amyclæ, a serpentibus deletæ. Dein locus speluncæ, lacus Fundanus, Cajeta portus. Oppidum Formiæ, Hormiæ prius olim dictum, ut existimavere, antiqua Læstrygonum sedes. Ultra fuit oppidum Pyræ: colonia Minturnæ, Lyri amne divisa, Glani appellato. Oppidum Sinuessa, extremum in adjecto Latio, quam quidam Sinopen dixere vocitatam.

Hinc felix illa Campania est. Ab hoc sinu incipiunt vitiferi colles, & temulentia nobilis succo per omnes terras inclyto, atque (ut veteres dixere) summum Liberi Patris cum Cerere certamen. Hinc Setini & Cæcubi protenduntur agri. His junguntur Falerni, Caleni. Dein consurgunt Massici, Gaurani, Surrentinique montes. Ibi Laborini campi sternuntur, & in delicias alicæ populatur messis. Hæc litora fontibus calidis rigantur: præterque cetera in toto mari conchylio & pisce nobili annotantur. Nusquam generosior oleæ liquor. Et hoc quoque certamen humanæ voluptatis tenuere Osci, Græci, Umbri, Thusci, Campani.

In ora Savo fluvius: Vulturnum oppidum cum amne, Liternum, Cumæ Chalcidensium, Misenum, portus Bajarum, Bauli, lacus Lucrinus & Avernus, juxta quem Cimmerium oppidum quondam. Dein

Puteoli, colonia Dicæarchia dicti: poſtque Phlegræi campi, Acheruſia palus Cumis vicina. Litore autem Neapolis Chalcidenſium & ipſa, Parthenope a tumulo Sirenis appellata: Herculanium: Pompeji, haud procul aſpectante monte Veſuvio, alluente vero Sarno amne: ager Nucerinus: & novem millia paſſuum a mari, ipſa Nuceria. Surrentum cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam ſede. Navigatio a Circejis duodeoctoginta millia paſſuum patet. Regio ea a Tiberi prima Italiæ ſervatur, ex deſcriptione Auguſti.

Intus coloniæ: Capua ab campo dicta, Aquinum, Sueſſa, Venafrum, Sora, Teanum Sidicinum cognomine, Nola. Oppida: Abellinum, Aricia, Alba-longa, Acerrani, Allifani, Atinates, Aletrinates, Anagnini, Atellani, Affilani, Arpinates, Auximates, Avellani, Alfaterni: & qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bovillæ, Calatiæ, Caſinum, Calenum, Capitulum Hernicum, Cereatini qui Mariani cognominantur: Corani a Dardano Trojano orti: Cubulterini, Caſtrimonienſes, Cingulani: Fabienſes, in monte Albano: Foropopulienſes, ex Falerno: Fruſinates, Ferentinates, Freginates, Fabraterni veteres, Fabraterni novi, Ficolenſes, Foroappii, Forentani, Gabini, Interamnates Succaſini, qui & Lirinates vocantur: Ilionenſes, Lavinii, Norbani, Nomentani, Prænestini, urbe quondam Stephane dicta, Privernates, Setini, Signini, Sueſſulani, Telini, Trebulani cognomine Balinienſes, Trebani, Tuſculani, Verulani, Veliterni, Ulubrenſes, Ulvernates: ſu-

perque Roma ipſa : cujus nomen alterum dicere, arcanis cærimoniarum neſas habetur : optimaque & ſalutari fide abolitum enuntiavit Valerius Soranus, luitque mox pœnas. Non alienum videtur inſerere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maxime ſilentium inſtitutæ. Namque Diva Angerona, cui ſacrificatur a. d. XII Kalend. Januarii, ore obligato obſignatoque ſimulacrum habet.

Urbem tres portas habentem Romulus reliquit, aut (ut plurimas tradentibus credamus) quatuor. Mœnia ejus collegere ambitu Imperatoribus Cenſoribuſque Veſpaſianis anno conditæ DCCCXXVII paſſ. XIII M. CC. Complexa montes ſeptem, ipſa dividitur in regiones quatuordecim, compita Larium CCLXV. Ejuſdem ſpatium, menſura currente a milliario, in capite Romani fori ſtatuto, ad ſingulas portas, quæ ſunt hodie numero triginta ſeptem, ita ut duodecim ſemel numerentur, prætereanturque ex veteribus ſeptem, quæ eſſe deſierunt, efficit paſſuum per directum XXX M. DCCLXV. Ad extrema vero tectorum cum caſtris Prætoriis ab eodem milliario per vicos omnium viarum menſura colligit paulo amplius ſeptuaginta millia paſſuum. Quod ſi quis altitudinem tectorum addat, dignam profecto æſtimationem concipiat, fateaturque nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari. Clauditur ab oriente aggere Tarquinii Superbi, inter prima opere mirabili. Namque eum muris æquavit, qua maxime patebat aditu plano. Cetero munita erat præcelſis muris, aut abruptis montibus, niſi quod exſpatiantia tecta multas addidere urbes.

In prima regione præterea fuere: in Latio clara oppida, Satricum, Pometia, Scaptia, Pitulum, Politorium, Tellene, Tifata, Cænina, Ficana, Crustumerium, Ameriola, Medullia, Corniculum, Saturnia, ubi nunc Roma est: Antipolis, quod nunc Janiculum in parte Romæ: Antemnæ, Camerium, Collatia, Amitinum, Norbe, Sulmo: & cum his carnem in monte Albano soliti accipere populi Albenses, Albani, Æsolani, Acienses, Abolani, Bubetani, Bolani, Cusuetani, Coriolani, Fidenates, Foretii, Hortenses, Latinienses, Longulani, Manates, Macrales, Mutucumenses, Munienses, Numinienses, Olliculani, Octulani, Pedani, Pollusthini, Querquetulani, Sicani, Sisolenses, Tolerienses, Tutienses, Vimitellarii, Velienses, Venetulani, Vitellenses. Ita ex antiquo Latio LIII populi interiere sine vestigiis. In Campano autem agro Stabiæ oppidum fuere usque ad Cn. Pompejum & L. Catonem Consules, pridie Kalend. Maji, quo die L. Sulla legatus bello sociali id delevit, quod nunc in villam abiit. Intercidit ibi & Taurania. Sunt & morientis Casilini reliquiæ. Præterea auctor est Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum a L. Tarquinio rege, ex cujus præda Capitolium is inchoaverit. A Surrento ad Silarum amnem triginta millia passuum ager Picentinus fuit Tuscorum, templo Junonis Argivæ ab Jasone condito insignis. Intus oppidum Salerni, Picentia.

X. A Silaro regio tertia, & ager Lucanus Brutiusque incipit: nec ibi rara incolarum mutatione: Tenuerunt eam Pelasgi, Œnotrii, Itali, Morgetes,

Siculi, Græciæ maxime populi: noviſſime Lucani a Samnitibus orti duce Lucio. Oppidum Pæſtum, Græcis Poſidonia appellatum: ſinus Pæſtanus: oppidum Helia, quæ nunc Velia. Promontorium Palinurum: a quo ſinu recedente trajectus ad columnam Rhegiam centum M. paſſ. Proximum autem huic flumen Melpes: oppidum Buxentum, Græce Pyxus: Laüs amnis: fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo Brutium litus: oppidum Blanda, flumen Batum: portus Parthenius Phocenſium: ſinus Vibonenſis, locus Clampetiæ: oppidum Temſa, a Græcis Temeſe dictum: & Crotonienſium Terina, ſinuſque ingens Terinæus. Oppidum Conſentia, intus. In peninſula fluvius Acheron, a quo oppidani Acherontini. Hippo, quod nunc Vibonem Valentiam appellamus: Portus Herculis, Metaurus amnis, Tauroentum oppidum, Portus Oreſtis, & Medma. Oppidum Scyllæum, Cratais fluvius, mater (ut dixere) Scyllæ. Dein columna Rhegia: Siculum fretum, ac duo adverſa promontoria: ex Italia Cænys, ex Sicilia Pelorum, duodecim ſtadiorum intervallo. Unde Rhegium duodecim M. D. paſſ. Inde Apennini ſilva Sila, promontorium Leucopetra XII M. paſſ. Ab ea Locri cognominati a promontorio Zephyrio, abſunt a Silaro CCCIII M. paſſuum.

Et includitur Europæ ſinus primus, in eoque maria nuncupantur: unde irrumpit Atlanticum, ab aliis magnum: qua intrat, Porthmos a Græcis, a nobis Gaditanum fretum: cum intravit, Hiſpanum, quatenus Hiſpanias illuit: ab aliis Ibericum, aut Balea-

ricum: mox Gallicum ante Narbonensem provinciam: hinc Ligusticum. Ab eo ad Siciliam insulam Tuscum: quod ex Græcis alii Notium, alii Tyrrhenum, e nostris plurimi Inferum vocant. Ultra Siciliam ad Salentinos, Ausonium Polybius appellat. Eratosthenes autem inter ostium Oceani & Sardiniam quidquid est, Sardoum. Inde ad Siciliam Tyrrhenum. Ab hac Cretam usque Siculum: ab ea Creticum.

XI. Insulæ per hæc maria primæ omnium Pityusæ a Græcis dictæ, a frutice pineo: nunc Ebusus vocatur utraque, civitate fœderata, angusto freto interfluente: patent XLVI M. pass. Absunt a Dianio septingentis stadiis: totidem Dianium per continentem a Carthagine nova. Tantundem a Pityusis in altum, Baleares duæ, & Sucronem versus Colubraria. Baleares funda bellicosas, Græci Gymnasias dixere. Major centum mill. passuum longitudine, circuitu vero CCCLXXV M. Oppida habet civium Romanorum Palmam & Pollentiam: Latina, Cinium, & Cunici: & fœderatum, Bocchorum fuit. Ab ea XXX M. pass. distat minor: longitudine, XL M. circuitu CL M. pass. Civitates habet, Jamnonem, Saniseram, Magonem. A majore XII M. pass. in altum abest Capraria, insidiosa naufragiis: & e regione Palmæ urbis, Mænariæ, ac Tiquadra, & parva Hannibalis. Ebusi terra serpentes fugat, Colubrariæ parit. Ideo infesta omnibus, nisi Ebusitanam terram inferentibus. Græci Ophiusam dixere. Cuniculos Ebusus gignit, populantes Balearium messes. Sunt aliæ XX ferme parvæ mari vadoso.

Galliæ autem ora, in Rhodani oſtio, Metina: mox quæ Blaſcon vocatur: tres Stœchades a vicinis Maſſilienſibus dictæ propter ordinem, quas item nominant ſingulis vocabulis, Proten, & Meſen, quæ & Pomponiana vocatur: tertia Hypæa. Ab his Sturium, Phœnice, Phila: Lero, & Lerina adverſum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria.

XII. In Liguſtico mari eſt Corſica, quam Græci Cyrnon appellavere, ſed Tuſco propior: a ſeptemtrione in meridiem projecta, longa paſſuum CL millia: lata majore ex parte quinquaginta: circuitu CCCXXV M. Abeſt a vadis Volaterranis LXII M. paſſ. Civitates habet XXXIII, & colonias: Marianam, a C. Mario deductam: Aleriam, a Dictatore Sulla. Citra eſt Oglaſa: intra vero ſexaginta millia paſſuum a Corſica, Planaria a ſpecie dicta, æqualis freto, ideoque navigiis fallax. Amplior Urgo, & Capraria, quam Gæci Ægilon dixere: item Ægilium: & Dianium, quam Artemiſiam: ambæ contra Coſanum litus: & Barpana, Mænaria, Columbaria, Venaria. Ilva cum ferri metallis, circuitu centum millia, a Populonio decem, a Græcis Æthalia dicta. Ab ea Planaſia XXXVIII M. Ab his ultra Tiberina oſtia in Antiano Aſtura, mox Palmaria, Sinonia, & adverſum Formias Pontiæ. In Puteolano autem ſinu Pandataria, Prochyta: non ab Æneæ nutrice, ſed quia profuſa ab Ænaria erat. Ænaria ipſa a ſtatione navium Æneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecuſa, non a ſimiarum multitudine, (ut aliqui exiſtimavere) ſed a figlinis doliorum. Inter Pauſilypum & Neapolim Megaris: mox a Surrento octo

millibus paſſuum diſtantes, Tiberii principis arce nobiles Capreæ, circuitu quadraginta millium paſſuum.

XIII. Mox Leucothea: extraque conſpectum, pelagus Africum attingens, Sardinia, minus octo millibus paſſuum a Corſicæ extremis, etiamnum anguſtias eas arctantibus inſulis parvis, quæ Cuniculariæ appellantur: itemque Phintonis, & Foſſæ: a quibus fretum ipſum Taphros nominatur. Sardinia ab oriente patens, CLXXXVIII millia paſſuum: ab occidente, CLXXV millia: a meridie, LXXVII millia: a ſeptemtrione, CXXV: circuitu DLXV millia: abeſt ab Africa Caralitano promontorio ducenta millia, a Gadibus quatuordecies centena. Habet & a Gorditano promontorio duas inſulas, quæ vocantur Herculis: a Sulcenſi, Enoſin: a Caralitano, Ficariam. Quidam haud procul ab ea etiam Berelidas ponunt, & Collodem, & quam vocant Heras lutra. Celeberrimi in ea populorum, Ilienſes, Balari, Corſi. Oppidorum XVIII, Sulcitani Valentini, Neapolitani, Boſenſes, Caralitani civium Romanorum, & Norenſes. Colonia autem una, quæ vocatur ad turrim Libyſonis. Sardiniam ipſam Timæus Sandaliotim appellavit ab effigie ſoleæ, Myrſilus Ichnuſam a ſimilitudine veſtigii. Contra Pæſtanum ſinum Leucaſia eſt, a Sirene ibi ſepulta appellata. Contra Veliam, Pontia, & Iſcia, utræque uno nomine Œnotrides, argumentum poſſeſſæ ab Œnotriis Italiæ. Contra Vibonem parvæ, quæ vocantur Ithaceſiæ, ab Ulyſſis ſpecula.

XIV. Verum ante omnes claritate Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Tri-

quetra, a triangula ſpecie: circuitu patens, ut auctor eſt Agrippa, DCXVIII M. paſſ. quondam Brutio agro cohærens, mox interfuſo mari avulſa XV M. in longitudinem freto, in latitudinem autem MD paſſ. juxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiſcendi argumento, Rhegium Græci nomen dedere oppido, in margine Italiæ ſito. In eo freto eſt ſcopulus Scylla: item Charybdis mare vorticoſum: ambo clara ſævitia. Ipſius Triquetræ, ut diximus, promontorium Pelorus vocatur, adverſus Scyllam vergens in Italiam: Pachynum in Græciam, CCCCXL M. ab eo diſtante Peloponneſo: Lilybaeum in Africam CLXXX M. intervallo a Mercurii promontorio: & a Caralitano Sardiniæ CXC M. Inter ſe autem hæc promontoria ac latera diſtant his ſpatiis. Terreno itinere a Peloro Pachynum CXCI M. paſſ. Inde Lilybæum CC M. inde Pelorum, CLXX. Coloniæ ibi quinque: urbes ac civitates LXIII. A Peloro mare Jonium ora ſpectante, oppidum Meſſana civium Romanorum, qui Mamertini vocantur. Promontorium Drepanum: colonia Tauromenium, quæ antea Naxos, flumen Aſines: mons Ætna nocturnis mirus incendiis. Crater ejus patet ambitu ſtad. XX. Favilla Tauromenium & Catinam uſque pervenit fervens: fragor vero ad Maronem & Gemellos colles. Scopuli tres Cyclopum, portus Ulyſſis, colonia Catina. Flumina: Symæthum, Terias. Intus Læſtrygonii campi. Oppida: Leontini, Megaris: amnis Pantagies. Colonia Syracuſæ, cum fonte Arethuſa. Quanquam & Temenitis, & Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracuſa-

no potantur agro. Portus Nauſtathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum: a qua fronte Siciliæ flumen Hirminium, oppidum Camarina, fluvius Gelas, oppidum Acragas, quod Agrigentum noſtri dixere. Thermæ colonia: amnes Achates, Mazara, Hypſa. Selinus oppidum. Lilybaeum ab eo promontorium, Drepana, mons Eryx. Oppida: Panhormum, Solus, Himera cum fluvio, Cephalœdis, Aluntium, Agathyrnum, Tyndaris colonia, oppidum Mylæ, & unde cœpimus, Pelorus.

Intus, Latinæ conditionis, Centuripini, Netini, Segeſtani. Stipendiarii, Aſſorini, Ætnenſes, Agyrini, Aceſtæi, Acrenſes, Bidini, Cetarini, Cacyrini, Drepanitani, Ergetini, Echetlienſes, Erycini, Entellini, Etini, Enguini, Gelani, Galatini, Haleſini, Hennenſes, Hyblenſes, Herbitenſes, Herbeſſenſes, Herbulenſes, Halicyenſes, Hadranitani, Imacarenſes, Ichanenſes, Jetenſes, Mutuſtratini, Magellini, Murgentini, Mutycenſes, Menanini, Naxii, Noæi, Petrini, Paropini, Phtinthienſes, Semellitani, Scherini, Selinuntii, Symæthii, Talarenſes, Tiſſinenſes, Triocalini, Tiracienſes, Zanclæi Meſſeniorum in Siculo freto.

Inſulæ ſunt in Africam verſæ: Gaulos, Melita a Camerina LXXXIV M. paſſ. a Lilybæo CXIII, Coſyra, Hieroneſos, Cæne, Galata, Lopaduſa, Æthuſa, quam alii Æguſam ſcripſerunt: Bucinna: & a Solunte LXXX M. Oſteodes: contraque Paropinos Uſtica. Citra vero Siciliam ex adverſo Metauri amnis, XXV millibus ferme paſſ. ab Italia, VII Æoliæ appellatæ. Eædem Liparæorum, Hephæſtiades a

Græcis, a noſtris Vulcaniæ: Æoliæ, quod Æolus Iliacis temporibus ibi regnavit. Lipara cum civium Rom. oppido, dicta a Liparo rege, qui ſucceſſit Æolo: antea Melogonis, vel Meligunis, vocitata: abeſt XXV M. paſſ. ab Italia, ipſa circuitu paulo minori. Inter hanc & Siciliam altera, antea Theraſia appellata, nunc Hiera; quia ſacra Vulcano eſt, colle in ea nocturnas evomente flammas. Tertia Strongyle, a Lipara M. paſſ. ad exortum Solis vergens, in qua regnavit Æolus; quæ a Lipara liquidiore flamma tantum differt: e cujus fumo, quinam flaturi ſint venti, in triduum prædicere incolæ traduntur: unde ventos Æolo paruiſſe exiſtimatum. Quarta Didyme, minor quam Lipara. Quinta Ericuſa. Sexta Phœnicuſa, pabulo proximarum relicta. Noviſſima eademque minima, Evonymos. Hactenus de primo Europæ ſinu.

XV. A Locris Italiæ frons incipit, Magna Græcia appellata, in tres ſinus recedens Auſonii maris; quoniam Auſones tenuere primi: patet octoginta ſex M. paſſ. ut auctor eſt Varro. Plerique LXXV M. fecere. In ea ora flumina innumera, ſed memoratu digna a Locris Sagra, & veſtigia oppidi Caulonis, Myſtia, Conſilinum caſtrum, Cocinthum, quod eſſe longiſſimum Italiæ promontorium aliqui exiſtimant. Dein ſinus Scyllaceus: & Scylacium, Scylletium Athenienſibus, cum conderent, dictum: quem locum occurrens Terinæus ſinus peninſulam efficit: & in ea portus, qui vocatur Caſtra Hannibalis, nuſquam anguſtiore Italia: XX M. paſſuum latitudo eſt. Itaque Dionyſius major interciſam eo

loco adjicere Siciliæ voluit. Amnes ibi navigabiles: Carcines, Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidum intus Petilia: mons Clibanus, promontorium Lacinium: cujus ante oram insula x M. pass. a terra Dioscoron: altera Calypsus, quam Ogygiam appellasse Homerus existimatur: præterea Tiris, Eranusa, Meloessa. Ipsum a Caulone abesse LXX M. pass. prodidit Agrippa. A Lacinio promontorio secundus Europæ sinus incipit, magno ambitu flexus, & Acroceraunio Epiri finitus promontorio, a quo abest LXXV M. pass. Oppidum Croto, amnis Neæthus. Oppidum Thurii, inter duos amnes Crathin & Sybarin, ubi fuit urbs eodem nomine. Similiter est inter Sirin & Acirin Heraclia, aliquando Siris vocitata. Flumina: Acalandrum, Casuentum: oppidum Metapontum, quo tertia Italiæ regio finitur. Mediterranei Brutiorum, Aprustani tantum: Lucanorum autem, Atenates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergilani, Ursentini, Volcentani, quibus Numestrani junguntur. Præterea interiisse Thebas Lucanas Cato auctor est. Et Pandosiam Lucanorum urbem fuisse Theopompus, in qua Alexander Epirotes occubuerit.

XVI. Connectitur secunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos, CCL M. sinu, qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum, in recessu hoc intimo sito, contributa eo maritima colonia quæ ibi fuerat. Abest CXXXVI M. pass. a Lacinio promontorio, adversam ei Calabriam in peninsulam emittens. Græci Messapiam a duce appellavere: & ante Peucetia, a Peucetio Œnotri

fratre, in Salentino agro. Inter promontoria C M. paſſ. interſunt. Latitudo peninſulæ a Tarento Brundiſium terreno itinere XXXV M. paſſ. patet, multoque brevius a portu Saſina. Oppida per continentem a Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Meſſapia, Aletium. In ora vero, Senum, Callipolis, quæ nunc eſt Anxa, LXXV M. paſſ. a Tarento. Inde XXXII M. promontorium, quod Acran Japygian vocant, quo longiſſime in maria excurrit Italia. Ab eo Baſta oppidum, & Hydruntum decem ac novem M. paſſuum, ad diſcrimen Jonii & Adriatici maris, qua in Græciam breviſſimus tranſitus, ex adverſo Apolloniatum oppidum: latitudine intercurrentis freti, quinquaginta M. non amplius. Hoc intervallum pedeſtri continuare tranſitu pontibus jactis primum Pyrrhus Epiri rex cogitavit: poſt eum M. Varro, cum claſſibus Pompeji piratico bello præeſſet. Utrumque aliæ impedivere curæ. Ab Hydrunte, Soletum deſertum, dein Fratuertium: portus Tarentinus, ſtatio Miltopæ: Lupia Baleſium, Cœlium, Brundiſium L M. paſſ. ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile, ac velut certiore tranſitu, ſic utique longiore, excipiente Illyrica urbe Dyrrhachio CCXXV M. trajectu. Brundiſio conterminus Pediculorum ager. IX adoleſcentes, totidemque virgines ab Illyriis, tredecim populos genuere. Pediculorum oppida, Rudiæ, Egnatia, Barium. Amnes: Japyx a Dædali filio rege, a quo & Japygia: Pactius, Aufidus ex Hirpinis montibus Canuſium præfluens.

Hinc Apulia Dauniorum cognomine, a duce Diomedis ſocero. In qua oppidum Salapia, Hannibalis

meretricio amore inclytum: Sipontum, Uria: amnis Cerbalus, Dauniorum finis: portus Agasus, promontorium montis Gargani, a Salentino sive Japygio CCXXXIV M. pass. ambitu Gargani: portus Garnæ, lacus Pantanus. Flumen portuosum Frento, Teanum Apulorum: itemque Larinatum Cliternia: Tifernus amnis. Inde regio Frentana. Ita Apulorum genera tria: Teani, duce e Grajis: Lucani, subacti a Calchante, quæ loca nunc tenent Atinates. Dauniorum præter supra dicta coloniæ, Luceria, Venusia. Oppida: Canusium, Arpi, aliquando Argos Hippium Diomede condente, mox Argyrippa dictum. Diomedes ibi delevit gentes Monadorum, Dardorumque, & urbes duas, quæ in proverbii ludicrum vertere, Apinam & Tricam.

Cetero intus in secunda regione, Hirpinorum colonia una Beneventum, auspicatius mutato nomine, quæ quondam appellata Maleventum: Ausculani, Aquiloni, Abellinates cognomine Protropi, Compsani, Caudini: Ligures, qui cognominantur Corneliani, & qui Bebiani: Vescellani, Æculani, Aletrini, Abellinates cognominati Marsi, Atrani, Æcani, Alfellani, Attinates, Arpani, Borcani, Collatini, Corinenses, & nobiles clade Romana Cannenses, Dirini, Forentani, Genusini, Herdonienses, Hyrini, Larinates, cognomine Frentani, Merinates, ex Gargano: Mateolani, Netini, Rubustini, Silvini: Strabellini, Turmentini, Vibinates, Venusini, Ulurtini, Calabrorum mediterranei: Ægetini, Apamestini, Argentini, Butuntinenses, Deciani, Grumbestini, Norbanenses, Palte-

nenſes, Sturnini, Tutini. Salentinorum: Aletini, Baſterbini, Neretini, Uxentini, Veretini.

XVII. Sequitur regio quarta gentium vel fortiſſimarum Italiæ. In ora, Frentanorum, a Tiferno: flumen Trinium portuoſum. Oppida; Hiſtonium, Buca, Ortona: Aternus amnis. Intus Anxani cognomine Frentani. Carentini ſupernates, & infernates, Lanuenſes: Marrucinorum Teatini: Pelignorum Corfinienſes, Superequani, Sulmonenſes: Marſorum Anxantini, Atinates, Fucentes, Lucenſes, Maruvii: Albenſium Alba ad Fucinum lacum: Æquiculanorum, Cliternini, Carſeolani: Veſtinorum, Angulani, Pinnenſes, Peltuinates, quibus junguntur Auſinates Ciſmontani: Samnitium, quos Sabellos, & Græci Saunitas dixere, colonia, Bovianum vetus, & alterum cognomine Undecumanorum. Aufidenates, Eſernini, Fagifulani, Ficolenſes, Sæpinates, Treventinates: Sabinorum, Amiternini, Curenſes, Forum Decii, Forum novum, Fidenates, Interamnates, Nurſini, Nomentani, Reatini, Trebulani, qui cognominantur Mutuſcæi, & qui Suffenates, Tiburtes, Tarinates. In hoc ſitu ex Æquiculis interiere Comini, Tadiates, Cædici, Alfaterni. Gellianus auctor eſt, lacu Fucino hauſtum Marſorum oppidum Archippe, conditum a Marſya duce Lydorum: item Viticinorum in Piceno deletum a Romanis, Valerianus. Sabini (ut quidam exiſtimavere, a religione & deorum cultu Sevini appellati:) Velinos accolunt lacus, roſcidis collibus. Nar amnis exhaurit illos ſulphureis aquis. Tiberim ex his petens replet, e monte Fiſcello labens, juxta

Vacunæ nemora & Reate in eoſdem conditus. At ex alia parte Anio, in monte Trebanorum ortus, lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tiberim. In agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuet inſula, Italiæ umbilicum eſſe M. Varro tradit. Infra Sabinos Latium eſt, a latere Picenum, a tergo Umbria, Apennini jugis Sabinos utrinque vallantibus.

XVIII. Quinta regio Piceni eſt, quondam ubertimæ multitudinis. Trecenta LX millia Picentium in fidem populi Romani venere. Orti ſunt a Sabinis voto vere ſacro. Tenuere ab Aterno amne, ubi nunc ager Adrianus, & Adria colonia, a mari VII M. paſſ. Flumen Vomanum: ager Prætutianus, Palmenſiſque. Item Caſtrum novum, flumen Batinum, Truentum cum amne: quod ſolum Liburnorum in Italia reliquum eſt. Flumen Albula: Tervium, quo finitur Prætutiana regio, & Picentium incipit. Cupra oppidum, Caſtellum Firmanorum: & ſuper id colonia Aſculum, Piceni nobiliſſima, intus. Novana in ora: Cluana, Potentia, Numana, a Siculis condita. Ab iiſdem colonia Ancona, appoſita promontorio Cumero, in ipſo flectentis ſe oræ cubito: a Gargano CLXXXIII M. paſſ. Intus Auximates, Beregrani, Cingulani, Cuprenſes cognomine Montani, Falarienſes, Pauſulani, Pleninenſes, Ricinenſes, Septempedani, Tollentinates, Trejenſes, Urbeſalvia, Pollentini.

XIX. Jungitur his ſexta regio, Umbriam complexa, agrumque Gallicum circa Ariminum. Ab Ancona Gallica ora incipit Togatæ Galliæ cogno-

mine. Siculi & Liburni plurima ejus tractus tenuere, in primis Palmensem, Prætutianum, Adrianumque agrum. Umbri eos expulere, hos Etruria, hanc Galli. Umbrorum gens antiquissima Italiæ existimatur, ut quos Ombrios a Græcis putent dictos, quod inundatione terrarum imbribus superfuissent. Trecenta eorum oppida Thusci debellasse reperiuntur. Nunc in ora flumen, Æsis: Senogallia. Metaurus fluvius: coloniæ, Fanum Fortunæ, Pisaurum cum amne. Et intus Hispellum, Tuder. De cetero Amerini, Attidiates, Asirinates, Arnates, Æsinates, Camertes, Casuentillani, Carsulani, Dolates cognomine Salentini, Fulginates, Foroflaminienses, Forojulienses, cognomine Concubienses: Forobrentani, Forosempronienses, Iguvini, Interamnates cognomine Nartes: Mevanates, Mevanionenses, Matilicates: Narnienses, quod oppidum Nequinum antea vocatum est: Nucerini, cognomine Favonienses, & Camelani: Ocriculani, Ostrani, Pitulani, cognomine Pisuertes, & alii Mergentini: Pelestini, Sentinates, Sarsinates, Spoletini, Suasani, Sestinates, Suillates, Tadinates, Trebiates, Tuficani, Tifernates cognomine Tiberini, & alii Metaurenses: Vesionicates, Urbanates cognomine Metaurenses, & alii Hortenses: Vettonenses, Vindinates, Viventani. In hoc situ interiere Feliginates, & qui Clusiolum tenuere supra Interamnam: & Sarranates, cum oppidis, Acerris, quæ Vatriæ cognominabantur, Turocelo, quod Netriolum. Item Solinates, Curiates, Fallienates, Apiennates. Interiere & Arienates cum Crinovolo, & Usidicani, & Plangen-

ſes, Piſinates; Cæleſtini. Ameriam ſupraſcriptam Cato ante Perſei bellum conditam annis DCCCCLXIV prodidit.

XX. Octava regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluvius Cruſtumium, Ariminum colonia cum amnibus Arimino & Apruſa. Fluvius hinc Rubico, quondam finis Italiæ. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo: Ravenna Sabinorum oppidum, cum amne Bedeſe, ab Ancona CV M. paſſ. Nec procul a mari, Umbrorum Butrium. Intus coloniæ: Bononia, Felſina vocitata, cum princeps Etruriæ eſſet: Brixillum, Mutina, Parma, Placentia. Oppida: Cæſena, Claterna, Forum Clodii, Livii, Popilii, Truentinorum, Cornelii: Faventini, Fidentini, Oteſini, Padinates, Regienſes a Lepido, Solonates, Salteſque Galliani qui cognominantur Aquinates: Tanetani, Veliates cognomine Vecteri: Regiates: Urbanates. In hoc tractu interierunt Boji, quorum tribus CXII fuiſſe auctor eſt Cato: item Senones, qui ceperant Romam.

Padus gremio Veſuli montis, celſiſſimum in cacumen Alpium elati, finibus Ligurum Vagiennorum, viſendo fonte profluens, condenſque ſeſe cuniculo, & in Forovibienſium agro iterum exoriens, nulli amnium claritate inferior: Græcis dictus Eridanus, ac pœna Phaethontis illuſtratus: augetur ad Canis ortus liquatis nivibus: agris quamvis torrentior, nil tamen ex rapto ſibi vindicans, atque ubi liquit agros, ubertate largior: trecentis M. paſſ. a fonte addens meatu duodenonaginta; nec amnes tantum Apenninos Alpinoſque navigabiles capiens, ſed la-

cus quoque immenſos in eum ſeſe exonerantes, omni numero XXX flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex iis, Apennini latere jactum Tanarum: Trebiam Placentinum: Tarum, Niciam, Gabellum, Scultennam, Rhenum: Alpium vero Sturam, Orgum, Durias duas, Seſſiten, Ticinum, Lambrum, Adduam, Ollium, Mincium. Nec alius amnium tam brevi ſpatio majoris incrementi eſt. Urgetur quippe aquarum mole, & in profundum agitur, gravis terræ, quanquam deductus in flumina & foſſas inter Ravennam Altinumque per CXX M. paſſ. tamen qua largius vomit, ſeptem maria dictus facere.

Anguſta foſſa Ravennam trahitur, ubi Paduſa vocatur, quondam Meſſanicus appellatus. Proximum inde oſtium magnitudinem portus habet, qui Vatreni dicitur; quo Claudius Cæſar e Britannia triumphans, prægrandi illa domo verius quam nave intravit Adriam. Hoc ante Eridanum oſtium dictum eſt, aliis Spineticum ab urbe Spina, quæ fuit juxta prævalens, ut Delphicis creditum eſt theſauris, condita a Diomede. Auget ibi Padum Vatrenus amnis, ex Forocornelienſi agro.

Proximum inde oſtium Capraſiæ, dein Sagis: dein Volane, quod ante Olane vocabatur. Omnia ea flumina, foſſaſque, primi a Sagi fecere Thuſci: egeſto amnis impetu per tranſverſum in Atrianorum paludes, quæ ſeptem maria appellantur, nobili portu oppidi Thuſcorum Atriæ, a quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum.

Inde oſtia plena: Carbonaria, ac foſſiones Philiſti-

næ, quod alii Tartarum vocant: omnia ex Philiſtinæ foſſæ abundatione naſcentia: accedentibus Atheſi ex Tridentinis Alpibus, & Togiſono ex Patavinorum agris. Pars eorum & proximum portum fecit Brundulum, ſicut Edronem Medoaci duo, ac Foſſa Clodia. His ſe Padus miſcet, ac per hæc effunditur: pleriſque, ut in Ægypto Nilus, quod vocant Delta, triquetram figuram inter Alpes atque oram maris facere proditus, ſtad. duum M. circuitu. Pudet a Græcis Italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepſius dicit, quoniam circa fontem arbor multa ſit picea, quales Gallice vocentur Padi, hoc nomen accepiſſe. Ligurum quidem lingua amnem ipſum Bodincum vocari, quod ſignificet fundo carentem. Cui argumento adeſt oppidum juxta Induſtria, vetuſto nomine Bodincomagum, ubi præcipua altitudo incipit.

XXI. Tranſpadana appellatur ab eo regio undecima, tota in mediterraneo, cui maria cuncta fructuoſo alveo important. Oppida: Vibi forum, Seguſio. Coloniæ ab Alpium radicibus, Auguſta Taurinorum, antiqua Ligurum ſtirpe, inde navigabili Pado. Dein Salaſſorum Auguſta Prætoria, juxta geminas Alpium fores, Grajas atque Pœninas. His Pœnos, Grajis Herculem tranſiſſe memorant. Oppidum Eporedia, Sibyllinis libris a Populo Romano conditum juſſis. Eporedias Galli bonos equorum domitores vocant. Vercellæ Libicorum ex Sallyis ortæ, Novaria ex Vertacomacoris, Vocontiorum hodieque pago, non (ut Cato exiſtimat) Ligurum: ex quibus Levi & Marici condidere Tici-

num, non procul a Pado: ficut Boji trans Alpes provecti, Laudem Pompejam, Infubres Mediolanum. Orobiorum ftirpis effe, Comum, atque Bergomum, & Licini forum, & aliquot circa populos auctor eft Cato: fed originem gentis ignorare fe fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam a Græcia, interpretatione etiam nominis, vitam in montibus degentibus. In hoc fitu interiit oppidum Orobiorum Barra, unde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnum prodente fe altius quam fortunatius fitum. Interiere & Caturiges Infubrum exfules, & Spina fupra dicta. Item Melpum opulentia præcipuum, quod ab Infubribus, & Bojis, & Senonibus deletum effe eo die, quo Camillus Vejos ceperit, Nepos Cornelius tradidit.

XXII. Sequitur decima regio Italiæ, Adriatico mari appofita: cujus Venetia: fluvius Silis ex montibus Tarvifanis. Oppidum Altinum, flumen Liquentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine: colonia, Concordia: flumina & portus, Romatinum, Tilaventum majus, minufque, Anaffum, in quod Varramus defluit: Alfa, Natifo cum Turro, præfluentes Aquilejam coloniam, XV M. paff. a mari fitam. Carnorum hæc regio, junctaque Japydum: amnis Timavus, caftellum nobile vino Pucinum: Tergeftinus finus, colonia Tergefte, XXIII M. paff. ab Aquileja. Ultra quam VI M. paff. Formio amnis, ab Ravenna CLXXXIX M. paff. antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc vero Iftriæ: quam cognominatam a flumine Iftro, in Adriam effluente e Danubio amne, eodemque Iftro, adverfum

Padi fauces, contrario eorum percussu mari interjecto dulcescente, plerique dixere falso, & Nepos etiam Padi accola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo; quoniam Argo navis flumine in mare Adriaticum descendit, non procul Tergeste, nec jam constat quo flumine. Humeris travectam Alpes, diligentiores tradunt. Subiisse autem Istro, dein Savo, dein Nauporto, cui nomen ex ea caussa est, inter Æmonam Alpesque exorienti.

XXIII. Istria, ut peninsula, excurrit. Latitudinem ejus XL M. pass. circuitum vero CXXV M. prodidere quidam. Item adhærentis Liburniæ & Flanatici sinus. Alii Liburniæ CLXXX M. pass. Nonnulli in Flanaticum sinum Japydiam promovere, a tergo Istriæ, CXXX M. pass. Dein Liburniam CL M. fecere. Tuditanus, qui domuit Istros, in statua sua ibi inscripsit: Ab Aquileja ad Titium flumen stad. M. Oppida Istriæ civium Rom. Ægida, Parentium: colonia, Pola, quæ nunc Pietas Julia, quondam a Colchis condita. Abest a Tergeste C M. pass. Mox oppidum Nesactium: & nunc finis Italiæ fluvius Arsia. Polam ab Ancona trajectus CXXX M. pass. est.

In mediterraneo regionis decimæ, coloniæ: Cremona, Brixia, Genomanorum agro: Venetorum autem, Ateste: & oppida Acelum, Patavium, Opitergium, Belunum, Vicetia: Mantua Thuscorum trans Padum sola reliqua. Venetos Trojana stirpe ortos, auctor est Cato: Cenomanos juxta Massiliam habitasse in Volcis. Fertini, & Tridentini, & Berunenses, Rhætica oppida: Rhætorum & Euganeorum

Verona, Julienſes Carnorum. Dein quos ſcrupuloſe dicere non attineat, Alutrenſes, Aſſeriates, Flamonienſes Vanienſes, & alii cognomine Culici: Forojulienſes cognomine Tranſpadani, Foretani, Nedinates, Quarqueni, Tauriſani, Togienſes, Varbari. In hoc ſitu interiere per oram Iramine, Pellaon, Palſatium: ex Venetis Atina, & Cælina: Carnis, Segeſte, & Ocra: Tauriſcis Noreja. Et ab Aquileja ad duodecimum lapidem, deletum oppidum etiam invito Senatu, a Claudio Marcello, L. Piſo auctor eſt. In hac regione & XI lacus inclyti ſunt, amneſque eorum partus aut alumni: ſi modo acceptos reddunt, ut Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi.

Alpes in longitudinem decies centena millia paſſ. patere a ſupero mari ad inferum, Cælius tradit: Timagenes XXII M. paſſ. deductis: in latitudinem autem Cornelius Nepos C M. T. Livius tria M. ſtadiorum: uterque diverſis in locis. Nam & centum millia excedunt aliquando, ubi Germaniam ab Italia ſubmovent: nec LXX M. explent reliqua ſui parte graciles, veluti naturæ providentia. Latitudo Italiæ, ſubter radices earum a Varo, per vada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Arſiam, DCCXLV millia paſſuum colligit.

XXIV. Incolæ Alpium multi populi, ſed illuſtres a Pola ad Tergeſtis regionem Secuſſes, Subocrini, Catali, Menocaleni: juxtaque Carnos quondam Tauruſci appellati, nunc Norici. His conter-

mini Rhæti & Vindelici, omnes in multas civitates divisi. Rhætos Thuscorum prolem arbitrantur, a Gallis pulsos duce Rhæto. Verso deinde Italiam pectore Alpium, Latini juris Euganeæ gentes, quarum oppida XXXIV enumerat Cato. Ex iis Triumpilini, venalis cum agris suis populus: dein Camuni, compluresque similes finitimis attributi municipiis. Lepontios, & Salassos, Tauriscæ gentis idem Cato arbitratur. Ceteri fere Lepontios relictos ex comitatu Herculis, interpretatione Græci nominis credunt, præustis in transitu Alpium nive membris: ejusdem exercitus & Grajos fuisse, Grajarum Alpium incolas, præstantesque genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos: Rhætorum Vennonetes, Sarunetesque, ortus Rheni amnis accolunt: Lepontiorum, qui Viberi vocantur, fontem Rhodani, eodem Alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, ut Octodurenses, & finitimi Centrones, Cottianæ civitates: Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui Montani vocantur: Capillatorumque plura genera ad confinium Ligustici maris.

Non alienum videtur, hoc loco subjicere inscriptionem e trophæo Alpium, quæ talis est: IMPERATORI CÆSARI DIVI F. AUG. PONTIFICI MAXIMO, IMP. XIIII. TRIBUNITIÆ POTESTATIS, S. P. Q. R. QUOD EJUS DUCTU AUSPICIISQUE GENTES ALPINÆ OMNES, QUÆ A MARI SUPERO AD INFERUM PERTINEBANT, SUB IMPERIUM POP. ROM. SUNT REDACTÆ. GENTES ALPINÆ DEVICTÆ: TRIUMPILINI, CAMUNI, VENOSTES, VENNONETES, ISARCI, BREUNI,

GENAUNES, FOCUNATES: VINDELICORUM GENTES QUATUOR, CONSUANETES, RUCINATES, LICATES, CATENATES, AMBISUNTES, RUGUSCI, SUANETES, CALUCONES, BRIXENTES, LEPONTII, VIBERI, NANTUATES, SEDUNI, VERAGRI, SALASSI, ACITAVONES, MEDULLI, UCENI, CATURIGES, BRIGIANI, SOGIONTII, BRODIONTII, NEMALONI, EDENATES, ESUBIANI, VEAMINI, GALLITÆ, TRIULATTI, ECTINI, VERGUNNI, EGUITURI, NEMENTURI, ORATELLI, NERUSI, VELAUNI, SUETRI. Non sunt adjectæ Cottianæ civitates XII, quæ non fuerunt hostiles: item attributæ municipiis lege Pompeja. Hæc est Italia diis sacra, hæ gentes ejus, hæc oppida populorum. Super hæc Italia, quæ L. Æmilio Paulo, C. Attilio Regulo Consulibus, nuntiato Gallico tumultu, sola sine externis ullis auxiliis, atque etiam tunc sine transpadanis, equitum LXXX M. peditum DCC M. armavit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere consulto patrum, Italiæ parci jubentium.

XXV. Arsiæ gens Liburnorum jungitur, usque ad flumen Titium. Pars ejus fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Buni, & quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum uno nomine Illyricum vocatur generatim, populorum pauca effatu digna, aut facilia nomina. Conventum Scardonitanum petunt Japydes, & Liburnorum civitates XIV; e quibus Lacinienses, Stlupinos, Burnistas, Olbonenses nominare non pigeat. Jus Italicum habent eo conventu Alutæ, Flanates, a quibus sinus nominatur:

Lopsi, Varvarini, immunesque Assesiates; & ex insulis Fertinates, Curictæ. Ceterum per oram oppida a Nesactio, Alvona, Flanona, Tarsatica, Senia, Lopsica, Ortopula, Vegium, Argyruntum, Corinium, Ænona; civitas Pasini: Flumen Tedanium, quo finitur Japydia. Insulæ ejus sinus cum oppidis, præter supra significatas, Absyrtium, Arba, Crexa, Gissa, Portunata. Rursus in continente colonia Jadera, quæ a Pola CLX M. pass. abest: inde triginta M. Colentum insula: XVIII ostium Titii fluminis.

XXVI. Liburniæ finis, & initium Dalmatiæ Scardona, in amne eo, XII M. pass. a mari. Dein Tariotarum antiqua Regio, & castellum Tariona: promontorium Diomedis; vel, ut alii, peninsula Hyllis, circuitu C M. pass. Tragurium civium Romanorum, marmore notum: Sicum, in quem locum Divus Claudius veteranos misit. Salona colonia, ab Jadera CXII M. pass. Petunt in eam jura descripti in decurias CCCLXXXII, Dalmatæ XXII, Decuni CCXXXIX, Ditiones LXIX, Mazæi LII, Sardiates. In hoc tractu sunt, Burnum, Andetrium, Tribulium, nobilitata populi Romani prœliis castella. Petunt & ex insulis, Issæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his castella, Piguntiæ, Rataneum: Narona colonia tertii conventus, a Salona LXXII M. pass. apposita cognominis sui fluvio, a mari XX M. pass. M. Varro LXXXIX civitates eo ventitasse auctor est. Nunc soli prope noscuntur Cerauni decuriis XXIV, Daorizi XVII, Dæsitiates CIII, Docleatæ XXXIII. Deretini XIV, Deremistæ XXX, Dindari XXXIII,

Glinditiones XLIV, Melcomani XXIV, Narefii CII, Scirtari LXXII, Siculotæ XXIV; populatoresque quondam Italiæ Vardæi, non amplius quam XX decuriis. Præter hos tenuere tractum eum Ozuæi, Partheni, Hemasini, Arthitæ, Armistæ. A Narone amne C M. pass. abest Epidaurum colonia. Ab Epidauro sunt oppida civium Rom. Rhizinium, Ascrivium, Butua, Olchinium, quod antea Colchinium dictum est, a Colchis conditum: amnis Drilo, superque eum oppidum civium Romanorum Scodra, a mari XVII M. pass. Præterea multorum Græciæ oppidorum deficiens memoria, nec non & civitatum validarum. Eo namque tractu fuere Labeatæ, Enderoduni, Sassæi, Grabæi, proprieque dicti Illyrii, & Taulantii, & Pyræi. Retinet nomen in ora Nymphæum promontorium: Lissum oppidum civium Romanorum ab Epidauro C M. passuum. A Lisso Macedoniæ provincia: gentes Partheni, & a tergo eorum Dassaretæ. Montes Candaviæ a Dyrrachio LXXVIII M. pass. In ora vero Denda civium Romanorum, Epidamnum colonia, propter inauspicatum nomen a Romanis Dyrrachium appellata: flumen Aous, a quibusdam Æas nominatum: Apollonia, quondam Corinthiorum colonia, IV M. passuum a mari recedens: cujus in finibus celebre Nymphæum accolunt barbari, Amantes & Buliones. At in ora oppidum Oricum a Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia, quibus hunc Europæ determinavimus sinum. Oricum, a Salentino Italiæ promontorio distat LXXXV M. passuum.

XXVII. A tergo Carnorum & Japydum, qua se

fert magnus Ister, Rhætis junguntur Norici. Oppida eorum, Virunum, Celeja, Teurnia, Aguntum, Vianiomina, Claudia, Flavium Solvense. Noricis junguntur lacus Peiso, deserta Bojorum: jam tamen colonia Divi Claudii Sabaria, & oppido Scarabantia Julia habitantur.

XXVIII. Inde glandifera Pannoniæ, qua mitescentia Alpium juga, per medium Illyricum a septemtrione ad meridiem versa, molli in dextra ac læva devexitate considunt. Quæ pars ad mare Adriaticum spectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum supra dictum. Ad septemtriones Pannonia vergit: finitur inde Danubio. In ea coloniæ, Æmona, Siscia. Amnes clari & navigabiles in Danubium defluunt, Dravus e Noricis violentior, Savus ex Alpibus Carnicis placidior: CXX M. pass. intervallo. Dravus per Serretes, Serrapillos, Jasos, Andizetes: Savus per Colapianos, Breucosque. Populorum hæc capita. Præterea Arivates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Cornacates, Eravisci, Hercuniates, Latovici, Oseriates, Varciani. Mons Claudius, cujus in fronte Scordisci, in tergo Taurisci. Insula in Savo Metubarris, amnicarum maxima. Præterea amnes memorandi, Colapis in Savum influens juxta Sisciam, gemino alveo insulam ibi efficit, quæ Segestica appellatur. Alter amnis Bacuntius in Savum Sirmio oppido influit: ubi civitas Sirmiensium & Amantinorum. Inde XLV M. pass. Taurunum, ubi Danubio miscetur Savus. Supra influunt Valdasus, Urpanus, & ipsi non ignobiles.

XXIX. Pannoniæ jungitur provincia, quæ Moe-

ſia appellatur, ad Pontum uſque cum Danubio decurrens. Incipit a confluente ſupra dicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Timachi; Mœſi, Thraces, Pontoque contermini Scythæ. Flumina clara, e Dardanis Margis, Pingus, Timachus: ex Rhodope Œſcus: ex Hæmo, Utus, Eſcamus, Jeterus.

Illyrici latitudo, qua maxima eſt, CCCXXV M. paſſuum colligit. Longitudo a flumine Arſia ad flumen Drinium DCCC M. A Drinio ad promontorium Acroceraunium, CLXXII. M. Agrippa prodidit univerſum hunc ſinum Italiæ & Illyrici ambitu quatuordecies centena millia paſſuum. In eo duo maria, (quo diſtinximus fine:) Jonium, in prima parte; interius Adriaticum, quod Superum vocant.

XXX. Inſulæ in Auſonio mari præter jam dictas, memoratu dignæ, nullæ: in Jonio paucæ: Calabro litore ante Brunduſium, quarum objectu portus efficitur: contra Apulum litus Diomedea; conſpicua monumento Diomedis: & altera eodem nomine, a quibuſdam Teutria appellata.

Illyrici ora mille amplius inſulis frequentatur, natura vadoſo mari, æſtuariiſque tenui alveo intercurſantibus. Claræ: ante oſtia Timavi, calidorum fontium cum æſtu maris creſcentium: juxta Iſtrorum agrum, Ciſſa, Pullaria, & Abſyrtides Grajis dictæ, a fratre Medeæ ibi interfecto Abſyrto. Juxta eas Electridas vocavere, in quibus proveniret ſuccinum, quod illi electrum appellant, vanitatis Grææ certiſſimum documentum: adeo ut quas earum deſignent, haud unquam conſtiterit. Contra Jader eſt Liſſa: quæque appellatæ. Contra Liburnos Gra-

teæ aliquot: nec pauciores Liburnicæ, Celaduſſæ. Contra Tragurium Bavo: & capris laudata Brattia, Iſſa civium Romanorum, & cum oppido Pharia. Ab his Corcyra, Melæna cognominata, cum Gnidiorum oppido, diſtat XXV M. paſſuum; inter quam & Illyricum Melita, unde catulos Melitæos appellari Callimachus auctor eſt: XV M. paſſuum ab ea tres Elaphites. In Jonio autem mari ab Orico III M. paſſuum, Saſonis piratica ſtatione nota.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS

HISTORIAE

LIBER IV.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER IV.

I. TERTIUS Europæ ſinus Acrocerauniis incipit montibus, finitur Helleſponto: amplectitur præter minores ſinus XIX, XXV centena millia paſſuum. In eo Epirus, Acarnania, Ætolia, Phocis, Locris, Achaja, Meſſenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Bœotia: iterumque alio mari eadem Phocis & Locris, Doris, Phthiotis, Theſſalia, Magneſia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabuloſitas, ſicut & literarum claritas, ex hoc primum ſinu effulſit. Quapropter in eo paululum commorabimur.

Epiros in univerſum appellata, Acroceraunìis incipit montibus. In ea primi Chaones, a quibus Chaonia: dein Theſproti, Antigonenſes: locus Aornos, & peſtifera avibus exhalatio: Ceſtrini, Perrhæbi, quorum mons Pindus, Caſſiopæi, Dryopes, Selli, Hellopes, Moloſſi, apud quos Dodonæi Jovis templum, oraculo illuſtre: Tomarus mons, centum fontibus circa radices, Theopompo celebratus.

Epirus ipſa ad Magneſiam Macedoniamque tendens a tergo ſuo Daſſaretas ſupra dictos, liberam gentem, mox feram Dardanos habet: Dardanis lævo Triballi prætenduntur latere, & Mœſicæ gentes: fronte junguntur Medi ac Denſelatæ: quibus

Thraces, ad Pontum uſque pertinentes. Ita ſuccincta Rhodopes, mox & Hæmi vallatur excelſitas.

In Epiri ora caſtellum in Acrocerauniis Chimera, ſub eo Aquæ regiæ fons. Oppida: Mæandria, Ceſtria: flumen Theſprotiæ Thyamis: colonia Buthrotum: maximeque nobilitatus Ambracius ſinus, D. paſſ. faucibus ſpatioſum æquor accipiens, longitudinis XXXIX M. paſſ. latitudinis XV M. In eum defertur amnis Acheron, e lacu Theſprotiæ Acheruſia profluens XXXVI M. paſſ. inde, & mille pedum ponte mirabilis omnia ſua mirantibus. In ſinu oppidum Ambracia. Moloſſorum flumina, Aphas, & Arachthus. Civitas Anactoria: locus Pandoſia.

II. Acarnaniæ, quæ antea Curetis vocabatur, oppida: Heraclia, Echinus, & in ore ipſo colonia Auguſti Actium, cum templo Apollinis nobili, ac civitate libera Nicopolitana. Egreſſos ſinu Ambracio in Jonium excipit Leucadium litus: promontorium Leucates. Dein ſinus, ac Leucadia ipſa peninſula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abſciſſa a continenti, ac reddita ventorum flatu congeriem arenæ accumulantium: qui locus vocatur Dioryctos, ſtadiorum longitudine trium. Oppidum in ea Leucas, quondam Neritum dictum. Deinde Acarnanum urbes, Alyzea, Stratos, Argos Amphilochicum cognominatum. Amnis Achelous e Pindo fluens, atque Acarnaniam ab Ætolia dirimens, & Artemitam inſulam aſſiduo terræ invectu continenti annectens.

III. Ætolorum populi Athamanes, Tymphæi, Ephyri, Ænienſes, Perrhæbi, Dolopes, Maraces,

Atraces, a quibus Atrax amnis Jonio mari infunditur. Ætoliæ oppidum Calydon eſt ſeptem millibus quingentis paſſ. a mari, juxta Evenum amnem. Dein Macynia, Molycria: cujus a tergo Chalcis mons, & Taphiaſſus. At in ora promontorium Antirrhium, ubi oſtium Corinthiaci ſinus, minus mille paſſuum latitudine influentis, Ætoloſque dirimentis a Peloponneſo. Promontorium, quod contra procedit, appellatur Rhion. Sed in Corinthiaco ſinu oppida Ætoliæ, Naupactum, Pylene: & in mediterraneo Pleuron Halicyrna. Montes clari: in Dodone, Tomarus: in Ambracia, Crania: in Acarnania, Aracynthus: in Ætolia, Acanthon, Panætolium, Macynium.

IV. Proximi Ætolis Locri, qui cognominantur Ozolæ, immunes. Oppidum Œanthe. Portus Apollinis Phæſtii, ſinus Criſſæus. Intus oppida: Argyna, Eupalia, Phæſtum, Calamiſſus. Ultra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chalæon, a quo VII M. paſſ. introrſus liberum oppidum Delphi, ſub monte Parnaſſo, clariſſimum in terris oraculo Apollinis. Fons Caſtalius, amnis Cephiſſus præfluens Delphos, ortus in Lilæa quondam urbe. Præterea oppidum Criſſa, & cum Bulenſibus Anticyra, Naulochum, Pyrrha, Amphiſſa immunis, Tithrone, Tritea, Ambryſus, Drymæa regio, Daulis appellata. Dein in intimo ſinu angulus Bœotiæ alluitur cum oppidis, Siphis, Thebis, quæ Corſicæ cognominatæ ſunt, juxta Heliconem. Tertium ab hoc mari Bœotiæ oppidum Pagæ, unde Peloponneſi proſilit cervix.

V. Peloponnesus, Apia ante appellata & Pelasgia, peninsula haud ulli terræ nobilitate postferenda, inter duo maria, Ægæum & Jonium, platani folio similis, propter angulosos recessus, circuitu DLXIII M. pass. colligit, auctore Isidoro. Eadem per sinus pæne tantundem adjicit. Angustiæ, unde procedit, Isthmos appellantur. In eo loco erumpentia e diverso, quæ dicta sunt, maria, a septemtrione & exortu, ejus omnem ibi latitudinem vorant; donec contrario incursu æquorum tantorum, in quinque M. pass. intervallo, exesis utrimque lateribus, angusta cervice Peloponnesum contineat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus: Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, angustiarum termini, longo & ancipiti navium ambitu, quas magnitudo plaustris transvehi prohibet: quam ob causam perfodere navigabili alveo angustias eas tentavere, Demetrius rex, Dictator Cæsar, Cajus princeps, Domitius Nero, infausto (ut omnium patuit exitu) incepto. Medio hoc intervallo, quod Isthmon appellavimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, sexagenis ab utroque litore stadiis, e summa sua arce, quæ vocatur Acrocorinthus, in qua fons Pirene, diversa duo maria prospectans. LXXXVII M. pass. ad Corinthiacum sinum trajectus est Patras a Leucade. Patræ colonia, in longissimo promontorio Peloponnesi condita, ex adverso Ætoliæ & fluminis Eveni, minus M. pass. (ut dictum est) intervallo in ipsis faucibus, sinum Corinthiacum LXXXV M. pass. in longitudinem usque ad Isthmon transmittunt.

VI. Achajæ nomen provinciæ ab Isthmo incipit: antea Ægialos vocabatur, propter urbes in litore per ordinem dispositas. Primæ ibi, quas diximus, Lecheæ Corinthiorum portus. Mox Oluros Pellenæorum castellum. Oppida: Helice, Bura: in quæ refugere, haustis prioribus, Sicyon, Ægira; Ægion, Erineos. Intus Cleonæ, Hysiæ. Panhormus portus, demonstratumque jam Rhium: a quo promontorio quinque M. pass. absunt Patræ, quas supra memoravimus: locus Pheræ. In Achaja, IX montium Scioessa notissimus, fons Cymothoe. Ultra Patras oppidum Olenum, colonia Dyme: loca, Buprasium, Hyrmine: promontorium Araxum, Cyllenes sinus, promontorium Chelonates: unde Cyllenen quinque M. pass. castellum Phlius. Quæ regio ab Homero Aræthyrea dicta, postea Asopis.

Inde Eliorum ager, qui antea Epei vocabantur: ipsa Elis in mediterraneo, & a Pylo XII M. passuum intus delubrum Olympii Jovis, ludorum claritate fastos Græciæ complexum. Pisæorum quondam oppidum, præfluente Alpheo amne. At in ora promontorium Ichthys. Amnis Alpheus navigatur VI pass. mill. prope oppida, Aulona, & Leprion. Promontorium Platanodes: omnia hæc ad occasum versa.

VII. Ad meridiem autem Cyparissius sinus cum urbe Cyparissa LXXII millium passuum circuitu. Oppida, Pylos, Methone: locus Helos, promontorium Acritas: sinus Asinæus, ab oppido Asine, Coronæus a Corone. Finiuntur Tænaro promontorio. Ibi regio Messenia duodeviginti montium. Am-

nis Pamiſus. Intus autem ipſa Meſſene. Ithome, Œchalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zancle, variis clara temporibus. Hujus ſinus circuitus LXXX M. paſſ. trajectus vero XXX M.

VIII. Dehinc a Tænaro ager Laconicus, liberæ gentis : & ſinus circuitu CVI M. trajectu XXXIX mill. Oppida : Tænarum, Amyclæ, Pheræ, Leuctra : & intus Sparta, Theramne : atque ubi fuere Cardamyle, Pithane, Anthane : Locus Thyrea, Gerania. Mons Taygetus : amnis Eurotas, ſinus Ægilodes, oppidum Pſammathus. Sinus Gytheates ab oppido : ex quo ad Cretam inſulam certiſſimus curſus. Omnes autem Maleæ promontorio includuntur.

IX. Qui ſequitur ſinus ad Scyllæum, Argolicus appellatur, trajectu quinquaginta M. paſſ. idem ambitu centum ſexaginta duorum millium. Oppida : Bœa, Epidaurus Limera cognomine, Zarax, Cyphanta portus. Amnes : Inachus, Eraſinus, inter quos Argos Hippium cognominatum, ſupra locum Lernen, a mari duobus M. paſſ. novemque additis millibus, Mycenæ : & ubi fuiſſe Tiryntha tradunt : & locus Mantinea. Montes : Artemius, Apeſantus, Aſterion, Parparus, aliique undecim numero. Fontes : Niobe, Amymone, Pſamathe. A Scyllæo ad Iſthmum CLXXVII M. paſſ. Oppida : Hermione, Trœzen, Coryphaſium : appellatumque alias Inachium, alias Dipſium Argos. Portus Schœnitas, ſinus Saronicus, olim querno nemore redimitus, unde nomen ; ita Græcia antiqua appellante quercum. In eo Epidaurum oppidum, Æſculapii delubro celebre : Spiræum promontorium, portus Anthedon, & Bucephalus :

& quas ſupra dixeramus, Cenchreæ, Iſthmi pars altera cum delubro Neptuni, quinquennalibus inclyto ludis. Tot ſinus Peloponneſi oram lancinant, tot maria allatrant. Siquidem a ſeptemtrione Jonium irrumpit: ab occidente, Siculo pulſatur: a meridie, Cretico urgetur: ab oriente brumali, Ægæo: ab oriente ſolſtitiali, Myrtoo, quod a Megarico incipiens ſinu, totam Atticam alluit.

X. Mediterranea ejus Arcadia maxime tenet, undique a mari remota: initio Drymodes, mox Pelaſgis appellata. Oppida ejus: Pſophis, Mantinea, Stymphalum, Tegea, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium, unde Palatium Romæ: Megalopolis, Gortyna, Bucolium, Carnion, Parrhaſie, Thelpuſa, Melænæ, Heræa, Pyle, Pallene, Agræ, Epium, Cynætha, Lepreon Arcadiæ, Parthenium, Alea, Methydrium, Eniſpe, Maciſtum, Lampe, Clitorium, Cleonæ: inter quæ duo oppida, regio Nemea, Bembinadia vocitata. Montes in Arcadia, Pholoe cum oppido: item Cyllene: Lycæus, in quo Lycæi Jovis delubrum: Mænalus, Artemiſius, Parthenius, Lampeus, Nonacris: præterque, ignobiles octo. Amnes: Ladon, e paludibus Phenei: Erymanthus e monte ejuſdem nominis, in Alpheum defluentes.

Reliquæ civitates in Achaja dicendæ, Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenſes, Paroreatæ, Paragenitæ, Tortuni, Typanei, Thriaſii, Trittenſes. Univerſæ Achajæ libertatem Domitius Nero dedit. Peloponneſus in latitudine a promontorio Maleæ, ad oppidum Ægium Corinthiaci ſinus CXC M. paſſ. patet. At in

transſverſum ab Elide Epidaurum, cxxv M. ab Olympia Argos per Arcadiam LXVIII M. Ab eodem loco ad Phliunta dicta menſura eſt. Univerſa autem, velut penſante æquorum incurſus natura, in montes VI atque LXX extollitur.

XI. Ab Iſthmi anguſtiis Hellas incipit, noſtris Græcia appellata. In ea prima Attica, antiquitus Acte vocata. Attingit Iſthmum parte ſui, quæ appellatur Megaris, a colonia Megara, e regione Pagarum. Duo hæc oppida excurrente Peloponneſo ſita ſunt, utraque ex parte velut in humeris Helladis. Pagæi, & amplius Ægoſthenienſes contributi Megarienſibus. In ora autem, pontus Schœnus. Oppida: Sidus, Cremmyon, Scironia ſaxa VI M. longitudine. Geranea, Megara, Eleuſin. Fuere & Œnoa, Probalinthos: nunc ſunt ab Iſthmo quinquaginta quinque M. paſſ. Piræeus, & Phalera portus, quinque M. paſſ. muro recedentibus Athenis juncti. Libera hæc civitas, nec indiga ullius præconii amplius: tanta claritas ſuperfluit. In Attica fontes, Cephiſſia, Larine, Callirhoe Enneacrunos. Montes: Brileſſus, Ægialeus, Icarius, Hymettus, Lycabettus: locus Iliſſos. A Piræeo XLV M. paſſ. Sunium promontorium, Thoricos promontorium. Potamos, Steria, Brauron, quondam oppida. Rhamnus pagus, locus Marathon, campus Thriaſius, oppidum Melita, & Oropus, in confinio Bœotiæ.

XII. Cujus Anthedon, Oncheſtos, Theſpiæ liberum oppidum, Lebadea: nec cedentes Athenis claritate, quæ cognominantur Bœotiæ Thebæ, duorum numinum Liberi atque Herculis (ut volunt)

patria. Et Musis natale in nemore Heliconis assignant. Datur & his Thebis saltus Cithæron, amnis Ismenus. Præterea fontes in Bœotia, Œdipodia, Psamathe, Dirce, Epicrane, Arethusa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Montes, extra prædictos, Mycalessus, Hadylius, Acontius. Reliqua oppida, inter Megaram & Thebas: Eleutheræ, Haliartus, Platææ, Pheræ, Aspledon, Hyle, Thisbe, Erythræ, Glissas, Copæ: juxta Cephissum amnem Larymna, & Anchoa: Medeon, Phlygone, Acræphia, Coronea, Chæronea. In ora autem infra Thebas, Ocalee, Heleon, Scolos, Schœnos, Peteon, Hyrie, Mycalessus, Hilesion, Pteleon, Olyros, Tanagra liber populus: & in ipsis faucibus Euripi, quem facit objectu insulæ Eubœæ, Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyantas antiquitus dixere.

Locri deinde Epicnemidii cognominantur, olim Leleges appellati, per quos amnis Cephissus defertur in mare. Oppida: Opus, unde & sinus Opuntinus, Cynos. Phocidis in litore unum Daphnus. Introrsus in Locris, Elatea, & in ripa Cephissi (ut diximus) Lilæa: Delphosque versus, Cnemis, & Hyampolis. Rursus Locrorum ora, in qua Larymna, Thronium, juxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Oppida: Narycion, Alope, Scarphia. Postea Maliacus sinus ab incolis dictus: in quo oppida, Halcyone, Econia, Phalara.

XIII. Doris deinde, in qua Sperchios, Erineon, Bojon, Pindus, Cytinum. Doridis a tergo mons est Œta.

XIV. Sequitur mutatis sæpe nominibus Æmonia:

eadem Pelaſgicum Argos, Hellas, eadem Theſſalia, & Dryopis, ſemper a regibus cognominata. Ibi genitus Rex nomine Græcus, a quo Græcia: ibi Hellen, a quo Hellenes. Hos eoſdem Homerus tribus nominibus appellavit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos.

Ex his Phthiotæ nominantur Dorida accolentes. Eorum oppida, Echinus in faucibus Sperchii fluminis, Thermopylarum anguſtiæ: quo argumento IV M. paſſuum inde Heraclea, Trachin dicta eſt. Mons ibi Callidromus: oppida celebria, Hellas, Halos, Lamia, Phthia, Arne.

XV. In Theſſalia autem Orchomenus, Mynyeus antea dictus: & oppidum Almon, ab aliis Salmon, Atrax, Pelinna: fons Hyperia. Oppida: Pheræ, quarum a tergo Pieris ad Macedoniam protenditur, Lariſſa, Gomphi, Thebæ Theſſaliæ, nemus Pteleon: ſinus Pagaſicus. Oppidum Pagaſæ, idem poſtea Demetrias dictum, Tricca, Pharſalici campi cum civitate libera, Cranon, Iletia. Montes Phthiotidis, Nymphæus, quondam topiario naturæ opere ſpectabilis: Buzygæus, Donacesa, Bermius, Daphiſſa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Theſſalia ſunt quatuor atque triginta: quorum nobiliſſimi, Cerceti, Olympus, Pierus, Oſſa: cujus ex adverſo Pindus & Othrys, Lapitharum ſedes: hi ad occaſum vergentes: ad ortus, Pelios: omnes theatrali modo inflexi, caveatis ante eos ſeptuaginta quinque urbibus. Flumina Theſſaliæ, Apidanus, Phœnix, Enipeus, Onochonus, Pamiſus. Fons Meſſeis. Lacus Bœbeis. Et ante cunctos claritate Peneus, ortus

juxta Gomphos: interque Offam & Olympum nemorofa convalle defluens quingentis ftadiis, dimidio ejus fpatii navigabilis. In eo curfu Tempe vocantur quinque mill. paffuum longitudine, & ferme fefquijugeri latitudine, ultra vifum hominis attollentibus fe dextera lævaque leniter convexis jugis. Intus fua luce viridante allabitur Peneus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu. Accipit amnem Orcon, nec recipit; fed olei modo fupernatantem (ut dictum eft Homero) brevi fpatio portatum abdicat: pœnales aquas dirifque genitas, argenteis fuis mifceri recufans.

XVI. Theffaliæ annexa Magnefia eft, cujus fons Libethra. Oppida: Jolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizon. Promontorium, Sepias. Oppida: Cafthanæa, Sphalathra: Promontorium Æantium. Oppida: Meliboea, Rhizus, Erymnæ: Oftium Penei. Oppida, Homolion, Orthe, Thefpiæ, Phalanna, Thaumacie, Gyrton, Cranon, Acharne, Dotion, Melitæa, Phylace. Porro Epiri, Achajæ, Atticæ, Theffaliæ in porrectum longitudo quadringentorum octoginta mill. paff. traditur: latitudo ducentorum octoginta feptem millium.

XVII. Macedonia poftea centum quinquaginta populorum, duobus inclyta regibus, quondamque terrarum imperio, Emathia antea dicta. Hæc ad Epiroticas gentes in Solis occafum recedens poft terga Magnefiæ atque Theffaliæ, infeftatur a Dardanis. Partem ejus feptemtrionalem Pæonia ac Pelagonia protegunt a Triballis. Oppida: Æge, in quo mos

ſepeliri reges: Beroea: & in regione, quæ Pieria appellatur a nemore, Æginium. In ora Heraclea, flumen Apilas. Oppida: Pydna, Aloros. Amnis Aliacmon. Intus Aloritæ, Vallæi, Phylacæi, Cyrrheſtæ, Tyriſſæi. Pella colonia. Oppidum Stobi civium Rom. Mox Antigonea, Europus ad Axium amnem, eodemque nomine, per quod Rhœdias fluit. Eordeæ, Scydra, Mieza, Gordyniæ. Mox in ora Ichnæ, fluvius Axius. Ad hunc finem Dardani, Treres, Pieres, Macedoniam accolunt. Ab hoc amne Pæoniæ gentes: Paroræi, Eordenſes, Almopii, Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præjacente gremio terrarum, Arethuſii, Antiochienſes, Idomenenſes, Doberi, Æſtræenſes, Allantenſes, Andariſtenſes, Merylli, Garеſci, Lynceſtæ, Othryonei, & liberi Amantini atque Oreſtæ: coloniæ, Bullidenſis, & Dienſis: Xylopolitæ, Scotuſſæi liberi, Heraclea Sintica, Tymphæi, Toronæi.

In ora ſinus Macedonici oppidum Chalaſtra, & intus Phileros, Lete: medioque flexu litoris Theſſalonica, liberæ conditionis. Ad hanc a Dyrrachio CXIV millia paſſuum Therme. In Thermaico ſinu oppida, Dicæa, Pydna, Derrha, Scione. Promontorium Canaſtræum. Oppida: Pallene, Phlegra. Qua in regione montes, Hypſizorus, Epitus, Halcyone, Leoomne. Oppida: Nyſſos, Phinelon, Mendæ: & in Pallenenſi Iſthmo quondam Potidæa, nunc Caſſandria colonia: Anthemus, Olophyxos: ſinus Mecybernæus. Oppida: Phyſcella, Ampelos, Torone, Singos: fretum, quo montem

Athon Xerxes rex Perſarum continenti abſcidit, in longitudine paſſuum MD. Mons ipſe a planitie excurrit in mare LXXV mill. paſſuum. Ambitus radicis centum quinquaginta mill. colligit. Oppidum in cacumine fuit Acrothon: nunc ſunt Uranopolis, Palæotrium, Thyſſus, Cleonæ, Apollonia, cujus incolæ Macrobii cognominantur. Oppidum Caſſera, fauceſque alteræ Iſthmi, Acanthus, Stagira; Sithone, Heraclea, & regio Mygdoniæ ſubjacens: in qua recedentes a mari, Apollonia, Arethuſa. In ora rurſus Poſidium, & ſinus cum oppido Cermoro, Amphipolis liberum, gens Biſaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis Strymon, ortus in Hæmo. Memorandum, in ſeptem lacus eum fundi, priuſquam dirigat curſum.

Hæc eſt Macedonia, terrarum imperio potita quondam: hæc Aſiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurum, Caucaſum tranſgreſſa: hæc in Bactris, Medis, Perſis dominata, toto Oriente poſſeſſo: hæc etiam Indiæ victrix, per veſtigia Liberi Patris atque Herculis vagata: hæc eadem eſt Macedonia, cujus uno die Paulus Æmilius Imperator noſter ſeptuaginta duas urbes direptas vendidit. Tantam differentiam ſortis præſtitere duo homines.

XVIII. Thracia ſequitur, inter validiſſimas Europæ gentes, in ſtrategias quinquaginta diviſa. Populorum ejus, quos nominare non pigeat, amnem Strymonem accolunt dextero latere Denſeletæ & Medi, ad Biſaltas uſque ſupra dictos: lævo, Digeri, Beſſorumque multa nomina ad Neſtum amnem

Pangæi montis ima ambientem, inter Elethos, Diobessos, Carbilesos: inde Brysas, Sapæos, Odomantes. Odrysarum gens fundit Hebrum, accolentibus Cabyletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypsaltis, Benis, Corpillis, Bottiæis, Edonis. Eodem sunt in tractu Selletæ, Priantæ, Doloncæ, Thyni, Cœletæ majores Hæmo, minores Rhodopæ subditi. Inter quos Hebrus amnis: Oppidum sub Rhodope Poneropolis antea, mox a conditore Philippopolis, nunc a situ Trimontium dicta. Hæmi excelsitas sex mill. passuum subitur. Aversa ejus & in Istrum devexa Mœsi, Getæ, Aorsi, Gaudæ, Clariæque: & sub iis Arræi Sarmatæ, quos Areatas vocant, Scythæque: & circa Ponti litora Moriseni, Sithoniique Orphei vatis genitores obtinent.

Ita finit Ister a septemtrione: ab ortu Pontus ac Propontis: a meridie Ægæum mare: cujus in ora a Strymone, Apollonia, Œsyma, Neapolis, Datos. Intus Philippi colonia: absunt a Dyrrachio CCCXXV M. pass. Scotusa, Topiris, Nesti amnis ostium. Mons Pangæus. Heraclea, Olynthos. Abdera libera civitas, stagnum Bistonum & gens. Oppidum fuit Tirida, Diomedis equorum stabulis dirum. Nunc sunt Dicæa, Ismaron: locus Parthenion, Phalesina, Maronea prius Ortagurea dicta. Mons, Serrium, & Zone: tum locus Doriscus decem mill. hominum capax. Ita Xerxes ibi dinumeravit exercitum. Os Hebri. Portus Stentoris. Oppidum Ænos liberum cum Polydori tumulo, Ciconum quondam regio. A Dorisco incurvatur ora ad Macron Tichos centum viginti duorum mill. pass. Circa quem

locum fluvius Melas, a quo ſinus appellatur. Oppida: Cypſella, Biſanthe, Macron Tichos dictum, qua a Propontide ad Melanem ſinum inter duo maria porrectus murus procurrentem excludit Cherroneſum.

Iamque Thracia altero latere a Pontico litore incipiens, ubi Iſter amnis immergitur, vel pulcherrimas in ea parte urbes habet, Iſtropolin Mileſiorum, Tomos, Calatinque, quæ antea Acervetis vocabatur. Heracleam habuit, & Bizonen terræ hiatu raptam: nunc habet Dionyſopolin, Crunos antea dictam. Alluit Ziras amnis. Totum eum tractum Scythæ Aroteres cognominati tenuere. Eorum oppida: Aphrodiſias, Libiſtos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania, ubi Pygmæorum gens fuiſſe proditur: Cattuzos Barbari vocant, creduntque a gruibus fugatos. In ora a Dionyſopoli eſt Odeſſus Mileſiorum. Flumen Panyſus. Oppidum Tetranaulochus. Mons Hæmus vaſto jugo procumbens in Pontum, oppidum habuit in vertice Ariſtæum. Nunc in ora Meſembria, Anchialum, ubi Meſſa fuerat. Aſtice regio habuit oppidum Anthium: nunc eſt Apollonia. Flumina: Paniſſa, Rira, Tearus, Oroſines. Oppida: Thynias, Halmydeſſos, Develton cum ſtagno, quod nunc Deultum vocatur, veteranorum: Phinopolis, juxta quam Boſphorus. Ab Iſtri oſtio ad os Ponti paſſ. DLV mill. alii fecere. Agrippa adjecit LX. Inde ad murum ſupra dictum centum quinquaginta: ab eo Cherroneſus CXXVI mill.

Sed a Boſphoro, ſinus Coſthenes. Portus Senum: & alter, qui Mulierum cognominatur. Promonto-

rium Chrysoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos dictum. Abest a Dyrrachio septingentis undecim millibus passuum. Tantum patet longitudo terrarum inter Adriaticum mare & Propontidem. Amnes: Bathynias, Pydaras, sive Atyras. Oppida: Selymbria, Perinthus latitudine ducentorum passuum continenti annexa. Intus Bizya, arx regum Thraciæ, a Terei nefasto crimine invisa hirundinibus. Regio Cænica, colonia Flaviopolis, ubi antea Zela oppidum vocabatur. Et a Bizya quinquaginta millia passuum Apros colonia, quæ a Philippis abest centum octoginta octo mill. pass. At in ora amnis Erginus: oppidum fuit Ganos: deseritur & Lysimachia jam in Cherroneso.

Alius namque ibi Isthmos angustia simili est, eodem nomine, & pari latitudine. Illustrant duæ urbes utrinque litora, quæ haud dissimili modo tenuere: Pactye a Propontide, Cardia a Melane sinu: hæc ex facie loci nomine accepto: utræque comprehensæ postea Lysimachia quinque mill. pass. a Longis muris. Cherronesos a Propontide habuit Tiristasin, Crithoten: Cissam flumini Ægos appositam: nunc habet a colonia Apro XXII mill. passuum, Resiston ex adverso coloniæ Parianæ. Et Hellespontus, septem (ut diximus) stadiis Europam ab Asia dividens, quatuor illic inter se contrarias urbes habet: in Europa Callipolin & Seston, & in Asia Lampsacum & Abydon. Dein promontorium Cherronesi Mastusia adversum Sigeo: cujus in fronte obliqua Cynossema, ita appellatur Hecubæ tumulus, statio Achæorum. Turris & delubrum Protesilai.

Et in extrema Cherronesi fronte, quæ vocatur Æolium, oppidum Elæus. Dein petenti Melanem sinum, portus Cœlos, & Panhormus, & supra dicta Cardia. Tertius Europæ sinus ad hunc modum clauditur. Montes extra prædictos Thraciæ Edonus, Gigemoros, Meritus, Melamphyllos. Flumina in Hebrum cadentia, Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Hellesponti longitudo est supra dicta. Quidam septingentorum viginti mill. faciunt. Latitudo ducentorum octoginta quatuor millium est.

Ægæo mari nomen dedit scopulus inter Tenum & Chium verius quam insula, Æx nomine a specie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repente e medio mari exsiliens. Cernunt eum a dextra parte Andrum navigantes ab Achaja, dirum ac pestiferum. Ægæi pars Myrtoo datur: appellatur ab insula parva, quæ cernitur Macedoniam a Geræsto petentibus, haud procul Eubœæ Carysto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant: Macedonicum, quacunque Macedoniam aut Thraciam attingit: Græciense, qua Græciam alluit. Nam Græci & Jonium dividunt in Siculum, ac Creticum, ab insulis. Item Icarium, quod est inter Samum, & Myconum. Cetera nomina sinus dedere, quos diximus. Et maria quidem gentesque in tertio Europæ sinu ad hunc modum se habent.

XIX. Insulæ autem ex adverso Thesprotiæ, a Buthroto duodecim millia passuum: eadem ab Acroceraunis quinquaginta mill. cum urbe ejusdem nominis Corcyra, liberæ civitatis, & oppido Cassiope, temploque Cassii Jovis, passuum nonaginta septem mill. in longitudinem patens: Homero

S 2

dicta Scheria & Phæacia, Callimacho etiam Drepane. Circa eam aliquot, ſed ad Italiam vergens Thoronos: ad Leucadiam Paxœ duæ, quinque M. diſcretæ a Corcyra. Nec procul ab iis ante Corcyram Ericuſa, Marathe, Elaphuſa, Malthace, Trachie, Pythionia, Ptychia, Tarachie. Et a Phalacro Corcyræ promontorio ſcopulus, in quem mutatam Ulyſſis navem a ſimili ſpecie fabula eſt. Ante Leucimnam, Sybota. Inter Leucadiam autem & Achajam permultæ, quarum Teleboides, eædemque Taphiæ, ab incolis ante Leucadiam appellantur, Taphias, Oxiæ, Prinoeſſa: & ante Ætoliam Echinades, Ægialia, Cotonis, Thyatira, Geoaris, Dionyſia, Cyrnus, Chalcis, Pinara, Myſtus.

Ante eas in alto Cephalenia, Zacynthus, utraque libera: Ithaca, Dulichium, Same, Crocylea. A Paxo Cephalenia quondam Melæna dicta, undecim millibus paſſ. abeſt, circuitu patet XLIV. Same diruta a Romanis, adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & Achajam, cum oppido magnifica & fertilitate præcipua, Zacynthus, aliquando appellata Hyrie, Cephaleniæ a meridiana parte XXV M. abeſt. Mons Elatus ibi nobilis. Ipſa circuitu colligit XXXVI M. Ab ea Ithaca XV M. diſtat, in qua mons Neritus. Tota vero circuitu patet XXV M. paſſ. Ab ea Araxum Peloponneſi promontorium XII M. paſſ. Ante hanc in alto Aſteris, Prote: ante Zacynthum XXXV M. paſſ. in Eurum ventum Strophades duæ, ab aliis Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ: & totidem ante Meſſenen Œnuſſæ.

In Asinæo sinu tres Thyrides: in Laconico Teganusa, Cothon, Cythera cum oppido, ante Porphyris appellata. Hæc sita est a Maleæ promontorio v M. pass. ancipiti propter angustias ibi navium ambitu. In Argolico, Pityusa, Irine, Ephyre: contra Hermionium agrum Tiparenus, Aperopia, Colonis, Aristera: contra Trœzenium Calauria, quingentos passus distans: Plateis, Belbina, Lasia, Baucidias. Contra Epidaurum Cecryphalos, Pityonesos vi millibus passuum a continente. Ab hac Ægina liberæ conditionis xvii mill. pass. cujus xx M. pass. præternavigatio est. Eadem autem a Piræeo Atheniensium portu xx M. pass. abest, ante Œnone vocitata. Spiræo promontorio objacent Eleusa, Dendros, Craugiæ duæ, Cæciæ duæ, Selachusa, Cenchreis, Aspis. Sunt & in Magarico sinu Methurides quatuor. Ægila autem xv M. pass. a Cythera, eademque a Cretæ Phalasarna oppido xxv mill. passuum.

XX. Ipsa Creta altero latere ad austrum, altero ad septemtrionem versa, inter ortum occasumque porrigitur, centum urbium clara fama. Dosiades eam a Crete nympha: Hesperidis filia, Anaximander: a rege Curetum, Philistides Mallotes: Crates primum Aeriam dictam: deinde postea Curetin, & Macaron nonnulli a temperie cæli appellatam existimavere. Latitudine nusquam quinquaginta M. passuum excedens, & circa mediam sui partem maxime patens, longitudinem implet cclxx M. passuum, circuitum dlxxxix, flectensque se in Creticum pelagus ab ea dictum, qua longissima est ad orientem

S 3

Sammonium promontorium adversum Rhodo : ad occidentem Criumetopon Cyrenas versus expellit. Oppida ejus insignia, Phalasarne, Etea, Cisamum, Pergamum, Cydon, Minoum, Apteron, Pantomatrium, Amphimalla, Rhithymna, Panhormum, Cytæum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebena, Hierapolis : & in mediterraneo, Gortyna, Phæstum, Gnossus, Polyrrhenium, Myrina, Lycastus, Rhamnus, Lyctus, Dium, Asum, Pyloros, Rhytion, Elatos, Pharæ, Holopyxos, Lasos, Eleuthernæ, Therapnæ, Marathusa, Cylissos : & aliorum circiter LX oppidorum memoria exstat. Montes : Cadistus, Idæus, Dictynnæus, Corycus. Ipsa abest promontorio suo, quod vocatur Criumetopon, ut prodit Agrippa, a Cyrenarum promontorio Phycunte, CXXV mill. passuum. Item Cadisto. A Malea Peloponnesi LXXV. A Carpatho insula, promontorio Sammonio LX mill. in Favonium ventum. Hæc inter eam & Rhodum interjacet.

Reliquæ circa eam : ante Peloponnesum duæ Corycæ, totidem Mylæ : & latere septemtrionali, dextra Cretam habenti contra Cydoniam Leuce, & duæ Budroæ. Contra Matium, Dia. Contra Itanum promontorium Onisia, Leuce : contra Hierapytnam, Chrysa, Gaudos. Eodem tractu Ophiussa, Butoa, Aradus : circumvectisque Criumetopon, tres Musagores appellatæ. Ante Sammonium promontorium, Phoce, Platiæ, Sirnides, Naulochos, Armendon, Zephyre.

At in Hellade, etiamnum in Ægæo, Lichades,

Scarphia, Caresa, Phocaria, compluresque aliæ ex adverso Atticæ sine oppidis, & ideo ignobiles. Sed contra Eeleusina, clara Salamis: ante eam Psytalia: a Sunio vero Helene quinque mill. pass. distans. Dein Ceos ab ea totidem, quam nostri quidam dixere Ceam, Græci & Hydrussam. Avulsa Eubϧæ, quingentis longa stadiis fuit quondam: mox quatuor fere partibus, quæ ad Bœotiam vergebant, eodem mari devoratis, oppida habet reliqua, Julida, Carthæam: intercidere Coressus, Pœeessa. Ex hac profectam delicatiorem feminis vestem, auctor est Varro.

XXI. Eubœa & ipsa avulsa Bœotiæ, tam modico interfluente Euripo, ut ponte jungatur: a meridie promontoriis duobus, Geræsto ad Atticam vergente, ad Hellespontum Caphareo insignis: a septemtrione, Cenæo: nusquam latitudinem ultra XL M. passuum extendit, nusquam intra duo M. contrahit: sed in longitudinem universæ Bœotiæ, ab Attica Thessaliam usque, prætenta in CL mill. pass. circuitu vero trecenta sexaginta quinque. Abest ab Hellesponto parte Capharei CCXXV mill. passuum, urbibus clara quondam, Pyrrha, Porthmo, Neso, Cerintho, Oreo, Dio, Ædepso, Ocha, Œchalia: nunc Chalcide, cujus ex adverso in continenti Aulis est: Geræsto, Eretria, Carysto, Oritano, Artemisio, fonte Arethusa, flumine Lelanto, aquisque calidis, quæ Ellopiæ vocantur, nobilis: notior tamen marmore Carystio. Antea vocitata est Chalcodotis, aut Macris, ut Dionysius & Ephorus tradunt: ut Aristides, Macra: ut Callidemus, Chalcis,

ære ibi primum reperto: ut Menæchmus, Abantias: ut Poetæ vulgo, Afopis.

XXII. Extra eam in Myrtoo multæ, fed maxime illuftres Glauconnefos, & Ægilia. Et a promontorio Geræfto, circa Delum in orbem fitæ (unde & nomen traxere) Cyclades. Prima earum Andrus cum oppido, abeft a Geræfto, x mill. paff. a Ceo xxxix mill. Ipfam Myrfilus Cauron, deinde Antandron cognominatam tradit: Callimachus Lafiam, alii Nonagriam, Hydruffam, Epagrin. Patet circuitu xcvi mill. paff. Ab eadem Andro paffus mille, & a Delo quindecim mill. Tenos, cum oppido in xv mill. paff. porrecta, quam, propter aquarum abundantiam, Ariftoteles Hydruffam appellatam ait, aliqui Ophiuffam. Ceteræ: Myconos cum monte Dimafto: a Delo quindecim mill. paff. Scyros, Siphnus, ante Meropia, & Acis appellata, circuitu viginti octo mill. paffuum. Seriphus duodecim, Prepefinthus, Cythnos. Ipfaque longe clariffima, & Cycladum media, ac templo Apollinis & mercatu celebrata, Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, fola motum terræ non fenfit. Ad M. Varronis ætatem, Mucianus prodidit bis concuffam. Hanc Ariftoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata. Æglofthenes Cynthiam, alii Ortygiam, Afteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynæthum, Pyrpilen igne ibi primum reperto. Cingitur quinque mill. paffuum: affurgit Cyntho monte. Proxima ei Rhene, quam Anticlides Celaduffam vocat: item Artemin Hellanicus. Syros quam circuitu patere viginti mill. paff. prodidere veteres, Mucianus centum

ſexaginta. Oliaros, Paros cum oppido, ab Delo XXXVIII mill. marmore nobilis, quam primo Platean, poſtea Minoida vocarunt. Ab ea ſeptem mill. quingentis Naxus, a Delo XVIII cum oppido, quam Strongylen, dein Dian, mox Dionyſiada a vinearum fertilitate, alii Siciliam minorem, aut Callipolin appellarunt. Patet circuitu ſeptuaginta quinque mill. paſſ. dimidioque major eſt quam Paros.

XXIII. Et hactenus quidem Cycladas ſervant: ceteras, quæ ſequuntur, Sporadas. Sunt autem Helene, Phacuſſa, Nicaſia, Schinuſſa, Pholegandros: & a Naxo decem & ſeptem mill. paſſuum, Icaros, quæ nomen mari dedit, tantundem ipſa in longitudinem patens, cum oppidis duobus, tertio amiſſo: ante vocata Doliche, & Macris, & Ichthyoeſſa. Sita eſt ab exortu ſolſtitiali Deli, quinquaginta mill. paſſ. Eadem a Samo triginta quinque mill. Inter Eubœam & Andrum decem mill. paſſ. freto. Ab ea Geræſtum centum duodecim mill. quingenti paſſ. Nec deinde ſervari poteſt ordo. Acervatim ergo ponentur reliquæ. Scyros: Jos a Naxo viginti quatuor mill. paſſ. Homeri ſepulcro veneranda, longitudinis viginti quinque mill. ante Phœnice appellata. Odia, Letandros, Gyaros cum oppido, circuitu duodecim mill. paſſuum. Abeſt ab Andro ſexaginta duobus mill. paſſ. Ab ea Syrnos octoginta mill. paſſuum. Cynæthus: Telos unguento nobilis, a Callimacho Agathuſſa appellata. Donuſa, Patmos circuitu triginta mill. paſſuum: Coraſiæ, Lebinthus, Leros, Cinara, Sicinus, quæ antea Œnoe: Hieracia quæ Onus: Caſus, quæ Aſtrabe: Cimolus quæ

Echinussa, Melos cum oppido, quam Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum, & Acyton. Hæc insularum rotundissima est. Post Machia: Hypere, quondam Patage; ut alii, Platage, nunc Amorgos: Polyægos, Phyle, Thera, cum primum emersit, Calliste dicta. Ex ea avulsa postea Therasia: atque inter duas enata mox Automate, eadem Hiera: & in nostro ævo Thia juxta eandem Hieram nata. Distat Jos a Thera viginti quinque mill. pass.

Sequuntur Lea, Ascania, Anaphe, Hippuris. Astypalæa liberæ civitatis, circuitu LXXXVIII mill. passuum: abest a Cadisto Cretæ CXXV mill. Ab ea Platea sexaginta mill. Unde Camina triginta octo mill. Azibintha, Lanise, Tragia, Pharmacusa, Techedia Chalcia: Calydna, in qua oppidum Coos: Calymna, a qua Carpathum, quæ nomen Carpathio mari dedit, XXV mill. passuum. Inde Rhodum Africo vento quinquaginta M. pass. A Carpatho Cason VII M. A Caso Samonium Cretæ promontorium XXX M. In Euripo autem Euboico, primo fere introitu, Petaliæ quatuor insulæ, & in exitu Atalante. Cyclades, & Sporades, ab oriente litoribus Icariis Asiæ, ab occidente Myrtois Atticæ, a septemtrione Ægæo mari, a meridie Cretico & Carpathio inclusæ, per DCC M. in longitudinem, & per CC in latitudinem jacent.

Pagasicus sinus ante se habet Eutychiam, Cicynethum, & Scyrum supra dictam, sed Cycladum & Sporadum extimam: Gerontiam, Scandilam: Thermæus, Irrhesiam, Solimniam, Eudemiam, Neam, quæ Minervæ sacra est. Athos ante se quatuor: Pe-

parethum cum oppido, quondam Evœnum dictam, novem M. passuum. Sciathum, quindecim M. Imbrum cum oppido LXXXVIII M. passuum. Eadem abest a Mastusia Cherronesi, XXV M. pass. Ipsa circuitu LXXII M. passuum, perfunditur amne Ilisso: Ab ea Lemnos viginti duo M. quæ ab Atho LXXXVII M. passuum. Circuitu patet CXII M. D. pass. Oppida habet, Hephæstiam, & Myrinam, in cujus forum solstitio Athos ejaculatur umbram. Ab ea Thassos libera quinque M. passuum, olim Aeria, vel Æthria dicta. Inde Abdera continentis, XXII M. passuum. Athos sexaginta duo M. Tantundem insula Samothrace, quæ libera, ante Hebrum, ab Imbro triginta duo M. a Lemno viginti duo M. D. a Thraciæ ora triginta octo M. circuitu triginta duo M. attollitur monte Saoce decem M. passuum altitudinis, vel importuosissima omnium. Callimachus eam antiquo nomine Dardaniam vocat. Inter Cherronesum & Samothracen, utrinque fere quindecim M. Halonesos: ultra Gethone, Lamponia, Alopeconnesus, haud procul a Cœlo, Cherronesi portu, & quædam ignobiles. Desertis quoque reddantur in hoc sinu, quarum modo inveniri potuerunt nomina: Desticos, Larnos, Cyssiros, Carbrusa, Calathusa, Scylla, Draconon, Arconesus, Diethusa, Scapos, Capheris, Mesate, Æantion, Pateronnesos, Pateria, Calate, Neriphus, Polendos.

XXIV. Quartus e magnis Europæ sinus ab Hellesponto incipiens, Mæotidis ostio finitur. Sed totius Ponti forma breviter amplectenda est, ut facilius partes noscantur. Vastum mare præjacens Asiæ, & ab

Europa porrecto Cherronesi litore expulsum, angusto meatu irrumpit in terras, septem stadiorum, ut dictum est, intervallo Europam auferens Asiæ. Primas angustias Hellespontum vocant. Hac Xerxes Persarum rex, constrato in navibus ponte, duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus LXXXVI M. pass. spatio ad Priapum urbem Asiæ, qua Magnus Alexander transcendit. Inde exspatiatur æquor, rursusque in arctum coit: laxitas Propontis appellatur: angustiæ, Thracius Bosphorus, latitudine D passuum, qua Darius pater Xerxis copias ponte transvexit. Tota ab Hellesponto longitudo CCXXXIX M. pass. Dein vastum mare, Pontus Euxinus, qui quondam Axenus, longe refugientes occupat terras, magnoque litorum flexu, retro curvatus in cornua, ab his utrinque porrigitur, ut sit plane arcus Scythici forma. Medio flexu jungitur ostio Mæotii lacus. Cimmerius Bosphorus id os vocatur, MMD. pass. latitudine.

At inter duos Bosphoros Thracium & Cimmerium directo cursu, ut auctor est Polybius, D. M. pass. intersunt. Circuitu vero totius Ponti vicies semel centena quinquaginta M. ut auctor est Varro, & fere veteres. Nepos Cornelius trecenta millia quinquaginta adjicit. Artemidorus vicies novies centena XIX M. facit: Agrippa vicies & quater centena, & LX mill. Mucianus, vicies & quater centena & XXV M. Simili modo de Europæ latere, mensuram alii quatuordecies centena LXXVIII M. D. determinavere: alii undecies centena septuaginta duo mill. M. Varro ad hunc modum metitur. Ab ostio Ponti Apolloniam

CLXXXVII M. D. paſſ. Calatin tantundem. Ad oſtium Iſtri CXXV. Ad Boryſthenem CCL. Cherroneſum Heracleotarum oppidum CCCLXXV M. paſſ. Ad Panticapæum, quod aliqui Boſphorum vocant, extremum in Europæ ora, CCXXII M. D. quæ ſumma efficit tredecies centena, & triginta ſeptem M. D. Agrippa a Byzantio ad flumen Iſtrum, DLX. Inde Panticapæum DCXXX. Lacus ipſe Mæotis, Tanain amnem ex Riphæis montibus defluentem accipiens, noviſſimum inter Europam Aſiamque finem, quater & decies centena, & ſex paſſuum M. circuitu patere traditur. Ab aliis undecies centena, XXV M. Ab oſtio ejus, ad Tanais oſtium directo curſu CCCLXXXV M. paſſ. eſſe conſtat. Accolæ ſinus ejus, in mentione Thraciæ dicti ſunt Iſtropolim uſque. Inde oſtia Iſtri.

Ortus hic in Germaniæ jugis montis Abnobæ, ex adverſo Raurici Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras lapſus gentes Danubii nomine, immenſo aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit, Iſter appellatus, ſexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorum navigabili, in Pontum vaſtis ſex fluminibus evolvitur. Primum oſtium Peuces: mox ipſa Peuce inſula, a qua proximus alveus appellatus, XIX M. paſſ. magna palude ſorbetur. Eodem alveo & ſuper Iſtropolim lacus gignitur LXIII M. paſſ. ambitu: Halmyrin vocant. Secundum oſtium Naracuſtoma appellatur. Tertium Calonſtoma, juxta inſulam Sarmaticam. Quartum Pſeudoſtomon, & in inſula Conopon diabaſis: poſtea Boreoſtoma & Spireoſtoma. Sin-

gula autem ora tanta sunt, ut prodatur in quadraginta millia passuum longitudinis vinci mare, dulcemque intelligi haustum.

XXV. Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes: variæ tamen litori apposita tenuere: alias Getæ, Daci Romanis dicti: alias Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumque Hamaxobii, aut Aorsi: alias Scythæ degeneres & a servis orti, aut Troglodytæ: mox Alani, & Rhoxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica hiberna Carnunti, Germanorumque ibi confinium, campos, & plana Jazyges Sarmatæ: montes vero & saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem. A Maro, sive Duria est, a Suevis regnoque Vanniano dirimens eos, adversa Basternæ tenent, aliique inde Germani. Agrippa totum eum tractum ab Istro ad Oceanum bis ad decies centena M. pass. in longitudinem, quatuor millibus & quadringentis in latitudinem, ad flumen Vistulam a desertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharum nomen usquequaque transit in Sarmatas atque Germanos. Nec aliis prisca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti prope ceteris mortalibus degunt.

XXVI. Verum ab Istro oppida, Cremniscos, Æpolium: montes Macrocremnii, clarus amnis Tyra, oppido nomen imponens, ubi antea Ophiusa dicebatur. In eodem insulam spatiosam incolunt Tyragetæ. Abest a Pseudostomo Istri ostio centum triginta millibus passuum. Mox Axiacæ cognomines flumini, ultra quos Crobyzi: flumen Rhode,

ſinus Sagarius, portus Ordeſus. Et a Tyra centum viginti millibus paſſuum flumen Boryſthenes, lacuſque & gens eodem nomine, & oppidum a mari recedens quindecim millibus paſſuum: Olbiopolis & Miletopolis, antiquis nominibus. Rurſus in litore portus Achæorum. Inſula Achillis, tumulo ejus viri clara. Et ab centum viginti quinque millibus paſſuum peninſula, ad formam gladii in tranſverſum porrecta, exercitatione ejuſdem cognominata Dromos Achilleos: cujus longitudinem octoginta millium paſſuum tradit Agrippa. Totum eum tractum Tauri Scythæ, & Siraci tenent. Inde ſilveſtris regio Hylæum mare, quo alluitur, cognominavit: Enæcadloæ vocantur incolæ. Ultra Panticapes amnis, qui Nomadas & Georgos diſterminat: mox Aceſinus. Quidam Panticapen confluere infra Olbiam cum Boryſthene tradunt: diligentiores Hypanin: tanto errore eorum, qui illum in Aſiæ parte prodidere.

Mare ſubit vaſto receſſu, donec quinque millium paſſuum intervallo abſit a Mæotide, vaſta ambiens ſpatia, multaſque gentes. Sinus Carcinites appellatur, flumen Pacyris. Oppida: Naubarum, Carcine: a tergo lacus Buges foſſa emiſſus in mare. Ipſe Buges a Coreto, Mæotis lacus ſinu, petroſo diſcluditur dorſo. Recipit amnes Bugem, Gerrhum, Hypanin, ex diverſo venientes tractu. Nam Gerrhus Baſilidas, & Nomadas ſeparat. Hypanis per Nomadas & Hylæos fluit manu facto alveo in Bugen, naturali in Coretum. Regio, Scythia Sendica nominatur.

Sed a Carcinite Taurica incipit, quondam mari

circumfusa & ipsa, quaqua nunc jacent campi. Deinde vastis attollitur jugis. Triginta sunt eorum populi. Ex iis mediterranei XXIV. Sex oppida: Orgocyni, Characeni, Lagyrani, Tractari, Archilachitæ, Caliordi. Jugum ipsum Scythotauri tenent. Clauduntur ab occidente Cherroneso, ab ortu Scythis Satarchis. In ora a Carcinite oppida: Taphræ, in ipsis angustiis peninsulæ: mox Heraclea Cherronesos, libertate a Romanis donatum. Megarice vocabatur antea, præcipui nitoris in toto eo tractu, custoditis Græciæ moribus, quinque millia pass. ambiente muro. Inde Parthenium promontorium, Taurorum civitas, Placia. Symbolon portus. Promontorium Criumetopon, adversum Carambi Asiæ promontorio, per medium Euxinum procurrens CLXX M. pass. intervallo, quæ maxime ratio Scythici arcus formam efficit. Ab eo Taurorum portus multi, & lacus. Oppidum Theodosia a Criumetopo CXXV M. pass. A Cherroneso CXLV M. pass. Ultra fuere oppida: Cytæ, Zephyrium, Acræ, Nymphæum, Dia. Restat longe validissimum in ipso Bosphori introitu, Panticapæum Milesiorum, a Theodosia LXXXVII M. pass. a Cimmerio vero oppido trans fretum sito M M D. (ut diximus) pass. Hæc ibi latitudo Asiam ab Europa separat, eaque ipsa pedibus plerumque pervia glaciato freto. Bosphori Cimmerii latitudo XII M. D. pass. Oppida habet, Hermisium, Myrmecium: intus insulam Alopecen. Per Mæotin autem ab extremo Isthmo, qui locus Taphræ vocatur, ad os Bosphori CCLX M. pass. longitudo colligitur.

A Taphris per continentem introrſus tenent Auchetæ, apud quos Hypanis oritur, Neuri apud quos Boryſthenes, Geloni, Thuſſagetæ, Budini, Baſilidæ, & cæruleo capillo Agathyrſi. Super eos Nomades: dein Anthropophagi. A Buge ſuper Mæotin Sauromatæ, & Eſſedones. At per oram ad Tanaim uſque Mæotæ, a quibus lacus nomen accepit: ultimique a tergo eorum Arimaſpi. Mox Riphæi montes, & aſſiduo nivis caſu pinnarum ſimilitudine, Pterophoros appellata regio: pars mundi damnata a rerum natura, & denſa merſa caligine: neque in alio quam rigoris opere, gelidiſque Aquilonis conceptaculis.

Pone eos montes, ultraque Aquilonem, gens felix (ſi credimus) quos Hyperboreos appellavere, annoſo degit ævo, fabuloſis celebrata miraculis. Ibi creduntur eſſe cardines mundi, extremique ſiderum ambitus, ſemeſtri luce, & una die Solis averſi: non, ut imperiti dixere, ab æquinoctio verno in autumnum. Semel in anno ſolſtitio oriuntur iis Soles, brumaque ſemel occidunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carens. Domus iis nemora, lucique, & deorum cultus viritim gregatimque, diſcordia ignota & ægritudo omnis. Mors non niſi ſatietate vitæ, epulatis delibutoque ſenio luxu, ex quadam rupe in mare ſalientibus. Hoc genus ſepulturæ beatiſſimum. Quidam eos in prima parte Aſiæ litorum poſuere, non in Europa, quia ſunt ibi ſimili conſuetudine, & ſitu, Attacorum nomine. Alii medios fecere eos inter utrumque Solem, Antipodum occaſum exorientemque noſtrum: quod fieri nullo

modo poteſt, tam vaſto mari interveniente. Qui non alibi, quam in ſemeſtri luce conſtituere eos, ſerere matutinis, meridie metere, occidente Sole fœtus arborum decerpere, noctibus in ſpecus condi tradiderunt. Nec libet dubitare de gente ea, cum tot auctores prodant frugum primitias ſolitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, hoſpitiis gentium per annos aliquot venerabiles: donec violata fide, in proximis accolarum finibus deponere ſacra ea inſtituere, hique ad conterminos deferre, atque ita Delon uſque. Mox & hoc ipſum exolevit. Sarmatiæ, Scythiæ, Tauricæ, omniſque a Boryſthene amne tractus longitudo DCCCCLXXX M. latitudo DCCXVII M. a M. Agrippa tradita eſt. Ego incertam in hac terrarum parte menſuram arbitror.

XXVII. Verum inſtituto ordine, reliqua hujus ſinus dicantur, & maria quidem ejus nuncupavimus. Helleſpontus inſulas non habet in Europa dicendas. In Ponto duæ, M D. paſſ. ab Europa, XIV M. ab oſtio, Cyaneæ, ab aliis Symplegades appellatæ, traditæque fabulis inter ſe concurriſſe: quoniam parvo diſcretæ intervallo, ex adverſo intrantibus geminæ cernebantur, paulumque deflexa acie, coeuntium ſpeciem præbebant. Citra Iſtrum, Apolloniatarum una, LXXX M. a Boſphoro Thracio, ex qua M. Lucullus Capitolinum Apollinem advexit. Inter oſtia Iſtri quæ eſſent, diximus. Ante Boryſthenem Achillea eſt ſupra dicta, eadem Leuce, & Macaron appellata. Hanc temporum horum demonſtratio a Boryſthene CXL M. ponit, a Tyra CXX M.

a Peuce inſula quinquaginta M. Cingitur circiter decem M. paſſ. Reliquæ in Carcinite ſinu, Cephalonneſos, Rhoſphoduſa, Macra. Non eſt omittenda multorum opinio, priuſquam digrediamur a Ponto, qui maria omnia interiora illo capite naſci, non Gaditano freto, exiſtimavere, haud improbabili argumento: quoniam æſtus ſemper e Ponto profluens, nunquam reciprocetur.

Exeundum deinde eſt, ut extera Europæ dicantur, tranſgreſſiſque Riphæos montes, litus Oceani ſeptemtrionalis in læva, donec perveniatur Gades, legendum. Inſulæ complures ſine nominibus eo ſitu traduntur. Ex quibus ante Scythiam, quæ appellatur Raunonia, unam abeſſe diei curſu, in quam veris tempore fluctibus electrum ejiciatur, Timæus prodidit. Reliqua litora incerta ſignata fama. Septemtrionalis Oceanus: Amalchium eum Hecatæus appellat, a Paropamiſo amne, qua Scythiam alluit, quod nomen ejus gentis lingua ſignificat congelatum. Philemon Morimaruſam a Cimbris vocari, hoc eſt, mortuum mare, uſque ad promontorium Rubeas: ultra deinde Cronium. Xenophon Lampſacenus, a litore Scytharum tridui navigatione, inſulam eſſe immenſæ magnitudinis, Baltiam tradit. Eandem Pytheas Baſiliam nominat. Feruntur & Oonæ, in quibus ovis avium & avenis incolæ vivant. Aliæ, in quibus equinis pedibus homines naſcantur, Hippopodes appellati. Faneſiorum aliæ, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegant.

Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingæ-

vonum, quæ eſt prima inde Germaniæ. Sevo mons ibi immenſus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum uſque promontorium efficit ſinum, qui Codanus vocatur, refertus inſulis: quarum clariſſima Scandinavia eſt, incompertæ magnitudinis, portionem tantum ejus, quod ſit notum, Hillevionum gente D incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec eſt minor opinione Epingia. Quidam hæc habitari ad Viſtulam uſque fluvium, a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hirris tradunt. Sinum Cylipenum vocari: & in oſtio ejus inſulam Latrin. Mox alterum ſinum Lagnum, conterminum Cimbris. Promontorium Cimbrorum excurrens in maria longe peninſulam efficit, quæ Cartris appellatur. Tres & viginti inde inſulæ Romanorum armis cognitæ. Earum nobiliſſimæ, Burchana, Fabaria noſtris dicta, a frugis ſimilitudine ſponte provenientis. Item Gleſſaria, a ſuccino militiæ appellata: a Barbaris Auſtrania, præterque Actania.

XXVIII. Toto autem hoc mari ad Scaldim uſque fluvium, Germanicæ accolunt gentes haud explicabili menſura, tam immodica prodentium diſcordia eſt. Græci & quidam noſtri, vicies quinquies centena millia paſſuum oram Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rhætia & Norico longitudinem DCLXXXXVI millia paſſuum, latitudinem CXLVIII M. Rhætiæ prope unius majore latitudine, ſane circa exceſſum ejus ſubactæ. Nam Germania multis poſtea annis, nec tota, percognita eſt. Si conjectare permittitur, haud multum oræ deerit Græcorum opinione, & longitudini ab Agrippa proditæ.

Germanorum genera quinque: Vindili; quorum pars Burgundiones: Varini, Carini, Guttones. Alterum genus, Ingævones; quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Chaucorum gentes. Proximi autem Rheno Istævones; quorum pars Cimbri mediterranei: Hermiones; quorum Suevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci. Quinta pars Peucini, Basternæ, supra dictis contermini Dacis. Amnes clari in Oceanum defluunt, Guttalus, Vistillus sive Vistula, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa. Introrsus vero, nullo inferius nobilitate, Hercynium jugum prætenditur.

XXIX. In Rheno ipso, prope centum M. pass. in longitudinem, nobilissima Batavorum insula, & Cannenufatum: & aliæ Frisiorum, Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsaciorum, quæ sternuntur inter Helium ac Flevum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus, ab septemtrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit: medio inter hæc ore, modicum nomini suo custodiens alveum.

XXX. Ex adverso hujus situs Britannia insula, clara Græcis nostrisque monumentis, inter septemtrionem & occidentem jacet: Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, multo maximis Europæ partibus magno intervallo adversa. Albion ipsi nomen fuit, cum Britanniæ vocarentur omnes: de quibus mox paulo dicemus. Hæc abest a Gessoriaco Morinorum gentis litore, proximo trajectu quinquaginta M. circuitu vero patere tricies octies centena viginti quinque M. Pytheas & Isidorus tradunt:

triginta prope jam annis notitiam ejus Romanis armis non ultra vicinitatem silvæ Caledoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem DCCC M. pass. esse: latitudinem CCC M. credit. Eandem Hiberniæ latitudinem; sed longitudinem CC M. passuum minorem. Super eam hæc sita abest brevissimo transitu a Silurum gente XXX M. pass. Reliquarum nulla CXXV M. circuitu amplior proditur. Sunt autem XL Orcades, modicis inter se discretæ spatiis. Septem Acmodæ, & XXX Hæbudes: & inter Hiberniam ac Britanniam, Mona, Monapia, Ricina, Vectis, Limnus, Andros. Infra vero Siambis, & Axantos. Et ab adverso in Germanicum mare sparsæ Glessariæ, quas Electridas Græci recentiores appellavere, quod ibi electrum nasceretur. Ultima omnium, quæ memorantur, Thule; in qua solstitio nullas esse noctes indicavimus, Cancri signum Sole transeunte, nullosque contra per brumam dies. Hoc quidam senis mensibus continuis fieri arbitrantur. Timæus historicus a Britannia introrsus sex dierum navigatione abesse dicit insulam Mictim, in qua candidum plumbum proveniat. Ad eam Britannos vitilibus navigiis corio circumsutis navigare. Sunt qui & alias prodant, Scandiam, Dumnam, Bergos: maximamque omnium Nerigon, ex qua in Thulen navigetur. A Thule unius diei navigatione mare concretum, a nonnullis Cronium appellatur.

XXXI. Gallia omnis Comata uno nomine appellata, in tria populorum genera dividitur, amnibus maxime distincta. A Scalde ad Sequanam Belgica. Ab eo ad Garunnam Celtica, eademque Lugdunensis.

Inde ad Pyrenæi montis excursum Aquitanica, Aremorica ante dicta. Universam oram decies octies centena millia passuum Agrippa: Galliarum inter Rhenum & Pyrenæum, atque Oceanum, ac montes Gebennam & Juram, quibus Narbonensem Galliam excludit, longitudinem CCCCXX M. passuum; latitudinem CCCXVIII computavit. A Scaldi incolunt extera Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapii, Morini, Oromansaci juncti pago, qui Gessoriacus vocatur: Britanni, Ambiani, Bellovaci. Introrsus Castologi, Atrebates, Nervii liberi, Veromandui, Sueconi, Suessiones liberi, Ulmanetes liberi, Tungri, Sunuci, Frisiabones, Betasi, Leuci liberi, Treveri liberi antea, & Lingones fœderati, Remi fœderati, Mediomatrici, Sequani, Raurici, Helvetii. Coloniæ: Equestris, & Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniæ gentium in eadem provincia, Nemetes, Tribochi, Vangiones: hinc Ubii, Colonia Agrippinensis, Guberni, Batavi, & quos in insulis diximus Rheni.

XXXII. Lugdunensis Gallia habet Lexovios, Vellocasses, Galletos, Venetos, Abrincatuos, Osismios: flumen clarum Ligerim. Sed peninsulam spectatiorem excurrentem in Oceanum a fine Osismiorum circuitu DCXXV M. pass. cervice in latitudinem CXXV M. Ultra eam Nannetes. Intus autem Hedui fœderati, Carnuti fœderati, Boji, Senones, Aulerci, qui cognominantur Eburovices, & qui Cenomanni, Meldi liberi, Parisii, Trecasses, Andegavi, Viducasses, Bodiocasses, Unelli, Cariosvelites, Diablindi, Rhedones, Turones, Atesui, Se-

cusiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.

XXXIII. Aquitanicæ sunt Ambilatri, Anagnutes, Pictones, Santones liberi: Bituriges liberi cognomine Ubisci: Aquitani, unde nomen provinciæ, Sediboniates. Mox in oppidum contributi Convenæ, Begerri, Tarbelli Quatuorsignani, Cocossates Sexsignani, Venami, Onobrisates, Belendi, saltus Pyrenæus. Infraque Monesi, Osquidates montani, Sibyllates, Camponi, Bercorcates, Bipedimui, Sassumini, Vellates, Tornates, Consoranni, Ausci, Elusates, Sottiates, Osquidates campestres, Succasses, Tarusates, Basabocates, Vassei, Sennates, Cambolectri Agesinates Pictonibus juncti. Hinc Bituriges liberi, qui Cubi appellantur. Dein Lemovices, Arverni liberi, Gabales. Rursus Narbonensi provinciæ contermini Ruteni, Cadurci, Antobroges, Tarneque amni discreti a Tolosanis Petrocori. Maria circa oram: ad Rhenum septemtrionalis Oceanus, inter Rhenum & Sequanam Britannicus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. Insulæ complures Venetorum, quæ & Veneticæ appellantur, & in Aquitanico sinu Uliarus.

XXXIV. A Pyrenæi promontorio Hispania incipit, angustior non Gallia modo, verum etiam semetipsa, ut diximus, immensum quantum hinc Oceano, illinc Iberico mari comprimentibus. Ipsa Pyrenæi juga ab exortu æquinoctiali fusa in occasum brumalem, breviores latere septemtrionali quam meridiano Hispanias faciunt. Proxima ora citerioris est, ejusdemque Tarraconensis situs: a Pyrenæo per oceanum, Vasconum saltus: Olarso: Vardulo-

rum oppida: Morosgi, Menosca, Vesperies, Amanum portus, ubi nunc Flaviobriga colonia. Civitatum IX regio Cantabrorum, flumen Sanda, portus Victoriæ Juliobrigensium. Ab eo loco fontes Iberi quadraginta millia passuum. Portus Blendium. Orgenomesci e Cantabris. Portus eorum Vereasueca. Regio Asturum, Noega oppidum: in peninsula, Pæsici. Et deinde conventus Lucensis, a flumine Navilubione, Cibarci, Egovarri cognomine Namarini, Jadoni, Arrotrebæ, promontorium Celticum. Amnes: Florius, Nelo. Celtici cognomine Neriæ, superque Tamarici, quorum in peninsula tres aræ Sestianæ Augusto dicatæ: Capori, oppidum Noela. Celtici cognomine Præsamarci, Cileni. Ex insulis nominandæ, Corticata, & Aunios. A Cilenis, conventus Bracarum, Heleni, Gravii, castellum Tyde, Græcorum sobolis omnia. Insulæ Cicæ. Insigne oppidum Abobrica. Minius amnis, IV M. pass. ore spatiosus. Leuni, Seurbi. Bracarum oppidum Augusta, quos supra Gallæcia. Flumen, Limia: Durius amnis ex maximis Hispaniæ, ortus in Pelendonibus, & juxta Numantiam lapsus, dein per Arevacos Vaccæosque, disterminatis ab Asturia Vettonibus, a Lusitania Gallæcis, ibi quoque Turdulos a Bracaris arcens. Omnisque dicta regio a Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plumbi nigri albique.

XXXV. A Durio Lusitania incipit: Turduli veteres, Pæsuri: flumen Vacca. Oppidum Talabrica. Oppidum, & flumen Æminium. Oppida: Conimbrica, Collippo, Eburobritium. Excurrit deinde in

altum vasto cornu promontorium, quod alii Artabrum appellavere, alii Magnum, multi Olisiponense, ab oppido, terras, maria, cælum distermi-nans. Illo finitur Hispaniæ latus, & a circuitu ejus incipit frons: septemtrio hinc, oceanusque Gallicus, occasus illinc, & oceanus Atlanticus. Promontorii excursum LX M. prodidere, alii XC M. pass. Ad Pyrenæum inde non pauci duodecies centena & quinquaginta millia, & ibi gentem Artabrum, quæ nunquam fuit, manifesto errore. Arrotrebas enim, quos ante Celticum diximus promontorium, hoc in loco posuère literis permutatis. Erratum & in amnibus inclytis. Ab Minio, quem supra diximus, CC M. pass. (ut auctor est Varro) abest Æminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limæam vocant, Oblivionis antiquis dictus, multumque fabulosus. Ab Durio Tagus CC M. passuum, interveniente Munda. Tagus auriferis arenis celebratur. Ab eo CLX M. pass. promontorium. Sacrum e media prope Hispaniæ fronte prosilit: quatuordecies centena millia pass. Inde ad Pyrenæum, medium colligi Varro tradit. Ad Anam vero, quo Lusitaniam a Bætica discrevimus, CXXVI M. passuum, a Gadibus CII M. pass. additis. Gentes: Celtici, Turduli, & circa Tagum Vettones. Ab Ana ad Sacrum, Lusitani. Oppida memorabilia a Tago in ora, Olisipo equarum e Favonio vento conceptu nobile: Salacia cognominata urbs Imperatoria: Merobrica: Promontorium Sacrum: & alterum Cuneus. Oppida: Ossonoba, Balsa, Myrtilis.

Universa provincia dividitur in conventus tres,

Emeritenſem, Pacenſem, Scalabitanum. Tota populorum XLVI, in quibus coloniæ ſunt quinque, municipium civium Rom. unum: Latii antiqui tria: ſtipendiaria, XXXVI. Coloniæ: Auguſta Emerita, Anæ fluvio appoſita: Metallinenſis: Pacenſis, Norbenſis, Cæſariana cognomine. Contributa ſunt in eam Caſtra Julia, Caſtra Cæcilia. Quinta eſt Scalabis, quæ Præſidium Julium vocatur. Municipium civium Rom. Oliſipo, Felicitas Julia cognominatum. Oppida veteris Latii: Ebora, quod item Liberalitas Julia: & Myrtilis, ac Salacia, quæ diximus. Stipendiariorum, quos nominare non pigeat, præter jam dictos in Bæticæ cognominibus, Auguſtobrigenſes, Ammienſes, Aranditani, Arabricenſes, Balſenſes, Cæſarobricenſes, Caperenſes, Caurenſes, Colarni, Cibilitani, Concordienſes, Elbocorii, Interannienſes, Lancienſes, Mirobrigenſes, qui Celtici cognominantur: Medubrigenſes, qui Plumbarii: Ocelenſes, qui & Lancienſes: Turduli qui Barduli, & Tapori. Luſitaniam cum Aſturia & Gallæcia patere longitudine DXL M. paſſ. latitudine DXXXVI M. Agrippa prodidit. Omnes autem Hiſpaniæ, a duobus Pyrenæi promontoriis per maria, totius oræ circuitu paſſ. vigeſies novies centena, & viginti duo millia colligere exiſtimantur, ab aliis vigeſies ſexies centena millia.

XXXVI. Ex adverſo Celtiberiæ complures ſunt inſulæ, Caſſiterides dictæ Græcis, a fertilitate plumbi: & e regione Arrotrebarum promontorii, Deorum ſex, quas aliqui Fortunatas appellavere. In ipſo vero capite Bæticæ, ab oſtio freti paſſ. XXV.

mill. Gadir, longa (ut Polybius scribit) XII mill. lata III mill. passuum. Abest a continente proxima parte minus pedes DCC. reliqua plus septem mill. passuum. Ipsius spatium XV M. passuum est. Habet oppidum civium Romanorum, quod appellatur Augusta urbs Julia Gaditana. Ab eo latere, quo Hispaniam spectat, passibus ferè centum, altera insula est longa III M. pass. lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philistide, Erythia: a Timæo & Sileno, Aphrodisias: ab indigenis, Junonis. Majorem Timæus Cotinussam apud eos vocatam ait: nostri Tartesson appellant, Pœni Gadir, ita Punica lingua septem significante. Erythia dicta est, quoniam Tyrii Aborigines eorum orti ab Erythræo mari ferebantur. In hac Geryones habitasse a quibusdam existimantur, quorum armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam, & contra Lusitaniam arbitrentur, eodemque nomine quondam ibi appellatam.

XXXVII. Peracto ambitu Europæ, reddenda consummatio est, ne quid non in expedito sit, noscere volentibus. Longitudinem ejus Artemidorus atque Isidorus a Tanai usque Gades bis & octuagies centena, & quatuordecim M. prodiderunt. Polybius latitudinem Europæ ab Italia ad Oceanum scripsit undecies centena & quinquaginta M. esse, etiam tum incomperta magnitudine ejus. Est autem ipsius Italiæ (ut diximus) undecies centena & viginti M. ad Alpes. Unde per Lugdunum ad portum Morinorum Britannicum, qua videtur mensuram agere Polybius, tredecies centena M. XVIII.

Sed certior menſura ac longior ad occaſum Solis æſtivi oſtiumque Rheni per caſtra legionum Germaniæ ab iiſdem dirigitur Alpibus, quindecies centena & XLIII M. paſſuum. Hinc deinde Africa atque Aſia dicentur.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS
HISTORIAE
LIBER V.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIAE

LIBER V.

AFRICAM Græci Libyam appellavere, qua mare ante eam Libycum incipiens Ægyptio finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit sinus, longe ab occidente litorum obliquo spatio. Populorum ejus, oppidorumque nomina, vel maxime sunt ineffabilia præterquam ipsorum linguis, & alias castella ferme inhabitant.

I. Principio terrarum Mauritaniæ appellantur, usque ad C. Cæsarem Germanici filium regna, sævitia ejus in duas divisæ provincias. Promontorium oceani extimum Ampelusia nominatur a Græcis. Oppida fuere, Lissa, & Cotta ultra columnas Herculis: nunc est Tingi, quondam ab Antæo conditum: postea a Claudio Cæsare, cum coloniam faceret, appellatum Traducta Julia. Abest a Belone oppido Bæticæ, proximo trajectu XXX M. pass. Ab eo XXV M. pass. in ora oceani, colonia Augusti Julia Constantia Zilis, regum ditioni exemta, & jura Bæticam petere jussa: & ab ea XXXII M. pass. colonia a Claudio Cæsare facta Lixos, vel fabulosissime antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certamenque cum Hercule: & Hesperidum horti. Affunditur æstuarium e mari flexuoso meatu, in quo draconis

custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam, quam solam e vicino tractu aliquanto excelsiore, non tamen æstus maris inundat. Exstat in ea & ara Herculis, nec præter oleastros aliud, ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa Græciæ mendacia, de iis & amne Lixo prodita, qui cogitent nostros nuper paulo minus monstrifica quædam de iisdem tradidisse. Prævalidam hanc urbem majoremque Carthagine magna: præterea ex adverso ejus sitam, & prope immenso tractu ab Tingi: quæque alia Cornelius Nepos avidissime credidit. Ab Lixo XL M. in mediterraneo altera Augusti colonia est Babba, Julia Campestris appellata: & tertia Banasa, LXXV M. Valentia cognominata. Ab ea XXXV M. pass. Volubile oppidum, tantundem a mari utroque distans. At in ora a Lixo quinquaginta M. amnis Subur, præter Banasam coloniam defluens, magnificus & navigabilis. Ab eo totidem M. pass. oppidum Sala, ejusdem nominis fluvio impositum, jam solitudinibus vicinum, elephantorumque gregibus infestum; multo tamen magis Autololum gente, per quam iter est ad montem Africæ vel fabulosissimum Atlantem.

E mediis hunc arenis in cælum attolli prodiderunt, asperum, squalentem, qua vergat ad litora oceani, cui cognomen imposuit: eundem opacum, nemorosumque, & scatebris fontium riguum, qua spectat Africam, fructibus omnium generum sponte ita subnascentibus, ut nunquam satietas voluptatibus desit. Incolarum neminem interdiu cerni: silere omnia, haud alio, quam solitudinum horrore:

ſubire tacitam religionem animos propius accedentium, præterque horrorem elati ſuper nubila, atque in viciniam lunaris circuli. Eundem noctibus micare crebris ignibus, Ægipanum Satyrorumque laſcivia impleri, tibiarum ac fiſtulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum ſonitu ſtrepere. Hæc celebrati auctores prodidere, præter Herculi & Perſeo laborata ibi. Spatium ad eum immenſum incertumque.

Fuere & Hannonis Carthaginienſium ducis commentarii, Punicis rebus florentiſſimis explorare ambitum Africæ juſſi: quem ſecuti plerique e Græcis noſtriſque, & alia quidem fabuloſa, & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria ulla, nec veſtigium exſtat.

Scipione Æmiliano res in Africa gerente, Polybius Annalium conditor, ab eo accepta claſſe, ſcrutandi illius orbis gratia circumvectus, prodidit a monte eo ad occaſum verſus, ſaltus plenos feris, quas generat Africa, ad flumen Anatin CCCCLXXXV M. paſſ. Ab eo Lixum CCV M. paſſuum: a Gaditano freto CXII M. paſſuum abeſſe. Inde ſinum qui vocetur Saguti. Oppidum in promontorio Mulelacha. Flumina, Subur, & Salam. Portum Rutubis a Lixo CCXIII M. paſſ. Inde promontorium Solis: portum Riſardir: Gætulos Autololes: flumen Coſenum: gentes, Scelatitos, & Maſatos. Flumen Maſatat: flumen Darat, in quo crocodilos gigni. Deinde ſinum DCXVI M. paſſ. includi montis Barce promontorio excurrente in occaſum, quod appellat Surrentium. Poſtea flumen Palſum, ultra quod

Æthiopas Perorſos, quorum a tergo Pharuſios. Iis jungi mediterraneos Gætulos Daras. At in ora Æthiopas Daratitas, flumen Bambotum, crocodilis & hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos uſque ad eum, quem Theon ochema dicemus. Inde ad promontorium Heſperium navigatione dierum ac noctium decem, in medio eo ſpatio Atlantem locavit, a ceteris omnibus in extremis Mauritaniæ proditum.

Romana arma primum, Claudio principe in Mauritania bellavere, Ptolemæum regem a C. Cæſare interemtum ulciſcente liberto Ædemone, refugientibuſque barbaris, ventum conſtat ad montem Atlantem. Nec ſolum conſulatu perfunctis, atque e Senatu ducibus, qui tum res geſſere, ſed Equitibus quoque Rom. qui ex eo præfuere ibi, Atlantem penetraſſe in gloria fuit. Quinque ſunt (ut diximus) Rom. coloniæ in ea provincia, perviumque fama videri poteſt. Sed id plerumque fallaciſſimum experimento deprehenditur: quia dignitates, cum indagare vera pigeat, ignorantiæ pudore mentiri non piget: haud alio fidei proniore lapſu, quam ubi falſæ rei gravis auctor exſiſtit. Et quidem minus miror incomperta quædam eſſe equeſtris ordinis viris, jam vero & Senatum inde intrantibus, quam luxuriæ; cujus efficaciſſima vis ſentitur atque maxima, cum ebori citroque ſilvæ exquirantur, omnes ſcopuli Gætuli muricibus ac purpuris.

Indigenæ tamen tradunt in ora ab Sala centum quinquaginta mill. paſſuum: flumen Aſanam marino hauſtu, ſed portu ſpectabile: mox amnem quem

vocant Fut: ab eo ad Dyrin (hoc enim Atlanti nomen esse eorum lingua convenit) ducenta mill. passuum interveniente flumine, cui nomen est Vior. Ibi fama, exstare circa vestigia habitati quondam soli, vinearum palmetorumque reliquias.

Suetonius Paulinus (quem Consulem vidimus) primus Romanorum ducum transgressus quoque Atlantem aliquot millium spatio, prodidit de excelsitate quidem ejus, quæ ceteri: imas radices densis altisque repletas silvis incognito genere arborum, proceritatem spectabilem esse enodi nitore, frondes cupressis similes, præterque gravitatem odoris, tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte, posse, quales e bombyce, vestes confici. Verticem altis etiam æstate operiri nivibus. Decumis se eo pervenisse castris, & ultra ad fluvium, qui Ger vocaretur, per solitudines nigri pulveris eminentibus interdum velut exustis cautibus, loca inhabitabilia fervere, quanquam hiberno tempore, expertum. Qui proximos inhabitent saltus, refertos elephantorum, ferarumque, & serpentium omni genere, Canarios appellari. Quippe victum ejus animalis promiscuum his esse, & dividua ferarum viscera. Junctam Æthiopum gentem, quos Perorsos vocant, satis constat. Juba Ptolemæi pater, qui primus utrique Mauritaniæ imperavit, studiorum claritate memorabilior etiam, quam regno, similia prodidit de Atlante: præterque gigni ibi herbam euphorbiam nomine ab inventore medico suo appellatam. Cujus lacteum succum miris laudibus celebrat in claritate visus, contraque serpentes, & venena om-

nia, privatim dicato volumine. Et ſatis ſuperque de Atlante.

Tingitaniæ provinciæ longitudo CLXX M. paſſ. eſt. Gentes in ea, quondam præcipua Maurorum, unde nomen, quos plerique Mauruſios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Maſſæſylorum fuerat, ſed ſimili modo exſtincta eſt. Gætulæ nunc tenent gentes, Banjuræ, multoque validiſſimi Autololes: & horum pars quondam Veſuni; qui avulſi his propriam fecere gentem, verſi ad Æthiopas. Ipſa provincia ab oriente montuoſa, fert elephantos. In Abila quoque monte, & quos Septem fratres a ſimili altitudine appellant: ii freto imminent juncti Abilæ. Ab his ora interni maris. Flumen Tamuda navigabile, quondam & oppidum. Flumen Laud, & ipſum navigiorum capax. Ruſadir oppidum & portus, Malvana fluvius navigabilis.

Siga oppidum ex adverſo Malachæ in Hiſpania ſitæ, Syphacis regia, alterius jam Mauritaniæ. Namque diu regum nomina obtinuere, ut Bogudiana appellaretur extima: itemque Bocchi, quæ nunc Cæſarienſis. Ab ea portus Magnus a ſpatio appellatus, civium Romanorum oppidum. Amnis Mulucha, Bocchi Maſſæſylorumque finis. Quiza Xenitana peregrinorum oppidum, Arſennaria Latinorum, tribus millibus paſſuum a mari. Cartenna colonia Auguſti, legio ſecunda. Item colonia ejuſdem, deducta cohorte Prætoria, Gunugi. Promontorium Apollinis: oppidumque ibi celeberrimum Cæſarea, antea vocitatum Jol, Jubæ regia, a Divo

Claudio coloniæ jure donata: ejuſdem juſſu deductis veteranis, Oppidum novum: & Latio dato, Tipaſa. Itemque a Veſpaſiano Imperatore eodem munere donatum Icoſion. Colonia Auguſti Ruſconiæ. Ruſucurium civitate honoratum a Claudio. Ruſazus colonia Auguſti. Salde colonia ejuſdem. Item Igilgili. Oppidum Tucca impoſitum mari, & flumini Ampſagæ. Intus colonia Auguſta, quæ item Succabar: item Tubuſuptus. Civitates: Timici, Tigavæ. Flumina: Sardabal, Aves, Nabar: gens Macurebi: flumen Uſar: gens Nabades. Flumen Ampſaga, abeſt a Cæſarea CCXXXII millibus paſſuum. Utriuſque Mauritaniæ longitudo decies triginta novem mill. Latitudo quadringentorum ſexaginta ſeptem mill. paſſuum.

II. Ab Ampſaga Numidia eſt, Maſſiniſſæ clara nomine, Metagonitis terra a Græcis appellata: Numidæ vero Nomades a permutandis pabulis, mapalia ſua, hoc eſt, domus, plauſtris circumferentes. Oppida: Cullu, Ruſicade, & ab ea quadraginta octo M. paſſuum in mediterraneo colonia Cirta, Sittianorum cognomine: & alia intus Sicca: liberumque oppidum Bulla Regia. At in ora Tacatua, Hippo Regius, flumen Armua. Oppidum Tabraca civium Romanorum. Tuſca fluvius, Numidiæ finis: nec præter marmoris Numidici, ferarumque proventum aliud inſigne.

III. A Tuſca, Zeugitana regio, & quæ proprie vocetur Africa, eſt. Tria promontoria: Candidum: mox Apollinis, adverſum Sardiniæ: Mercurii, adverſum Siciliæ, in altum procurrentia, duos effi-

ciunt ſinus: Hipponenſem, proximum ab oppido, quod Hipponem dirutum vocant, Diarrhytum a Græcis dictum, propter aquarum irrigua. Cui finitimum Theudalis immune oppidum, longius a litore. Dein promontorium Apollinis, & in altero ſinu Utica civium Romanorum, Catonis morte nobilis: flumen Bagrada. Locus, Caſtra Cornelia: colonia Carthago, magnæ in veſtigiis Carthaginis: colonia Maxulla. Oppida: Carpi, Miſua, & liberum Clupea in promontorio Mercurii. Item libera Curubis, Neapolis. Mox Africæ ipſius alia diſtinctio. Libyphœnices vocantur, qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio CCL M. paſſ. per circuitum, fertilitatis eximiæ, cum centeſima fruge agricolis fœnus reddente terra. Hic oppida libera, Leptis, Adrumetum, Ruſpina, Thapſus. Inde Thenæ, Macomades, Tacape. Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africæ ab Ampſaga longitudo DLXXX M. paſſuum: latitudo, qua cognitum eſt, CC M. Ea pars, quam Africam appellavimus, dividitur in duas provincias, veterem & novam, diſcretas foſſa inter Africanum ſequentem & reges, Thenas uſque perducta, quod oppidum a Carthagine abeſt CCXVI M. paſſ.

IV. Tertius ſinus dividitur in geminos, duarum Syrtium vadoſo ac reciproco mari diros. Ad proximam, quæ minor eſt, a Carthagine CCC M. paſſ. Polybius tradit: ipſam centum M. paſſuum aditu, CCC M. ambitu. Et terra autem, ſiderum obſervatione, ad eam per deſerta arenis, perque ſerpentes iter eſt. Excipiunt ſaltus repleti ferarum multitudi-

ne : & introrſus elephantorum ſolitudines, mox deſerta vaſta, ultraque Garamantes, ab Augylis dierum XII itinere diſtantes. Super illos fuere gens Pſylli, ſuper quos lacus Lycomedis, deſertis circumdatus. Augylæ ipſi medio fere ſpatio locantur ab Æthiopia, quæ ad occidentem vergit, & a regione quæ duas Syrtes interjacet, pari utrinque intervallo. Sed litore inter duas Syrtes, CCL M. paſſuum. Ibi civitas Œenſis, Cinyps fluvius ac regio. Oppida : Neapolis, Gaphara, Abrotonum, Leptis altera, quæ cognominatur magna. Inde Syrtis major, circuitu DCXXV, aditu autem CCCXII M. paſſuum. Inde accolit gens Ciſipadum. In intimo ſinu fuit ora Lotophagôn, quos quidam Alachroas dixere, ad Philænorum aras : ex arena ſunt eæ. Ab his non procul a continente palus vaſta amnem Tritonem nomenque ab eo accipit, Pallantias appellata Callimacho, & citra minorem Syrtim eſſe dicta : a multis vero inter duas Syrtes. Promontorium, quod majorem includit, Borion appellatur. Ultra Cyrenaica provincia.

Ad hunc finem Africa a fluvio Ampſaga populos XXVI habet, qui Romano parent imperio. In his colonias VI, præter jam ſupradictas, Uthinam, Tuburbin. Oppida civium Romanorum XV ; ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanum, Abutucenſe, Aborienſe, Canopicum, Chilmanenſe, Simittuenſe, Thunuſidenſe, Tuburnicenſe, Tynidrumenſe, Tibigenſe, Ucitana duo, majus, & minus : Vagenſe. Oppidum Latinum unum Uſalitanum. Oppidum ſtipendiarium unum, Caſtris Corneliis. Oppida libera

triginta: ex quibus dicenda intus Acolitanum, Acharitanum, Avinense, Abziritanum, Canopitanum, Melzitanum, Materense, Salaphitanum, Tusdritanum, Tiphicense, Tunicense, Theudense, Tagestense, Tigense, Ulusubritanum, Vagense aliud, Visense, Zamense. Ex reliquo numero non civitates tantum, sed pleræque etiam nationes jure dici possunt: ut Natabudes, Capsitani, Misulani, Sabarbares, Massyli, Nisives, Vamacures, Ethini, Mussini, Marchubii, & tota Gætulia ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopia dirimit.

V. Cyrenaica, eadem Pentapolitana regio illustratur Hammonis oraculo, quod a Cyrenis abest CCCC M. passuum: fonte Solis: urbibus maxime quinque, Berenice, Arsinoe, Ptolemaide, Apollonia, ipsa Cyrene. Berenice, in Syrtis extimo cornu est, quondam vocata Hesperidum supradictarum, vagantibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluvius Lethon, lucus sacer, ubi Hesperidum horti memorantur. Abest a Lepti CCCLXXV M. passuum. Ab ea Arsinoe, Teuchira vocitata, XLIII M. passuum. Et deinde Ptolemais, antique nomine Barce, XXII M. passuum. Mox XL M. passuum promontorium Phycus per Creticum mare excurrit, distans CCCL M. passuum a Tænaro Laconicæ promontorio. A Creta vero ipsa CXXV M. Post id Cyrene, a mari undecim M. passuum. A Phycunte Apolloniam XXIV M. passuum. Ad Cherronesum LXXXVIII M. passuum. Unde Catabathmum CCXVI M. passuum. Accolunt Marmaridæ, a Parætonii ferme regione ad Syrtin usque majorem porrecti.

Poſt eos Ararauceles, & jam in ora Syrtis Naſamones, quos antea Meſammones Græci appellavere, ab argumento loci, medios inter arenas ſitos. Cyrenaicus ager XV M. paſſuum latitudine a litore, arboribus fertilis habetur. Intus eodem ſpatio frugibus tantum: mox triginta M. paſſuum latitudine, & CCL M. paſſuum longitudine, laſere modo.

Poſt Naſamones, Asbiſtæ, & Macæ vivunt. Ultra eos Hammanientes duodecim dierum itinere a Syrtibus majoribus ad occidentem, & ipſi quaquaverſus arenis circumdati: puteos tamen haud difficiles binûm ferme cubitorum inveniunt altitudine, ibi reſtagnantibus Mauritaniæ aquis. Domos ſale montibus ſuis exciſo, ceu lapide, conſtruunt. Ab his ad Troglodytas hiberni occaſus plaga dierum IV iter, cum quibus commercium gemmæ tantum, quam carbunculum vocamus, ex Æthiopia invectæ. Intervenit ad ſolitudines Africæ, ſupra minorem Syrtin dictas, verſa Phazania, ubi gentem Phazaniorum, urbeſque Alelen & Cillabam ſubegimus. Item Cydamum e regione Sabratæ. Ab his mons longo ſpatio in occaſum ab ortu tendit, Ater noſtris dictus a natura aduſto ſimilis; aut Solis repercuſſu accenſo. Ultra eum deſerta: Matelgæ oppidum Garamantum: itemque Debris, affuſo fonte, a medio die ad mediam noctem aquis ferventibus, totidemque horis ad medium diem rigentibus: clariſſimumque oppidum Garama caput Garamantum: omnia armis Rom. ſuperata, & a Cornelio Balbo triumphata: uni huic omnium externo curru & Quiritium jure donato: quippe Gadibus genito civitas

Romana cum Balbo majore patruo data eſt. Et hoc mirum, ſupra dicta oppida ab eo capta, auctores noſtros prodidiſſe : ipſum in triumpho, præter Cidamum & Garamam, omnium aliarum gentium urbiumque nomina ac ſimulacra duxiſſe, quæ iere hoc ordine. Tabidium oppidum, Niteris natio, Negligemela oppidum, Bubejum natio, vel oppidum, Enipi natio, Thuben oppidum : mons nomine Niger : Nitibrum, Rapſa, oppida : Diſcera natio, Debris oppidum, flumen Nathabur, Thapſagum oppidum, Nannagi natio, Boin oppidum, Pege oppidum, flumen Daſibari. Mox oppida continua, Baracum, Buluba, Alaſi, Balſa, Galla, Maxala, Zizama. Mons Gyri, in quo gemmas naſci titulus præceſſit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis ejus puteos (qui ſunt non alte fodiendi, ſi locorum notitia adſit) arenis operientibus. Proximo bello, quod cum Œenſibus Romani geſſere auſpiciis Veſpaſiani Imperatoris, compendium viæ quatridui deprehenſum eſt. Hoc iter vocatur Præter caput ſaxi. Finis Cyrenaicus Catabathmos appellatur, oppidum, & vallis repente convexa. Ad eum terminum Cyrenaica Africa, a Syrti minore decies centena LX M. paſſuum in longitudine patet : in latitudine, qua cognitum eſt, DCCC.

VI. Quæ ſequitur regio, Mareotis Libya appellatur, Ægypto contermina. Tenent Marmaridæ, Adyrmachidæ : dein Mareotæ. Menſura a Catabathmo ad Parætonium LXXXVI M. paſſuum. In eo tractu vicus Apis intereſt, nobilis religione Ægypti locus. Ab eo Parætonium LXII M. paſſuum.

Inde Alexandriam CC millia passuum: latitudo CLXIX est. Eratosthenes a Cyrenis Alexandriam terrestri itinere DXXV M. prodidit. Agrippa totius Africæ a mari Atlantico cum inferiore Ægypto tricies centena & XL M. passuum longitudinem. Polybius & Eratosthenes diligentissimi existimati, ab oceano ad Carthaginem magnam, undecies centena M. passuum: ab ea Canopicum Nili proximum ostium quindecies centena & viginti octo M. pass. fecerunt. Isidorus a Tingi Canopum tricies & quinquies centena & quadraginta novem M. passuum: Artemidorus XL minus quam Isidorus.

VII. Insulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clarissima est Meninx, longitudine XXV M. passuum, latitudine XXII, ab Eratosthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningem ab Africæ latere: & altero, Thoar: ipsa a dextro Syrtis minoris promontorio passibus CC sita. Ab ea centum M. pass. contra lævum, Cercina, cum urbe ejusdem nominis libera, longa XXV M. pass. lata dimidium ejus, ubi plurimum: at in extremo non plus quinque M. pass. Huic perparva, Carthaginem versus, Cercinitis ponte jungitur. Ab his quinquaginta M. fere passuum Lopadusa, longa VI M. passuum. Mox Gaulos & Galata, cujus terra scorpionem, dirum animal Africæ, necat. Dicuntur & in Clupea emori: cujus ex adverso Cosyra cum oppido. At contra Carthaginis sinum duæ Ægimori aræ, scopuli verius, quam insulæ, inter Siciliam maxime & Sardiniam. Auctores sunt, & has quondam habitatas subsedisse.

VIII. Interiori autem ambitu Africæ ad meridiem, versus superque Gætulos, intervenientibus desertis, primi omnium Libyægyptii, deinde Leucæthiopes habitant. Super eos Æthiopum gentes Nigritæ, a quo dictum est flumine: Gymnetes Pharusii, jam oceanum attingentes, & quos in Mauritaniæ fine diximus, Perorsi. Ab his omnibus vastæ solitudines orientem versus, usque Garamantes, Augylasque & Troglodytas: verissima opinione eorum, qui desertis Africæ duas Æthiopias superponunt, & ante omnes Homeri, qui bipertitos tradit Æthiopas, ad orientem occasumque versos. Nigri fluvio eadem natura, quæ Nilo: calamum, & papyrum, & easdem gignit animantes, iisdemque temporibus augescit. Oritur inter Tareleos Æthiopas, & Œcalicas. Horum oppidum Mavin quidam solitudinibus imposuerunt, Atlantas juxta eos, Ægipanas semiferos, & Blemmyas, & Gamphasantas, & Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres sunt humani ritus, si credimus. Nam neque nominum ullorum inter eos appellatio est, & Solem orientem occidentemque dira imprecatione contuentur, ut exitialem ipsis agrisque: neque insomnia visunt, qualia reliqui mortales. Troglodytæ specus excavant. Hæ illis domus, victus serpentium carnes, stridorque, non vox: adeo sermonis commercio carent. Garamantes matrimoniorum exsortes, passim cum feminis degunt. Augylæ inferos tantum colunt. Gamphasantes nudi, prœliorumque expertes, nulli externo congregantur. Blemmyis traduntur capita abesse, ore & oculis pectori affixis. Satyris, præter figu-

ram, nihil moris humani, Ægipanum, qualis vulgo pingitur, forma. Himantopodes loripedes quidam, quibus ferpendo ingredi natura eft. Pharufii quondam Perfæ, comites fuiffe dicuntur Herculis ad Hefperidas tendentis. Nec de Africa plura quæ memorentur, occurrunt.

IX. Adhæret Afia, quam patere a Canopico oftio ad Ponti oftium Timofthenes, vicies fexies centena, & triginta novem M. paffuum tradidit. Ab ore autem Ponti ad os Mæotis Eratofthenes fedecies centena, & quadraginta quinque M. paff. Univerfam vero cum Ægypto ad Tanain, Artemidorus & Ifidorus ter & fexagies centena, & feptuaginta quinque M. paff. Maria ejus complura ab accolis traxere nomina: quare fimul indicabuntur. Proxima Africæ incolitur Ægyptus, introrfus ad meridiem recedens, donec a tergo prætendantur Æthiopes. Inferiorem ejus partem Nilus, dextra lævaque divifus, amplexu fuo determinat, Canopico oftio ab Africa, ab Afia Pelufiaco, CLXX M. paffuum intervallo. Quam ob caufam inter infulas quidam Ægyptum retulere: ita fe findente Nilo, ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ vocabulo, Delta appellavere Ægyptum. Menfura ab unitate alvei, unde fe primum findit in latera, ad Canopicum oftium, CXLVI M. ad Pelufiacum CCLVI M. eft. Summa pars contermina Æthiopiæ, Thebais vocatur. Dividitur in præfecturas oppidorum, quas Nomos vocant: Ombiten, Apollopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phaturiten, Coptiten, Tentyriten, Diofpoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten, Lycopoliten. Quæ

juxta Pelusium est regio, nomos habet, Pharbæthiten, Bubastiten, Sethroiten, Taniten. Reliqua autem Arabicum, Hammoniacum tendentem ad Hammonis Jovis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Atharrhabiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoiten, Mendesium, Sebennyten, Cabasiten, Latopoliten, Heliopoliten, Prosopiten, Panopoliten, Busiriten, Onuphiten, Saiten, Ptenethu, Phthemphu, Naucratiten, Meteliten, Gynæcopoliten, Menelaiten, Alexandriæ regione. Item Lybiæ Mareotis: Heracleopolites est in insula Nili, longa passuum quinquaginta M. in qua & oppidum Herculis appellatum. Arsinoitæ duo sunt: hi & Memphites, usque ad summum Delta perveniunt. Cui sunt contermini ex Africa duo Oasitæ. Quidam ex his aliqua nomina permutant, & substituunt alios nomos, ut Heroopoliten, Crocodilopoliten. Inter Arsinoiten autem ac Memphiten lacus fuit, circuitu CCL M. passuum: aut, ut Mucianus tradit, CCCCL M. & altitudinis quinquaginta passuum, manu factus: a rege, qui fecerat, Mœridis appellatus. Inde LXXII M. passuum, abest Memphis, quondam arx Ægypti regum: unde ad Hammonis oraculum XII dierum iter est. Ad scissuram autem Nili, quod appellavimus Delta, XV M. passuum.

X. Nilus incertis ortus fontibus, it per deserta & ardentia: & immenso longitudinis spatio ambulans, famaque tantum inermi quæsitu cognitus, sine bellis, quæ ceteras omnes terras invenere. Originem (ut Juba rex potuit exquirere) in monte inferioris Mauritaniæ, non procul oceano habet, lacu proti-

nus ſtagnante, quem vocant Nilidem. Ibi piſces reperiuntur alabetæ, coracini, ſiluri. Crocodilus quoque inde ob argumentum hoc Cæſareæ, in Iſeo dicatus ab eo ſpectatur hodie. Præterea obſervatum eſt, prout in Mauritania nives imbreſve ſatiaverint, ita Nilum increſcere. Ex hoc lacu profuſus indignatur fluere per arenoſa & ſqualentia, conditque ſe aliquot dierum itinere. Mox alio lacu majore, in Cæſarienſis Mauritaniæ gente Maſſæſylûm erumpit, & hominum cœtus veluti circumſpicit, iiſdem animalium argumentis: iterum arenis receptus conditur rurſus XX dierum deſertis ad proximos Æthiopas: atque ubi iterum ſenſerit hominem, proſilit, fonte (ut veriſimile eſt) illo, quem Nigrin vocavere. Inde Africam ab Æthiopia diſpeſcens, etiamſi non protinus populis, feris tamen & belluis frequens, ſilvarumque opifex, medios Æthiopas ſecat, cognominatus Aſtapus; quod illarum gentium lingua ſignificat aquam e tenebris profluentem. Inſulas ita innumeras ſpargit, quaſdamque tam vaſtæ magnitudinis, ut quanquam rapida celeritate, tamen dierum quinque curſu non breviore tranſvolet: circa clariſſimam earum Meroen, Aſtabores lævo alveo dictus, hoc eſt, ramus aquæ venientis e tenebris: dextro vero Aſtuſapes, quod latentis ſignificationem adjicit: nec ante Nilus, quam ſe totum aquis concordibus rurſus junxit. Sic quoque etiamnum Siris, ut ante, nominatus per aliquot millia, & in totum Homero Ægyptus, aliiſque Triton: ſubinde inſulis impactus, totidem incitatus irritamentis: poſtremo incluſus montibus, nec aliunde

torrentior, vectus aquis properantibus ad locum Æthiopum, qui Catadupi vocantur, noviſſimo catarracte inter occurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore creditur, ſed ruere. Poſtea lenis & confractis aquis, domitaque violentia, aliquid & ſpatio feſſus, multis quamvis faucibus in Ægyptium mare ſe evomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam ſpatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terræ.

Cauſas hujus incrementi varias prodidere: ſed maxime probabiles, Eteſiarum eo tempore ex adverſo flantium repercuſſum, ultra in ora acto mari: aut imbres Æthiopiæ æſtivos, iiſdem Eteſiis nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus Mathematicus occultam protulit rationem: Phialam appellari fontem ejus, mergique in cuniculos ipſum amnem, vapore anhelantem fumidis cautibus ubi conditur. Verum Sole per eos dies cominus facto, extrahi ardoris vi, & ſuſpenſum abundare, ac ne devoretur, abſcondi. Id evenire a Canis ortu, per introitum Solis in Leonem, contra perpendiculum fontis ſidere ſtante, cum in eo tractu abſumantur umbræ. Pleriſque e diverſo opinatis largiorem fluere, ad ſeptemtrionem Sole diſcedente, quod in Cancro & Leone evenit; ideoque tunc minus ſiccari. Rurſus in Capricornum & auſtrinum polum reverſo ſorberi: & ob id parcius fluere. Sed Timæo ſi quis extrahi poſſe credat, umbrarum defectus iis diebus & locis ſine fine adeſt.

Incipit creſcere Luna nova, quæcunque poſt ſolſtitium eſt, ſenſim modiceque Cancrum Sole

transfeunte; abundantiffime autem Leonem. Et refidit in Virgine, iifdem, quibus accrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas in Libra, ut tradit Herodotus, centefimo die. Cum crefcit, reges aut præfectos navigare eo, nefas judicatum eft. Auctus per puteos menfuræ notis deprehenduntur. Juftum incrementum eft cubitorum XVI. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo. Hæ ferendi tempora abfumunt folo madente: illæ non dant fitiente. Utrumque reputat provincia. In duodecim cubitis famem fentit, in tredecim etiamnum efurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt: quindecim fecuritatem: fedecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum decem & octo Claudio principe: minimum quinque, Pharfalico bello, veluti necem Magni prodigio quodam flumine averfante. Cum ftetere aquæ; apertis molibus admittuntur. Ut quæque liberata eft terra, feritur. Idem amnis unus omnium nullas exfpirat auras.

Ditionis Ægypti effe incipit a fine Æthiopiæ Syene: ita vocatur peninfula mille paffuum ambitu, in qua Caftra funt, latere Arabiæ: & ex adverfo infulæ IV Philæ, DC M. paffuum a Nili fiffura, unde appellari diximus Delta. Hoc fpatium edidit Artemidorus, & in eo CCL oppida fuiffe. Juba CCCC M. paffuum. Ariftocreon ab Elephantide ad mare DCCL M. paffuum. Elephantis infula intra noviffimum catarracten IV M. paffuum, & fupra Syenen XVI M. habitatur, navigationis Ægyptiæ finis, ab Alexandria DLXXX M. paff. In tantum er-

X 2

ravere ſupraſcripti. Ibi Æthiopicæ conveniunt naves. Namque eas plicatiles humeris transferunt, quoties ad catarractas ventum eſt.

XI. Ægyptus ſuper ceteram antiquitatis gloriam XX M. urbium ſibi Amaſe regnante habitata præfert: nunc quoque multis, etiamſi ignobilibus, frequens. Celebratur tamen Apollinis: mox Leucotheæ: Dioſpolis magna, eadem Thebe portarum centum nobilis fama: Coptos Indicarum Arabicarumque mercium Nilo proximum emporium. Mox Veneris oppidum, & iterum Jovis, ac Tentyris: infra quod Abydus, Mennonis regia, & Oſiris templo inclytum, VII M. CCCCC paſſuum in Libyam remotum a flumine. Dein Ptolemais, & Panopolis, ac Veneris iterum. Et in Libyco Lycon, ubi montes finiunt Thebaidem. Ab iis oppida Mercurii, Alabaſtron, Canum, & ſupra dictum Herculis. Deinde Arſinoe, & jam dicta Memphis: inter quam & Arſinoiten nomon, in Libyco, turres, quæ pyramides vocantur: Labyrinthus in Mœridis lacu nullo addito ligno exædificatus: & oppidum Crialon. Unum præterea intus & Arabiæ conterminum claritatis magnæ, Solis oppidum.

Sed jure laudetur in litore Ægyptii maris Alexandria, a Magno Alexandro condita, in Africæ parte, ab oſtio Canopico XII M. paſſuum juxta Mareotim lacum, qui locus antea Rhacotes nominabatur. Metatus eſt eam Dinochares architectus pluribus modis memorabili ingenio, XV M. paſſuum laxitate inſeſſa, ad effigiem Macedonicæ chlamydis orbe gyrato laciniosſam, dextra lævaque anguloſo procur-

ſu: jam tum tamen quinta ſitus parte regiæ dicata.

Mareotis lacus a meridiana urbis parte, euripo e Canopico oſtio mittitur mediterraneo commercio, inſulas quoque plures amplexus, triginta M. paſſuum trajectu, CL ambitu, ut tradit Claudius Cæſar. Alii ſchœnos in longitudinem patere XL faciunt, ſchœnumque ſtadia triginta: ita fieri longitudinis CL M. paſſ. tantundem & latitudinis.

Sunt in honore & intra decurſus Nili multa oppida, præcipue quæ nomina dedere oſtiis, non omnibus, (XII enim reperiuntur, ſuperque quatuor, quæ ipſi falſa ora appellant) ſed celeberrimis ſeptem, proximo Alexandriæ Canopico, deinde Bolbitino, Sebennytico, Phatnitico, Mendeſico, Tanitico, ultimoque Peluſiaco. Præterea Butos, Pharbæthos, Leontopolis, Athribis, Iſidis oppidum, Buſiris, Cynopolis, Aphrodites, Sais, Naucratis: unde oſtium quidam Naucraticum nominant, quod alii Heracleoticum, Canopico, cui proximum eſt, præferentes.

XII. Ultra Peluſiacum Arabia eſt, ad Rubrum mare pertinens, & odoriferam illam, ac divitem & beatæ cognomine inclytam. Hæc Catabanum & Eſbonitarum, & Scenitarum Arabum vocatur, ſterilis, præterquam ubi Syriæ confinia attingit, nec niſi Caſio monte nobilis. His Arabes junguntur, ab oriente Canchlei, a meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabatæis. Heroopoliticus vocatur, alterque Ælaniticus ſinus Rubri maris in Ægyptum vergentis, CL M. paſſuum intervallo inter duo oppida, Ælana, & in noſtro mari Gazam. Agrippa a Peluſio Ar-

ſinoen Rubri maris oppidum, per deſerta CXXV M. paſſuum tradit: tam parvo diſtat ibi tanta rerum naturæ diverſitas.

XIII. Juxta Syria litus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus diſtincta nominibus. Namque Palæſtina vocabatur, qua contingit Arabas, & Judæa, & Cœle, dein Phœnice: & qua recedit intus, Damaſcena: ac magis etiamnum meridiana, Babylonia. Et eadem Meſopotamia inter Euphratem & Tigrin: quaque tranſit Taurum, Sophene: citra vero etiam Comagene. Et ultra Armeniam, Adiabene, Aſſyria ante dicta: & ubi Ciliciam attingit, Antiochia. Longitudo ejus inter Ciliciam & Arabiam, CCCCLXX M. paſſuum eſt. Latitudo a Seleucia Pieria, ad oppidum in Euphrate Zeugma, CLXXV M. paſſuum. Qui ſubtilius dividunt, circumfundi Syria Phœnicen volunt: & eſſe oram maritimam Syriæ, cujus pars ſit Idumæa & Judæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Id quod præjacet mare totum, Phœnicium appellatur. Ipſa gens Phœnicum in magna gloria literarum inventionis, & ſiderum, navaliumque ac bellicarum artium.

XIV. A Peluſio Chabriæ caſtra, Caſius mons, delubrum Jovis Caſii, tumulus Magni Pompeji. Oſtracine Arabia finitur, a Peluſio LXV M. paſſuum. Mox Idumæa incipit, & Palæſtina, ab emerſu Sirbonis lacus, quem quidam CL M. paſſuum circuitu tradidere: Herodotus Caſio monti applicuit: nunc eſt palus modica. Oppida: Rhinocolura, & intus Rhaphæa: Gaza, & intus Anthedon: mons Angaris. Regio per oram Samaria. Oppidum Aſca-

lo liberum, Azotus: Jamniæ duæ, altera intus. Joppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, ut ferunt. Insidet collem præjacente saxo, in quo vinculorum Andromedæ vestigia ostendunt. Colitur illic fabulosa Ceto. Inde Apollonia: Stratonis turris, eadem Cæsarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flavia, a Vespasiano Imperatore deducta: Finis Palæstines centum octoginta novem mill. passuum, a confinio Arabiæ: deinde Phœnice. Intus autem Samariæ oppida: Neapolis, quod antea Mamortha dicebatur: Sebaste, in monte, & altiore Gamala.

XV. Supra Idumæam & Samariam Judæa longe lateque funditur. Pars ejus Syriæ juncta, Galilæa vocatur: Arabiæ vero & Ægypto proxima Peræa, asperis dispersa montibus, & a ceteris Judæis Jordane amne discreta. Reliqua Judæa dividitur in toparchias decem, quo dicemus ordine: Hiericuntem palmetis consitam, fontibus irriguam: Emmaum, Lyddam, Joppicam, Acrabatenam, Gophniticam, Thamniticam, Bethleptephenen, Orinen, in qua fuere Hierosolyma, longe clarissima urbium orientis, non Judææ modo: Herodium cum oppido illustri ejusdem nominis.

Jordanis amnis oritur e fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæsareæ, de qua dicemus: amnis amœnus, & quatenus locorum situs patitur, ambitiosus, accolisque se præbens, velut invitus Asphaltiten lacum dirum natura petit, a quo postremo ebibitur, aquasque laudatas perdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi prima convallium fuit occasio, in lacum se fun-

dit, quem plures Genesaram vocant, XVI M. passuum longitudinis, VI M. latitudinis, amœnis circumseptum oppidis: ab oriente, Juliade, & Hippo: a meridie, Tarichea, quo nomine aliqui & lacum appellant: ab occidente Tiberiade, aquis calidis salubri.

Asphaltites nihil præter bitumen gignit: unde & nomen. Nullum corpus animalium recipit: tauri camelique fluitant. Inde fama, nihil in eo mergi. Longitudine excedit centum M. passuum, latitudine maxima XXV implet, minima sex. Prospicit eum ab oriente Arabia Nomadum, a meridie Machærûs, secunda quondam arx Judææ, ab Hierosolymis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis Callirrhoe, aquarum gloriam ipso nomine præferens. Ab occidente litora Esseni fugiunt, usque qua nocent: gens sola, & in toto orbe præter ceteras mira, sine ulla femina, omni Venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo convenarum turba renascitur, large frequentantibus, quos vita fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per seculorum millia (incredibile dictu) gens æterna est, in qua nemo nascitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia est. Infra hos Engadda oppidum fuit, secundum ab Hierosolymis fertilitate, palmetorumque nemoribus: nunc alterum bustum. Inde Masada castellum in rupe, & ipsum haud procul Asphaltite. Et hactenus Judæa est.

XVI. Jungitur ei latere Syriæ Decapolitana regio, a numero oppidorum, in quo non omnes eadem observant. Plurimi tamen Damascum ex epo-

to riguis amne Chrysorrhoa fertilem : Philadelphiam, Rhaphanam, omnia in Arabiam recedentia. Scythopolin, (antea Nysam a Libero Patre, sepulta nutrice ibi) Scythis deductis. Gadara, Hieromiace præfluente, & jam dictum Hippon : Dion, Pellam aquis divitem, Galasam, Canatham. Intercursant cinguntque has urbes tetrarchiæ, regionum instar singulæ, & in regna contribuuntur, Trachonitis, Paneas, in qua Cæsarea cum supradicto fonte : Abila, Arca, Ampeloessa, Gabe.

XVII. Hinc redeundum est ad oram, atque Phœnicen. Fuit oppidum Crocodilôn, est flumen : memoria urbium, Dorum, Sycaminum. Promontorium Carmelum, & in monte oppidum, eodem nomine, quondam Ecbatana dictum. Juxta Getta, Jebba : rivus Pagida, sive Belus, vitri fertiles arenas parvo litori miscens. Ipse e palude Cendevia a radicibus Carmeli profluit. Juxta colonia Claudii Cæsaris Ptolemais, quæ quondam Ace. Oppidum Ecdippa. Promontorium Album. Tyrus quondam insula, præalto mari septingentis passibus divisa, nunc vero Alexandri oppugnantis operibus continens, olim partu clara, urbibus genitis, Lepti, Utica, & illa Romani imperii æmula, terrarum orbis avida, Carthagine : etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque purpura constat. Circuitus XIX M. passuum est, intra Palætyro inclusa. Oppidum ipsum XXII stadia obtinet. Inde Sarepta, & Ornithon oppida : & Sidon artifex vitri, Thebarumque Bœotiarum parens. A tergo ejus mons Libanus orsus, mille quingentis sta-

diis Simyram uſque porrigitur, qua Cœle Syria cognominatur. Huic par, interveniente valle, mons adverſus Antilibanus obtenditur quondam muro conjunctus. Poſt eum introrſus, Decapolitana regio eſt, prædictæque cum ea tetrarchiæ, & Palæſtinæ tota laxitas. At in ora etiamnum ſubjecta Libano, fluvius Magoras: Berytus colonia, quæ Felix Julia appellatur. Leontos oppidum: flumen Lycos: Palæbyblos: flumen Adonis. Oppida: Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos: Tripolis, quam Tyrii & Sidonii & Aradii obtinent. Orthoſia, Eleutheros flumen. Oppida: Simyra, Marathos, contraque Arados ſeptem ſtadiorum oppidum & inſula, ducentos paſſus a continente diſtans. Regio in qua ſupradicti deſinunt montes, & interjacentibus campis, Bargylus mons incipit.

XVIII. Hinc rurſus Syria, deſinente Phœnice. Oppida: Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontorium, in quo Laodicea libera: Dioſpolis, Heraclea, Charadrus, Poſidium. Deinde promontorium Syriæ Antiochiæ. Intus ipſa Antiochia libera, Epidaphnes cognominata, Oronte amne dividitur: in promontorio autem Seleucia libera, Pieria appellata.

Super eam mons eodem, quo alius, nomine, Caſius. Cujus excelſa altitudo quarta vigilia orientem per tenebras Solem adſpicit, brevi circumactu corporis, diem noctemque pariter oſtendens. Ambitus ad cacumen XIX M. paſſ. eſt: altitudo per directum, IV. At in ora amnis Orontes, natus inter Libanum & Antilibanum juxta Heliopolin. Oppi-

dum Rhoſos: & a tergo Portæ, quæ Syriæ appellantur, intervallo Rhoſiorum montium & Tauri. In ora oppidum Myriandros: mons Amanus, in quo oppidum Bomitæ. Ipſe ab Syris Ciliciam ſeparat.

XIX. Nunc interiora dicantur. Cœle habet Apamiam, Marſya amne diviſam a Nazerinorum tetrarchia: Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris vero Magog. Ibi prodigioſa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur: Chalcidem cognominatam ad Belum, unde regio Chalcidene fertiliſſima Syriæ. Et inde Cyrrheſtice Cyrrhum: Gazatas, Gindarenos, Gabenos: tetrarchias duas, quæ Granucomatæ vocantur, Emeſenos, Hylatas, Ituræorum gentem, & qui ex iis Bætarreni vocantur: Mariammitanos: tetrarchiam, quæ Mammiſea appellatur: Paradiſum, Pagras, Pinaritas, Seleucias præter jam dictam duas, quæ ad Euphraten, & quæ ad Belum vocantur, Cardytenſes. Reliqua autem Syria habet, (exceptis quæ cum Euphrate dicentur,) Arethuſios, Berœenſes, Epiphaneenſes. Ad Orientem Laodicenos, qui ad Libanum cognominantur, Leucadios, Lariſſæos, præter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris nominibus XVII.

XX. Et de Euphrate hoc in loco dixiſſe aptiſſimum fuerit. Oritur in præfectura Armeniæ majoris Caranitide, ut prodidere ex iis, qui proxime viderant, Domitius Corbulo, in monte Aba: Licinius Mucianus ſub radicibus montis, quem Capoten appellant, ſupra Zimaram, XII M. paſſuum, initio Pyxirates nominatus. Fluit Derxenen pri-

mum, mox Anaiticam, Armeniæ regiones a Cappadocia excludens. Dascusa abest a Zimara, LXXV M. passuum. Inde navigatur Pastonam, quinquaginta M. passuum. Melitenen Cappadociæ, XXIV M. passuum. Elegiam Armeniæ decem M. passuum, acceptis fluminibus Lyco, Arsania, Arsano. Apud Elegiam occurrit ei Taurus mons: nec resistit, quanquam XII M. pass. latitudine prævalens. Omiram vocant irrumpentem: mox ubi perfregit, Euphraten: tum quoque saxosum ac violentum. Arabiam inde læva, Oreôn dictam regionem, trischœna mensura, dextraque Commagenen disterminat; pontis tamen, etiam ubi Taurum expugnat, patiens. Apud Claudiopolin Cappadociæ, cursum ad occasum Solis agit. Primum hunc illi in pugna Taurus aufert: victusque & abscissus sibimet, alio modo vincit, ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quo vult, illo prohibente ire qua velit. A catarractis iterum navigatur; XL M. passuum inde Commagenes caput Samosata.

XXI. Arabia supra dicta, habet oppida: Edessam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Callirrhoen a fonte nominatam: Carrhas clade Crassi nobiles. Jungitur præfectura Mesopotamiæ, originem ab Assyriis trahens, in qua Anthemusia & Nicephorium oppida. Mox Arabes, qui Retavi vocantur: horum caput Singara. A Samosatis autem, latere Syriæ, Marsyas amnis influit. Cingilla Commagenen finit, Imme civitas incipit. Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten vocantur. Item

Zeugma, LXXII millibus paſſuum a Samoſatis, transitu Euphratis nobile. Ex adverſo Apamiam Seleucus, idem utriuſque conditor, ponte junxerat. Qui cohærent Meſopotamiæ, Rhoali vocantur. At in Syria oppida, Europum, Thapſacum quondam, nunc Amphipolis. Arabes Scenitæ. Ita fertur uſque Uram locum, in quo converſus ad Orientem relinquit Syriæ Palmirenas ſolitudines, quæ uſque ad Petram urbem, & regionem Arabiæ Felicis appellatæ, pertinent.

Palmira urbs nobilis ſitu, divitiis ſoli, & aquis amœnis, vaſta undique ambitu arenis includit agros, ac velut terris exemta a rerum natura, privata ſorte inter duo imperia ſumma, Romanorum Parthorumque, & prima in diſcordia ſemper utrinque cura. Abeſt a Seleucia Parthorum, quæ vocatur ad Tigrin, CCCXXXVIII mill. paſſuum: a proximo vero Syriæ litore, CCIII millibus: & a Damaſco viginti ſeptem propius.

Infra Palmiræ ſolitudines, Stelendena regio eſt, dictæque jam Hierapolis, ac Berœa, & Chalcis. Ultra Palmiram quoque ex ſolitudinibus iis aliquid obtinet Emeſa: item Elatium, dimidio propior Petræ, quam Damaſcus. A Sura autem proxime eſt Philiſcum, oppidum Parthorum ad Euphratem. Ab eo Seleuciam dierum decem navigatio, totidemque fere Babylonem. Scinditur Euphrates a Zeugmate octoginta tribus millibus paſſuum circa vicum Maſſicen: & parte læva in Meſopotamiam vadit per ipſam Seleuciam, circa eam præfluenti infuſus Tigri. Dexteriore autem alveo Babylonem, quondam

Chaldææ caput petit, mediamque permeans, item quam Otrin vocant, diſtrahitur in paludes. Increſcit autem & ipſe Nili modo ſtatis diebus, paulum differens, ac Meſopotamiam inundat, Sole obtinente viceſimam partem Cancri: minui incipit in Virgine, & Leone tranſgreſſo. In totum vero remeat in viceſima nona parte Virginis.

XXII. Sed redeamus ad oram Syriæ, cui proxima eſt Cilicia. Flumen Diaphanes, mons Crocodilus, portæ Amani montis. Flumina: Andricus, Pinarus, Lycus: ſinus Iſſicus. Oppidum Iſſos, inde Alexandria: flumen Chlorus, oppidum Ægæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarſos, & intus Tarſos. Campi Aleji: oppida Caſſipolis, Mopſos liberum, Pyramo impoſitum: Thynos, Zephyrium, Anchiale. Amnes: Saros, Cydnus Tarſum liberam urbem procul a mari ſecans: Regio Celenderitis cum oppido. Locus Nymphæum, Solœ Cilicii, nunc Pompejopolis: Adana, Cibyra, Pinara, Pedalie, Ale, Selinûs, Arſinoe, Jotape, Doron. Juxtaque mare Corycos, eodem nomine oppidum, & portus, & ſpecus. Mox flumen Calycadnus. Promontorium Sarpedon. Oppida: Holmœ, Myle. Promontorium & oppidum Veneris, a quo proxime Cyprus inſula. Sed in continenti oppida, Myanda, Anemurium, Coraceſium, finiſque antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autem dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæſarea: Auguſta, Caſtabala, Epiphania, quæ antea Œniandos: Eleuſa, Iconium: Seleucia ſupra amnem Calycadnum, Tracheotis cognomine, a mari relata, ubi vocaba-

tur Holmia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradiſus. Mons Imbarus.

XXIII. Ciliciæ Pamphyliam omnes junxere, neglecta gente Iſaurica. Oppida ejus intus, Iſaura, Clibanus, Lalaſis: decurrit autem ad mare Anemurii regione ſupra dicti. Simili modo omnibus, qui eadem compoſuere, ignorata eſt contermina illi gens Homonadum, quorum intus oppidum Homona. Cetera caſtella XLIV inter aſperas convalles latent.

XXIV. Inſident verticem Piſidæ, quondam Solymi appellati: quorum colonia Cæſarea, eadem Antiochia. Oppida: Oroanda, Sagaleſſos.

XXV. Hos includit Lycaonia in Aſiaticam juriſdictionem verſa, cum qua conveniunt Philomelienſes, Tymbriani, Leucolithi, Pelteni, Tyrienſes. Datur & tetrarchia ex Lycaonia, qua parte Galatiæ contermina eſt, civitatum XIV, urbe celeberrima Iconio. Ipſius Lycaoniæ celebrantur Thebaſa in Tauro: Hyde in confinio Galatiæ atque Cappadociæ. A latere autem ejus ſuper Pamphyliam veniunt Thracum ſoboles, Milyæ, quorum Arycanda oppidum.

XXVI. Pamphylia, ante Mopſopia appellata. Mare Pamphylium Cilicio jungitur. Oppida ejus: Side, & in monte Aſpendum, Pleteniſſum, Perga. Promontorium Leucolla. Mons Sardemiſus. Amnes: Eurymedon juxta Aſpendum fluens: Catarractes, juxta quem Lyrneſſus & Olbia, ultimaque ejus oræ Phaſelis.

XXVII. Junctum ei mare Lycium eſt, genſque Lycia: unde vaſtum ſinum Taurus mons, ab Eois

veniens litoribus, Chelidonio promontorio disterminat. Immensus ipse, & innumerarum gentium arbiter, dextro latere septemtrionalis, ubi primum ab Indico mari exsurgit, lævo meridianus, & ad occasum tendens: mediamque distrahens Asiam, nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ergo a septemtrione: flexusque immensum iter quærit, velut de industria rerum natura subinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caspium & Hyrcanium, contraque Mæoticum lacum. Torquetur itaque collisus inter hæc claustra, & tamen victor, flexuosus evadit usque ad cognata Riphæorum montium juga, numerosis nominibus & novis, quacunque incedit, insignis: Imaus prima parte dictus, mox Emodus, Paropamisus, Circius, Chambades, Paryadres, Choatras, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus: atque ubi se quoque exsuperat, Caucasus: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis, Sarpedon, Coracesius, Cragus, iterumque Taurus: etiam ubi dehiscit, seque populis aperit, portarum tamen nomine unitatem sibi vindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caspiæ, alibi Ciliciæ vocantur. Quin etiam confractus, effugiens quoque maria, plurimis se gentium nominibus hinc & illinc implet: a dextra Hyrcanius, Caspius: a læva Paryadres, Moschicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus. In universum vero Græce Ceraunius.

XXVIII. In Lycia igitur, a promontorio ejus oppidum Simena, mons Chimæra noctibus flagrans, Hephæstium civitas, & ipsa sæpe flagrantibus ju-

gis: Oppidum Olympus ibi fuit: nunc sunt montana, Gagæ, Corydalla, Rhodiopolis. Juxta mare, Limyra cum amne, in quem Arycandus influit: & mons Massycites: Andriaca civitas, Myra. Oppida: Apyre, & Antiphellos, quæ quondam Habessus: atque in recessu Phellus. Deinde Pyrrha, itemque Xanthus a mari XV M. passuum, flumenque eodem nomine. Deinde Patara, quæ prius Sataros: & in monte, Sidyma. Promontorium Cragus. Ultra, par sinus priori. Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmessus. Lycia quondam LXX oppida habuit, nunc XXXVI habet. Ex his celeberrima, præter supra dicta, Canas, Candyba, ubi laudatur Œnium nemus, Podalia, Choma præfluente Adesa: Cyaneæ, Ascandalis, Amelas, Noscopium, Tlos, Telandrus. Comprehendit in mediterraneis Cabaliam, cujus tres urbes, Œnoanda, Balbura, Bubon. A Telmesso Asiaticum mare, sive Carpathium, & quæ proprie vocatur Asia. In duas eam partes Agrippa divisit. Unam inclusit ab oriente Phrygia & Lycaonia, ab occidente Ægæo mari, a meridie Ægyptio, a septemtrione Paphlagonia. Hujus longitudinem CCCCLXX M. passuum, latitudinem CCCXX M. fecit. Alteram determinavit ab oriente, Armenia minore: ab occidente, Phrygia, Lycaonia, Pamphylia: a septemtrione, provincia Pontica: a meridie, mari Pamphylio: longam DLXXV M. pass. latam CCCXXV M.

XXIX. In proxima ora Caria est, mox Jonia: ultra eam Æolis. Caria mediæ Doridi circumfunditur, ad mare utroque latere ambiens. In ea pro-

montorium Pedalium. Amnis Glaucus deferens Telmessum. Oppida: Dædala, Crya fugitivorum. Flumen Axon, oppidum Calynda. Amnis Indus in Cibyratarum jugis ortus, recipit LX perennes fluvios, torrentes vero amplius centum. Oppidum Caunos liberum, deinde Pyrnos. Portus Cressa, a quo Rhodus insula XX M. Locus Loryma. Oppida: Tisanusa, Paridion, Larymna. Sinus Thymnias. Promontorium Aphrodisias. Oppidum Hyda. Sinus Schœnus. Regio Bubassus. Oppidum fuit Acanthus, alio nomine Dulopolis. Est in promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Pegusa & Stadia appellata. Ab ea Doris incipit.

Sed prius terga, & mediterraneas jurisdictiones indicasse conveniat. Una appellatur Cibyratica. Ipsum oppidum Phrygiæ est. Conveniunt eo XXV civitates, celeberrima urbe Laodicea. Imposita est Lyco flumini, latera alluentibus Asopo & Capro: appellata primo Diospolis, dein Rhoas. Reliqui in eo conventu, quos nominare non pigeat, Hydrelitæ, Themisones, Hierapolitæ. Alter conventus a Synnada accipit nomen. Conveniunt Lycaones, Appiani, Eucarpeni, Dorylæi, Midæi, Julienses, & reliqui ignobiles populi XV. Tertius Apamiam vadit, ante appellatam Celænas, dein Ciboton. Sita est in radice montis Signiæ, circumfusa Marsya, Obrima, Orga, fluminibus in Mæandrum cadentibus. Marsyas ibi redditur, ortus, ac paulo mox conditus, ubi certavit tibiarum cantu cum Apolline, Aulocrenis: ita vocatur convallis decem M. passuum ab Apamia, Phrygiam petentibus. Ex hoc

conventu deceat nominare Metropolitas, Dionyſopolitas, Euphorbenos, Acmonenſes, Peltenos, Silbianos. Reliqui ignobiles IX.

Doridis in ſinu, Leucopolis, Hamaxitos, Elæus, Euthene. Dein Cariæ oppida, Pitaium, Eutane, Halicarnaſſus. Sex oppida contributa ei ſunt a Magno Alexandro, Theangela, Sibde, Medmaſſa, Euranium, Pedaſum, Telmiſſum. Habitatur inter duos ſinus, Ceramicum & Jaſium. Inde Myndos, & ubi fuit Palæmyndus, Nariandus, Neapolis, Caryanda, Termera libera, Bargyla, & a quo ſinus Jaſius, oppidum Jaſus.

Caria interiorum nominum fama prænitet: quippe ibi ſunt oppida, Mylaſa libera, Antiochia, ubi fuere Seminethos & Cranaos oppida: nunc eam circumfluunt Mæander, & Orſinus. Fuit in eo tractu & Mæandropolis. Eſt Eumenia Cludro flumini appoſita, Glaucus amnis, Lyſias oppidum, & Orthoſia: Berecynthius tractus, Nyſa: Trallis, eadem Evanthia, & Seleucia, & Antiochia dicta. Alluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide. Quidam ibi Pygmæos habitaſſe tradunt. Præterea ſunt Thydonos, Pyrrha, Eurome, Heraclea, Amyzon, Alabanda libera, quæ conventum eum cognominavit: Stratonicea libera, Hynidos, Ceramus, Trœzene, Phorontis. Longinquiores eodem diſceptant foro, Orthronienſes, Halydienſes, ſeu Hippini, Xyſtiani, Hydiſſenſes, Apolloniatæ, Trapezopolitæ, Aphrodiſienſes liberi. Præter hæc ſunt Coſcinus, Harpaſa appoſita fluvio Harpaſo, quo & Trallicon cum fuit, alluebatur.

XXX. Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus, super Joniam procedit, Phrygiæ ab exortu Solis vicina, ad septemtrionem Mysiæ, meridiana parte Cariam amplectens, Mæonia ante appellata. Celebratur maxime Sardibus in latere Tmoli montis, qui antea Timolus appellabatur, vitibus consitus, & ex eo profluente Pactolo, eodemque Chrysorrhoa, ac fonte Tarne: a Mæoniis civitas ipsa Hyde vocitata est, clara stagno Gygæo. Sardiana nunc appellatur ea jurisdictio. Conveniuntque in eam extra prædictos, Macedones Cadueni, Philadelpheni, & ipsi in radice Tmoli Cogamo flumini appositi Mæonii, Tripolitani: iidem & Antoniopolitæ Mæandro alluuntur: Apollonoshieritæ, Mesotimolitæ, & alii ignobiles.

XXXI. Jonia ab Jasio sinu incipiens, numerosiore ambitu litorum flectitur. In ea primus sinus Basilicus, Posideum promontorium & oppidum, oraculum Branchidarum appellatum, nunc Didymæi Apollinis, a litore stadiis viginti. Et inde centum octoginta, Miletus Joniæ caput, Lelegeis ante, & Pityusa, & Anactoria nominata, super octoginta urbium per cuncta maria genetrix; nec fraudanda cive Cadmo, qui primus prosam orationem condere instituit. Amnis Mæander ortus e lacu in monte Aulocrene, plurimisque affusus oppidis, & repletus fluminibus crebris, ita sinuosus flexibus, ut sæpe credatur reverti: Apamenam primum pervagatur regionem, mox Eumeneticam, ac dein Bargyleticos campos: postremo Cariam placidus, omnesque eos agros fertilissimo rigans limo, ad deci-

mum a Mileto ſtadium lenis illabitur mari. Inde mons Latmus. Oppida, Heraclea montis ejus cognominis: Carica, Myûs, quod primo condidiſſe Jones narrantur, Athenis profecti: Naulochum, Priene. In ora quæ Trogilia appellatur, Geſſus amnis. Regio omnibus Jonibus ſacra, & ideo Panionia appellata. Juxta a fugitivis conditum (uti nomen indicio eſt) Phygela fuit, & Marathesium oppidum. Supra hæc Magneſia Mæandri cognomine inſignis, a Theſſalica Magneſia orta. Abeſt ab Epheſo xv M. paſſuum: Trallibus eo amplius MMM. Antea Theſſaloce & Androlitia nominata: & litori appoſita Deraſidas inſulas ſecum abſtulit mari. Intus & Thyatira alluitur Lyco, Pelopia aliquando, & Euhippa cognominata.

In ora autem Mantejum, Epheſus Amazonum opus, multis antea expetita nominibus: Alopes, cum pugnatum apud Trojam eſt, mox Ortygia, & Morges vocata eſt, & Smyrna cognomine Trachea, & Samornion, & Ptelea. Attollitur monte Pione, alluitur Cayſtro in Cilbianis jugis orto, multoſque amnes deferente, & ſtagnum Pegaſeum, quod Phyrites amnis expellit. Ab his multitudo limi eſt, qua terras propagat, mediiſque jam campis Syrien inſulam adjecit. Fons in urbe Callipia, & templum Dianæ complexi e diverſis regionibus duo Selenuntes. Ab Epheſo Mantejum aliud Colophoniorum, & intus ipſa Colophon, Haleſo affluente. Inde Apollinis Clarii fanum, Lebedos: fuit & Notium oppidum. Promontorium Coryceon, mons Mimas CCL M. paſſuum excurrens, atque in continentibus

campis residens. Quo in loco Magnus Alexander intercidi planitiem eam jusserat VII M. D passuum longitudine, ut duos sinus jungeret, Erythrasque cum Mimante circumfunderet. Juxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc est Aleon fluvius, Corynæum Mimantis promontorium, Clazomenæ, Parthenie, & Hippi, Chytrophoria appellatæ cum insulæ essent: Alexander idem per duo stadia continenti adnexuit. Interiere intus Daphnûs & Hermesia, & Sipylum, quod ante Tantalis vocabatur, caput Mæoniæ, ubi nunc est stagnum Sale: obiit & Archæopolis substituta Sipylo, & inde illi Colpe, & huic Lebade.

Regredientibus inde abest XII M. passuum ab Amazone condita, restituta ab Alexandro, in ora Smyrna, amne Melete gaudens, non procul orto. Montes Asiæ nobilissimi in hoc tractu fere explicant se, Mastusia a tergo Smyrnæ, & Termetis, Olympi radicibus junctus. Is in Dracone desinit, Draco in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. A Smyrna Hermus campos facit, & nomini suo adoptat. Oritur juxta Doryleum Phrygiæ civitatem, multosque colligit fluvios, inter quos Phrygem, qui nomine genti dato, a Caria eam disterminat: Hyllum, & Cryon, & ipsos Phrygiæ, Mysiæ, Lydiæ amnibus repletos. Fuit in ore ejus oppidum Temnos: nunc in extremo sinu Myrmeces scopuli, oppidum Leuce in promontorio, quod insula fuit, finisque Joniæ Phocæa.

Smyrnæum conventum magna pars Æoliæ, quæ mox dicetur, frequentat: præterque, Macedones

Hyrcani cognominati, & Magnetes a Sipylo. Ephesium vero alterum lumen Asiæ, remotiores conveniunt Cæsarienses, Metropolitæ, Cilbiani inferiores & superiores, Mysomacedones, Mastaurenses, Briullitæ, Hypæpeni, Dioshieritæ.

XXXII. Æolis proxima est, quondam Mysia appellata, & quæ Hellesponto adjacet Troas. Ibi a Phocæa, Ascanius portus. Dein fuerat Larissa: sunt Cyme, Myrina, quæ Sebastopolim se vocat: intus Ægæ, Attalia, Posidea, Neontichos, Temnos. In ora autem Titanus amnis, & civitas ab eo cognominata. Fuit & Grynia, nunc tantum portus soli, insula apprehensa. Oppidum Elæa; & ex Mysia veniens Caicus amnis. Oppidum Pitane, Canaius amnis. Intercidere Canæ, Lysimachia, Atarnea, Carene, Cisthene, Cilla, Cocylium, Thebe, Astyre, Chrysa, Palæscepsis, Gergithos, Neandros: nunc est Perperene civitas, Heracleotes tractus, Coryphas oppidum: amnes, Grylios, Ollius. Regio Aphrodisias, quæ antea Politice Orgas. Regio Scepsis. Flumen Evenum, cujus in ripis intercidere Lyrnessos, & Miletos. In hoc tractu Ida mons. Et in ora, quæ sinum cognominavit & conventum, Adramytteos olim Pedasus dicta. Flumina: Astron, Cormalos, Eryannos, Alabastros, Hieros ex Ida. Intus mons Gargara, eodemque nomine oppidum. Rursus in litore Antandros, Edonis prius vocata, deinde Cimmeris: & Assos, eadem Apollonia. Fuit & Palamedium oppidum. Promontorium Lecton disterminans Æolida & Troada. Fuit & Polymedia civitas, & Chrysa, & Larissa alia. Smintheum tem-

plum durat. Intus Colone intercidit. Deportant Adramytteum negotia, Apolloniatæ a Rhyndaco amne, Erezii, Miletopolitæ, Pœmaneni, Macedones Aſchilacæ, Polichnæi, Pionitæ, Cilices Mandacadeni: in Myſia Abrettini, & Helleſpontii appellati, & alii ignobiles.

XXXIII. Troadis primus locus Hamaxitos: dein Cebrenia: ipſaque Troas, Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Romana. Oppidum Nee. Scamander amnis navigabilis, & in promontorio quondam Sigeum oppidum. Dein portus Achæorum, in quem influit Xanthus Simoenti junctus: ſtagnumque prius faciens Palæſcamander. Ceteri Homero celebrati, Rheſus, Heptaporus, Careſus, Rhodius veſtigia non habent. Granicus diverſo tractu in Propontida fluit. Eſt tamen & nunc Scamandria civitas parva, ac M D paſſus remotum a portu Ilium immune, unde omnis rerum claritas. Extra ſinum ſunt Rhœtea litora, Rhœteo, & Dardanio, & Arisbe, oppidis habitata. Fuit & Achilleon, oppidum juxta tumulum Achillis conditum a Mitylenæis, & mox Athenienſibus, ubi claſſis ejus ſteterat in Sigeo. Fuit & Æantium, a Rhodiis conditum in altero cornu, Ajace ibi ſepulto, XXX ſtad. intervallo a Sigeo, & ipſo ſtatione claſſis ſuæ. Supra Æolida, & partem Troadis, in mediterraneo eſt, quæ vocatur Teuthrania, quam Myſi antiquitus tenuere. Ibi Caicus amnis jam dictus oritur. Gens ampla per ſe, etiam cum totum Myſia appellaretur. In ea Pioniæ, Andera, Cale, Stabulum, Coniſium, Tegium, Balcea, Tiare, Teuthranie,

Sarnaca, Haliſerne, Lycide, Parthenium, Thymbre, Oxyopum, Lygdamum, Apollonia, longeque clariſſimum Aſiæ Pergamum, quod intermeat Selinus, præfluit Cetius profuſus Pindaſo monte. Abeſt haud procul Elæa, quam in litore diximus. Pergamena vocatur ejus tractus juriſdictio. Ad eam conveniunt Thyatireni, Mygdones, Moſyni, Bregmenteni, Hieracometæ, Perpereni, Tiareni, Hierolophienſes, Hermocapelitæ, Attalenſes, Pantaenſes, Apollonidienſes, aliæque inhonoræ civitates. A Rhœteo Dardanium oppidum parvum abeſt ſtadia LXX. Inde XVIII M. promontorium Trapeza, unde primum concitat ſe Helleſpontus. Ex Aſia interiiſſe gentes tradit Eratoſthenes, Sólymorum, Lelegum, Bebrycum, Colycantiorum, Trepſedorum. Iſidorus Arimos: & Capretas, ubi ſit Apamia condita a Seleuco rege, inter Ciliciam, Cappadociam, Cataoniam, Armeniam. Et quoniam ferociſſimas gentes domuiſſet, initio Dameam vocatam.

XXXIV. Inſularum ante Aſiam prima eſt in Canopico oſtio Nili, a Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera juncta ponte Alexandriæ, colonia Cæſaris Dictatoris, Pharos: quondam diei navigatione diſtans ab Ægypto; nunc e turri nocturnis ignibus curſum navium regens. Namque fallacibus vadis Alexandria, tribus omnino aditur alveis mari, Stegano, Poſideo, Tauro.

In Phœnicio deinde mari eſt ante Joppen Paria, tota oppidum, in qua objectam belluæ Andromedam ferunt: & jam dicta Arados: inter quam & continentem, quinquaginta cubita alto mari, (ut auctor

eſt Mucianus) e fonte dulcis aqua tubo coriis facto, uſque a vado trahitur.

XXXV. Pamphylium mare, ignobiles inſulas habet. Cilicium ex quinque maximis Cyprum, ad ortum occaſumque Ciliciæ, ac Syriæ objectam, quondam IX regnorum ſedem. Hujus circuitum Timoſthenes CCCCXXVIII M. D. prodidit. Iſidorus CCCLXXV M. Longitudinem inter duo promontoria, Dinaretum & Acamanta, quod eſt ad occaſum, Artemidorus CLXII D. Timoſthenes CC. Vocatam ante Acamantida, Philonides: Ceraſtin Xenagoras, & Aſpeliam, & Amathuſiam, & Macariam: Aſtynomus Crypton, & Coliniam. Oppida in ea XV. Nea Paphos, Palæpaphos, Curias, Citium, Corineum, Salamis, Amathûs, Lapethos, Soloe: Tamaſeus, Epidarum, Chytri, Arſinoe: Carpaſium, Golgi. Fuere & ibi Cinyria, Marium, Idalium. Abeſt ab Anemurio Ciliciæ quinquaginta M. paſſuum. Mare, quod prætenditur, vocant Aulona Cilicium. In eodem ſitu Eleuſa inſula eſt: & quatuor, ante promontorium ex adverſo Syriæ, Clides: rurſuſque ab altero capite Stiria. Contra Neampaphum Hierocepia. Contra Salamina, Salaminiæ.

In Lycio autem mari Illyris, Telendos, Attelebuſſa, Cypriæ tres ſteriles, & Dionyſia, prius Caretha dicta. Deinde contra Tauri promontorium peſtiferæ navigantibus Chelidoniæ totidem. Ab iis cum oppido Leucolla, Pactyæ: Laſia, Nymphais, Macris, Megiſta, cujus civitas interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra Chimæram Doliehiſte, Chirogylium, Crambuſſa, Rhoge, Enagora VIII

M. passuum, Dædaleôn duæ, Cryeon tres, Strongyle, & contra Sidyma Antiochi, Glaucumque versus amnem Lagusa, Macris, Didymæ, Helbo, Scope, Aspis: & in qua oppidum interiit, Telandria: proximaque Cauno Rhodussa.

XXXVI. Sed pulcherrima & libera Rhodos, circuitu CXXV mill. passuum: aut si potius Isidoro credimus, CIII. Habitata urbibus, Lindo, Camiro, Jalyso, nunc Rhodo. Distat ab Alexandria Ægypti DLXXVIII M. ut Isidorus tradit: ut Eratosthenes, CCCCLXIX M. ut Mucianus, D. a Cypro CLXVI. Vocitata est antea Ophiusa, Asteria, Æthræa, Trinacria, Corymbia, Pœeessa, Atabyria ab rege: deinde Macaria, & Oloessa. Rhodiorum insulæ, Carpathus, quæ mari nomen dedit: Casos, Achne olim: Nisyros distans ab Gnido XII mill. D. Porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter Rhodum Gnidumque Syme. Cingitur XXXVII mill. D. Portus benigne præbet octo. Præter has circa Rhodum, Cyclopis, Steganos, Cordylusa, Diabetæ IV, Hymos, Chalce cum oppido, Seutlusa, Narthecusa, Dimastos, Progne: & a Gnido, Cisserussa, Therionarce: Calydne cum tribus oppidis, Notio, Nisyro, Mendetero: & in Arconneso oppidum Ceramus. In Cariæ ora, quæ vocantur Argiæ, numero viginti, & Hyetussa, Lepsia, Leros.

Nobilissima autem in eo sinu Cos, ab Halicarnasso quindecim mill. passuum distans, circuitu centum: ut plures existimant, Merope vocata: Cea, ut Staphylus: Meropis, ut Dionysius: dein

Nymphæa. Mons ibi Prion: & Nisyron abruptam illi putant, quæ Porphyris antea dicta est. Hinc Caryanda cum oppido. Nec procul ab Halicarnasso Pidosus. In Ceramico autem sinu Priaponnesos, Hipponnesos, Psyra, Mya, Lampsemandus Passala, Crusa, Pyrrhe, Sepiussa, Melano: paulumque a continente distans, quæ vocata est Cinædopolis, probrosis ibi relictis a rege Alexandro.

XXXVII. Joniæ ora Tragias, & Corseas habet, & Icaron, de qua dictum est: Laden, quæ prius Late vocabatur: atque inter ignobiles aliquot, duas Camelidas Mileto vicinas: Mycalæ, Trogilias tres: Psilon, Argennon, Sandalion: Samon liberam, circuitu octoginta septem mill. passuum: aut, ut Isidorus, centum: Partheniam primum appellatam, Aristoteles tradit: postea Dryusam, deinde Anthemusam. Aristocritus adjicit Melamphyllum, dein Cyparissiam: alii Parthenoarusam, Stephanen. Amnes in ea, Imbrasus, Chesius, Ibettes. Fontes: Gigartho, Leucothea. Mons Cercetius. Adjacent insulæ, Rhypara, Nymphæa, Achillea.

XXXVIII. Par claritate ab ea distat XCIII M. passuum, cum oppido Chios libera, quam Æthaliam Ephorus prisco nomine appellat: Metrodorus & Cleobulus Chiam, a Chione nympha: aliqui a nive: & Macrin, & Pityusam. Montem habet Pellenæum, marmor Chium. Circuitu CXXV M. passuum colligit, ut veteres tradidere, Isidorus IX millia adjicit. Posita est inter Samum, & Lesbum, ex adverso maxime Erythrarum.

Finitimæ sunt, Thallusa, quam alii Daphnusam

ſcribunt : Œnuſſa, Elaphitis, Euryanaſſa, Arginuſa cum oppido. Jam hæ circa Epheſum, & quæ Piſiſtrati vocantur : Anthinæ, Myonneſos, Diarrheuſa. In utraque oppida intercidere. Poroſelene cum oppido : Cerciæ, Halone, Commone, Illetia, Lepria, & Rheſperia, Procuſæ, Bolbulæ, Phanæ, Priapos, Syce, Melane, Ænare, Siduſa, Pela, Drymuſa, Anhydros, Scopelos, Sycuſſa, Marathuſſa, Pſile, Perirrheuſa, multæque ignobiles. Clara vero in alto Teos cum oppido, a Chio LXXI M. D paſſuum, tantundem ab Erythris.

Juxta Smyrnam ſunt Periſterides, Carteria, Alopece, Elæuſſa, Bachina, Pyſtira, Crommyoneſos, Megale. Ante Troada, Aſcaniæ, Plateæ III. Dein Lamiæ, Plitaniæ duæ, Plate, Scopelos, Getone, Arthedon, Cœlæ, Laguſſæ, Didymæ.

XXXIX. Clariſſima autem Lesbos, a Chio LXV M. paſſuum : Himerte & Laſia, Pelaſgia, Ægira, Æthiope, Macaria appellata fuit, novem oppidis inclyta. Ex iis Pyrrha hauſta eſt mari, Ariſbe terrarum motu ſubverſa. Antiſſam Methymna traxit in ſeipſam : novem urbibus Aſiæ in XXXVII M. paſſuum vicina. Et Agamede obiit, & Hiera. Reſtant Ereſos, Pyrrha, & libera Mytilene, annis M D potens. Tota inſula circuitur, ut Iſidorus, CLXVIII M. paſſuum : ut veteres, CXCV M. Montes habet Lepethymnum, Ordymnum, Maciſtum, Creonem, Olympum. A proxima continente abeſt VII M. D paſſuum. Inſulæ appoſitæ, Sandaleôn, Leucæ quinque. Ex iis Cydonea, cum fonte calido. Argenuſſæ ab Æge IV M. paſſuum diſtant. Dein Phelluſa,

Pedna. Extra Hellespontum adversa Sigeo litori adjacet Tenedus, Leucophrys dicta, & Phœnice, & Lyrnessos. Abest a Lesbo LVI M. passuum, a Sigeo XII M. D.

XL. Impetum deinde sumit Hellespontus, & mare incumbit, vorticibus limitem fodiens, donec Asiam abrumpat Europæ. Promontorium id appellavimus Trapezam : ab eo decem mill. passuum, Abydum oppidum, ubi angustiæ septem stadiorum. Deinde Percote oppidum : & Lampsacum, antea Pityusa dictum. Parium colonia, quam Homerus Adrastiam appellavit. Oppidum Priapos, amnis Æsepus : Zelia, Propontis : ita appellatur, ubi se dilatat mare. Flumen Granicum, Artace portus, ubi oppidum fuit. Ultra insula, quam continenti junxit Alexander, in qua oppidum Milesiorum Cyzicum, antea vocitatum Arctonnesos, & Dolionis, & Dindymis, cujus a vertice mons Dindymus. Mox oppida : Placia, Ariacos, Scylace, quorum a tergo mons Olympus, Mysius dictus : civitas Olympena. Amnes : Horisius, & Rhyndacus, ante Lycus vocatus. Oritur in stagno Artynia juxta Miletopolim : recipit Maceston, & plerosque alios, Asiam Bithyniamque disterminans. Ea appellata est Cronia, dein Thessalis, dein Maliande, & Strymonis. Hos Homerus Halizonas dixit, quando præcingitur gens mari. Urbs fuit immensa Attusa nomine : nunc sunt XII civitates, inter quas Gordiu-come, quæ Juliopolis vocatur; & in ora Dascylos. Deinde flumen Gebes : & intus Helgas oppidum, quæ Germanicopolis, alio nomine Booscœte : sicut Apamea, quæ

nunc Myrlea Colophoniorum: flumen Etheleum, antiquus Troadis finis, & Myſiæ initium. Poſtea ſinus, in quo flumen Aſcanium: oppidum Bryllion: amnes, Hylas, & Cios, cum oppido ejuſdem nominis, quod fuit emporium non procul accolentis Phrygiæ, a Mileſiis quidem conditum, in loco tamen qui Aſcania Phrygiæ vocabatur. Quapropter non alibi aptius de ea dicatur.

XLI. Phrygia Troadi ſuperjecta, populiſque a promontorio Lecto ad flumen Etheleum prædictis, ſeptemtrionali ſui parte Galatiæ contermina: meridiana Lycaoniæ, Piſidiæ, Mygdoniæque: ab oriente Cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima, præter jam dicta, Ancyra, Andria, Celænæ, Coloſſæ, Carina, Cotyaion, Ceranæ, Conium, Midaion. Sunt auctores, tranſiſſe ex Europa Myſos, & Brygas, & Thynos, a quibus appellantur Myſi, Phryges, Bithyni.

XLII. Simul dicendum videtur & de Galatia, quæ ſuperpoſita, agros majori ex parte Phrygiæ tenet, caputque quondam ejus Gordium. Qui partem eam inſedere Gallorum, Toliſtobogi, & Voturi, & Ambitui vocantur: qui Mæoniæ & Paphlagoniæ regionem Trocmi. Prætenditur Cappadocia, a ſeptemtrione & Solis ortu, cujus uberrimam partem occupavere Tectoſages, ac Teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi vero ac tetrarchiæ omnes, numero CXCV. Oppida: Tectoſagum, Ancyra: Trocmorum, Tavium: Toliſtobogorum, Peſinûs. Præter hos celebres, Attalenſes, Araſenſes, Comenſes, Dioshieronitæ, Lyſtreni, Neapolita-

ni, Œandenses, Seleucenses, Sebasteni, Timoniacenses, Thebaseni. Attingit Galatia & Pamphyliæ Cabaliam: & Milyas, qui circa Barin sunt, & Cyllanticum, & Oroandicum Pisidiæ tractum. Item Lycaoniæ partem Obigenen. Flumina sunt in ea, præter jam dicta, Sangarium, & Gallus, a quo nomen traxere Matris Deûm sacerdotes.

XLIII. Nunc reliqua in ora, a Cio intus in Bithynia Prusa, ab Hannibale sub Olympo condita: inde Nicæam XXV millia passuum interveniente Ascanio lacu. Deinde Nicæa in ultimo Ascanio sinu, quæ prius Olbia: & Prusa item altera sub Hypio monte. Fuere Pythopolis, Parthenopolis, Coryphanta. Sunt in ora amnes, Æsius, Bryazon, Plataneus, Areus, Æsyros, Gendos, qui & Chrysorrhoas. Promontorium, in quo Megarice oppidum fuit. Inde Craspedites sinus vocabatur, quoniam id oppidum velut in lacinia erat. Fuit & Astacum, unde & ex eo Astacenus idem sinus. Fuit & Libyssa oppidum, ubi nunc Hannibalis tantum tumulus. Est in intimo sinu Nicomedia Bithyniæ præclara. Leucatas promontorium, quo includitur Astacenus sinus, a Nicomedia XXXVII M. D. Rursusque coeuntibus terris angustiæ pertinentes usque ad Bosphorum Thracium. In iis Chalcedon libera, a Nicomedia LXII D, Procerastis antea dicta, dein Colpusa, postea Cœcorum oppidum, quod locum eligere nescissent, septem stadiis distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede. Ceterum intus in Bithynia colonia Apamena, Agrippenses, Juliopolitæ, Bithynion. Flumina: Syrium, Lapsias,

Pharmacias, Alces, Crynis, Lilæus, Scopius, Hieras, qui Bithyniam & Galatiam diſterminat. Ultra Chalcedona Chryſopolis fuit. Deinde Nicopolis, a qua nomen etiamnum ſinus retinet: in quo portus Amyci: deinde Naulochum promontorium: Eſtiæ templum Neptuni. Boſphorus D paſſuum intervallo Aſiam Europæ iterum auferens, abeſt a Chalcedone XII M. D paſſuum. Inde fauces primæ VIII M. DCCL paſſuum, ubi Phinopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Aſiæ eſt, populorumque CCLXXXII, qui ad eum locum a ſinu Lyciæ numerantur. Spatium Helleſponti & Propontidis ad Boſphorum Thracium CCXXXIV M. paſſuum diximus. A Chalcedone Sigeum Iſidorus CCCXXII M. D paſſuum tradit.

XLIV. Inſulæ in Propontide ante Cyzicum Elaphonneſus, unde Cyzicenum marmor: eadem Neuris & Proconneſus dicta. Sequuntur Ophiuſa, Acanthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrione, Halone cum oppido, Delphacia, Polydora, Artacæon cum oppido. Eſt & contra Nicomediam Demonneſos. Item ultra Heracleam adverſa Bithyniæ Thynias, quam barbari Bithyniam vocant. Eſt & Antiochia: & contra fauces Rhyndaci Besbicos decem & octo mill. circuitu. Eſt & Elæa, & duæ Rhoduſſæ, Erebinthodes, Megale, Chalcitis, Pityodes.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS

HISTORIAE

LIBER VI.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER VI.

I. PONTUS Euxinus, antea ab inhoſpitali feritate Axenos appellatus, peculiari invidia naturæ ſine ullo fine indulgentis aviditati maris, & ipſe inter Europam Aſiamque funditur. Non fuerat ſatis oceano ambiſſe terras, & partem earum aucta inanitate abſtuliſſe: non irrupiſſe fractis montibus, Calpeque Africæ avulſa tanto majora abſorbuiſſe, quam reliquerit, ſpatia: non per Helleſpontum Propontida infudiſſe, iterum terris devoratis: a Boſphoro quoque in aliam vaſtitatem panditur nulla ſatietate, donec exſpatianti lacus Mæotii rapinam ſuam jungant. Invitis hoc accidiſſe terris, indicio ſunt tot anguſtiæ, atque tam parva naturæ repugnantis intervalla, ad Helleſpontum octingentorum ſeptuaginta quinque paſſuum: ad Boſphoros duos, vel bubus meabili tranſitu: unde nomen ambobus, & jam quædam in diſſociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumque latratus invicem audiuntur: vocis etiam humanæ commercia, inter duos orbes manente colloquio, niſi cum id ipſum auferunt venti. Menſuram Ponti a Boſphoro ad Mæotium lacum quidam fecere quatuordecies centenûm, ac triginta & octo mill. paſſuum. Eratoſthenes centum minorem. Agrippa a Chalcedone ad Phaſin decies centena mill. Inde Boſphorum Cim-

merium trecenta sexaginta mill. Nos intervalla generatim ponemus comperta in nostro ævo, quando etiam in ipso ore Cimmerio pugnatum est. Ergo a faucibus Bosphori est amnis Rhebas, quem aliqui Rhesum dixerunt. Deinde Psillis, portus Calpas: Sagaris fluvius ex inclytis. Oritur in Phrygia, accipit vastos amnes, inter quos Tembrogium & Gallum. Idem Sangarius a plerisque dictus: a quo incipiunt Mariandyni sinus, oppidumque Heraclea Lyco flumini appositum. Abest a Ponti ore millibus ducentis: portus Acone, veneno aconito dirus, specus Acherusia. Flumina: Pædopides, Callichorum, Sonautes. Oppidum Tium, ab Heraclea triginta octo mill. passuum. Fluvius Billis.

II. Ultra quem gens Paphlagonia, quam Pylæmeniam aliqui dixerunt, inclusam a tergo Galatia. Oppidum Mastya Milesiorum, deinde Cromna. Quo loco Henetos adjicit Nepos Cornelius, a quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat. Sesamum oppidum, quod nunc Amastris. Mons Cytorus, a Tio LXIII M. passuum. Oppida: Cimolis, Stephane: amnis Parthenius. Promontorium Carambis vasto excursu, abest a Ponti ostio CCCXXV M. passuum: vel, ut aliis placuit, CCCL M. Tantundem a Cimmerio, aut ut aliqui maluere, CCCXII M. D. Fuit & oppidum, eodem nomine, & aliud inde Armene: nunc est colonia Sinope, a Cytoro CLXIV M. Flumen Evarchum: Gens Cappadocum, oppidum Gaziura, & Gazelum: amnis Halys, a radicibus Tauri per Cataoniam Cappadociamque decurrens. Oppida: Gangre, Carusa, Ami-

ſum liberum, a Sinope CXXX M. paſſuum. Ejuſdemque nominis ſinus tanti receſſus, ut Aſiam pæne inſulam faciat, CC M. paſſuum haud amplius per continentem ad Iſſicum Ciliciæ ſinum. Quo in omni tractu proditur, tres tantum gentes Græcas jure dici, Doricam, Jonicam, Æolicam, ceteras Barbarorum eſſe. Amiſo junctum fuit oppidum Eupatoria, a Mithridate conditum. Victo eo, Pompejopolis utrumque appellatum eſt.

III. Cappadocia intus habet coloniam Claudii Cæſaris Archelaidem, quam præfluit Halys. Oppida: Comana, quod Sarus: Neocæſaream, quod Lycus: Amaſiam, quod Iris in regione Gazacena. In Colopena vero Sebaſtiam & Sebaſtopolin. Hæc parva, ſed paria ſupra dictis. Reliqua ſui parte Melitam, a Semiramide conditam, haud procul Euphrate: Diocæſaream, Tyana, Caſtabala, Magnopolin, Zelam: & ſub monte Argæo Mazacam, quæ nunc Cæſarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta Armeniæ majori, Melitene vocatur: Commagenæ, Cataonia: Phrygiæ, Garſauritis, Sargarauſene, Cammanene: Galatiæ, Morimene: ubi diſterminat eos Cappadox amnis, a quo nomen traxere, antea Leucoſyri dicti. A Neocæſarea ſupradicta minorem Armeniam Lycus amnis diſterminat. Eſt & Ceraunus intus clarus. In ora autem ab Amiſo oppidum & flumen Chadiſia, Lycaſtum, a quo Themiſcyrena regio.

IV. Iris flumen deferens Lycum. Civitas Ziela intus, nobilis clade Triarii, & victoria C. Cæſaris: in ora amnis Thermodon, ortus ad caſtellum, quod

vocant Phanaroeam, præterque radices Amazonii montis lapſus. Fuit oppidum eodem nomine, & alia quinque: Amazonium, Themiſcyra, Sotira, Amaſia, Comana: nunc Mantejum. Gentes Genetarum, Chalybum. Oppidum Cotyorum. Gentes: Tibareni, Moſſyni notis ſignantes corpora. Gens, Macrocephali, oppidum Ceraſûs, portus Chordule. Gentes: Bechires, Buzeri. Flumen Melas. Gens, Macrones: Sidene, flumenque Sidenum, quo alluitur oppidum Polemonium ab Amiſo CXX M. paſſuum. Inde flumina: Jaſonium, Melanthium: & ab Amiſo LXXX M. paſſuum, Pharnacea oppidum, Tripolis caſtellum & fluvius. Item Philocalea, & ſine fluvio Liviopolis: & a Pharnacea centum M. paſſuum, Trapezûs liberum, vaſto monte clauſum. Ultra quod gens Armenochalybes, a majore Armenia XXX M. paſſuum diſtans. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites: ultra vero gens Sannorum Heniochorum. Flumen Abſarum, cum caſtello cognomine in faucibus, a Trapezunte CXL M. paſſuum. Ejus loci a tergo montium Iberia eſt: in ora vero Heniochi, Ampreutæ, Lazi. Flumina: Acampſis, Iſis, Mogrus, Bathys. Gentes Colchorum. Oppidum Matium, flumen Heracleum, promontorium eodem nomine, clariſſimuſque Ponti Phaſis. Oritur in Moſchis: navigatur quamlibet magnis navigiis XXXVIII M. D paſſuum. Inde minoribus longo ſpatio, pontibus CXX pervius. Oppida in ripis habuit complura: celeberrima, Tyndarida, Circæum, Cygnum, & in faucibus Phaſin. Maxime autem inclaruit Æa, XV M. paſſuum a mari, ubi Hippos &

Cyaneos vaſti amnes e diverſo in eum confluunt. Nunc habet Surium tantum, & ipſum ab amne influente ibi cognominatum, uſquequo magnarum navium capacem eſſe diximus. Et alios accipit fluvios, magnitudine numeroque mirabiles, inter quos Glaucum. In ore ejus, inſulæ ſine nomine, ab Abſaro LXX M. Inde aliud flumen Charien. Gens Salæ, antiquis Phthirophagi dicti, & Suani. Flumen Cobum e Caucaſo per Suanos fluens. Dein Rhoas. Regio Ecrectice. Amnes: Singames, Tarſuras, Aſtelephas, Chryſorrhoas. Gens Abſilæ, caſtellum Sebaſtopolis, a Phaſide centum M. paſſuum. Gens Sannigarum, oppidum Cygnus, flumen & oppidum Penius. Deinde multis nominibus Heniochorum gentes.

V. Subjicitur Ponti regio Colica, in qua juga Caucaſi ad Riphæos montes torquentur, ut dictum eſt, altero latere in Euxinum & Mæotin devexa, altero in Caſpium & Hyrcanium mare. Reliqua litora feræ nationes tenent, Melanchlæni, Coraxi urbe Colchorum Dioſcuriade, juxta fluvium Anthemunta, nunc deſerta: quondam adeo clara, ut Timoſthenes in eam CCC nationes, diſſimilibus linguis, deſcendere prodiderit. Et poſtea a noſtris CXXX interpretibus negotia ibi geſta. Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio, Caſtoris ac Pollucis aurigis putent, a quibus ortam Heniochorum gentem feram conſtat. A Dioſcuriade oppidum Heracleum: diſtat a Sebaſtopoli LXX M. paſſuum. Achæi, Mardi, Cercetæ: poſt eos Serri, Cephalotomi. In intimo eo tractu Pityûs oppidum

opulentiſſimum, ab Heniochis direptum eſt. A tergo ejus Epageritæ, Sarmatarum populus in Caucaſi jugis: poſt quem Sauromatæ. Ad hos profugerat Mithridates Claudio principe, narravitque Thallos iis eſſe confines, qui ab oriente Caſpii maris fauces attingerent: ſiccari eas æſtu recedente. In ora autem juxta Cercetas, flumen Icaruſa, cum oppido Hiero & flumine, ab Heracleo CXXXVI M. Inde promontorium Crunœ, a quo ſupercilium arduum tenent Toretæ. Civitas Sindica, ab Hiero LXVII M. D paſſuum. Flumen Setheries. Inde ad Boſphori Cimmerii introitum LXXXVIII M. D paſſuum.

VI. Sed ipſius peninſulæ inter Pontum & Mæotim lacum excurrentis, non amplior LXVII M. D paſſuum longitudo eſt: latitudo nuſquam infra duo jugera. Ejonem vocant. Ora ipſa Boſphori, utrinque ex Aſia atque Europa, curvatur in Mæotin. Oppida, in aditu Boſphori primo Hermonaſſa, dein Cepi Mileſiorum. Mox Stratoclia, & Phanagoria, & pæne deſertum Apaturos, ultimoque in oſtio Cimmerium, quod antea Cerberion vocabatur. Inde Mæotis lacus, in Europa dictus.

VII. A Cimmerio accolunt Mæotici, Vali, Serbi, Arrechi, Zingi, Pſeſii. Dein Tanain amnem, gemino ore influentem, colunt Sarmatæ, Medorum (ut ferunt) ſoboles, & ipſi in multa genera diviſi. Primo Sauromatæ Gynæcocratumeni, unde Amazonum connubia. Dein Evazæ, Cottæ, Cicimeni, Meſſeniani, Coſtobocci, Choatræ, Zigæ, Dandari, Tuſſagetæ, Turcæ, uſque ad ſolitudines ſaltuoſis convallibus aſperas: ultra quas Arim-

phæi, qui ad Riphæos pertinent montes. Tanain ipſum Scythæ Silin vocant, Mæotin Temerinda, quod ſignificat matrem maris. Oppidum in Tanais quoque oſtio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenii & Mæones, poſtea Panticapenſes.

Sunt qui circa Mæotin ad Ceraunios montes has tradant gentes: A litore Napitas; ſupraque Eſſedones Colchis junctos, montium cacuminibus. Dein Carmacas, Oranos, Autacas, Mazacas, Cantocaptas, Agamathas, Picos, Rhymozolos, Aſcomarcos: & ad juga Caucaſi Icatalas, Imaduchos, Ramos, Anclacas, Tydios, Caraſtaſeos, Authiandas. Lagoum amnem ex montibus Catheis, in quem defluit Opharus: ibi gentes Caucadas, Opharitas: Amnes, Menotharum, Imityem ex montibus Ciſſiis, inter Acdeos, Carnas, Uſcardeos, Accifos, Gabros, Gogaros. Circaque fontem Imityis, Imityos, & Aparthenos. Alii influxiſſe eo Scythas Auchetas, Atarneos, Aſampatas. Ab his Tanaitas & Inapæos viritim deletos. Aliqui flumen Ocharium labi per Cantecos & Sapeos: Tanain vero tranſiſſe Phatareos, Herticeos, Spondolicos, Synhietas, Amaſſos, Iſſos, Catazetos, Tagoros, Catonos, Neripos, Agandeos, Mandareos, Satarcheos, Spaleos.

VIII. Peracta eſt interior ora, omneſque accolæ: nunc reddatur ingens in mediterraneo ſinus: in quo multa aliter, ac veteres, proditurum me non eo infitias, anxia perquiſita cura, rebus nuper in eo ſitu geſtis a Domitio Corbulone, regibuſque inde miſſis ſupplicibus, aut regum liberis obſidibus.

Ordiemur autem a Cappadocum gente. Longiſſime hæc Ponticarum omnium introrſus recedens, minorem Armeniam, majoremque, & Commagenen lævo ſuo latere tranſit: dextra vero omnes in Aſia dictas gentes, plurimis ſuperfuſa populis: magnoque impetu ſcandens ad ortum Solis & Tauri juga, tranſit Lycaoniam, Piſidiam, Ciliciam: vadit ſuper Antiochiæ tractum, & uſque ad Cyrrheſticam ejus regionem, parte ſua, quæ vocatur Cataonia, contendit. Itaque ibi longitudo Aſiæ duodecies centena quinquaginta M. paſſuum efficit: latitudo, DCXL M.

IX. Armenia autem major incipiens a Paryadris montibus, Euphrate amne (ut dictum eſt) aufertur Cappadociæ: & qua diſcedit Euphrates, Meſopotamiæ, haud minus claro amne Tigri. Utrumque fundit ipſa, & initium Meſopotamiæ facit, inter duos amnes ituræ. Quod iter eſt ibi, tenent Arabes Orei. Sic finem uſque in Adiabenen perfert. Ab ea tranſverſis jugis incluſa, latitudinem in læva pandit ad Cyrum amnem tranſverſa in Araxem: longitudinem vero ad minorem uſque Armeniam, Abſaro amne in Pontum defluente, & Paryadris montibus, qui fundunt Abſarum, diſcreta ab illa.

X. Cyrus oritur in Heniochiis montibus, quos alii Coraxicos vocavere: Araxes eodem monte, quo Euphrates, VI M. paſſuum intervallo: auctuſque amne Muſi, & ipſe (ut plures exiſtimavere) a Cyro defertur in Caſpium mare.

Oppida celebrantur in minore, Cæſarea, Aza, Nicopolis: in majore, Armoſata Euphrati proxi-

mum, Tigri Carcathiocerta: in excelſo autem Tigranocerta: at in campis juxta Araxem Artaxata. Univerſæ magnitudinem Aufidius quinquagies centena M. prodidit. Claudius Cæſar longitudinem a Daſcuſa ad confinium Caſpii maris, ter & decies centena M. paſſuum: latitudinem dimidium ejus, a Tigranocerta ad Iberiam. Dividitur (quod certum eſt) in præfecturas, quas στρατηγίας vocant, quaſdam ex iis vel ſingula regna quondam, barbaris nominibus CXX. Claudunt eam ab oriente montes, ſed non ſtatim, Ceraunii, nec Adiabene regio. Quod intereſt ſpatii, Sopheni tenent: ab his juga: ultra Adiabeni tenent. Per convalles autem proximi Armeniæ ſunt Menobardi, & Moſcheni. Adiabenen Tigris, & montes invii cingunt. Ab læva ejus regio Medorum eſt, & proſpectus Caſpii maris. Ex oceano hoc (ut ſuo loco dicemus) infunditur, totumque Caucaſiis montibus cingitur. Incolæ per confinium Armeniæ nunc dicentur.

XI. Planitiem omnem a Cyro uſque, Albanorum gens tenet: mox Iberum, diſcreta ab iis amne Alazone, in Cyrum e Caucaſiis montibus defluente. Prævalent oppida, Albaniæ, Cabalaca: Iberiæ, Harmaſtis juxta flumen, Neoris: regio Thaſie, & Triare uſque ad Paryadras montes. Ultra ſunt Colchicæ ſolitudines, quarum a latere ad Ceraunios verſo, Armenochalybes habitant & Moſchorum tractus ad Iberum amnem in Cyrum defluentem: & infra eos Sacaſſani, & deinde Macrones ad flumen Abſarum. Sic plana ac devexa obtinentur. Rurſus ab Albaniæ confinio, tota montium fronte gentes

Silvorum feræ, & infra Lubienorum: mox Diduri & Sodii.

XII. Ab his ſunt portæ Caucaſiæ, magno errore multis Caſpiæ dictæ, ingens naturæ opus montibus interruptis repente: ubi fores obditæ ferratis trabibus, ſubter medias amne diri odoris fluente, citraque in rupe caſtello (quod vocatur Cumania) communito ad arcendas tranſitu gentes innumeras: ibi loci, terrarum orbe portis diſcluſo, ex adverſo maxime Harmaſtis oppidi Iberum. A portis Caucaſiis per montes Gordyæos, Valli, Suarni indomitæ gentes, auri tamen metalla fodiunt. Ab iis ad Pontum uſque Heniochorum plura genera, mox Achæorum. Ita ſe habet terrarum ſinus e clariſſimis.

Aliqui inter Pontum & Caſpium mare CCCLXXV M. paſſuum, non amplius intereſſe tradiderunt: Cornelius Nepos CCL M. Tantis iterum anguſtiis infeſtatur Aſia. Claudius Cæſar a Cimmerio Boſphoro ad Caſpium mare CL M. prodidit: eaque perfodere cogitaſſe Nicatorem Seleucum, quo tempore a Ptolemæo Cerauno ſit interfectus. A portis Caucaſiis ad Pontum CC M. paſſuum eſſe conſtat fere.

XIII. Inſulæ in Ponto Planctæ, ſive Cyaneæ, ſive Symplegades. Deinde Apollonia, Thynias dicta, ut diſtingueretur ab ea, quæ eſt in Europa. Diſtat a continente paſſibus M. cingitur tribus M. Et contra Pharnaceam Chalceritis, quam Græci Ariam dixerunt, ſacramque Marti, & in ea volucres cum advenis pugnaſſe, pennarum ictu.

XIV. Nunc omnibus, quæ ſunt interiora Aſiæ, dictis, Riphæos montes tranſcendat animus, dextra-

que litori oceani incedat. Tribus hic e partibus cæli alluens Aſiam: Scythicus a ſeptemtrione, ab oriente Eous, a meridie Indicus vocatur, varieque per ſinus & accolas in complura nomina dividitur. Verum Aſiæ quoque magna portio appoſita ſeptemtrioni, injuria ſideris rigentis, vaſtas ſolitudines habet. Ab extremo Aquilone ad initium orientis æſtivi, Scythæ ſunt. Extra eos ultraque Aquilonis initia Hyperboreos aliqui poſuere, pluribus in Europa dictos. Primum inde noſcitur promontorium Celticæ Lytarmis, fluvius Carambucis, ubi laſſata cum ſiderum vi Riphæorum montium deficiunt juga. Ibique Arimphæos quoſdam accepimus, haud diſſimilem Hyperboreis gentem. Sedes illis nemora, alimenta baccæ, capillus juxta feminis viriſque in probro exiſtimatur: ritus clementes. Itaque ſacros haberi narrant, inviolatoſque eſſe etiam feris accolarum populis: nec ipſos modo, ſed illos quoque, qui ad eos profugerint. Ultra eos plane jam Scythæ, Cimmerii, Ciſſianthi, Georgi, & Amazonum gens. Hæc uſque ad Caſpium & Hyrcanium mare.

XV. Nam & irrumpit Scythico oceano in averſa Aſiæ, pluribus nominibus accolarum appellatum, celeberrimis duobus, Caſpio & Hyrcanio. Non minus hoc eſſe quam Pontum Euxinum, Clitarchus putat. Eratoſthenes ponit & menſuram: ab exortu & meridie, per Caduſiæ & Albaniæ oram quinquies mille CCCC ſtad. Inde per Anariacas, Amardos, Hyrcanos, ad oſtium Oxi fluminis, quater mille DCCC ſtad. Ab eo ad oſtium Jaxartis MM. CCCC. Quæ ſumma efficit quindecies centena ſep-

tuaginta quinque mill. paſſuum. Artemidorus hinc detrahit viginti quinque M. paſſuum. Agrippa Caſpium mare, genteſque quæ circa ſunt, & cum his Armeniam determinans, ab oriente oceano Serico, ab occidente Caucaſi jugis, a meridie Tauri, a ſeptemtrione oceano Scythico, patere qua cognitum eſt, CCCCXC M. paſſuum, in longitudinem: CCXC M. in latitudinem prodidit. Non deſunt vero, qui ejus maris univerſum circuitum a freto vicies & quinquies centenis M. paſſuum tradunt.

Irrumpit autem arctis faucibus, & in longitudinem ſpatioſis. At ubi cœpit in latitudinem pandi, lunatis obliquatur cornibus: velut ad Mæotium lacum ab ore deſcendens, ſicilis (ut auctor eſt M. Varro) ſimilitudine. Primus ſinus appellatur Scythicus: utrinque enim accolunt Scythæ, & per anguſtias inter ſe commeant: hinc Nomades, & Sauromatæ multis nominibus, illinc Abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra, mucronem ipſum faucium tenent Udini Scytharum populus. Dein per oram Albani (ut ferunt) ab Jaſone orti: ante quos mare quod eſt, Albanum nominatur. Hæc gens ſuperfuſa montibus Caucaſiis, ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atque Iberiæ, deſcendit, ut dictum eſt. Supra maritima ejus Udinorumque gentem, Sarmatæ, Utidorſi, Aroteres prætenduntur: quorum a tergo indicatæ jam Amazones Sauromatides. Flumina per Albaniam decurrunt in mare, Caſius & Albanus: deinde Cambyſes in Caucaſiis ortus montibus: mox Cyrus in Coraxicis, ut diximus. Oram omnem a Caſio præaltis rupibus inacceſſam, patere

CCCCXXV millibus passuum auctor est Agrippa. A Cyro Caspium mare vocari incipit: accolunt Caspii.

Corrigendus est error in hoc loco multorum, eorum etiam, qui in Armenia res proxime cum Corbulone gessere. Namque hi Caspias appellavere portas Iberiæ, quas Caucasias diximus vocari: situsque depicti & inde missi, hoc nomen inscriptum habent. Et Neronis principis comminatio, ad Caspias portas tendere dicebatur; cum peteret illas, quæ per Iberiam in Sarmatas tendunt, vix ullo propter appositos montes aditu ad Caspium mare. Sunt autem aliæ, Caspiis gentibus junctæ: quod dignosci non potest, nisi comitatu rerum Alexandri Magni.

XVI. Namque Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria, Persicum & Hyrcanium Caucasiis jugis attolluntur. Utrinque per devexa laterum Armeniæ majori, a frontis parte, quæ vergit in Commagenen, Sophene (ut diximus) copulatur, eique Adiabene Assyriorum initium: cujus pars est Arbelitis, ubi Darium Alexander debellavit, proxima Syriæ. Totam eam Macedones Mygdoniam cognominaverunt, a similitudine. Oppida: Alexandria, item Antiochia, quam Nisibin vocant. Abest ab Artaxatis DCCL M. passuum. Fuit & Ninus imposita Tigri, ad Solis occasum spectans, quondam clarissima. Reliqua vero fronte, qua tendit ad Caspium mare, Atropatene, ab Armeniæ Otene regione discreta Araxe. Oppidum ejus Gazæ, ab Artaxatis CCCCL M. passuum: totidem ab Ecbatanis Medorum, quorum pars sunt Atropateni.

XVII. Ecbatana caput Mediæ Seleucus rex condidit: a Seleucia magna DCCL M. passuum: a portis vero Caspiis vicies centenis M. Reliqua Medorum oppida, Phazaca, Aganzaga, Apamia Rhaphane cognominata. Causa portarum nominis eadem, quæ supra, interruptis angusto transitu jugis, ita ut vix singula meent plaustra, longitudine VIII M. passuum, toto opere manu facto. Dextra lævaque ambustis similes impendent scopuli, sitiente tractu per XXVIII M. passuum. Angustias impedit corrivatus salis e cautibus liquor, atque eadem emissus. Præterea serpentium multitudo, nisi hieme, transitum non sinit.

Adiabenis connectuntur Carduchi quondam dicti, nunc Cordueni, præfluente Tigri: his Pratitæ, Paredoni appellati, qui tenent Caspias portas. Iis a latere altero occurrunt deserta Parthiæ, & Citheni juga. Mox ejusdem Parthiæ amœnissimus sinus, qui vocatur Choara. Duæ urbes ibi Parthorum, oppositæ quondam Medis: Calliope, & alia in rupe Issatis quondam. Ipsius vero Parthiæ caput Hecatompylos abest a portis CXXXIII M. passuum. Ita Parthorum quoque regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus gens Caspia, ad litora usque, quæ nomen portis & mari dedit. Læva, montuosa. Ab ea gente retrorsus ad Cyrum amnem produntur CXXV M. passuum. Ab eodem amne si subeatur ad portas, DCC M. passuum. Hunc enim cardinem Alexandri Magni itinera fecere, ab iis portis ad Indiæ principium, stadia quindecim millia sexcenta octoginta prodendo: ad Bactra oppidum,

quod appellant Zariaſpa, tria millia ſeptingenta. Inde ad Jaxartem amnem, quinque.

XVIII. A Caſpiis ad orientem verſus regio eſt, Apavortene dicta, & in ea fertilitatis inclytæ locus Darejum. Mox gentes Tapyri, Anariacæ, Stauri, Hyrcani, a quorum litoribus idem mare Hyrcanium vocari incipit, a flumine Sideri. Citra id amnes Maxeras, Stratos, omnia ex Caucaſo. Sequitur regio Margiane, apricitatis inclytæ, ſola in eo tractu vitifera, undique incluſa montibus amœnis, ambitu ſtadiorum mille quingentorum, difficilis aditu propter arenoſas ſolitudines per CXX M. paſſuum, & ipſa contra Parthiæ tractum ſita: in qua Alexander Alexandriam condiderat. Qua diruta a barbaris, Antiochus Seleuci filius, eodem loco reſtituit Syriam. Nam interfluente Margo, qui corrivatur in Zotale, is maluerat illam Antiochiam appellari. Urbis amplitudo circuitu LXX ſtad. In hanc Orodes Romanos, Craſſiana clade captos deduxit. Ab hujus excelſis per juga Caucaſi protenditur ad Bactros uſque gens Mardorum, fera, ſui juris. Ab eo tractu gentes Ochani, Chomari, Berdrigei, Harmatotrophi, Bomarei, Comani, Marucæi, Mandrueni, Jatii. Flumina: Mandrum, Gridinum: ultraque Choraſmii, Candari, Attaſini, Paricani, Sarangæ, Parrhaſini, Maratiani, Naſotiani, Aorſi, Gelæ, quos Græci Caduſios appellavere, Matiani. Oppidum Heraclea, ab Alexandro conditum: quod deinde ſubverſum ac reſtitutum, Antiochus Achaida appellavit: Derbices, quorum medios fines ſecat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo: Syrmatæ, Oxydracæ,

Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidum Zariaſpe (quod poſtea Bactrum) a flumine appellatum eſt. Gens hæc obtinet averſa montis Paropamiſi, ex adverſus fontes Indi: includitur flumine Ocho. Ultra Sogdiani, oppidum Panda, & in ultimis eorum finibus Alexandria ab Alexandro Magno conditum. Aræ ibi ſunt ab Hercule ac Libero Patre conſtitutæ, item Cyro, & Semiramide, atque Alexandro: finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum, includente flumine Jaxarte, quod Scythæ Silin vocant: Alexander militeſque ejus, Tanain putavere eſſe. Tranſcendit eum amnem Demodamas, Seleuci & Antiochi regum dux, quem maxime ſequimur in iis: araſque Apollini Didymæo ſtatuit.

XIX. Ultra ſunt Scytharum populi. Perſæ illos Sacas in univerſum appellavere a proxima gente, antiqui Aramæos. Scythæ ipſi Perſas, Chorſaros: & Caucaſum montem, Groucaſum, hoc eſt, nive candidum. Multitudo populorum innumera: & quæ cum Parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum Sacæ, Maſſagetæ, Dahæ, Eſſedones, Ariacæ, Rhymmici, Pæſicæ, Amardi, Hiſti, Edones, Camæ, Camacæ, Euchatæ, Cotieri, Antariani, Pialæ, Arimaſpi, antea Cacidari, Aſæi, Œtei. Ibi Napæi interiiſſe dicuntur, & Apellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandragæum & Caſpaſium. Nec in illa parte major auctorum inconſtantia: credo propter innumeras vagaſque gentes. Hauſtum ipſius maris dulcem eſſe & Alexander Magnus prodidit: & M. Varro, talem perlatum Pompejo, juxta res gerenti Mi-

thridatico bello, magnitudine haud dubie influentium amnium victo sale. Adjicit idem, Pompeji ductu exploratum, in Bactros septem diebus ex India perveniri ad Icarum flumen, quod in Oxum influat: & ex eo per Caspium in Cyrum subvectas, quinque non amplius dierum terreno itinere, ad Phasin in Pontum Indicas posse devehi merces. Insulæ toto eo mari multæ, vulgata una maxime Tazata.

XX. A Caspio mari Scythicoque oceano, in Eoum cursus inflectitur, ad orientem conversa litorum fronte. Inhabitabilis ejus prima pars, a Scythico promontorio, ob nives: proxima inculta, sævitia gentium. Anthropophagi Scythæ insident, humanis corporibus vescentes. Ideo juxta vastæ solitudines, ferarumque multitudo, haud dissimilem hominum immanitatem obsidens. Iterum deinde Scythæ. Iterumque deserta cum belluis, usque ad jugum incubans mari, quod vocant Tabin. Nec ante dimidiam ferme longitudinem ejus oræ quæ spectat æstivum orientem, inhabitatur illa regio.

Primi sunt hominum, qui noscantur, Seres, lanicio silvarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem: unde geminus feminis nostris labor redordiendi fila, rursumque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publico matrona transluceat. Seres mites quidem, sed & ipsis feris persimiles cœtum reliquorum mortalium fugiunt, commercia exspectant. Primum eorum noscitur flumen Psitaras, proximum Cambari: tertium Lanos, a quo promontorium Chryse: sinus

Cyrnaba : flumen Atianos : ſinus, & gens hominum Attacorûm, apricis ab omni noxio afflatu ſecluſa collibus, eadem, qua Hyperborei degunt, temperie. De iis privatim condidit volumen Amometus, ſicut Hecatæus de Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Phruri, & Tochari: & jam Indorum Caſiri, introrſus ad Scythas verſi, humanis corporibus veſcuntur. Nomades quoque Indiæ vagantur. Sunt qui ab Aquilone contingi ab ipſis & Ciconas dixere, & Bryſanos.

XXI. Sed unde plane conſtent gentes, Emodi montes aſſurgunt, Indorumque gens incipit, non Eoo tantum mari adjacens, verum & meridiano, quod Indicum appellavimus : quæque pars orienti adverſa recto prætenditur ſpatio, ad flexum & initium Indici maris decies & octies centena XXXV M. paſſuum colligit. Deinde qua flectitur in meridiem vicies & ſexies centena LXXV M. paſſ. ut Eratoſthenes tradit, uſque ad Indum amnem, qui eſt ab occidente finis Indiæ. Complures autem totam ipſius longitudinem XL dierum noctiumque velifico navium curſu determinavere : & a ſeptemtrione ad meridiem vicies & octies centena quinquaginta M. paſſuum. Agrippa longitudinis tricies & ter centenûm, latitudinis ter & vicies prodidit. Poſidonius ab æſtivo Solis ortu ad hibernum exortum metatus eſt eam, adverſam Galliæ ſtatuens, quam ab occidente æſtivo ad occidentem hibernum metabatur totam a Favonio. Itaque adverſam ejus venti afflatu juvari Indiam, ſalubremque fieri, haud dubia ratione docuit. Alia illius cæli facies, alii ſiderum ortus : binæ æſtates in anno, binæ meſſes,

media inter illas hieme Eteſiarum flatu: noſtra vero bruma lenes ibi auræ, mare navigabile. Gentes ibi & urbes innumerabiles, ſi quis omnes perſequi velit. Etenim patefacta eſt non modo Alexandri Magni armis, regumque qui ei ſucceſſere, circumvectis etiam in Hyrcanium mare, & Caſpium, Seleuco & Antiocho, præfectoque claſſis eorum Patrocle: verum & aliis auctoribus Græcis, qui cum regibus Indicis morati (ſicut Megaſthenes, & Dionyſius a Philadelpho miſſus ex ea cauſa) vires quoque gentium prodidere. Non tamen eſt diligentiæ locus, adeo diverſa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ, quem armis ſubegerant, ſcripſerunt quinque millia oppidorum fuiſſe, nullum Co minus, gentes IX. Indiamque tertiam partem eſſe terrarum omnium, multitudinem populorum innumeram, probabili ſane ratione. Indi enim prope gentium ſoli nunquam migravere finibus ſuis. Colliguntur a Libero Patre ad Alexandrum Magnum reges eorum CLIV, annis ſex mill. CCCCLI adjiciunt & menſes tres. Amnium mira vaſtitas. Proditur Alexandrum nullo die minus ſtadia ſexcenta navigaſſe in Indo, nec potuiſſe ante menſes quinque enavigare, adjectis paucis diebus: & tamen minorem Gange eſſe conſtat. Seneca etiam apud nos tentata Indiæ commentatione ſexaginta amnes ejus prodidit, gentes duodeviginti centumque. Par labor ſit montes enumerare. Junguntur inter ſe Imaüs, Emodus, Paropamiſus, Caucaſus, a quibus tota decurrit in planitiem immenſam, & Ægypto ſimilem.

Verum ut terrena demonſtratio intelligatur, Ale-

xandri Magni veſtigiis inſiſtamus. Diognetus & Bæton itinerum ejus menſores, ſcripſere, a portis Caſpiis Hecatompylon Parthorum, quot diximus millia eſſe: inde Alexandriam Ariôn, quam urbem is rex condidit, DLXVI mill. Inde ad Prophthaſiam Drangarum CXCIX mill. Inde ad Arachoſiorum oppidum DXV mill. Inde Ortoſpanum CCL mill. Inde Alexandri oppidum quinquaginta M. In quibuſdam exemplaribus diverſi numeri reperiuntur: hanc urbem ſub ipſo Caucaſo eſſe poſitam. Ab ea ad flumen Copheta, & oppidum Indorum Peucolaitin, CCXXVII mill. Inde ad flumen Indum & oppidum Taxila, ſexaginta mill. Ad Hydaſpen fluvium clarum, CXX mill. Ad Hypaſin non ignobiliorem, XXIX. CCCXC. qui fuit Alexandri itinerum terminus, exſuperato tamen amne, ariſque in adverſa ripa dicatis. Epiſtolæ quoque regis ipſius conſentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicatori peragrata ſunt: ad Heſidrum, CLXVIII mill. Jomanem amnem tantundem. Exemplaria aliqua adjiciunt quinque millia paſſuum. Inde ad Gangem CXII mill. Ad Rhodapham CXIX mill. Alii CCCXXV mill. in hoc ſpatio produnt. Ad Calinipaxa oppidum, CLXVII. D. alii CCLXV M. Inde ad confluentem Jomanis amnis, & Gangis, DCXXV M. plerique adjiciunt XIII mill. ad oppidumque Palibothra CCCCXXV. Ad oſtium Gangis DCXXXVIII mill. paſſuum.

Gentes, quas memorare non pigeat, a montibus Emodis, quorum promontorium Imaüs vocatur, incolarum lingua nivoſum ſignificante, Iſari, Coſyri, Izgi, & per juga Chiſiotoſagi, multarumque

gentium cognomen Brachmanæ, quorum Maccocalingæ. Flumina: Prinas, & Cainas (quod in Gangem influit) ambo navigabilia. Gentes: Calingæ proximi mari, & ſupra Mandei, Malli, quorum mons Mallus, finiſque ejus tractus eſt Ganges.

XXII. Hunc alii incertis fontibus, ut Nilum, rigantemque vicina eodem modo, alii in Scythicis montibus naſci dixerunt. Influere in eum XIX amnes. Ex iis navigabiles, præter jam dictos, Condochatem, Erannoboam, Coſoagum, Sonum. Alii cum magno fragore ipſius ſtatim fontis erumpere, dejectumque per ſcopuloſa & abrupta, ubi primum molles planities contingat, in quodam lacu hoſpitari: inde lenem fluere, ubi minimum, VIII millia paſſuum latitudine: ubi modicum, ſtadiorum centum: altitudine nuſquam minore paſſuum XX. noviſſima gente Gangaridum Calingarum: regia Parthalis vocatur. Regi LX mill. peditum, equites mille, elephanti DCC in procinctu bellorum excubant.

Namque vita mitioribus populis Indorum multipartita degitur. Alii tellurem exercent, militiam alii capeſſunt, merces alii ſuas evehunt: res publicas optimi ditiſſimique temperant, judicia reddunt, regibus aſſident. Quintum genus celebratæ illic, & prope in religionem verſæ ſapientiæ deditum, voluntaria ſemper morte vitam accenſo prius rogo finit. Unum ſuper hæc eſt ſemiferum, ac plenum laboris immenſi, & quo ſupra dicta continentur, venandi elephantes domandique. Iis arant, iis vehuntur, hæc maxime novere pecuaria: iis militant, dimicantque

pro finibus. Delectum in bella, vires, & ætas, atque magnitudo faciunt.

Insula in Gange est magnæ amplitudinis gentem continens unam, Modogalingam nomine. Ultra siti sunt Modubæ, Molindæ, Uberæ cum oppido ejusdem nominis magnifico, Galmodroesi, Preti, Calissæ, Sasuri, Passalæ, Colubræ, Orxulæ, Abali, Taluctæ. Rex horum peditum L M. equitum IV M. elephantorum CCCC in armis habet. Validior deinde gens Andaræ, plurimis vicis, XXX oppidis, quæ muris turribusque muniuntur, regi præbet peditum C M. equitum MM, elephantos M. Fertilissimi sunt auri Dardæ, Setæ vero argenti.

Sed omnium in India prope, non modo in hoc tractu, potentiam claritatemque antecedunt Prasii, amplissima urbe ditissimaque Palibothra: unde quidam ipsam gentem Palibothros vocant, immo vero tractum universum a Gange. Regi eorum peditum sexcenta M. equitum XXX M. elephantorum IX M. per omnes dies stipendiantur: unde conjectatio ingens opum est. Ab iis in interiore situ Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo umbræ ad septemtrionem cadunt hieme, æstate in austrum, per senos menses. Septemtriones eo tractu semel in anno apparere, nec nisi XV diebus, Bæton auctor est: hoc idem pluribus locis Indiæ fieri, Megasthenes. Austrinum polum Indi Dramasa vocant. Amnis Jomanes in Gangem per Palibothros decurrit inter oppida Methora & Clisobora. A Gange versa ad meridiem plaga, tinguntur Sole populi, jam quidem infecti, nondum tamen Æthiopum modo exusti:

quantum ad Indum accedunt, tantum colore præferunt ſidus. Indus ſtatim a Praſiorum gente, quorum in montanis Pygmæi traduntur. Artemidorus inter duos amnes ſemel & vicies centena M. paſſ. intereſſe tradit.

XXIII. Indus, incolis Sindus appellatus, in jugo Caucaſi montis, quod vocatur Paropamiſus, adverſus Solis ortum effuſus, & ipſe undeviginti recipit amnes. Sed clariſſimos, Hydaſpem, quatuor alios afferentem: Cantabram, tres. Per ſe vero navigabiles Aceſinem, & Hypaſin: quadam tamen aquarum modeſtia nuſquam latior quinquaginta ſtadiis, aut altior XV paſſus: ampliſſimam inſulam efficiens, quæ Praſiane nominatur: & aliam minorem, quæ Patale. Ipſe per duodecies centena quadraginta M. paſſ. (parciſſimis auctoribus) navigatus, & quodam Solis comitatu in occaſum verſus, oceano infunditur. Menſuram in ora ad eum ponam, ut invenio, generatim, quanquam inter ſe nullæ congruunt. Ab oſtio Gangis ad promontorium Calingôn, & oppidum Dandagula DCXXV mill. paſſuum. Ad Tropina duodecies centena XXV M. paſſ. Ad Perimulæ promontorium, ubi eſt celeberrimum Indiæ emporium, DCCL. Ad oppidum in inſula, quam ſupra diximus, Patalam, DCXX M. paſſ.

Gentes montanæ inter eum & Iomanem, Ceſi, Cetriboni ſilveſtres: deinde Megallæ, quorum regi quingenti elephanti, peditum equitumque numerus incertus: Chryſei, Paraſangæ, Aſangæ, tigri fera ſcatentes. Armant peditum XXX mill. elephantos CCC, equites DCCC. Hos includit Indus, mon-

tium corona circumdatos & ſolitudinibus per DCXXV M. Infra ſolitudines, Dari, Suræ, iterumque ſolitudines per CLXXXVII M. paſſ. plerumque arenis ambientibus haud alio modo, quam inſulas mari. Infra deſerta hæc Maltecoræ, Singæ, Marohæ, Rarungæ, Moruni. Hi montium, qui perpetuo tractu oceani oræ prætenti, incolæ, liberi & regum expertes, multis urbibus montanos obtinent colles. Nareæ deinde, quos claudit mons altiſſimus Indicorum Capitalia. Hujus incolæ, alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis Oraturæ, quorum regi elephanti quidem decem, ſed amplæ vires peditum: Varetatæ, qui ſub rege elephantos non alunt, fiducia equitum peditumque. Odomboeræ, Salabaſtræ. Horatæ urbe pulchra, foſſis paluſtribus munita: per quas crocodili, humani corporis aviſſimi, aditum niſi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum Automela, impoſitum litori, quinque amnium in unum confluente concurſu, emporio nobili. Regi eorum elephanti M. DC, peditum CL M. equitum quinque M. Pauperior Charmarum rex elephantos LX, parvaſque reliquas vires habet. Ab iis gens Pandæ, ſola Indorum regnata feminis. Unam Herculi ſexus ejus genitam ferunt, ob idque gratiorem, præcipuo regno donatam. Ab ea deducentes originem imperitant CCC oppidis, peditum CL M. elephantis quingentis. Poſt hanc trecentarum urbium Syrieni, Derangæ, Poſingæ, Buzæ, Gogiarei, Umbræ, Nereæ, Brancoſi, Nobundæ, Cocondæ, Neſei, Pedatriræ, Solobriaſæ, Oloſtræ Patalen inſulam attingentes: a cujus ex-

tremo litore ad Caſpias portas decies ac novies centena, & XXV M. produntur.

Hic deinde accolunt Indum adverſum evidenti demonſtratione Amatæ, Bolingæ, Gallitalutæ, Dimuri, Megari, Ordabæ, Meſæ. Ab his Uri, Sileni: mox deſerta in CCL M. paſſuum. Quibus exſuperatis Organagæ, Abaortæ, Sibaræ, Suertæ: & ab iis ſolitudines prioribus pares. Dein Sarophages, Sorgæ, Baraomatæ, Umbrittæque, quorum XII nationes, ſinguliſque binæ urbes. Aſeni trium urbium incolæ. Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi ſepulto conditum. Montani ſuper hos Caucaſo ſubjecti, Soleadæ, Sondræ: tranſgreſſiſque Indum, & cum eo decurrentibus Samarabriæ, Sambruceni, Biſambritæ, Oſii, Antixeni, Taxillæ, cum urbe celebri, jam in plana demiſſo tractu, cui univerſo nomen Amandæ. Populi quatuor, Peucolaitæ, Arſagalitæ, Geretæ, Aſoi.

Etenim plerique ab occidente non Indo amne determinant, ſed adjiciunt quatuor ſatrapias, Gedroſos, Arachotas, Arios, Paropamiſadas, ultimo fine Cophete fluvio: quæ omnia Ariorum eſſe, aliis placet. Nec non & Nyſam urbem plerique Indiæ adſcribunt, montemque Merum, Libero Patri ſacrum: unde origo fabulæ, Jovis femine editum. Item Aſtacanos gentem, vitis, & lauri, & buxi, pomorumque omnium in Græcia naſcentium fertilem. Quæ memoranda, & prope fabuloſa, de fertilitate terræ, ac genere frugum arborumque, aut ferarum, aut volucrum, & aliorum animalium traduntur, ſuis quæ-

que locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor vero ſatrapiæ mox paulo, ad Taprobanen inſulam feſtinante animo.

Sed ante ſunt aliæ, Patale, quam ſignificavimus in ipſis faucibus Indi, triquetra figura, CCXX M. paſſuum latitudine. Extra oſtium Indi, Chryſe, & Argyre, fertiles metallis, ut credo. Nam quod aliqui tradidere, aureum argenteumque iis ſolum eſſe, haud facile crediderim. Ab iis XX M. paſſ. Crocala. Ab ea XII M. paſſ. Bibaga, oſtreis & conchyliis referta. Deinde Toralliba IX M. paſſ. a ſupra dicta, multæque ignobiles.

XXIV. Taprobanen alterum orbem terrarum eſſe, diu exiſtimatum eſt, Antichthonum appellatione. Ut liqueret inſulam eſſe, Alexandri Magni ætas reſque præſtitere. Oneſicritus claſſis ejus præfectus, elephantos ibi majores bellicoſioreſque, quam in India, gigni ſcripſit: Megaſthenes flumine dividi, incolaſque Palæogonos appellari, auri margaritarumque grandium fertiliores, quam Indos. Eratoſthenes & menſuram prodidit, longitudinis VII M. ſtad. latitudinis quinque M. nec urbes eſſe, ſed vicos ſeptingentos. Incipit ab Eoo mari, inter ortum occaſumque Solis Indiæ prætenta, & quondam credita XX dierum navigatione a Praſiana gente diſtare: mox, quia papyraceis navibus, armamentiſque Nili peteretur, ad noſtrarum navium curſus, VII dierum intervallo taxato. Mare intereſt vadoſum, ſenis non amplius altitudinis paſſibus, ſed certis canalibus ita profundum, ut nullæ ancoræ ſidant: ob id navibus utrinque proræ, ne per anguſtias alvei cir-

cumagi ſit neceſſe. Magnitudo ad terna millia amphorûm. Siderum in navigando nulla obſervatio. Septemtrio non cernitur: ſed volucres ſecum vehunt, emittentes ſæpius, meatumque earum terram petentium comitantur. Nec plus quaternis menſibus anno navigant. Cavent a ſolſtitio maxime centum dies, tum illo mari hiberno.

Hactenus a priſcis memorata: nobis diligentior notitia Claudii principatu contigit, legatis etiam ex inſula advectis. Id accidit hoc modo: Annii Plocami, qui maris Rubri vectigal a fiſco redemerat, libertus circa Arabiam navigans, Aquilonibus raptus præter Carmaniam, XV die Hippuros portum ejus invectus, hoſpitali regis clementia ſex menſium tempore imbutus alloquio, percontanti poſtea narravit Romanos & Cæſarem. Mirum in modum in auditis juſtitiam ille ſuſpexit, quod pares pondere denarii eſſent in captiva pecunia, cum diverſæ imagines indicarent a pluribus factos. Et hoc maxime ſolicitatus ad amicitiam, legatos quatuor miſit, principe eorum Rachia. Ex iis cognitum, D eſſe oppida, portum contra meridiem, appoſitum oppido Palæſimundo, omnium ibi clariſſimo, ac regia CC M. plebis. Stagnum intus Megisba, CCCLXXV M. paſſuum ambitu, inſulas pabuli tantum fertiles complexum. Ex eo duos amnes erumpere: Palæſimundum, juxta oppidum ejuſdem nominis, influentem in portum tribus alveis, quinque ſtadiorum arctiſſimo, XV ampliſſimo: alterum ad ſeptemtriones Indiamque verſum, Cydara nomine. Proximum eſſe Indiæ promontorium, quod vocetur Co-

liacum, quatridui navigatione, medio in cursu Solis insula occurrente. Mare id colore perviridi, præterea fruticosum arboribus, jubas earum gubernaculis deterentibus. Septemtriones Vergiliasque apud nos, veluti novo cælo, mirabantur. Ne Lunam quidem apud ipsos, nisi ab octava ad XVI supra terram adspici fatentes. Canopum lucere noctibus, sidus ingens & clarum. Sed maxime mirum iis erat, umbras suas in nostrum cælum cadere, non in suum: Solemque a læva oriri, & in dexteram occidere potius, quam e diverso. Iidem narravere, latus insulæ, quod prætenderetur Indiæ, X M. stad. esse ab oriente hiberno. Ultra montes Emodos, Seras quoque ab ipsis adspici, notos etiam commercio: patrem Rachiæ commeasse eo: advenis sibi Seras occursare. Ipsos vero excedere hominum magnitudinem, rutilis comis, cæruleis oculis, oris sono truci, nullo commercio linguæ. Cetera eadem, quæ nostri negotiatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas juxta venalia tolli ab his, si placeat permutatio: non aliter odio justiore luxuriæ, quam si perducta mens illuc usque cogitet, quid, & quo petatur, & quare.

Sed ne Taprobane quidem, quamvis extra orbem a natura relegata, nostris vitiis caret. Aurum argentumque & ibi in pretio. Marmor testudinis simile, gemmæ margaritæque in honore multo præstantiores: & totius luxuriæ nostræ cumulus. Ipsorum opes majores esse dicebant, sed apud nos opulentiæ majorem usum. Servum nemini: non in diem aut interdiu somnum: ædificia modice ab humo exstan-

tia, annonam nunquam augeri, non fora litesve esse: coli Herculem: eligi regem a populo senecta clementiaque, liberos non habentem: & si postea gignat, abdicari, ne fiat hereditarium regnum. Rectores ei a populo XXX dari: nec nisi plurium sententia quenquam capitis damnari: sic quoque appellationem esse ad populum: LXX judices dari: si liberent ii reum, amplius triginta, iis nullam esse dignationem, gravissimo probro. Regi cultum Liberi Patris, ceteris Arabum. Regem, si quid delinquat, morte multari, nullo interimente, aversantibus cunctis, & commercia etiam sermonis negantibus. Festa venatione absumi: gratissimam eam tigribus elephantisque constare. Agros diligenter coli: vitis usum non esse, pomis abundare. Esse & in piscatu voluptatem, testudinum maxime, quarum superficie familias habitantium contegi: tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum centum annis modicam. Hæc comperta de Taprobane.

XXV. Quatuor satrapiæ, quas in hunc locum distulimus, ita se habent. A proximis Indo gentibus, montana. Capissene habuit Capissam urbem, quam diruit Cyrus. Arachosia cum oppido & flumine ejusdem nominis, quod quidam Cophen dixere, a Semiramide conditum. Amnis Erymanthus præfluens Parabesten Arachosiorum. Proximos iis a meridie ad partem Arachotarum faciunt Gedrosos, & a septemtrione Paropamisadas: Cartana oppidum sub Caucaso, quod postea Tetragonis dictum. Hæc regio est ex adverso. Bactrianorum deinde, cujus oppidum Alexandria, a conditore dictum. Syndraci,

Dangalæ, Parapiani, Cantaces, Maci. Ad Caucaſum, Cadruſi : oppidum ab Alexandro conditum.

Infra hæc omnia, ora ab Indo : Ariana regio ambuſta fervoribus, deſertiſque circumdata, multa tamen interfuſa opacitate : cultores congregat circa duos maxime fluvios, Tonderon & Aroſapen. Oppidum Artacoana. Arius amnis, qui præfluit Alexandriam ab Alexandro conditam. Patet oppidum ſtad. XXX, multoque pulchrius, ſicut antiquius, Artacabane, iterum ab Antiocho munitum, ſtad. L. Doriſci gens. Amnes : Pharnacotis, Ophradus. Prophthaſia oppidum Zariaſparum : Drangæ, Evergetæ, Zarangæ, Gedruſi. Oppida : Peucolais, Lymphorta : Methoricorum deſertum. Amnis Manais : Augutturi gens. Flumen Borru : gens Urbi. Flumen navigabile Pomanus Pandarum finibus. Item Cabirus Suarorum, oſtio portuoſus. Oppidum Condigramma. Flumen Cophes. Influunt in eum navigabilia Sadarus, Paroſpus, Sodinus.

Arianæ partem eſſe Daritin aliqui volunt, menſuramque produnt utriuſque longitudine decies & novies centena L, latitudine dimidio minore, quam Indiæ. Alii Gedruſos, & Paſires poſuere per CLXXXIII mill. paſſuum. Mox Ichthyophagos Oritas, propria non Indorum lingua loquentes, per CC mill. paſſuum. Inde poſuere Arbiorum gentem per CC mill. Ichthyophagos omnes Alexander vetuit piſcibus vivere. Ultra, deſerta : deine Carmania, ac Perſis, atque Arabia.

XXVI. Sed priuſquam hæc generatim perſequamur, indicare convenit, quæ prodit Oneſicritus,

classe Alexandri circumvectus in mediterranea Persidis ex India, narrata proxime a Juba: dein eam navigationem, quæ his annis comperta servatur hodie. Onesicriti & Nearchi navigatio nec nomina habet mansionum, nec spatia: primumque Xylenepolis ab Alexandro condita, unde ceperunt exordium, juxta quod flumen, aut ubi fuerit, non satis explanatur. Hæc tamen digna memoratu produntur. Arbis oppidum a Nearcho conditum in navigatione ea. Flumen Nabrum navium capax: contra insulam distans LXX stad. Alexandria condita a Leonnato jussu Alexandri in finibus gentis, Argenûs portu salubri. Flumen Tuberum navigabile, circa quod Pasiræ. Deinde Ichthyophagi tam longo tractu, ut XX dierum spatio prænavigaverint. Insula, quæ Solis appellatur, & eadem cubile Nympharum, rubens, in qua nullum non animal absumitur, incertis causis. Ori gens: flumen Carmaniæ Hytanis portuosum, & auro fertile. Ab eo primum septemtriones apparuisse adnotavere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus, nec totis unquam. Achæmenidas usque illo tenuisse. Æris & ferri metalla, & arsenici, & minii exerceri. Inde promontorium Carmaniæ est, ex quo in adversa ora ad gentem Arabiæ Macas trajectus distat L M. passuum. Insulæ tres, quarum Oracla tantum habitatur aquosa, a continenti XXV M. passuum. Insulæ IV jam in sinu ante Persida. Circa has hydri marini vicenûm cubitorum adnatantes terruere classem. Insula, Acrotadus: item Gauratæ, in quibus Chiani gens. Flumen Hyperis in medio sinu Persico, onerariarum navium capax.

Flumen Sitiogagus, quo Pafargadas feptimo die navigatur. Flumen navigabile Heratemis: infula fine nomine. Flumen Granis modicarum navium capax, per Sufianen fluit: dextra ejus accolunt Deximontani, qui bitumen perficiunt. Flumen Zarotis oftio difficili, nifi peritis: infulæ duæ parvæ: inde vadofa navigatio paluftri fimilis, per euripos tamen quofdam peragitur. Oftium Euphratis. Lacus, quem faciunt Eulæus & Tigris juxta Characem. Inde Tigri Sufa. Feftos dies ibi agentem Alexandrum invenerunt feptimo menfe, poftquam digreffus ab iis fuerat Patalis, tertio navigationis. Sic Alexandri claffis navigavit. Poftea a Syagro Arabiæ promontorio Patalen Favonio, quem Hippalum ibi vocant, peti certiffimum videbatur decies & ter centenûm XXXII M. paffuum æftimatione.

Secuta ætas propiorem curfum tutioremque indicavit, fi ab eodem promontorio Zigerum portum Indiæ peteret. Diuque ita navigatum eft, donec compendia invenit mercator, lucroque India admota eft. Quippe omnibus annis navigatur, fagittariorum cohortibus impofitis: etenim piratæ maxime infeftant. Nec pigebit totum curfum ab Ægypto exponere, nunc primum certa notitia patefcente. Digna res, nullo anno minus H-S quingenties imperii noftri exhauriente India, & merces remittente, quæ apud nos centuplicato veneant. Duo millia paffuum ab Alexandria abeft oppidum Juliopolis. Inde navigant Nilo Coptum CCCIII mill. paffuum, qui curfus Etefiis flantibus peragitur XII diebus. A Copto camelis itur, aquatio-

num ratione manſionibus diſpoſitis. Prima appellatur Hydreum, XXXII mill. Secunda in monte, diei itinere. Tertia in altero Hydreumate, a Copto XCV mill. Deinde in monte. Mox ad Hydreum Apollinis, a Copto CLXXXIV mill. paſſ. Rurſus in monte. Mox ad novum Hydreum a Copto CCXXXIII mill. paſſ. Eſt & aliud Hydreum vetus, Troglodyticum nominatur, ubi præſidium excubat diverticulo duûm millium. Diſtat a novo Hydreumate IV mill. paſſuum. Inde Berenice oppidum, ubi portus Rubri maris, a Copto CCLVIII M. paſſuum. Sed quia major pars itineris conficitur noctibus propter æſtus, & ſtativis dies abſumuntur, totum a Copto Berenicen iter duodecimo conficitur die.

Navigare incipiunt æſtate media ante Canis ortum, aut ab exortu protinus: veniuntque circiter XXX die Ocelim Arabiæ, aut Canen thuriferæ regionis. Eſt & tertius portus, qui vocatur Muza, quem Indica navigatio non petit, nec niſi thuris odorumque Arabicorum mercatores. Intus oppidum: regia ejus appellatur Saphar, aliudque Save. Indos autem petentibus utiliſſimum eſt ab Oceli egredi. Inde vento Hippalo navigant diebus quadraginta ad primum emporium Indiæ Muzirim, non expetendum propter vicinos Piratas, qui obtinent locum nomine Nitrias: neque eſt abundans mercibus. Præterea longe a terra abeſt navium ſtatio, lintribuſque afferuntur onera, & regeruntur. Regnabat ibi, cum proderem hæc, Celebothras. Alius utilior portus gentis Necanidôn, qui vocatur Barace.

Ibi regnat Pandion, longe ab emporio mediterraneo diſtante oppido, quod vocatur Moduſa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintribus Baracen convehunt, vocatur Cottonara: quæ omnia gentium, portuumve, aut oppidorum nomina apud neminem priorum reperiuntur. Quo apparet mutari locorum ſtatus. Ex India renavigant menſe Ægyptio Tybi incipiente, noſtro Decembri: aut utique Mechiris Ægyptii intra diem ſextum, quod fit intra Idus Januarias noſtras: ita evenit, ut eodem anno remeent. Navigant autem ex India vento Vulturno: & cum intravere Rubrum mare, Africo vel Auſtro. Nunc revertemur ad propoſitum.

XXVII. Carmaniæ oram patere duodecies centena L M. paſſuum Nearchus ſcripſit. Ab initio ejus ad flumen Sabin centum M. paſſuum. Inde vineas coli & arva ad flumen Andanin, XXV M. ſpatio. Regio vocatur Armuzia. Oppida Carmaniæ, Zethis, & Alexandria.

XXVIII. Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare in terras, quod Rubrum dixere noſtri, Græci Erythræum a rege Erythra, aut (ut alii) Solis repercuſſu talem reddi colorem exiſtimantes: alii ab arena terraque, alii tali aquæ ipſius natura. Sed in duos dividitur ſinus. Is qui ab oriente eſt, Perſicus appellatur, vicies & quinquies centena M. paſſuum circuitu, ut Eratoſthenes tradit. Ex adverſo eſt Arabia, cujus duodecies centena mill. paſſuum eſt longitudo. Rurſus altero ambitur ſinu Arabico nominato. Oceanum qui influit, Azanium appellant. Perſicum introitum V mill. paſſuum la-

titudinis, alii quatuor fecerunt. Ab eo ad intimum finum recto curfu undecies centena XXV M. propemodum conftat effe, & fitum ejus humani capitis effigie. Oneficritus & Nearchus ab Indo amne in finum Perficum, atque illinc Babylonem Euphratis paludibus, fcripferunt vicies & quinquies centena M. paffuum effe.

In Carmaniæ angulo funt Chelonophagi, teftudinum fuperficie cafas tegentes, carne vefcentes. A flumine Arbi promontorium ipfum inhabitant, præter capita toto corpore hirti, coriifque pifcium vestiti. Ab horum tractu Indiam verfus Caicandrus deferta infula in oceano, L M. paffuum traditur: juxtaque eam freto interfluente Stoidis, quæftuofa margaritis. A promontorio Carmanis junguntur Armozei. Quidam interponunt Arbios, CCCCII millia paffuum toto litore. Ibi portus Macedonum, & aræ Alexandri in promontorio. Amnes: Saganos: dein Daras, & Salfos. Ab eo promontorium Themifteas, infula Aphrodifias habitatur. Inde Perfidis initium ad flumen Oroatin, quo dividitur ab Elymaide. Contra Perfidem infulæ, Philos, Cafandra, Aracia cum monte præalto Neptuno facra. Ipfa Perfis adverfus occafum fita obtinet litora DL M. paffuum: etiam in luxum dives, in Parthorum jam pridem translata nomen. Horum de imperio nunc paucis.

XXIX. Regna Parthorum duodeviginti funt omnia: ita enim dividunt provincias, circa duo (ut diximus) maria, Rubrum a meridie, Hyrcanum a feptemtrione. Ex iis undecim, quæ fuperiora di-

cuntur, incipiunt a confinio Armeniæ, Caspiisque litoribus: pertinent ad Scythas, cum quibus ex æquo degunt. Reliqua septem regna inferiora appellantur. Quod ad Parthos attinet, semper fuit Parthia in radicibus montium sæpius dictorum, qui omnes eas gentes prætexunt. Habet ab ortu Arios, a meridie Carmaniam & Arianos, ab occasu Pratitas Medos, a septemtrione Hyrcanos, undique desertis cincta. Ulteriores Parthi Nomades appellantur: citra, deserta: ab occasu urbes eorum, quas diximus, Issatis & Calliope: ab oriente æstivo, Europum: ab hiberno, Mania: in medio Hecatompylos, Arsacæ regia: Nisæa Parthyenes nobilis, ubi Alexandropolis a conditore.

Necessarium est in hoc loco signare & Medorum situm, terrarumque faciem circumagere ad Persicum mare, quo facilius deinde reliqua noscantur. Namque Media ab occasu transversa oblique Parthiæ occurrens, utraque regna includit. Habet ergo ipsa ab ortu Caspios, & Parthos: a meridie Sittacenen, & Susianen, & Persida: ab occasu Adiabenen: a septemtrione Armeniam. Persæ Rubrum mare semper accoluere, propter quod is sinus Persicus vocatur. Regio ibi maritima, Syrtibolos. Qua vero ipsa subit ad Medos, Climax Megale appellatur locus, arduo montis ascensu per gradus, introitu angusto, ad Persæpolin caput regni, dirutum ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam. Inde ad orientem Magi obtinent Passagardas castellum, in quo Cyri sepulcrum est: & horum Ecbatana op-

pidum translatum ab Dario rege ad montes. Inter Parthos & Arianos excurrunt Paraetaceni. His gentibus & Euphrate, inferiora regna includuntur. Reliqua dicemus a Mesopotamia, excepto mucrone ejus, Arabumque populis, in priore dictis volumine.

XXX. Mesopotamia tota Assyriorum fuit, vicatim dispersa, præter Babylona, & Ninum. Macedones eam in urbes congregavere, propter ubertatem soli. Oppida, præter jam dicta, habet Seleuciam, Laodiceam, Artemitam: item in Arabum gente, qui Orei vocantur, & Mardani, Antiochiam, quæ a præfecto Mesopotamiæ Nicanore condita Arabis vocatur. Junguntur his Arabes introrsus Eldamarii. Supra quos ad Pellacontam flumen Bura oppidum, Salmani, & Masei Arabes. Gordyæis vero juncti Aloni, per quos Zerbis fluvius in Tigrin cadit, Azones, Silici montani, & Orontes, quorum ad occidentem oppidum Gaugamela: item Sue, in rupibus. Supra Silici Classitæ, per quos Lycus ex Armenia fertur: Absidris ad hibernum exortum, Azochis oppidum. Mox in campestribus oppida: Diospage, Polytelia, Stratonice, Anthemûs. In vicinia Euphratis Nicephorion, quod, ut diximus, Alexander jussit condi propter loci opportunitatem. Dicta est in Zeugmate Apamia, ex qua orientem petentes excipit oppidum apprime munitum, quondam stadiorum LXX amplitudine, & satraparum regia appellatum, quo tributa conferebantur, nunc in arcem redactum. Durant, ut fuerant, Hebata, & ductu Pompeji Magni terminus Romani

Imperii Oruros, a Zeugmate ducentis quinquaginta millibus passuum. Sunt qui tradunt Euphratem Gobaris præfecti opere diductum, ubi eum diximus findi, ne præcipiti cursu Babyloniam infestaret: ab Assyriis vero universis appellatum Armalchar, quod significat regium flumen. Qua derivatur, oppidum fuit Agrani e maximis, quod diruere Persæ.

Babylon Chaldaicarum gentium caput diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiæ Assyriæque Babylonia appellata est, sexaginta millia passuum amplexa, muris ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis digitis mensura ampliore, quam nostra, interfluo Euphrate, mirabili opere utroque. Durat adhuc ibi Jovis Beli templum. Inventor hic fuit sideralis scientiæ. Cetero ad solitudinem rediit, exhausta vicinitate Seleuciæ, ob id conditæ a Nicatore intra nonagesimum lapidem, in confluente Euphratis fossa perducti, atque Tigris: quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie ac sui juris, Macedonumque moris. Ferunt ei plebis urbanæ DC M. esse: situm vero mœnium, aquilæ pandentis alas: agrum totius Orientis fertilissimum. Invicem ad hanc exhauriendam, Ctesiphontem juxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi, quod nunc caput est regnorum. Et postquam nihil proficiebatur, nuper Vologesus rex aliud oppidum Vologesocertam in vicino condidit. Sunt etiamnum in Mesopotamia oppida: Hipparenum, Chaldæorum doctrina clarum & hoc, sicut Baby-

lonii, juxta fluvium Narragam, qui dedit civitati nomen. Muros Hipparenorum Perſæ diruere. Orcheni quoque tertia Chaldæorum doctrina, in eodem ſitu locantur, ad meridiem verſi. Ab his Notitæ & Orthophantæ, & Græciochantæ.

Euphrate navigari Babylonem e Perſico mari CCCCXII M. paſſuum tradunt Nearchus & Oneſicritus. Qui vero poſtea ſcripſere, a Seleucia CCCCXL mill. Juba a Babylone Characem CLXXV mill. paſſuum. Fluere aliqui ultra Babylonem continuo alveo, priuſquam diſtrahitur ad rigua, LXXXVII mill. Univerſo autem curſu undecies centenis M. paſſ. Inconſtantiam menſuræ diverſitas auctorum facit, cum Perſæ quoque ſchœnos & paraſangas alii alia menſura determinent. Ubi deſinit alveo munire, ad confinium Characis accedente tractu, ſtatim infeſtant Attali latrones, Arabum gens. Ultra quos Scenitæ. Ambitu vero Euphratis Nomades Arabiæ, uſque ad deſerta Syriæ, unde in meridiem flecti eum diximus, ſolitudines Palmirenas relinquentem. Seleucia abeſt a capite Meſopotamiæ Euphratem navigantibus undecies centena XXV mill. paſſuum. A mari Rubro, ſi Tigri navigetur, CCCXX M. a Zeugmate DXXVII mill. Zeugma a Seleucia Syriæ ad noſtrum litus CLXXV mill. paſſuum. Hæc eſt ibi latitudo terrarum inter duo maria: Parthici vero regni DCCCC, XLIV mill. paſſuum.

XXXI. Eſt etiamnum oppidum Meſopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes, quod vocant Digbam. Sed & de Tigri ipſo dixiſſe conveniat. Oritur in regione Armeniæ majoris, fonte conſpicuo in

planitie. Loco nomen Elegoſine eſt. Ipſius qua tardior fluit, Diglito: unde concitatur, a celeritate Tigris incipit vocari. Ita appellant Medi ſagittam. Influit in lacum Arethuſam omnia illata pondera ſuſtinentem, & nitrum nebulis exhalantem. Unum genus ei piſcium eſt, idque tranſcurrentis non miſcetur alveo, ſicut nec e Tigri piſces in lacum tranſnatant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis: tranſvectuſque occurrente Tauro monte in ſpecu mergitur: ſubterque lapſus a latere altero ejus erumpit. Locus vocatur Zoroanda. Eundem eſſe manifeſtum eſt, quod demerſa perfert. Alterum deinde tranſit lacum, qui Thoſpites appellatur: rurſuſque in cuniculos mergitur, & poſt XXV mill. paſſuum circa Nymphæum redditur. Tam vicinum Arſaniæ fluere eum in regione Arrhene Claudius Cæſar auctor eſt, ut cum intumuere, confluant, nec tamen miſceantur: leviorque Arſanias innatat IV M. ferme ſpatio: mox diviſus in Euphratem mergitur. Tigris autem ex Armenia, acceptis fluminibus claris Parthenia, ac Nicephorione, Arabas Oreos, Adiabenoſque diſterminans, & quam diximus Meſopotamiam faciens, luſtratis montibus Gordyæorum circa Apamiam Meſenes oppidum, citra Seleuciam Babyloniam CXXV M. paſſuum diviſus in alveos duos, altero meridiem ac Seleuciam petit, Meſenen perfundens: altero ad ſeptemtrionem flexus, ejuſdem gentis tergo campos Cauchas ſecat. Ubi remeavere aquæ, Paſitigris appellatur. Poſtea recipit ex Media Choaſpem: atque (ut diximus) inter Seleuciam & Cteſiphontem vectus, in lacus Chaldaicos ſe fun-

dit, eoſque LXX M. paſſ. amplitudine implet: mox vaſto alveo profuſus, dextra Characis oppidi infertur mari Perſico X mill. paſſuum ore. Inter duorum amnium oſtia XXV M. paſſuum fuere, aut (ut alii tradunt) VII M. utroque navigabili. Sed longo tempore Euphratem præcluſere Orcheni, & accolæ agros rigantes: nec niſi Paſitigri defertur in mare.

Proxima Tigri regio Parapotamia appellatur. In ea dictum eſt de Meſene. Oppidum ejus Dibitach. Jungitur Chalcnitis cum Cteſiphonte, non palmetis modo, verum & olea, pomiſque, aliiſque arbuſtis nobilis. Ad eam pervenit Zagrus mons, ex Armenia inter Medos, Adiabenoſque veniens, ſupra Parætacenen & Perſidem. Chalonitis abeſt a Perſide CCCLXXX M. paſſ. Tantum a Caſpio mari & Aſſyriam abeſſe compendio itinerum aliqui tradunt.

Inter has gentes atque Meſenen Sittacene eſt, eadem Arbelitis, & Palæſtine dicta. Oppidum ejus Sittace Græcorum ab ortu eſt, & Sabata: ab occaſu autem Antiochia, inter duo flumina Tigrin & Tornadotum. Item Apamia, cui nomen Antiochus matris ſuæ impoſuit, Tigris circumfunditur. Hæc dividitur Archoo.

Infra eſt Suſiane, in qua vetus regia Perſarum Suſa, a Dario Hyſtaſpis filio condita: abeſt a Seleucia Babylonia CCCCL mill. paſſuum. Tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Charbanum. In ſeptemtrionali Tigris alveo oppidum eſt Babytace. Abeſt a Suſis CXXXV M. paſſuum. Ibi mortalium ſoli

aurum in odio contrahunt, id defodiunt, ne quo cui ſit in uſu. Suſianis ad orientem verſus junguntur Oxii latrones, & Mizæorum XL populi liberæ feritatis. Supra eos patent Parthuſi, Mardi, & Saitæ, Hyi, qui prætenduntur ſupra Elymaida, quam Perſidi in ora junximus. Suſa a Perſico mari abſunt CCL mill. paſſuum. Qua ſubiit ad eam claſſis Alexandri Paſitigri, vicus ad lacum Chaldaicum vocatur Aphle: unde Suſa navigatione LXV M. D. paſſuum abſunt. Suſianis ab oriente proximi ſunt Coſſæi: ſupra Coſſæos ad ſeptemtrionem Meſabatene ſub monte Cambalido, qui eſt Caucaſi ramus: inde molliſſimo tranſitu in Bactros.

Suſianen ab Elymaide diſterminat amnis Eulæus, ortus in Medis, modicoque ſpatio cuniculo conditus, hac rurſus exortus, & per Meſabatenen lapſus, circuit arcem Suſorum, ac Dianæ templum auguſtiſſimum illis gentibus, & ipſe in magna cærimonia. Siquidem reges non ex alio bibunt, & ob id in longinqua portant. Recipit amnem Hedypnum, præter Aſylum Perſarum venientem, Adunam ex Suſianis. Oppidum juxta eum Magoa, a Charace, XV mill. paſſuum. Quidam hoc in extrema Suſiane ponunt ſolitudinibus proximum.

Infra Eulæum Elymais eſt, in ora juncta Perſidi, a flumine Oroati ad Characem, CCXL mill. paſſuum. Oppida ejus, Seleucia, & Soſirate, appoſita monti Caſyro. Oram, quæ præjacet, minorum Syrtium vice diximus inacceſſam cœno, plurimum limi deferentibus Brixia & Ortacea amnibus: madente & ipſa Elymaide in tantum, ut nullus ſit,

nisi circuitu ejus, ad Persidem aditus. Infestatur & serpentibus, quos flumina deportant. Pars ejus maxime invia, Characene vocatur ab oppido, Arabiæ claudente regna, de quo dicemus, exposita prius M. Agrippæ sententia. Namque is Mediam & Parthiam, & Persidem ab oriente Indo, ab occidente Tigri, a septemtrione Tauro, Caucaso, a meridie Rubro mari terminatas, patere in longitudinem ter & decies centena XX mill. pass. in latitudinem DCCCXL prodidit. Præterea per se Mesopotamiam ab oriente Tigri, ab occasu Euphrate, a septemtrione Tauro, a meridie mari Persico inclusam, longitudine octingentorum mill. pass. latitudine CCCLX.

Charax oppidum Persici sinus intimum, a quo Arabia Eudæmon cognominata excurrit, habitatur in colle manufacto inter confluentes, dextra Tigrin, læva Eulæum, III mill. passuum laxitate. Conditum est primum ab Alexandro Magno: qui colonis ex urbe regia Durine (quæ tum interiit) deductis, militumque inutilibus ibi relictis, Alexandriam appellari jusserat: pagumque Pellæum, a patria sua, quem proprie Macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnavere. Postea Antiochus restituit quintus regum, & suo nomine appellavit. Iterumque infestatum Pasines Sogdonaci filius, rex finitimorum Arabum, quem Juba satrapen Antiochi fuisse falso tradit, oppositis molibus restituit: nomenque suum dedit, emunito situ juxta, in longitudinem III mill. pass. in latitudinem paulo minus. Prius fuit a litore stadiis X, & maritimum etiam ipsa inde portum habuit: Juba vero prodente, L M. pass.

Nunc abesse a litore cxx M. legati Arabum nostrique negotiatores, qui inde venere, affirmant. Nec ulla in parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus invectæ. Magis id mirum est, æstu longe ultra id accedente non repercussas. Hoc in loco genitum esse Dionysium, terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat, quem ad commentanda omnia in Orientem præmisit Divus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasque res majore filio. Non me præterit, nec sum oblitus, sui quemque situs diligentissimum auctorem visum nobis in introitu hujus operis. In hac tamen parte arma Romana sequi placet nobis, Jubamque regem, ad eundem Cajum Cæsarem scriptis voluminibus de eadem expeditione Arabica.

XXXII. Arabia gentium nulli postferenda, amplitudine longissima, a monte Amano, a regione Ciliciæ Comagenesque descendit, ut diximus, multis gentibus eorum deductis illo a Tigrane magno, sponte vero ad mare nostrum litusque Ægyptiacum, ut docuimus: nec non in media Syriæ ad Libanum montem penetrantibus Nubeis, quibus junguntur Ramisi. Deinde Taranei, deinde Patami. Ipsa vero peninsula Arabia inter duo maria, Rubrum Persicumque procurrens, quodam naturæ artificio ad similitudinem atque magnitudinem Italiæ mari circumfusa, in eandem etiam cæli partem nulla differentia spectat. Hæc quoque in illo situ felix. Populos ejus a nostro mari usque ad Palmirenas solitudines diximus: reliqua nunc peragemus. Nomadas inde infestatoresque Chaldæorum, Scenitæ

(ut diximus) claudunt & ipſi vagi, ſed a tabernaculis cognominati, quæ ciliciis metantur, ubi libuit. Deinde Nabatæi oppidum includunt Petram nomine in convalle, paulo minus duûm mill. paſſuum amplitudinis, circumdatum montibus inacceſſis amne interfluente. Abeſt a Gaza oppido litoris noſtri DC M. a ſinu Perſico CXXXV M. Huc convenit utrumque bivium, eorum qui & Syria Palmiram petiere, & eorum qui ab Gaza venerunt. A Petra incoluere Omani ad Characem uſque, oppidis quondam claris a Semiramide conditis, Abeſamide & Soractia. Nunc ſunt ſolitudines. Deinde eſt oppidum, quod Characenorum regi paret, in Paſitigris ripa, Forath nomine, in quod a Petra conveniunt: Characemque inde XII M. paſſuum ſecundo æſtu navigant. E Parthico autem regno navigantibus vicus Teredon, infra confluentem Euphratis & Tigris, læva fluminis Chaldæi obtinent, dextra Nomades Scenitæ. Quidam & alia duo oppida longis intervallis Tigri prænavigari tradunt, Barbatiam, mox Thumatam: quod abeſſe a Petra decem dierum navigatione, noſtri negotiatores dicunt, Characenorumque regi parere: & Apamiam ſitam, ubi reſtagnatio Euphratis cum Tigri confluat. Itaque molientes incurſionem Parthos operibus objectis inundatione arceri.

Nunc a Charace dicimus oram Epiphani primum exquiſitam. Locus ubi Euphratis oſtium fuit: flumen Salſum: promontorium Chaldone: voragini ſimilius, quam mari, per L M. paſſ. oræ: flumen Achana: deſerta C M. paſſ. uſque ad inſulam Icha-

ram. Sinus Capeus, quem accolunt Gaulopes & Chateni. Sinus Gerraicus. Oppidum Gerra v M. paſſ. amplitudine, turres habet ex ſalis quadratis molibus. A litore L M. paſſuum, regio Attene. Ex adverſo Tylos inſula, totidem millibus a litore, plurimis margaritis celeberrima, cum oppido ejuſdem nominis: juxtaque altera minor, a promontorio ejus XII M. D. paſſ. Ultra, magnas adſpici inſulas tradunt, ad quas non ſit perventum. Hujus ambitum CXII M. D. paſſuum, a Perſide longius abeſſe, adiri uno alveo anguſto. Inſula Aſgilia: Gentes: Nocheti, Zurachi, Borgodi, Cataræi, Nomades. Flumen Cynos. Ultra navigationem incompertam ab eo latere propter ſcopulos tradit Juba, prætermiſſa mentione oppidi Omanorum Batraſabbes, & Omanæ, quod priores celebrem portum Carmaniæ fecere. Item Omnæ & Athanæ, quæ nunc oppida maxime celebrari a Perſico mari noſtri negotiatores dicunt. A flumine Canis, ut Juba tradit, mons aduſto ſimilis. Gentes Epimaranitæ. Mox Ichthyophagi: inſula deſerta: gens, Bathymi. Eblitæi montes, inſula Omœnus. Portus Machorbe: inſulæ Etaxalos, Onchobrice: gens, Chadæi. Inſulæ ſine nominibus multæ: celebres vero, Iſura, Rhinnea, & proxima, in qua ſcriptæ ſunt ſtelæ lapideæ literis incognitis. Goboea portus, Bragæ inſulæ deſertæ. Gens Thaludæi. Dabanegoris regio. Mons Orſa cum portu. Sinus Duatus, inſulæ multæ. Mons Tricoryphos. Regio Cardalena, inſulæ Solanidæ, Capina. Item Ichthyophagorum. Deinde Glari. Litus Hammæum, ubi auri metalla. Regio Canauna,

gentes Apitami, Gaſani. Inſula Devade: fons Goralus. Inſulæ Calæu & Amnamethu. Gens Darræ. Inſulæ: Chelonitis: Ichthyophagôn multæ, Eodanda deſerta, Baſag, multæ Sabæorum. Flumina: Thamar, Amnon: inſulæ Dolicæ. Fontes: Daulotes, Dora. Inſulæ: Pteros, Labatanis, Coboris, Sambracate, & oppidum eodem nomine in continenti. A meridie inſulæ multæ, maxima Camari. Flumen, Myſecros. Portus, Leupas. Scenitæ Sabæi. Inſulæ multæ. Emporium eorum Acila, ex quo in Indiam navigatur. Regio, Amithoſcuta: Damnia. Mizi majores & minores, Drimati. Naumachæorum promontorium contra Carmaniam eſt. Diſtat quinquaginta mill. paſſuum. Mira res ibi traditur: Numenium ab Antiocho rege Meſenæ præpoſitum, ibi viciſſe eodem die claſſe, æſtuque reverſo iterum equitatu contra Perſas dimicantem, & gemina trophæa eodem in loco Jovi ac Neptuno ſtatuiſſe.

Inſula in alto objacet Ogyris, clara Erythra rege ibi ſepulto. Diſtat a continente CXXV mill. paſſuum, circuitu CXII M. paſſuum. Nec minus altera clara in Azanio mari Dioſcoridu, diſtans a Syagro extimo promontorio CCLXXX mill. paſſ.

Reliqui in continente a Noto etiamnum Auſaritæ: inde in montes VIII dierum tranſitus. Gentes: Larendani, Catabani, Gebanitæ pluribus oppidis, ſed maximis, Nagia, & Tamna templorum LXV. Hæc eſt amplitudinis ſignificatio. Promontorium, a quo ad continentem Troglodytarum L M. paſſ. Toani, Aſcitæ, Chatramotitæ, Tomabei, Antidalei, Lexianæ, Agræi, Cerbani, Sabæi Arabum, prop-

ter thura clarissimi, ad utraque maria porrectis gentibus. Oppida eorum in Rubro litore: Marane, Marma, Corolia, Sabatha: intus oppida, Nascus, Cardava, Carnus, & quo merces odorum deferunt, Tomala. Pars eorum Atramitæ, quorum caput Sabota, LX templa muris includens. Regia tamen omnium Mariaba. Sinum obtinet XCIV M. pass. refertum insulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo junguntur Minæi: mare accolunt & Elamitæ, oppida ejusdem nominis. Iis juncti Cagulatæ. Oppidum Sibi, quod Græci Apaten vocant. Arsi, Codani, Vadei, oppido magno: Banasasæi, Lechieni: Sygaros insula, quam canes non intrant, expositique circa litora errando moriuntur. Sinus intimus, in quo Leanitæ, qui nomen ei dedere. Regia eorum Agra, & in sinu Læana, vel, ut alii, Ælana. Nam & ipsum sinum nostri Ælaniticum scripsere, alii Ælenaticum, Artemidorus Aleniticum, Juba Læaniticum. Circuitus Arabiæ a Charace Læana colligere proditur quadragies septies centena LXX M. Juba paulo minus quadragies centenis M. putat. Latissima est a septemtrione inter oppida Heroum & Characem.

Nunc & reliqua mediterranea ejus dicantur. Nabatæis Thimaneos junxerunt veteres: nunc sunt Taveni, Suelleni, Arraceni, Areni: oppidum, in quo omnis negotiatio convenit. Hemuatæ, Analitæ: oppida, Domatha, Egra: Thamudeni, oppidum Badanatha. Carrei, oppidum Carriata: Achoali, oppidum Phoda: ac Minæi, a rege Cretæ Minoe (ut existimant) originem trahentes: quorum Charmæi: oppidum XIV mill. pass. Ma-

riaba Baramalacum, & ipſum non ſpernendum: item Carnon. Rhadamæi, & horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Homeritæ, Maſſala oppido. Hamirei, Gedranitæ, Ampræ, Iliſanitæ, Bachilitæ, Sammei, Amathei cum oppidis Neſſa & Cenneſſeri. Zamareni cum oppidis Sajace, Scantate, Bacaſcami. Riphearma oppidum, quo vocabulo hordeum appellant. Autei & Ravi, Gyrei & Mathatæi, Helmodenes cum oppido Ebode. Agacturi in montibus, oppido XX mill. paſſuum, in quo fons Emiſchabales, quod ſignificat camelorum oppidum. Ampelone colonia Mileſiorum. Actrida oppidum: Calingii, quorum Mariaba oppidum ſignificat dominos omnium. Oppida: Pallon, Urannimal juxta flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes: Agrei, Ammonii. Oppidum Athene, Cauranani, quod ſignificat ditiſſimos armento: Coranitæ, Cæſani, Choani. Fuerunt & Græca oppida, Arethuſa, Lariſſa, Chalcis; deleta variis bellis.

Romana arma ſolus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equeſtri ordine. Nam C. Cæſar Auguſti filius proſpexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit non nominata ab auctoribus, qui ante ſcripſerunt, Negram, Amneſtrum, Neſcam, Maguſam, Tammacum, Labeciam, & ſupra dictam Mariabam, circuitu VI mill. paſſuum. Item Caripeta, quo longiſſime proceſſit. Cetera explorata retulit: Nomades lacte & ferina carne veſci: reliquos vinum, ut Indos, palmis exprimere, oleum ſeſamæ. Numeroſiſſimos eſſe Homeritas: Minæis fertiles

agros palmetis arbustisque, in pecore divitias. Cerbanos & Agræos armis præstare, maxime Chatramotitas. Carreis latissimos & fertilissimos agros. Sabæos ditissimos silvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis: mellis ceræque proventu. De odoribus suo dicemus volumine. Arabes mitrati degunt, aut intonso crine: barba abraditur, præterquam in superiore labro. Aliis & hæc intonsa: mirumque dictu ex innumeris populis pars æqua in commerciis, aut latrociniis degit: in universum gentes ditissimæ, ut apud quas maximæ opes Romanorum Parthorumque subsistant, vendentibus quæ e mari aut silvis capiunt, nihil invicem redimentibus.

XXXIII. Nunc reliquam oram Arabiæ contrariam persequemur. Timosthenes totum sinum quatridui navigatione in longitudinem taxavit, bidui in latitudinem, angustias VII mill. D. passus. Eratosthenes ab ostio decies & ter centena mill. in quamque partem. Artemidorus Arabiæ latere decies septies centena quinquaginta mill. Troglodytico vero, undecies centena XXXVII M. pass. Ptolemaida usque. Agrippa decies septies centena XXII mill. passuum, sine differentiis laterum. Plerique latitudinem CCCCLXXV prodiderunt, faucesque hiberno orienti obversas, alii VI mill. alii VII mill. alii XII mill. passuum patere.

Situs autem ita se habet. A sinu Ælanitico alter sinus, quem Arabes Æant vocant, in quo Heroum oppidum est. Fuit & Cambysu inter Nelos & Marchadas, deductis eo ægris exercitus. Gens Tyra,

Daneon portus: ex quo navigabilem alveum perducere in Nilum, qua parte ad Delta dictum decurrit, sexagies & bis centena mill. passuum intervallo (quod inter flumen & Rubrum mare interest) primus omnium Sesostris Ægypti rex cogitavit: mox Darius Persarum: deinde Ptolemæus sequens: qui & duxit fossam latitudine pedum centum, altitudine XL, in longitudinem XXXVII mill. D. passuum usque ad Fontes amaros. Ultra deterruit inundationis metus, excelsiore tribus cubitis Rubro mari comperto, quam terra Ægypti. Aliqui non eam afferunt causam, sed ne immisso mari corrumperetur aqua Nili, quæ sola potus præbet. Nihilominus iter totum terendo frequentatur a mari Ægyptio, quod est triplex: unum a Pelusio per arenas, in quo nisi calami defixi regant, via non reperitur, subinde aura vestigia operiente. Alterum vero duobus mill. passuum ultra Casium montem, quod a sexaginta mill. passuum redit in Pelusiacam viam. Accolunt Arabes Autei. Tertium a Gerrho (quod Adipson vocant) per eosdem Arabes sexaginta mill. passuum propius, sed asperum montibus, & inops aquarum. Eæ viæ omnes Arsinoen ducunt, conditam sororis nomine in sinu Charandra, a Ptolemæo Philadelpho, qui primus Troglodyticen excussit, & amnem qui Arsinoen præfluit, Ptolemæum appellavit. Mox oppidum parvum est Ænnum, pro quo alii Philoteram scribunt. Deinde sunt Azarei, ex Troglodytarum connubiis, Arabes feri. Insulæ: Sapirene, Scytala: mox deserta ad Myoshormon, ubi fons Tadnos. Mons Æas. Insula Jambe, portus multi.

Berenice, oppidum matris Philadelphi nomine, ad quod iter a Copto diximus. Arabes Autei, & Gebadei.

XXXIV. Troglodytice, quam prisci Michoen, alii Midoen dixere. Mons Pentedactylos: insulæ Stenæ deiræ aliquot, Halonnesi non pauciores: Cardamine, Topazos, quæ gemmæ nomen dedit. Sinus insulis refertus: ex iis quæ Mareu vocantur, aquosæ: quæ Eratonos, sitientes. Regum ii præfecti fuere. Introrsus Candei, quos Ophiophagos vocant, serpentibus vesci assueti, neque alia regio fertilior earum.

Juba, qui videtur diligentissime prosecutus hæc, omisit in hoc tractu (nisi si exemplarium vitium est) Berenicen alteram, quæ Panchrysos cognominata est: & tertiam, quæ Epidires, insignem loco. Est enim sita in cervice longe procurrente, ubi fauces Rubri maris VII mill. D. passuum ab Arabia distant. Insula ibi Cytis, topazium ferens & ipsa.

Ultra silvæ, ubi Ptolemais a Philadelpho condita ad venatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata, juxta lacum Monoleum. Hæc est regio secundo volumine a nobis significata: in qua quadraginta quinque diebus ante solstitium, totidemque postea, hora sexta consumuntur umbræ, & in meridiem reliquis horis cadunt, ceteris diebus in septemtrionem: cum in Berenice, quam primam posuimus, ipso die solstitii sexta hora umbræ in totum absumantur, nihilque adnotetur aliud novi. DCII mill. passuum intervallo a Ptolemaide, res ingentis exempli, locusque subtilitatis immensæ, mun-

do ibi deprehenſo, cum indubitata ratione umbrarum Eratoſthenes menſuram terræ prodere inde cœperit. Hinc Azanium mare: promontorium, quod aliqui Hiſpalum ſcripſere: lacus, Mandalum: inſula Colocaſitis, & in alto multæ, in quibus teſtudo plurima. Oppidum Suche, inſula Daphnidis, oppidum Aduliton. Ægyptiorum hoc ſervi a dominis profugi condidere. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiam Æthiopum. Abeſt a Ptolemaide quinque dierum navigatione. Deferunt plurimum ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamorum coria, chelyon teſtudinum, ſphingia, mancipia. Supra, Æthiopes Aroteres: inſulæ, quæ Aliæu vocantur, item Bacchias & Antibacchias, & Stratonis. Hinc in ora Æthiopiæ ſinus incognitus, quod admiremur, cum ulteriora mercatores ſcrutentur. Promontorium, in quo fons Cucios, expetitus navigantibus. Ultra Iſidis portus, decem dierum remigio ab oppido Adulitarum diſtans. In eum Troglodytis myrrha confertur. Inſulæ ante portum duæ, Pſeudopylæ vocantur: interiores totidem, Pylæ: in altera ſtelæ lapideæ literis ignotis. Ultra ſinus Abalites. Inſula Diodori, & aliæ deſertæ: per continentem quoque deſerta: oppidum Gaza, promontorium & portus Moſſylicus, quo cinnamomum devehitur. Hucuſque Seſoſtris exercitum duxit.

Aliqui unum Æthiopiæ oppidum ultra ponunt in litore Baragaza. A Moſſylico promontorio Atlanticum mare incipere vult Juba, præter Mauritanias ſuas Gadeis uſque navigandum Coro. Cujus tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A

promontorio Indorum, quod vocatur Lepteacra; ab aliis Drepanum, proponit recto cursu præter Exustam, ad Malchu insulam quindecies centena mill. passuum esse. Inde ad locum quem vocant Sceneos, ccxxv M. Inde ad insulam Adanu, centum quinquaginta mill. passuum. Sic fieri ad apertum mare decies octies centena LXXV mill. passuum. Reliqui omnes propter Solis ardorem navigari posse non putaverunt. Quin & commercia ipsa infestant ex insulis Arabes Ascitæ appellati, quoniam bubulos utres binos sternentes ponte piraticam exercent sagittis venenatis. Gentes Troglodytarum idem Juba tradit Therothoas a venatu dictos, miræ velocitatis: sicut Ichthyophagos, natantes, ceu maris animalia: Bargenos, Zageras, Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daremas, Domazanes. Quin & accolas Nili a Syene non Æthiopum populos, sed Arabum esse dicit usque Meroen. Solis quoque oppidum, quod non procul Memphi in Ægypti situ diximus, Arabas conditores habere. Sunt & qui ulteriorem ripam Æthiopiæ auferant, annectantque Africæ, ripas autem incolere propter aquam. Nos relicto cuique intelligendi arbitrio, oppida quo traduntur ordine utrinque ponemus.

XXXV. A Syene, & prius Arabiæ latere, gens Catadupi. Deinde Syenitæ. Oppida: Tacompson, quam quidam appellaverunt Thathicen, Aranium, Sesanium, Sandura, Nasaudum, Anadoma, Cumara, Peta & Bochiana, Leuphithorga, Tantarene, Mœchindira, Noa, Gophoa, Gystate, Megeda, Lea, Rhemnia, Nupsia, Direa, Pataga, Bagada, Duma-

na, Rhadata, in quo felis aurea pro Deo colebatur. Boron in mediterraneo, Mallos, proximum Meroæ: ſic prodidit Bion.

Juba aliter: Oppidum in monte Megatichos, inter Ægyptum & Æthiopiam, quod Arabes Myrſon vocavere. Deinde Tacompſon, Aranium, Seſanium, Piden, Mamuda, Corambin, juxta eam bituminis fontem: Hammodara, Proſda, Parenta, Mama, Teſſara, Gallas, Zoton, Graucomen, Emeum, Pidibotas, Hebdomecontacometas, Nomadas in tabernaculis viventes: Cyſten, Pemmam, Gadagalen, Paloin, Primin, Nupſin, Daſelin, Patin, Gambreves, Magaſen, Segaſmala, Cranda, Denna, Cadeuma, Thena, Batha, Alana, Macum, Scammos, Goram in inſula: ab iis Abala, Androcalim, Seren, Mallos, Agocen.

Ex Africæ latere tradita ſunt eodem nomine Tacompſos altera, ſive pars prioris: Magora, Sea, Edoſa, Pelenaria, Pyndis, Maguſa, Bauma, Linitima, Spintum, Sydopta, Genſora, Pindicitora, Agugo, Orſima, Suaſa, Maumarum, Urbim, Mulon, quod oppidum Græci Hypaton vocarunt: Pagoargas, Zamnes, unde elephanti incipiant: Mamblia, Berreſa, Cetuma. Fuit quondam & Epis oppidum contra Meroen, antequam Bion ſcriberet, deletum.

Hæc ſunt prodita uſque Meroen: ex quibus hoc tempore nullum prope utroque latere exſtat. Certe ſolitudines nuper renuntiavere principi Neroni, miſſi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandum, inter reliqua bella & Æthiopicum cogitanti. Intravere autem & eo arma Romana Divi

Augusti temporibus, duce P. Petronio, & ipso equestris ordinis præfecto Ægypti. Is oppida eorum expugnavit, quæ sola invenerat, quo dicemus ordine: Pselcin, Primin, Aboccin, Phthurin, Cambusin, Attevan, Stadisin, ubi Nilus præcipitans se, fragore auditum accolis aufert. Diripuit & Napata. Longissime autem a Syene progressus est DCCCCLXX mill. passuum. Nec tamen arma Romana ibi solitudinem fecerunt. Ægyptiorum bellis attrita est Æthiopia, vicissim imperitando serviendoque, clara & potens etiam usque ad Trojana bella Memnone regnante: & Syriæ imperitasse eam, nostroque litori, ætate regis Cephei, patet Andromedæ fabulis.

Simili modo & de mensura ejus varia prodidere: primus Dalion ultra Meroen longe subvectus. Mox Aristocreon, & Bion, & Basilis: Simonides minor etiam, quinquennio in Meroe moratus, cum de Æthiopia scriberet. Nam & Timosthenes classium Philadelphi præfectus, sine mensura, dierum LX a Syene Meroen iter prodidit: Eratosthenes DCXXV mill. Artemidorus DC mill. Sebosus ab Ægypti extremis sedecies centena LXXV mill. passuum: unde proxime dicti duodecies centena L M. Verum omnis hæc finita nuper disputatio est, quoniam a Syene DCCCLXXIII mill. Neronis exploratores renuntiavere his modis: A Syene Hieran sycaminon LIV mill. passuum. Inde Tama LXXII millia passuum. Regionem Evonymiton Æthiopum primam, CXX, Acinam LIV mill. Pitaran XXV, Tergedum, CVI mill. Insulam Gagauden esse in medio eo tractu. Inde primum visas aves psittacos, & ab altera (quæ vocatur Artigula) ani-

mal ſphingion, a Tergedo cynocephalos. Inde Napata LXXX mill. Oppidum id parvum inter prædicta ſolum. Ab eo ad inſulam Meroen CCCLX M. Herbas circa Meroen demum viridiores, ſilvarumque aliquid apparuiſſe, & rhinocerotum elephantorumque veſtigia. Ipſum oppidum Meroen ab introitu inſulæ abeſſe LXX mill. paſſuum: juxtaque aliam inſulam Tadu dextro ſubeuntibus alveo, quæ portum faceret. Ædificia oppidi pauca. Regnare feminam Candacem, quod nomen multis jam annis ad reginas tranſiit. Delubrum Hammonis & ibi religioſum, & toto tractu ſacella. Ceterum cum potirentur rerum Æthiopes, inſula ea magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorum CCL mill. dare ſolitam, artificum CCCC M. alere. Reges Æthiopum XLV & hodie traduntur. Univerſa vero gens Ætheria appellata eſt, deinde Atlantia, mox a Vulcani filio Æthiope Æthiopia.

Animalium hominumque effigies monſtriferas circa extremitates ejus gigni minime mirum, artifici ad formanda corpora effigieſque cælandas mobilitate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima gentes eſſe ſine naribus, æquali totius oris planitie. Alias ſuperiore labro orbas, alias ſine linguis. Pars etiam ore concreto & naribus carens, uno tantum foramine ſpirat, potumque calamis avenæ trahit, & grana ejuſdem avenæ ſponte provenientis ad veſcendum. Quibuſdam pro ſermone nutus motuſque membrorum eſt. Quibuſdam ante Ptolemæum Lathurum regem Ægypti ignotus fuit uſus ignium. Quidam & Pygmæorum gentem prodiderunt inter paludes, ex quibus Nilus oriretur.

In ora autem, ubi desiimus, continui montes, ardentibus similes rubent. Troglodytis & Rubro mari a Meroe tractus omnis superponitur: a Napata tridui itinere ad Rubrum litus, aqua pluvia ad usum compluribus locis servatur, fertilissima regione, quæ interest, auri. Ulteriora Atabuli, Æthiopum gens tenet. Deinde contra Meroen Megabari, quos aliqui Adiabaras nominavere, oppidum habent Apollinis. Pars eorum Nomades, quæ elephantis vescitur. Ex adverso in Africæ parte Macrobii. Rursus a Megabaris Memnones & Davelli, dierumque viginti intervallo Critensi. Ultra eos Dochi, deinde Gymnetes semper nudi. Mox Anderæ, Mathitæ, Mesagebes, Hipporeæ, atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni. Deinde Nomades cynocephalorum lacte viventes, Olabi, Syrbotæ, qui octonûm cubitorum esse dicuntur.

Aristocreon Libyæ latere a Meroe oppidum Tolen dierum quinque itinere tradit. Inde dierum duodecim Esar Ægyptiorum oppidum, qui Psammetichum fugerint. In eo produntur annis trecentis habitasse. Contra in Arabico latere Daron oppidum esse eorum. Bion autem Sapen vocat, quod ille Esar, & ipso nomine advenas ait significari. Caput eorum in insula, Sembobitin: & tertium in Arabia, Sai. Inter montes autem & Nilum Symbari sunt, Paluogges: in ipsis vero montibus Asachæ multis nationibus. Abesse a mari dicuntur dierum quinque itinere. Vivunt elephantorum venatu. Insula in Nilo Semberritarum, reginæ paret. Ab ea Nubei Æthiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum Nilo imposi-

tum, Tenupſis. Sambri, apud quos quadrupedes omnes ſine auribus, etiam elephanti. At ex Africæ parte Ptoembari, Ptoemphanæ, qui canem pro rege habent, motu ejus imperia augurantes: Auruſpi oppido longe a Nilo ſito. Poſtea Achiſarmi, Phaliges, Marigeri, Caſamarri.

Bion alia oppida in inſulis tradit, a Sembobiti Meroen verſus dierum toto itinere viginti. Proximæ inſulæ oppidum Semberritarum ſub regina: & aliud Aſar: alterius oppidum Daron. Tertium Medoen vocant, in qua oppidum Aſel. Quartam eodem, quo oppidum, nomine Garoden. Inde per ripas oppida: Navos, Modundam, Andatim, Secundum, Colligat, Secande, Navectabe, Cumi, Agroſpi, Ægipam, Candrogari, Arabam, Summaram.

Regio ſupra Sirbitum, ubi deſinunt montes, traditur a quibuſdam habere maritimos Æthiopas, Niſicaſtes, Niſitas, quod ſignificat ternûm & quaternûm oculorum viros: non quia ſic ſint, ſed quia ſagittis præcipua contemplatione utantur. Ab ea vero parte Nili, quæ ſupra Syrtes majores, oceanumque meridianum protenditur, Dalion vocatos eſſe dicit, pluvia tantum aqua utentes Ciſoros, Longoporos. Ab Œcalicibus dierum quinque itinere Uſibalcos, Iſuelos, Pharuſos, Valios, Ciſpios. Reliqua deſerta. Deinde ſabuloſa. Ad occidentem verſus Nigrœ, quorum rex unum oculum habeat in fronte. Agriophagi, pantherarum & leonum carnibus maxime viventes. Pamphagi, omnia mandentes. Anthropophagi humana carne veſcentes. Cynamolgi, caninis capitibus. Artabatitæ quadrupe-

dum ferarum modo vagi. Deinde Hesperii, Perorsi, quos in Mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam Æthiopum locustis tantum vivit, fumo & sale duratis in annua alimenta: ii quadragesimum annum vitæ non excedunt.

Æthiopum terram universam cum mari Rubro patere in longitudinem semel & vicies centena LXX mill. passuum: in latitudinem cum superiore Ægypto duodecies centena XCVIII M. Agrippa existimavit. Quidam longitudinem ita diviserunt: a Meroe Sirbitum, XII dierum navigationem. Ab ea XII ad Davellos. Ab iis ad oceanum Æthiopicum sex dierum iter. In totum autem ab oceano ad Meroen DCXXV M. passuum esse inter auctores fere convenit: inde Syenen, quantum diximus. Sita est Æthiopia ab oriente hiberno ad occidentem hibernum. Meridiano cardine silvæ ebeno maxime virent: a media ejus parte imminens mari mons excelsus, æternis ardet ignibus, Theôn ochema dictus Græcis: a quo navigatio quatridui ad promontorium, quod Hesperion ceras vocatur, confine Africæ juxta Æthiopas Hesperios. Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate vestitos Ægipanum Satyrorumque produnt.

XXXVI. Insulas toto eo mari & Ephorus complures esse tradidit, & Eudoxus, & Timosthenes: Clitarchus vero Alexandro regi renuntiatam adeo divitem, ut equos incolæ talentis auri permutarent. Alteram, ubi sacer mons opacus silva repertus esset, distillantibus arboribus odore miræ suavitatis. Contra sinum Persicum Cerne nominatur

insula adversa Æthiopiæ, cujus neque magnitudo, neque intervallum a continente constat, Æthiopas tantum populos habere proditur. Ephorus auctor est, a Rubro mari navigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdam columnas (ita appellantur parvæ insulæ), provehi. Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem a terra stadia octo abesse prodidit Cernen. Nepos Cornelius ex adverso maxime Carthaginis a continente passus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. Traditur & alia insula contra montem Atlantem, & ipsa Atlantis appellata. Ab ea quinque dierum navigatione solitudines ad Æthiopas Hesperios, & promontorium, quod vocavimus Hesperion ceras; inde primum circumagente se terrarum fronte in occasum, ac mare Atlanticum. Contra hoc quoque promontorium Gorgades insulæ narrantur, Gorgonum quondam domus, bidui navigatione distantes a continente, ut tradit Xenophon Lampsacenus. Penetravit in eas Hanno Pœnorum Imperator, prodiditque hirta feminarum corpora, viros pernicitate evasisse: duarumque Gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Junonis templo posuit, spectatas usque ad Carthaginem captam. Ultra has etiamnum duæ Hesperidum insulæ narrantur. Adeoque omnia circa hæc incerta sunt, ut Statius Sebosus a Gorgonum insulis prænavigatione Atlantis dierum XL ad Hesperidum insulas cursum prodiderit, ab iis ad Hesperu ceras unius. Nec Mauritaniæ insularum certior fama est. Paucas modo constat esse ex adverso Autololum, a Juba repertas, in

quibus Gætulicam purpuram tingere inſtituerat.

XXXVII. Sunt, qui ultra eas Fortunatas putant eſſe, quaſdamque alias: quarum numero idem Seboſus etiam ſpatia complexus, Junoniam abeſſe a Gadibus DCCL mill. paſſuum tradit. Ab ea tantundem ad occaſum verſus Pluvialiam, Caprariamque: in Pluvialia non eſſe aquam, niſi ex imbribus. Ab iis CCL mill. paſſuum Fortunatas contra læva Mauritaniæ in IX horam Solis: vocari Convallem a convexitate, & Planariam a ſpecie: Convallis circuitum CCC mill. paſſuum. Arborum ibi proceritatem ad centum XIV pedes adoleſcere.

Juba de Fortunatis ita inquiſivit: ſub meridie quoque poſitas eſſe prope occaſum, a Purpurariis DCXXV mill. paſſuum, ſic ut CCL ſupra occaſum navigetur: deinde per LXXV mill. paſſuum ortus petatur. Primam vocari Ombrion nullis ædificiorum veſtigiis: habere in montibus ſtagnum, arbores ſimiles ferulæ: ex quibus aqua exprimatur, ex nigris amara, ex candidioribus potui jucunda. Alteram inſulam Junoniam appellari; in ea ædiculam eſſe tantum lapide exſtructam. Ab ea in vicino eodem nomine minorem. Deinde Caprariam lacertis grandibus refertam. In conſpectu earum eſſe Nivariam, quæ hoc nomen accepit a perpetua nive, nebuloſam. Proximam ei Canariam vocari a multitudine canum ingentis magnitudinis; ex quibus perducti ſunt Jubæ duo: apparentque ibi veſtigia ædificiorum. Cum autem omnes copia pomorum & avium omnis generis abundent, hanc & palmetis caryotas ferentibus, ac nuce pinea abundare. Eſ-

ſe copiam & mellis. Papyrum quoque & ſiluros in amnibus gigni : infeſtari eas belluis, quæ expellantur aſſidue, putreſcentibus.

XXXVIII. At abunde orbe terrarum extra intra indicato, colligenda in arctum menſura æquorum videtur. Polybius a Gaditano freto longitudinem directo curſu ad os Mæotis, tricies & quater centena XXXVII mill. D paſſuum prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto curſu Siciliam duodecies centena LX mill. D paſſuum, Cretam CCCLXXV M. paſſuum, Rhodum CLXXXIII M. D paſſuum: Chelidonias tantundem : Cyprum CCCXXII M. paſſuum. Inde Syriæ Seleuciam Pieriam CXV mill. D paſſuum. Quæ computatio efficit vicies quater centena XL M. paſſuum. Agrippa hoc idem intervallum a freto Gaditano ad ſinum Iſſicum per longitudinem directam tricies & quater centena XL paſſuum mill. taxat, in quo haud ſcio an ſit error numeri, quoniam idem a Siculo freto Alexandriam curſus duodecies centena L mill. paſſuum tradidit. Univerſus autem circuitus per ſinus dictos ab eodem exordio colligit ad Mæotin lacum, centies centena LVI mill. paſſuum. Artemidorus adjicit DCCLIII mill. Idem cum Mœotide centies ſeptuagies & ter centena XC M. paſſuum eſſe tradit. Hæc eſt menſura inermium, & pacata audacia fortunam provocantium hominum. Nunc ipſarum partium magnitudo comparabitur, utcunque difficultatem afferet auctorum diverſitas. Aptiſſime tamen ſpectabitur ad longitudinem latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptum Europæ magnitudo octogies bis centena XCIV mill. paſſuum. Africæ

(ut media ex omni varietate prodentium ſumatur computatio) efficit longitudo tricies ſepties centena XCIV mill. Latitudo, qua colitur, nuſquam ducenta quinquaginta millia paſſuum excedit. Sed quoniam a Cyrenaica ejus parte nongentorum decem millium paſſuum eam fecit Agrippa, deſerta ejus ad Garamantas uſque, qua noſcebantur, complectens; univerſam menſuram, quæ venit in computationem, quadragies ſexies centena VIII mill. paſſuum efficit. Aſiæ longitudo in confeſſo eſt ter & ſexagies centena LXXV mill. paſſuum. Latitudo ſane computetur ab Æthiopico mari Alexandriam juxta Nilum ſitam, ut per Meroen & Syenen menſura currat; decies octies centena LXXV mill. paſſuum. Apparet ergo, Europam paulo minus dimidia Aſiæ parte majorem eſſe, quam Aſiam. Eandem altero tanto & ſexta parte Africæ, ampliorem quam Africam. Quod ſi miſceantur omnes ſummæ, liquido patebit, Europam totius terræ tertiam eſſe partem & octavam paulo amplius: Aſiam vero quartam & quartamdecimam, Africam autem quintam & inſuper ſexageſimam.

XXXIX. His addemus etiamnum unam Græcæ inventionis ſententiam vel exquiſitiſſimæ ſubtilitatis, ut nihil deſit in ſpectando terrarum ſitu: indicatiſque regionibus noſcatur, & cum qua cuique earum ſocietas ſit, ſive cognatio dierum ac noctium, quibuſque inter ſe pares umbræ & æqua mundi convexitas. Ergo reddetur hoc etiam, terræque univerſæ in membra cæli digerentur. Plura ſunt autem hæc ſegmenta mundi, quæ noſtri circulos appellavere, Græci parallelos.

Principium habet Indiæ pars versa ad austrum. Patet usque Arabiam & Rubri maris accolas. Continentur Gedrosi, Persæ, Carmani, Elymæi, Parthyene, Aria, Susiane, Mesopotamia, Seleucia cognominata Babylonia, Arabia ad Petras usque, Syria Cœle, Pelusium, Ægypti inferiora, quæ Χώρα vocatur Alexandriæ, Africæ maritima, Cyrenaica oppida omnia, Thapsus, Adrumetum, Clupea, Carthago, Utica, uterque Hippo, Numidia, Mauritania utraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cæli circumflexu æquinoctii die media, umbilicus, quem Gnomonem vocant, VII pedes longus, umbram non amplius IV pedes longam reddit. Noctis vero dieique longissima spatia horas XIV æquinoctiales habent, brevissima e contrario X.

Sequens circulus incipit ab India vergente ad occasum, vadit per medios Parthos, Persæpolin, citima Persidis, Arabiam citeriorem, Judæam, Libani montis accolas. Amplectitur Babylonem, Idumæam, Samariam, Hierosolymam, Ascalonem, Joppen, Cæsaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botryn, Tripolin, Byblum, Antiochiam, Laodiceam, Seleuciam, Ciliciæ maritima, Cypri austrina, Cretam, Lilybæum in Sicilia, septemtrionalia Africæ & Numidiæ. Umbilicus æquinoctio XXXV pedum, umbram viginti quatuor pedes longam facit. Dies autem noxque maxima quatuordecim horarum æquinoctialium est, accedente iis quinta parte unius horæ.

Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caspias portas Mediæ proximas, Catao-

niam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Iſſum, Cilicias portas, Solos, Tarſum, Cyprum, Piſidiam, Pamphyliæ Siden, Lycaoniam, Lyciæ Patara, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnaſſum, Gnidum, Dorida, Chium, Delum, Cycladas medias, Gythium, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Meſſeniam Peloponneſi, Syracuſas, Catinam, Siciliam mediam, Sardiniæ auſtrina, Carteiam, Gades. Gnomonis centum unciæ, umbram ſeptuaginta ſeptem unciarum faciunt. Longiſſimus dies eſt æquinoctialium horarum quatuordecim atque dimidiæ, cum trigeſima parte unius horæ.

Quarto ſubjacent circulo, quæ ſunt ab altero latere Imai, Cappadociæ auſtrina, Galatia, Myſia, Sardis, Smyrna, Sipylus, Tmolus mons Lydiæ, Caria, Jonia, Trallis, Colophon, Epheſus, Miletos, Samos, Chios, Icarium mare, Cycladum ſeptemtrionales, Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyon, Achaja, Patræ, Iſthmos, Epirus, ſeptemtrionalia Siciliæ, Narbonenſis Galliæ exortiva, Hiſpaniæ maritima a Carthagine nova, & inde ad occaſum. Gnomoni XXI pedum reſpondent umbræ XVII pedum: longiſſimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, & duas tertias unius horæ.

Quinto continentur ſegmento ab introitu Caſpii maris, Bactra, Iberia, Armenia, Myſia, Phrygia, Helleſpontus, Troas, Tenedus, Abydos, Scepſis, Ilium, Ida mons, Cyzicum, Lampſacum, Sinope, Amiſum, Heraclea in Ponto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thaſus, Caſſandria, Theſſalia, Macedonia, Lariſſa, Amphipolis, Theſſalonice, Pella, Ædeſſa,

Beroea, Pharſalia, Caryſtum, Euboea Bœotûm, Chalcis, Delphi, Acarnania, Ætolia, Apollonia, Brundiſium, Tarentum, Thurii, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Tuſcum mare, Corſica, Baleares, Hiſpania media. Gnomoni ſeptem pedes, umbræ ſex. Magnitudo diei ſumma horarum æquinoctialium quindecim.

Sexta comprehenſio, qua continetur urbs Roma, amplectitur Caſpias gentes, Caucaſum, ſeptemtrionalia Armeniæ, Apolloniam ſupra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lyſimachiam, Cherroneſum, Melanem ſinum, Abderam, Samothraciam, Maroneam, Ænum, Beſſicam, Thraciam, Mædicam, Pæoniam, Illyrios, Dyrrachium, Canuſium, Apuliæ extima, Campaniam, Etruriam, Piſas, Lunam, Lucam, Genuam, Liguriam, Antipolin, Maſſiliam, Narbonem, Tarraconem, Hiſpaniam Tarraconenſem mediam, & inde per Luſitaniam. Gnomoni pedes novem, umbræ octo. Longiſſima diei ſpatia, horarum æquinoctialium quindecim, addita nona parte unius horæ: aut, ut Nigidio placuit, quinta.

Septima diviſio ab altera Caſpii maris ora incipit: vaditque ſupra Calatim, Boſphorum, Boryſthenem, Tomos, Thraciæ averſa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquilejam, Altinum, Venetiam, Vicetiam, Patavium, Veronam, Cremonam, Ravennam, Anconam, Picenum, Marſos, Pelignos, Sabinos, Umbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaque ab Apennino: tranſque Alpes Galliam Aquitanicam,

Viennam, Pyrenæum, Celtiberiam. Umbilico triginta quinque pedum, umbræ triginta ſex, ut tamen in parte Venetiæ exæquetur umbra gnomoni: ampliſſima dies horarum æquinoctialium quindecim, & quintarum partium horæ trium.

Hactenus antiquorum exacta celebravimus. Sequentium diligentiſſimi, quod ſupereſt terrarum tribus aſſignavere ſegmentis. A Tanai per Mæotin lacum & Sarmatas uſque Boryſthenem, atque ita per Dacos partemque Germaniæ, Gallias, Oceani litora amplexi, quod eſſet horarum ſedecim. Alterum per Hyperboreos & Britanniam, horarum decem & ſeptem. Poſtremum Scythicum a Riphæis jugis in Thulen, in quo dies continuarentur (ut diximus) noctesque per vices. Iidem & ante principia, quæ fecimus, poſuere circulos duos. Primum per inſulam Meroen, & Ptolemaidem, in Rubro mari ad elephantorum venatus conditam: ubi longiſſimus dies duodecim horarum eſſet, dimidia hora amplior. Secundum per Syenen Ægypti euntem, qui eſſet horarum tredecim. Iidemque ſingulis dimidia horarum ſpatia uſque ad ultimum adjecere circulis. Et hactenus de terris.

1

